

Ṛigveda.

(Objaśnianie wybranych hymnów
Ṛigvedy – 1900/1901.
półr. letnie

II. Rigveda najdawniejszy zabytek literatury indyjskiej i indoeuropejskiej. Obejmuje 1028 hymnów. 10 ksiąg (mandala koło), z których prawie każda przypisywana pewnemu rodowi pieśców (2, 3, 4, 5, 6, 7 a przeważnie i 8 przypisywana wieszczowi Kaṇva i jego potomkom), księgi 1, 9, 10 mają różnych autorów, ~~najpóźniejszym zbiorem jest~~ Ks. 10 obejmuje najpóźniejsze pieśni.* Zbiór około 1000 a. Chr. dokonany, długie wieki ustnie przekazywany. *[Ks. 1 rozpada się na 14 grup, z których każda obejmuje pieśni jednej rodziny]. Język bardzo dawny, różny od klas. sanskrytu, miary wierszów także dawniejsze. Treść: pieśni liryczne religijne, ale w 10. ks. są i pieśni treści świeckiej. Bogowie są uosobieniem zjawisk przyrody, wiara jednak nie politeizm, lecz henoteizm (M. Müller), t.j. wiara w bogów, z których każdy w danym razie w chwili modlitwy uchodzi dla modlącego się jako najwyższy.

Lud wedyjski ze szczepu aryjskiego mieszkał w domach, domy łączyły się we wsie. Trudnił się ~~ho~~ głównie hodowlą bydła, obok tego rolnictwem. Polowanie i rybołówstwo uprawiono, lecz nie jako środek do życia. Handel tylko zamienny. Rzemiosła: cieśle, garbarze, kowale, garncarze. Podstawa państwa – rodzina. Małżeństwo przeważnie monogamja. Najwyższą jednostką polityczną jest szczep w czasie pokoju. W czasie wojny łączyły się szczepy. Rząd monarchiczny. Król (dziedziczny lub obieralny), w czasie wojny najwyższy dowódca, w czasie pokoju sędzia i stróż swego ludu.

Kast w najdawniejszej epoce wszystkich jeszcze nie było.
Nauka i sztuka w powijakach z wyjątkiem poezji.
Początki astronomji. Medycyna polega głównie na
zaklęciach. Zabawy: gra w kostki, taniec, wyścigi w wozach,

III. Wydania: Literatura.

F. Rosen, Rigveda Sanhita, liber primus, sanskrite et latine. London 1838.

Max Müller, Rig-Veda-Sanhita, the sacred hymns of the Brahmans, together with the commentary of Sayanacharya. London 1849-1874. 6 voll.

— The hymns of the Rigveda, London 1873. 2 voll. 2. wyd. London 1877 (tekst sam pismem sanskr.) [w 2. wyd. samh. i pada.]

Th. Aufrecht, die Hymnen des Rigveda. 2 voll. Berlin 1861 i 1863. 2. wyd. Bonn 1877. 2 v. (transkr.).

Max Müller, 2. wyd. 4 vol. London 1890-92. Teksty saṁhitâ i pada z kom. Sâyany. *

Z częściowych wydań wymieniam: Lanman, Sanskrit Reader (nowe wyd. Boston 1888), Peterson, Hymns from the Rigveda (2. wyd. Bombay 1898 z koment. Sâyany, przekł. ang. i notami), Bergaigne et Henry, Manuel pour étudier le sanscrit védique (Paris 1890: gramatyka, teksty i słownik), Hillebrandt Vedachrestomathie (teksty i słown. Berlin 1885) etc.

* Wydanie indyjskie w 8 tomach, Bombay 1890/1 z koment. Sâyany i dodatkami przez (Mahamahopadhyaya) Rajaram Shastri Bodas.

Przekłady: angielskie Griffitha (2 vol. Benares 1896/7), Maxa Müllera (to the Maruts, Rudra, Vâyu, Vâta. Oxford 1891), Oldenberga (to Agni, Oxford 1897).

Niemieckie: H. Grassmanna (2 t. Leipzig 1876/7) i A. Ludwiga (6 t. Praga 1876-88). Francuski przez A. Langlois (Paris 1870).

Grassmann Wörterbuch zum Rigveda, Lipsk 1873. Słowniki petersburskie (część wedyjska opracowana przez Rudolfa Rotha).

Whitney Ind. Grammatik (wyd. niem. Lipsk 1879).

Wackernagel, Altind. Grammr. Göttingen 1896 (t. I).

Speijer, Vedische u. Sanskrit Syntax (Strassb. 1896)

Delbrück Altind. Syntax. Halle 1888.

Prócz podręczników literatury Schroedera (Lipsk 1887), Macdonella (London 1900) etc. cf.

Roth Zur Literatur u. Geschichte des Weda. Stuttg. 1846.

Max Müller A History of Ancient Sanskr. Lit. London 1859.

Adolf Kaegi Der Rigveda, 2 wyd. Leipzig 1881.

Benfey Vedica u. Verwandtes. Strassb. u. London 1877.

Muir Original Sanskrit Texts, t. 5ty, 3. wyd. Lond. 1884.

Oldenberg Die Hymnen des Rigv. I Prolegomena. Berl. 1888.

— Die Religion des Veda. Berlin 1894.

Macdonell. Vedic Mythology. Strassb. 1897

Hillebrandt Vedische Mythologie I/II. Breslau 1891. 1899.

Barth Les religions de l'Inde. Paris 1879.

Bergaigne La religion védique. 3 voll. Paris 1878-1883.

V. [illegible]

[illegible]

I. [illegible] 1805 [illegible]

[illegible]

Rigveda I, 1. I

Metrum: gâyatrî: 3 verše [illegible]
[illegible]
[illegible], [illegible]
⏑ – ⏑ – ⏑ –,

1. îḷe = îḍe. [illegible] ḍ = ḷ
2. pûrvebhiḥ = pûrvaiḥ.
îḍyo = îḍêo.
devân̐ = devân zam. [illegible] ([illegible]
[illegible])
vakshati: [illegible] 3 sg. Conj. aor. [illegible]
dodaje se s, a potom [illegible] 3 sg. [illegible]
[illegible] ti [illegible] s).
3. aśnavat 3. sg. Conj. [illegible] aśnavat.
4. yacchati: tak zam. [illegible]
5. â gamat: 3. sg. Aor. bez augmentu ve významu
Conjunkt. ([illegible] Conjunktiv).
7. tvâ (= tvâm) – agne.
emasi = â-imasi = â-imaḥ.
8. adhvarâṇâm ([illegible]).
9. svastaye 4 sg.
sacasvâ (â [illegible])
[illegible]).

I, 2.

1. darśata [illegible]

aram = dosti

pāhi 2. sg. Imperat. [illegible]

śrudhī (śrudhi) [illegible] ([illegible])

= [illegible]

3. dhenā [illegible] predstavlja [illegible] ([illegible])

[illegible]

4. â gatam 2. du. Imperat. [illegible] ([illegible])

5. cetathaḥ 2. du. [illegible] ([illegible]).

yâtam 2. du. Imperat. praes. ([illegible])

6. makṣû = makṣhû ([illegible]).

[illegible] = [illegible] ([illegible])

7. huve [illegible]

sâdhantâ = [illegible]

8. ṛtâvṛdhâ = [illegible]

âśâthe : 2. du. [illegible]

9. [illegible]

[illegible]

dadhâte ? du. [illegible]

[illegible]

[illegible]

I 67

[illegible]

[illegible]

14. [illegible]

13. [illegible]

15. [illegible]

[illegible]

I, 11

[illegible]

4. [illegible] nad[illegible]
[illegible]
[illegible]
(umiarkowany)
[illegible] 200 [illegible], Kasetány
posiadający [illegible]
[illegible]
K[illegible]
jāvīra [illegible]

5. On wypełnił obie przestrzenie nad-
ziemskie, wspaniałością swoją [illegible]
[illegible]

[illegible]

wzniosły, dostojny. — upaka (w mniszkę?) 249 [illegible]
— śiprin zaopatrzony [illegible]
obdarzony wąsami. — [illegible]

— vajra m. piorun. — [illegible]

5. ā-prā napełnić. — pārthiva
[illegible]
rocana n. ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ równy.
[illegible] — [illegible] pieczęć.

ṚIGVEDA I,1.

1. agnim îḷe purohitaṁ yajńasya devam ṛitvijam, hotâraṁ ratnadhâtamam.
2. agniḥ pûrvebhir ṛishibhir îḍyo nûtanair uta, sa devâm̐ eha vakshati.
3. agninâ rayim aśnavat posham eva dive-dive, yaśasaṁ vîravattamam.
4. agne yaṁ yajńam adhvaraṁ viśvataḥ paribhûr asi, sa id deveshu gachati.
5. agnir hotâ kavikratuḥ satyaś citraśravastamaḥ, devo devebhir â gamat.
6. yad aṅga dâśushe tvam agne bhadraṁ karishyasi, tavet tat satyam aṅgiraḥ.
7. upa tvâgne dive-dive doshâvastar dhiyâ vayam, namo bharanta emasi.
8. râjantam adhvarâṇâṁ gopâm ṛitasya dîdivim, vardhamânaṁ sve dame.
9. sa naḥ piteva sûnave 'gne sûpâyano bhava, sacasvâ naḥ svastaye.

I,2.

1. vâyav â yâhi darśateme somâ araṁkṛitâḥ, teshâṁ pâhi śrudhî havam.
2. vâya ukthebhir jarante tvâm achâ jaritâraḥ, sutasomâ aharvidaḥ.
3. vâyo tava prapṛińcatî dhenâ jigâti dâśushe, urûcî somapîtaye.
4. indravâyû ime sutâ upa prayobhir â gatam, indavo vâm uśanti hi.
5. vâyav indraś ca cetathaḥ sutânâṁ vâjinîvasû, tâv â yâtam upa dravat.
6. vâyav indraś ca sunvata â yâtam upa nishkṛitam, makshv itthâ dhiyâ narâ.
7. mitraṁ huve pûtadakshaṁ varuṇaṁ ca riśâdasam, dhiyaṁ ghṛitâcîṁ sâdhantâ.
8. ṛitena mitrâvaruṇâv ṛitâvṛidhâv ṛitaspṛiśâ, kratuṁ bṛihantam âśâthe.
9. kavî no mitrâvaruṇâ tuvijâtâ urukshayâ, dakshaṁ dadhâte apasam.

ṚIGVEDA I,1.

1. agním îḷe puróhitam yajñásya devám ṛitvíjam, hótâram ratnadhátamam.
2. agníḥ pûrvebhir ṛíshibhir îḍyo nûtanair utá, sá devân̐ éhá vakshati.
3. agnínâ rayím aśnavat pósham evá divé-dive, yaśásam vîrávattamam.
4. ágne yám yajñám adhvarám viśvátaḥ paribhûr ási, sá íd devéshu gachati.
5. agnír hótâ kavíkratuḥ satyáś citráśravastamaḥ, devó devébhir â gamat.
6. yád aṅgá dâśúshe tvám ágne bhadrám karishyási, távét tát satyám aṅgiraḥ.
7. úpa tvâgne divé-dive dóshâvastar dhiyâ vayám, námo bháranta émasi.
8. râjantam adhvarâṇâm gopâm ṛitásya dîdivim, várdhamânam své dáme.
9. sá naḥ pitéva sûnávé 'gne sûpâyanó bhava, sácasvâ naḥ svastáye.

I,2.

1. vâyav â yâhi darśatemé sómâ áraṁkṛitâḥ, téshâm pâhi śrudhî hávam.
2. vâya ukthébhir jarante tvâm ácha jaritâraḥ, sutásomâ aharvídaḥ.
3. vâyo táva prapṛiñcatî dhénâ jigâti dâśúshe, urûcî sómapîtaye.
4. índravâyû imé sutâ úpa práyobhir â gatam, índavo vâm uśánti hí.
5. vâyav índraś ca cetathaḥ sutânâm vâjinîvasû, tâv â yâtam úpa dravát.
6. vâyav índraś ca sunvatá â yâtam úpa nishkṛitám, makshv itthâ dhiyâ narâ.
7. mitrám huve pûtádaksham várunam ca riśâdasam, dhíyam ghṛitâcîm sâdhantâ.
8. ṛiténa mitrâvaruṇâv ṛitâvṛidhâv ṛitaspṛiśâ, krátum bṛihántam âśâthe.
9. kavî no mitrâváruṇâ tuvijâtâ urukshâyâ, dáksham dadhâte apásam.

ṚIGVEDA I,1.

1. îḍ czcić, wielbić.- purohita m. kapłan domowy.- ṛitvij ofiarujący we właściwym czasie, kapłan.- hotṛi m. ofiarnik.- ratnadhâ dający bogactwo.

2. pûrva dawny.- ṛishi m. piewca.- nûtana teraźniejszy, nowy.- uta i. - â vah przywieźć.

3. aś osiągnąć.- rayi m. dobro, bogactwo.- posha m. dobrobyt, pomyślność.- evą właśnie, przedewszystkiem.- diva n. dzień.- yaśas piękny, wspaniały.- vîravat zaopatrzony w bohaterów.

4. adhvara m. święto, uroczystość ofiarna, ofiara.- viśvatas zewsząd. - paribhû otaczający wokoło.- id właśnie, tylko.

5. kavikratu rozumny, mający rozum mędrca.- satya prawdziwy.- citraśravas bardzo sławny.

6. aṅga właśnie.- dâśvas czczący (bogów), pobożny.- bhadra dobry, zbawienny.- satya prawdziwy, sprawdzający się.- aṅgiras m. pośrednik między bogami a ludźmi (angelus).

7. upa-â-i zbliżać się.- doshâvastṛi rozjaśniający ciemność.- dhî f. modlitwa.- namas n. cześć.- bhṛi przynosić.

8. râj c. Gen. panować nad, być panem czego.- gopâ m. pasterz, stróż. - ṛita n. prawo boże, służba boża, ofiara.- dîdivi jaśniejący.- vṛidh wzrastać, wzmagać się.- sva swój.- dama m. dom.

9. sûnu m. syn.- sûpâyana pięknie przychodzący, pomocny.- sac odprowadzać, prowadzić do.- svasti f. dobrobyt, pomyślność.

I,2.

1. vâyu m. wiatr.- â-yâ przyjść.- darśata piękny.- soma m. wyciśnięty sok, Soma.- aram-kṛi przygotować.- pâ pić.- śru słyszeć, usłyszeć.- hava mn. wołanie.

2. uktha n. pieśń.- jar opiewać; zbliżać się.- acha do.- jaritṛi m. piewca.- su wyciskać.- aharvid znawca dni (świątecznych).-

3. dhenâ f. dojna krowa.- pra-pṛic napełniać, hojnie darzyć.- gâ iść. - uruvyac fem. urûci rozciągły, rozległy.- pîti f. picie.

4. upa-â-gam przyjść.- prayas n. radość.- indu m. kropla.- vaś c. Acc. pragnąć, pożądać.

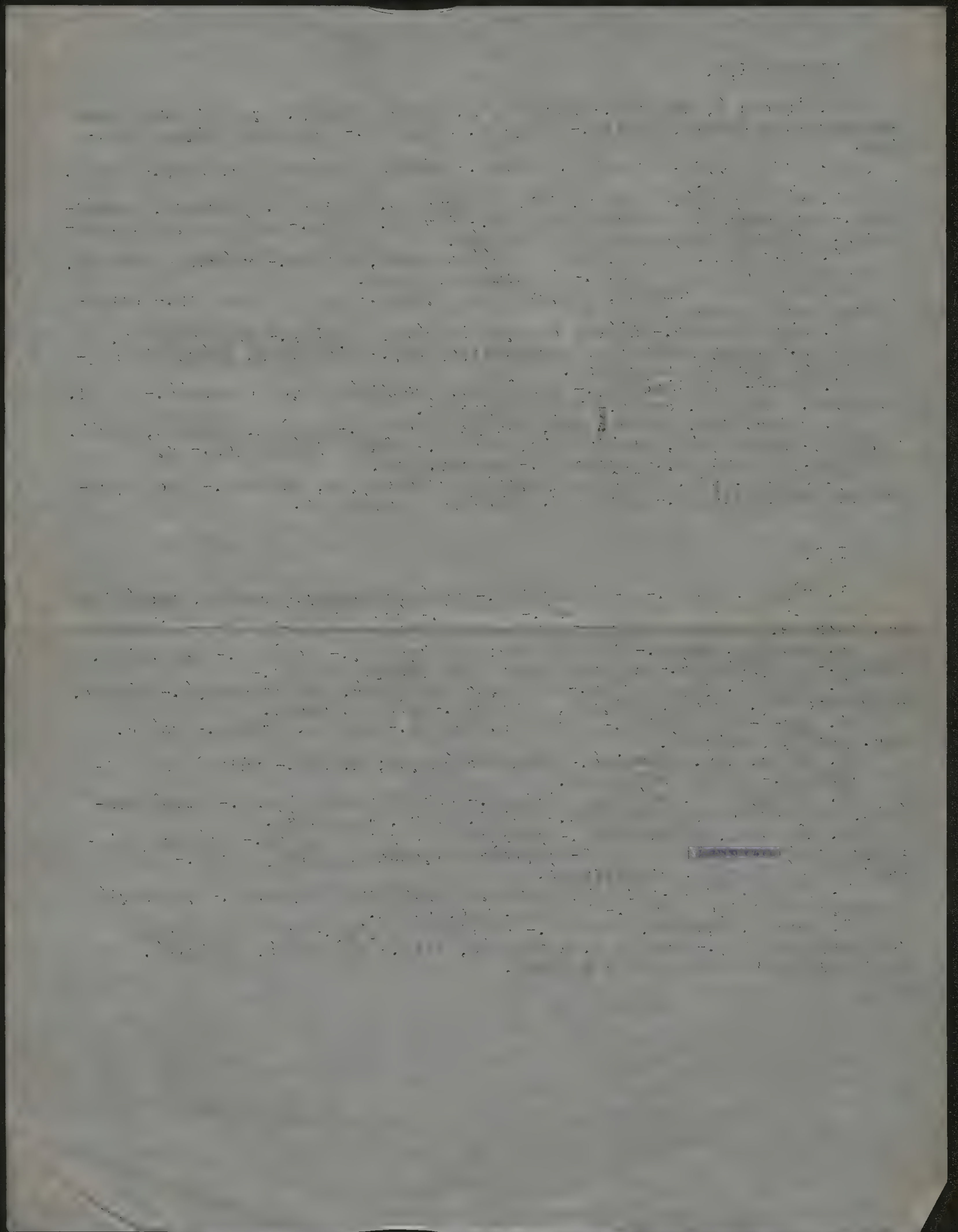
5. cit c. Gen. zauważyć.- suta wyciśnięty; m. sok.- vâjinîvasu hojnie darzący.- dravat spiesznie.

6. nishkṛita n. umówione miejsce.- makshû prędko (mox).- itthâ właśnie, rzeczywiście, prawdziwie.- dhî f. uwaga, łaskawość.

7. hû wołać, przywoływać.- pûtadaksha czystego serca.- riśâdas pożerający gwał~~tow(ngwał~~cicieli) ?- ghṛitâc połączony z ofiarą masła.- sâdh doprowadzać do celu, błogosławić.

8. ṛita n. prawo.- ṛitâvṛidh mający upodobanie w prawie.- ṛitaspṛiś strzegący, miłujący prawo.- kratu m. moc, rozum.

9. kavi m. mędrzec, wieszcz.- tuvijâta potężny.- urukshaya mający rozległą siedzibę.- daksha m. dzielność, siła.- dhâ dawać, udzielać.- apas zręczny (w wykonywaniu dzieła).

ṚIGVEDA I,13.

1. susamiddho na â vaha devâñ agne havishmate, hotaḥ pâvaka yakshi ca.

2. madhumantam tanûnapâd yajñam deveshu naḥ kave, adyâ kṛiṇuhi vîtaye.

3. narâśamsam iha priyam asmin yajña upa hvaye, madhujihvam havishkṛitam.

4. agne sukhatame rathe devâñ îḷita â vaha, asi hotâ manurhitaḥ.

5. stṛiṇîta barhir ânushag ghṛitapṛishṭham manîshiṇaḥ, yatrâmṛitasya cakshaṇam.

6. vi śrayantâm ṛitâvṛidho dvâro devîr asaścataḥ, adya nûnam ca yashṭave.

7. naktoshâsâ supeśasâsmin yajña upa hvaye, idam no barhir âsade.

8. tâ sujihvâ upa hvaye hotârâ daivyâ kavî, yajñam no yakshatâm imam.

9. iḷâ sarasvatî mahî tisro devîr mayobhuvaḥ, barhiḥ sîdantv asridhaḥ.

10. iha tvashṭâram agriyam viśvarûpam upa hvaye, asmâkam astu kevalaḥ.

11. ava sṛijâ vanaspate deva devebhyo haviḥ, pra dâtur astu cetanam.

12. svâhâ yajñam kṛiṇotanendrâya yajvano gṛihe, tatra devân upa hvaye.

I,65.

1. paśvâ na tâyum guhâ catantam namo yujânam namo vahantam, sajoshâ dhî-
râḥ padair anu gmann upa tvâ sîdan viśve yajatrâḥ.

2. ṛitasya devâ anu vratâ gur bhuvat parishṭir dyaur na bhûma, vardhantîm
âpaḥ panvâ suśiśvim ṛitasya yonâ garbhe sujâtam.

3. pushṭir na raṇvâ kshitir na pṛithvî girir na bhujma kshodo na śambhu,
atyo nâjman sargaprataktaḥ sindhur na kshodaḥ ka îm varâte.

4. jâmiḥ sindhûnâm bhrâteva svasrâm ibhyân na râjâ vanâny atti, yad
vâtajûto vanâ vy asthâd agnir ha dâti româ pṛithivyâḥ.

5. śvasity apsu haṁso na sîdan kratvâ cetishṭho viśâm usharbhut, somo na
vedhâ ṛitaprajâtaḥ paśur na śiśvâ vibhur dûrebhâḥ.

[illegible] I,1F.

1. [illegible]

2. [illegible]

3. [illegible]

4. [illegible]

5. [illegible]

6. [illegible]

7. [illegible]

8. [illegible]

9. [illegible]

10. [illegible]

11. [illegible]

12. [illegible]

[illegible] I.[illegible]

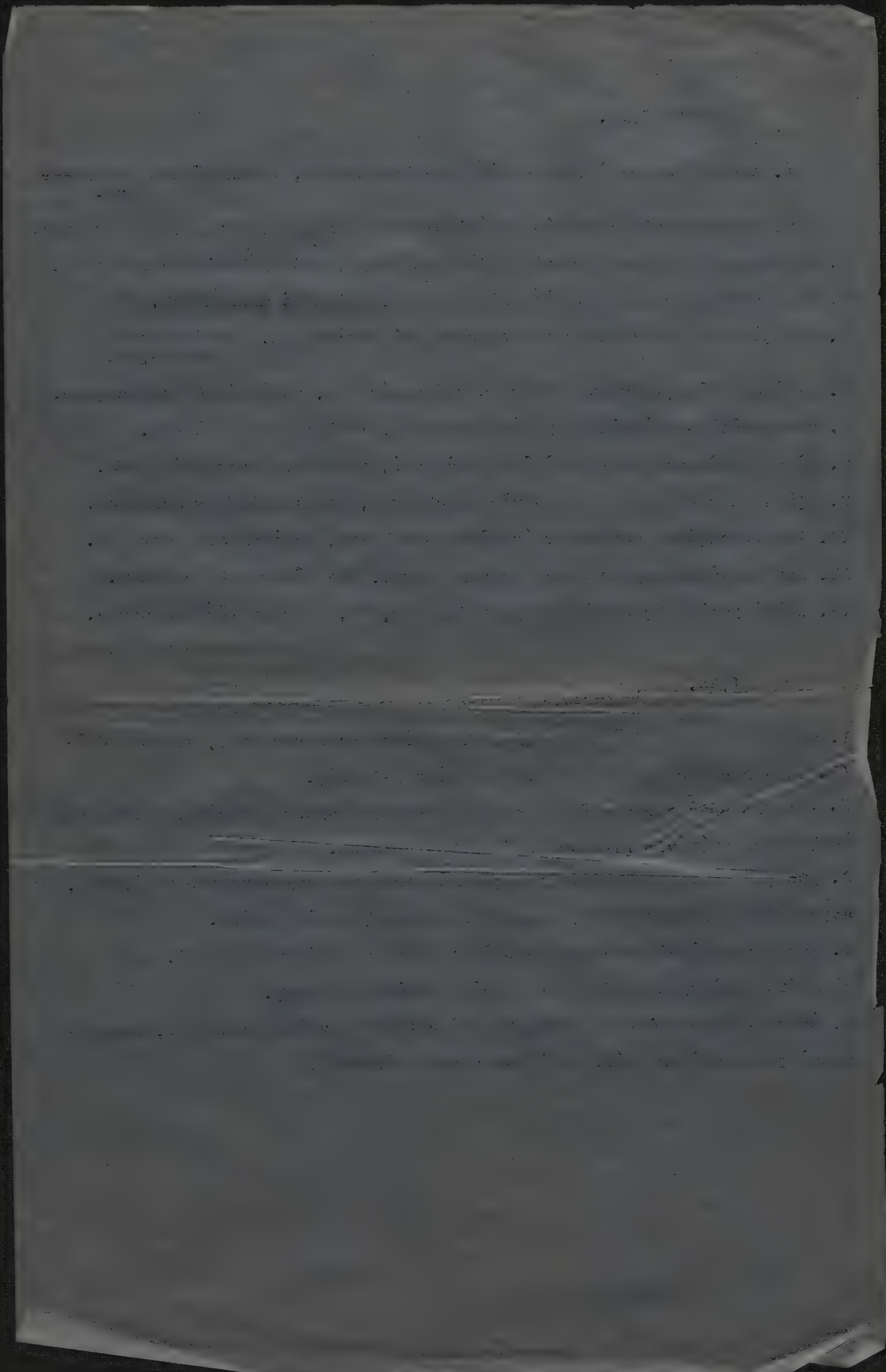
1. [illegible]

2. [illegible]

3. [illegible]

4. [illegible]

5. [illegible]

RIGVEDA I,13.

1. susamiddha (pw. idh) dobrze rozpalony.- havishmat m. ofiarnik.- pâvaka płomienny (oczyszczający).- yaj czcić.

2. madhumat słodki, zbawienny.- tanûnapât m. swój własny syn.- kavi m. wieszcz, mędrzec.- vîti f. przyjęcie, pożywanie.

3. narâśaṃsa m. sławienie mężów (sławiony przez mężów).- upa-hve (hû) przywoływać, wzywać.- madhujihva mający miód na języku.- havishkṛit ofiarę składający.

4. sukha mający dobrą buksę.- ratha m. wóz.- manurhita ustanowiony przez Manusa.

5. stṛî rozściełać.- barhis n. podściółka.- ânushak po porządku, bez [illegible].- ghṛitapṛishṭha mający grzbiet posmarowany masłem.- [illegible] pobożny, mądry.- amṛita nieśmiertelny.- cakshaṇa n. widok, pojawienie się.

6. vi-śri otworzyć się.- ṛitâvṛidh rosnący upodobanie w prawie.- dvar f. drzwi.- devî boska.- asaścat niemający sobie równego (idący na przedzie, liberis?).- adya dziś.- nûnam teraz, w tej chwili.- yashṭave Dat. inf. yaj.

7. nakta n. noc.- ushas f. jutrzenka.- supeśas pięknie ozdobiony.- â-sad usiąść (c. Acc.).

8. sujihva mający piękny język.- daivya boski.

9. iḍâ f. ofiara, napój ofiarny.- sarasvati f. im. wł. rzeki i bogini (uosobienie "spożywczej" ofiary).- mahî f. im. wł. bogini.- mayobhû pokrzepiający.- asridh nieszkodliwy, zbawienny.-

10. tvashṭṛi twórca.- agriya idący na przedzie (pierworodny).- viśvarûpa wszystkie postaci mający.- kevala wyłącznie własny.

11. ava-sṛij oddać, wylać.- vanaspati m. król lasu, słup ofiarny.- havis n. napój ofiarny, ofiara.- pra-as (być obecnym) wyróżniać się.- cetana n. zjawienie się, blask.

12. svâhâ okrzyk wzywający bogów do przyjęcia ofiary; adv. z okrzykiem "svâhâ".- yajvan m. ofiarnik.

I,33.

1. paśu m. bydlę.- na jak.- tâyu m. złodziej.- guhâ Instr. adv. w ukryciu.- cat chować się.- namas n. cześć.- yuj [illegible].- van [illegible].- sajosha zgodny, jednomyślny.- dhîra mądry.- pada n. krok, ślad.- anu-gam iść za .- upa-sad przysiąść się do.- viśva wszystek.- yajatra m. czci godny pl. bogowie.

2. ṛita n. prawo.- anu-râ iść za.- vrata n. wola, przepis.- parishṭi f. przeszkoda, otoczenie.- div (dyu) m.f. niebo.- bhûman n. ziemia.- vṛidh wzmagać, wzmacniać.- [illegible], ją, je, ich, je.- ap f. woda.- panu [illegible] f. podziw.- [illegible]svi pięknie się rozwijający, wzrastający.- yoni m. żywot, łono, macica.- garbha m. żywot.- sujâta dobrze urodzony.

3. pushṭi f. wzrost, pomyślność, pożywienie.- raṇva rozkoszny.- kshiti f. mieszkanie.- pṛithu szeroki, rozległy.- [illegible] obfitujący w dojiwy?).- kshodas n. fala.- [illegible] zbawienny.- [illegible] m. rzeka.- ajman n. tor.- sargapratakta gwałtownie wybiegający.- sindhu m. f. rzeka.- vṛi zatrzymać.

4. jâmi adj. brat, siostra, krewny.- ibhya podwładny (bogaty?).- ad zjadać.- yad kiedy.- vâtajûta naglony przez wiatr.- vi-stṛâ rozszerzać się po (Acc.).- ha (to).- dâ ciąć, strzyc.- roman n. włos.- pṛithivî f. ziemia.

5. svas sapać, syczeć.- kratu m. wola, rozum.- cetishṭha bardzo błyszczący.- viś f. lud, wieś, ludzie.- usharbudh ranny, rano się budzący.- vedhas m. zarządca.- ṛitaprajâta podług prawa zrodzony.- śiśu m. dziecko, młode.- vibhu potężny, rozszerzający się.- dûrebhâs daleko jaśniejący.

RIGVEDA I,24.

1. kasya nûnaṁ katamasyâmṛitânâṁ manâmahe câru devasya nâma, ko no mahyâ aditaye punar dât pitaraṁ ca dṛiśeyaṁ mâtaraṁ ca.

2. agner vayaṁ prathamasyâmṛitânâṁ manâmahe câru devasya nâma, sa no mahyâ aditaye punar dât pitaraṁ ca dṛiśeyaṁ mâtaraṁ ca.

3. abhi tvâ deva savitar îśânaṁ vâryâṇâm, sadâvan bhâgam îmahe.

4. yaś cid dhi ta itthâ bhagaḥ śaśamânaḥ purâ nidaḥ, advesho hastayor dadhe.

5. bhagabhaktasya te vayam ud aśema tavâvasâ, ~~mûrdhânâ~~ mûrdhânaṁ râya ârabhe.

6. nahi te kshatraṁ na saho na manyuṁ vayaś canâmî patayanta âpuḥ, nemâ âpo animishaṁ carantîr na ye vâtasya praminanty abhvam.

7. abudhne râjâ varuṇo vanasyordhvaṁ stûpaṁ dadate pûtadakshaḥ, nîcînâ sthur upari budhna eshâm asme antar nihitâḥ ketavaḥ syuḥ.

8. 8. uruṁ hi râjâ varuṇaś cakâra sûryâya panthâm anvetavâ u, apade pâdâ pratidhâtave 'kar utâpavaktâ hṛidayâvidhaś cit.

9. śataṁ te râjan bhishajaḥ sahasram urvî gabhîrâ sumatish ṭe astu, bâdhasva dûre nirṛitiṁ parâcaiḥ kṛitaṁ cid enaḥ pra mumugdhy asmat.

10. 10. amî ya ṛikshâ nihitâsa uccâ naktaṁ dadṛiśre kuha cid diveyuḥ, adabdhâni varuṇasya vratâni vicâkaśac candramâ naktam eti.

11. tat tvâ yâmi brahmaṇâ vandamânas tad â śâste yajamâno havirbhiḥ, aheḷamâno varuṇeha bodhy uruśaṁsa mâ na âyuḥ pra moshîḥ.

12. 12. tad in naktaṁ tad divâ mahyam âhus tad ayaṁ keto hṛida â vi cashṭe, śunaḥśepo yam ahvad gṛibhîtaḥ so asmân râjâ varuṇo mumoktu.

13. śunaḥśepo hy ahvad gṛibhîtas trishv âdityaṁ drupadeshu baddhaḥ, avainaṁ râjâ varuṇaḥ sasṛijyâd vidvâṅ adabdho vi mumoktu pâśân.

14. ava te heḷo varuṇa namobhir ava yajñebhir îmahe havirbhiḥ, kshayann asmabhyam asura pracetâ râjann enâṁsi śiśrathaḥ kṛitâni.

15. ud uttamaṁ varuṇa pâśam asmad avâdhamaṁ vi madhyamaṁ śrathâya, athâ vayam âditya vrate tavânâgaso aditaye syâma.

[illegible] I,24.

1. [illegible] wielki.- [illegible] f. [illegible]
2. [illegible] słońce jako bóstwo.- [illegible] być [illegible] pomocnym.- [illegible] prosić [illegible]
4. [illegible] adyesnas adv. [illegible]
5. [illegible] się [illegible]
6. [illegible] się [illegible]
7. [illegible]
8. [illegible]
9. [illegible]
10. [illegible] zwieuz; [illegible]
11. [illegible]
12. [illegible] keta m. [illegible]
13. [illegible]
14. ava-[illegible] intens. przebłagać.- [illegible] -ować, władać.- [illegible] bóg, pan.- pracetas mądry [illegible]
15. [illegible] vrata n. [illegible]

ṚIGVEDA I,24.

1. katama który (z wielu).- man [illegible] [illegible], [illegible].- câru miły, drogi.- [illegible] f. [illegible] wielki.- aditi f. [illegible], matka bogów.-
2. savitṛ m. słońce jako bóstwo.- îś panować, być panem.- vârya n. skarb, dobro.- [illegible] [illegible].- av być pomocnym.- bhâga m. udział, łaska.- abhi-i [illegible] s. prosić kogo o co.
3. [illegible] [illegible] [illegible], właśnie.- bhaga m. udział, dobro, łaska.- [illegible] zabezpieczyć.- purâ c. Abl. (przed) [illegible].- nid f. hańba, obelga.- adveshas adv. bez nie[illegible], przyjaźnie.- hasta m. ręka.- dhâ położyć, włożyć.
5. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] udzielony.- ud-aś osiągnąć.- avas n. pomoc.- mûrdhan m. głowa, szczyt.- râj m. bogactwo.- â-rabh schwycić.
6. nahi bo nie.- kshatra n. panowanie.- sahas n. [illegible].- manyu m. gniew.- vi m. ptak.- cana nawet (nie).- pat latać.- âp osiągnąć.- animisha n. adv. nie [illegible] oczu, niestrudzenie.- car wędrować (płynąć).- vâta m. wiatr.- abhva n. potęga.- pra-mî niszczyć, zmniejszać.
7. abudhna [illegible], [illegible].- ûrdhva prosty, pionowy.- stûpa m. czub, wierzchołek.- dâ trzymać, utrzymywać.- pûtadaksha czystego [illegible].- nîcîna pochylony.- [illegible] [illegible].- budhna m. dno.- ni-dhâ złożyć.- antar c. Loc. w, wewnątrz.- ketu m. promień.
8. uru szeroki, rozległy.- sûrya m. słońce.- panthâ m. droga.- anu-i iść wzdłuż.- [illegible] wzmacniające.- apad nie mający nóg.- [illegible] pa[illegible] położyć, postawić.- uta i, też.- apavaktṛ m. [illegible], odganiacz.- hṛidayâvidh przeszywający serce.- cid nawet.
9. bhishaj m. lek.- gabhîra głęboki.- sumati f. łaskawość.- bâdh odpędzić.- dûre daleko.- nirṛiti f. zguba, zagłada.- parâcais Instr. adv. precz.- enas n. grzech.- pra-muc rozwiązać, odwiązać.-
10. ṛiksha m. niedźwiedź; pl. 7 gwiazd Wielkiej [illegible].- uccâ w górze, [illegible].- naktam w nocy.- kuha cid gdziekolwiek.- [illegible] [illegible].- adabdha nieomylny.- vrata n. prawo.- kâś Part. [illegible]. vi-[illegible] [illegible] cy, błyszczący.
11. yâ przychodzić, prosić o co.- [illegible] m. [illegible], [illegible].- vand czcić.- â-śâs [illegible].- hiḍ gniewać się.- urusaṃsa daleko [illegible].- âyus n. życie.- pra-mush zabierać, kraść.-
12. ah mówić.- ketu m. [illegible].- hṛid n. serce.- â c. Abl. [illegible].- vi-caksh poznać.- [illegible] [illegible].- [illegible] [illegible] władać.- [illegible] schwytać, [illegible].- [illegible] oswobodzić.
13. âditya m. syn Aditi.- drupada n. słup.- [illegible] przywiązać.- ava-sṛij oswobodzić.- [illegible] [illegible].- vi-muc odwiązać.- pâśa m. więzy, pęty, pęta.-
14. ava-i [illegible]. p[illegible]dać.- [illegible] m. gniew.- kshi panować, władać.- asura bóg, [illegible].- pracetas [illegible] (pracetas m. mściciel).- śrath Caus. rozwiązać.-
15. ud-, ava-, vi-śrath Caus. rozwiązać.- [illegible] [illegible].- adhama najniższy.- madhyama środkowy.- [illegible] [illegible].- [illegible] [illegible], służba.- anâgas bezgrzeszny.

ṚIGVEDA I,81.

1. indro madâya vâvṛidhe śavase vṛitrahâ nṛibhiḥ, tam in mahatsv âjishûtem arbhe havâmahe sa vâjeshu pra no 'vishat.- 2. asi hi vîra senyo 'si bhûri parâdadiḥ, asi dabhrasya cid vṛidho yajamânâya śikshasi sunvate bhûri te vasu.- 3. yad udîrata âjayo dhṛishṇave dhîyate dhanâ, yukshvâ madacyutâ harî kaṁ hanaḥ kaṁ vasau dadho 'smâñ indra vasau dadhaḥ.- 4. kratvâ mahâñ anushvadhaṁ bhîma â vâvṛidhe śavaḥ, śriya ṛishva upâkayor ni śiprî harivân dadhe hastayor vajram âyasam.- 5. â paprau pârthivaṁ rajo badbadhe rocanâ divi, na tvâvâñ indra kaś cana na jâto na janishyate 'ti viśvaṁ vavakshitha.

6. yo aryo martabhojanaṁ parâdadâti dâśushe, indro asmabhyaṁ śikshatu vi bhajâ bhûri te vasu bhakshîya tava râdhasaḥ.- 7. made-made hi no dadir yûthâ gavâm ṛijukratuḥ, saṁ gṛibhâya purû śatobhayâhastyâ vasu śiśîhi râya â bhara.- 8. mâdayasva sute sacâ śavase śûra râdhase, vidmâ hi tvâ purûvasum upa kâmân sasṛijmahe 'thâ no 'vitâ bhava.- 9. ete ta indra jantavo viśvaṁ pushyanti vâryam, antar hi khyo janânâm aryo vedo adâśushâṁ teshâṁ no veda â bhara.

I,157.

1. abodhy agnir jma ud eti sûryo vy ushâś candrâ mahy âvo arcishâ, âyukshâtâm aśvinâ yâtave rathaṁ prâsâvîd devaḥ savitâ jagat pṛithak.- 2. yad yuñjâthe vṛishaṇam aśvinâ rathaṁ ghṛitena no madhunâ kshatram ukshatam, asmâkaṁ brahma pṛitanâsu jinvataṁ vayaṁ dhanâ śûrasâtâ bhajemahi.- 3. arvâṅ tricakro madhuvâhano ratho jîrâśvo aśvinor yâtu sushṭutaḥ, trivandhuro maghavâ viśvasaubhagaḥ śaṁ na â vakshad dvipade catushpade.- 4. â na ûrjaṁ vahatam aśvinâ yuvam madhumatyâ naḥ kaśayâ mimikshatam, prâyus târishṭaṁ nî rapâṁsi mṛikshataṁ sedhataṁ dvesho bhavataṁ sacâbhuvâ.- 5. yuvaṁ ha garbhaṁ jagatîshu dhattho yuvaṁ viśveshu bhuvaneshv antaḥ, yuvam agniṁ ca vṛishaṇâv apaś ca vanaspatîm̐r aśvinâv airayethâm.- 6. yuvaṁ ha stho bhishajâ bheshajebhir atho ha stho rathyâ râthyebhiḥ, atho ha kshatram adhi dhattha ugrâ yo vâṁ havishmân manasâ dadâśa.

ṚIGVEDA I,81.

1. indro madâya vâvṛidhe śavase vṛitrahâ nṛibhiḥ, tam in mahatsv âjishûtem arbhe havâmahe sa vâjeshu pra no 'vishat.- 2. asi hi vîra senyo 'si bhûri parâdadiḥ, asi dabhrasya cid vṛidho yajamânâya śikshasi sunvate bhûri te vasu.- 3. yad udîrata âjayo dhṛishṇave dhîyate dhanâ, yukshvâ madacyutâ harî kaṁ hanaḥ kaṁ vasau dadho 'smân̐ indra vasau dadhaḥ.- 4. kratvâ mahân̐ anushvadhaṁ bhîma â vâvṛidhe śavaḥ, śriya ṛishva upâkayor ni śiprî harivân dadhe hastayor vajram âyasam.- 5. â paprau pârthivaṁ rajo badbadhe rocanâ divi, na tvâvân̐ indra kaś cana na jâto na janishyate 'ti viśvaṁ vavakshitha.

6. yo aryo martabhojanaṁ parâdadâti dâśushe, indro asmabhyaṁ śikshatu vi bhajâ bhûri te vasu bhakshîya tava râdhasaḥ.- 7. mado-made hi no dadir yûthâ gavâm ṛijukratuḥ, saṁ gṛibhâya purû śatobhayâhastyâ vasu śiśîhi râya â bhara.- 8. mâdayasva sute sacâ śavase śûra râdhase, vidmâ hi tvâ purûvasum upa kâmân sasṛijmahe 'thâ no 'vitâ bhava.- 9. ete ta indra jantavo viśvaṁ pushyanti vâryam, antar hi khyo janânâm aryo vedo adâśushâṁ teshâṁ no veda â bhara.

I,157.

1. abodhy agnir jma ud eti sûryo vy ushâś candrâ mahy âvo arcishâ, âyukshâtâm aśvinâ yâtave rathaṁ prâsâvîd devaḥ savitâ jagat pṛithak.- 2. yad yuñjâthe vṛishaṇam aśvinâ rathaṁ ghṛitena no madhunâ kshatram ukshetam, asmâkaṁ brahma pṛitanâsu jinvataṁ vayaṁ dhanâ śûrasâtâ bhajemahi.- 3. arvâṅ tricakro madhuvâhano ratho jîrâśvo aśvinor yâtu sushṭutaḥ, trivandhuro maghavâ viśvasaubhagaḥ śaṁ na â vakshad dvipade catushpade.- 4. â na ûrjaṁ vahatam aśvinâ yuvam madhumatyâ naḥ kaśayâ mimikshatam, prâyus târishṭaṁ nî rapâṁsi mṛikshataṁ sedhataṁ dvesho bhavataṁ sacâbhuvâ.- 5. yuvaṁ ha garbhaṁ jagatîshu dhattho yuvaṁ viśveshu bhuvaneshv antaḥ, yuvam agnim ca vṛishaṇâv apaś ca vanaspatîn̐r aśvinâv airayethâm.- 6. yuvaṁ ha stho bhishajâ bheshajebhir atho ha stho rathyâ râthyebhiḥ, atho ha kshatram adhi dhattha ugrâ yo vâṁ havishmân manasâ dadâśa.

ṚIGVEDA ~~I,81:~~ I,81: 1. mada m. upojenie,podchmielenie.- vṛidh wzrosnąć,wzmocnić się.- śavas n. siła.- vṛitrahan zabójca Vṛitry.- âji m. walka.- vâja m. łup,walką.- pra-av wspierać. 2. senya wojownik; pociskami zbrojny.- parâdadi dający,oddający.- bhûri liczny,wiele.- dabhra mały.- cid nawet.- vṛidha krzepiący,wzmacniający.- śak Des. śiksh dać.- vasu n. bogactwo,skarb.- 3. yad gdy.- ud-îr powstać.- dhana n. bogactwo.- dhṛishṇu odważny.- dhâ dać,doprowadzić do.- yuj zaprządz.- madacyut podniecający (podniecony).- hari kasztanowaty. 4. kratu m. wola,energja,siła.- anushvadham podług woli; stosownie do swej natury.- bhîma straszny.- â-vṛidh wzmódz,wzmocnić.- śrî f. blask, strój.- ṛishva wzniosły,dostojny.- upâka złączony.- śiprin obdarzony wargami (misiurką u szyszaka).- harivat mający kasztany.- ni-dhâ włożyć.- vajra m. piorun.- âyasa żelazny,śpiżowy. 5. â-prâ napełnić.- pârthiva ziemski.- rajas n. przestrzeń.- bâdh Int. badbadh uderzyć o.- rocana n. sklepienie niebieskie.- tvâvat równy tobie.- ati-vaksh przerość.- 6. arya łaskawy.- martabhojana n. pożywienie śmiertelnych.- parâ-dâ oddać.- dâśvas pobożny.- vi-bhaj rozdzielić.- bhaj otrzymać udział.- râdhas n. dar. 7. dadi dający.- yûtha n. trzoda.- ṛijukratu którego wola jest prawą.- sam-gṛibhây schwytać.- puru liczny.- ubhayâhastya napełniający obie ręce.- śâ (śi) ostrzyć (wzmacniać); spieszyć się. 8. mad Caus. upić się.- sacâ c. Loc. przy.- purûvasu wiele skarbów mający.- upa-sṛij wysłać ku.- avitṛi pomocnik,opiekun.- kâma m. pragnienie. atha zatem. 9. jantu m.pl. ludzie.- push obfitować w co.- vârya n. skarb.- antar-khyâ ukryć,zabrać.- vedas n. bogactwo.

I,157. 1. budh zbudzić się.- jmâ f. ziemia.- ud-i wschodzić.- sûrya m. słońce.- ushas f. jutrzenka.- candra błyszczący.- mah wielki.- vi-vas błyszczeć.-(z daleka).- arcis n. blask.- yâtave Dat. inf. od yâ iść,jechać.- ratha m. wóz.- pra-sû poruszyć.- jagat n. stworzenie żyjące, ruszające się.- pṛithak pojedyńczo.- 2. vṛishan męski,silny,mocny.- ghṛita n. roztopione masło.- madhu słodki; n. miód.- kshatra n. panowanie, wszyscy panujący.- uksh skrapiać.- brahman n. modlitwa,nabożeństwo.- pṛitanâ f. bitwa,walka.- jinv pobudzić.- ~~śûrasâg~~ śûrasâti f. zdobycie bohaterów (przez bohaterów), bitwa.- 3. arvâc tędy zwrócony.- tricakra o trzech kołach.- madhuvâhana miód wiozący.- jîrâśva mający szybkie konie. - sushṭuta bardzo sławiony.- trivandhura o trzech siedzeniach.- maghavan hojny.- viśvasaubhaga wszelkie bogactwo zawierający.- śam Ind. błogosławieństwo.- â-vah przywieźć. 4. ûrj kordjał, napój pokrzepiający.- madhumat kapiący od ~~me~~ miodu.- kaśâ f. bicz.- mih Des. mimiksh pokropić.- (miksh połączyć z czem).- âyus n. życie.- pra-tar przedłużyć.- rapas n. choroba.- niḥ-mṛij wymazać, zetrzeć.- sidh oddalić,odpędzić.- dveshas n. nienawiść,nieprzyjaciel.- sacâbhû pomocny, towarzysz. 5. garbha m. płód.- ha part. wzmacniająca.- jagatî f. samica.- antar c. Loc. w, wewnątrz.- bhuvana n. istota, stworzenie; świat.- vṛishan męski; byk.- vanaspati m. drzewo.- îr Caus. poruszyć. 6. bhishaj leczący,lekarz.- bheshaja n. lek.- atha u i też, a następnie.- ~~ratha~~ rathî woźnica.- rathya n. zawartość wozu, ładunek.- adhi-dhâ dać,udzielić.- ugra silny,potężny.- manas Instr. z serca.- dâś czcić,służyć.

~~RIGVEDA I,81~~ I,81: 1. mada m. upojenie, podchmielenie.- vṛdh wzrastać, wzmacniać się.- śavas n. siła.- vṛtrahan zabójca Vṛtry.- āji m. walka.- vāja n. łup, walka.- pra-av wspierać. 2. senya wojownik; pocisk[illegible] zbrojny.- parādadi dający, oddający.- bhūri liczny, wiele.- dabhra mały.- cid nawet.- vṛdha krzepiący, wzmacniający.- śak Des. śikṣa dać.- vasu n. bogactwo, skarb.- 3. yad gdy.- ud-īr powstać.- dhana n. bogactwo.- [illegible] od[illegible].- dhā dać, doprowadzić do.- yuj zaprzęgać.- madacyut podniecający (podniecony).- hari kasztanowaty. 4. kratu m. wola, energia, siła.- anuṣvadham podług woli; stosownie do swej natury.- bhīma straszny.- ā-[illegible], wzmocnić.- śrī f. blask, strój.- ṛṣva wzniosły, dostojny.- [illegible].- śiprin obdarzony [illegible] (mistura u [illegible]).- [illegible] mający [illegible].- ni-dhā włożyć.- vajra m. piorun.- āyasa żelazny, metalowy. 5. ā-prā napełnić.- pārthiva ziemski.- rajas n. przestrzeń.- [illegible] uderzyć o.- rocana n. światło nieba.- [illegible] przewyższać.- 6. arya dostojny.- [illegible] n. [illegible].- [illegible] dać.- dāśvas pobożny.- vi-bhaj rozdzielić.- [illegible] n. dar. 7. dadi dający.- [illegible] n. [illegible].- [illegible] jest [illegible].- [illegible] dający.- [illegible] (śi) schwycić.- [illegible].- [illegible] napełniający obie ręce.- śā (śi) ostrzyć (wzmacniać); śiśīte [illegible]. 8. [illegible] (mad), upić się.- [illegible] c. [illegible].- [illegible].- svitri [illegible] 9. jantu m.pl. ludzie.- puṣ obfitować w co.- vārya n. skarb.- antar-khyā ukryć, [illegible].- veda n. bogactwo.

I,157. 1. budh zbudzić się.- jmā f. ziemia.- ud-i wschodzić.- [illegible] n. [illegible].- [illegible] f. jutrzenka.- candra błyszczący.- [illegible].- vi-vas błyszczeć.-(z Joleta).- arcis n. blask.- yātave Dat. inf. od yā iść, jechać.- [illegible].- pra-su pobudzić.- jagat n. stworzenie żyjące, [illegible] się.- pṛthak pojedyńczo.- 2. vṛṣan męski, silny, mocny.- [illegible] n. [illegible]; n. [illegible].- [illegible] n. [illegible].- [illegible] n. modlitwa, pobożność.- [illegible] wszyscy [illegible].- [illegible].- brahman n. modlitwa, pobożeństwo.- pri- [illegible] f. [illegible].- [illegible].- ~~[illegible]~~ śravasyā f. [illegible] boha- terów (przez bohaterów), bitwa.- 3. arvāc jedź zwrócony.- triṣakra [illegible] o [illegible].- [illegible].- [illegible] trzech siedzeniach.- [illegible] - [illegible].- trivandhura o trzech siedzeniach.- [illegible] Ind. błogosła- [illegible].- [illegible] samo[illegible].- [illegible] Ind. błogosła- [illegible].- ā-vah przywieźć. 4. ūrj kordiał, napój pokrzepiający.- [illegible].- [illegible] f. [illegible].- [illegible] Des. [illegible] pokropić.- [illegible] (mazać [illegible]).- āyus n. życie.- [illegible].- rapas n. choroba.- [illegible], [illegible].- [illegible].- dveṣas n. nienawiść, nieprzyjaciel.- sacābhū pomocny, towarzysz. 5. garbha m. płód.- [illegible].- [illegible] f. [illegible].- [illegible] c. [illegible].- [illegible] n. [illegible], stworzenie; świat.- vṛṣan męski; byk.- [illegible] n. [illegible].- [illegible]. 6. bhiṣaj leczący, lekarz.- bheṣaja n. lek.- [illegible].- [illegible] wóz.- [illegible] n. [illegible].- [illegible].- ugra silny, potężny.- [illegible] z serca.- [illegible], strzec.

ṚIGVEDA I,114.

1. imâ rudrâya tavase kapardine kshayadvîrâya pra bharâmahe matîḥ, yathâ śam asad dvipade catushpade viśvaṁ pushṭaṁ grâme asminn anâturam.- 2. mṛiḷâ no rudrota no mayas kṛidhi kshayadvîrâya namasâ vidhema te, yac chaṁ ca yoś ca manur âyeje pitâ tad aśyâma tava rudra praṇîtishu.- 3. aśyâma te sumatiṁ ~~devayajyâ~~ devayajyayâ kshayadvîrasya tava rudra mîḍhvaḥ, sumnâyann id viśo asmâkam â carârishṭavîrâ juhavâma te haviḥ.- 4. tveshaṁ vayaṁ rudraṁ yajñasâdhaṁ vaṅkuṁ kavim avase ni hvayâmahe, âre asmad daivyaṁ heḷo asyatu sumatim id vayam asyâ vṛiṇîmahe.- 5. divo varâham arushaṁ kapardinaṁ tveshaṁ rûpaṁ namasâ ni hvayâmahe, haste bibhrad bheshajâ vâryâṇi śarma varma chardir asmabhyaṁ yaṁsat.

6. idaṁ pitre marutâm ucyate vacaḥ svâdoḥ svâdîyo rudrâya vardhanam, râsvâ ca no amṛita martabhojanaṁ tmane tokâya tanayâya mṛiḷa.- 7. mâ no mahântam uta mâ no arbhakam mâ na ukshantam uta mâ na ukshitam, mâ no vadhîḥ pitaraṁ mota mâtaraṁ mâ naḥ priyâs tanvo rudra rîrishaḥ.- 8. mâ nas toke tanaye mâ na âyau mâ no goshu mâ no aśveshu rîrishaḥ, vîrân mâ no rudra bhâmito vadhîr havishmantaḥ sadam it tvâ havâmahe.- 9. upa te stomân paśupâ ivâkaraṁ râsvâ pitar marutâṁ sumnam asme, bhadrâ hi te sumatir mṛiḷayattamâthâ vayam ava it te vṛiṇîmahe.- 10. âre te goghnam uta pûrushaghnaṁ kshayadvîra sumnam asme te astu, mṛiḷâ ca no adhi ca brûhi devâdhâ ca naḥ śarma yacha dvibarhâḥ.- 11. avocâma namo asmâ avasyavaḥ śṛiṇotu no havaṁ rudro marutvân, tan no mitro ~~varuṇ~~ varuṇo mâmahantâm aditiḥ sindhuḥ pṛithivî uta dyauḥ.

ṚIGVEDA I,114.

1. imâ rudrâya tavase kapardine kshayadvîrâya pra bharâmahe matîḥ, yathâ śam asad dvipade catushpade viśvaṁ pushṭaṁ grâme asminn anâturam.- 2. mṛiḷâ no rudrota no mayas kṛidhi kshayadvîrâya namasâ vidhema te, yac chaṁ ca yoś ca manur âyeje pitâ tad aśyâma tava rudra praṇîtishu.- 3. aśyâma te sumatiṁ ~~devayajyâ~~ devayajyayâ kshayadvîrasya tava rudra mîḍhvaḥ, sumnâyann id viśo asmâkam â carârishṭavîrâ juhavâma te haviḥ.- 4. tveshaṁ vayaṁ rudraṁ yajñasâdhaṁ vaṅkuṁ kavim avase ni hvayâmahe, âre asmad daivyaṁ heḷo asyatu sumatim id vayam asyâ vṛiṇîmahe.- 5. divo varâham arushaṁ kapardinaṁ tveshaṁ rûpaṁ namasâ ni hvayâmahe, haste bibhrad bheshajâ vâryâṇi śarma varma chardir asmabhyaṁ yaṁsat.

6. idaṁ pitre marutâm ucyate vacaḥ svâdoḥ svâdîyo rudrâya vardhanam, râsvâ ca no amṛita martabhojanaṁ tmane tokâya tanayâya mṛiḷa.- 7. mâ no mahântam uta mâ no arbhakam mâ na ukshantam uta mâ na ukshitam, mâ no vadhîḥ pitaraṁ mota mâtaraṁ mâ naḥ priyâs tanvo rudra rîrishaḥ.- 8. mâ nas toke tanaye mâ na âyau mâ no goshu mâ no aśveshu rîrishaḥ, vîrân mâ no rudra bhâmito vadhîr havishmantaḥ sadam it tvâ havâmahe.- 9. upa te stomân paśupâ ivâkaraṁ râsvâ pitar marutâṁ sumnam asme, bhadrâ hi te sumatir mṛiḷayattamâthâ vayam ava it te vṛiṇîmahe.- 10. âre te goghnam uta pûrushaghnaṁ kshayadvîra sumnam asme te astu, mṛiḷâ ca no adhi ca brûhi devâdhâ ca naḥ śarma yacha dvibarhâḥ.- 11. avocâma namo asmâ avasyavaḥ śṛiṇotu no havaṁ rudro marutvân, tan no mitro ~~varuṇ~~ varuṇo mâmahantâm aditiḥ sindhuḥ pṛithivî uta dyauḥ.

ṚIGVEDA I,114.

1. rudra im. wł.- mati f. myśl, modlitwa.- tavas silny, tęgi.- kapardin mający włosy splecione w muszlę.- kshayadvîra władnący mężami.- prabhṛi przynosić.- śam n. ind. zbawienie,błogosławieństwo.- dvipad dwunożny. - catushpad czworonożny.- viśva wszystek.- push kwitnąć.- grâma m. wieś.- anâtura nie chory, zdrowy.

2. mṛiḍ być miłościwym, oszczędzać.- mayas n. radość.- vidh czcić.- służyć (c.dat.).- yos n. błogosławieństwo.- â-yaj zyskać przez ofiarę, wymodlić.- aś osiągnąć.- praṇîti f. przewodnictwo.

3. sumati f. łaskawość.- devayajyâ f. ofiara,nabożeństwo.- mîḍhvas łaskawy,miłościwy.- sumnây być łaskawym.- viś f. siedziba,dom,wieś.- â-car przyjść do (acc.).- ariṣhṭavîra mający mężów całych, zdrowych.

4. tvesha jaśniejący,wspaniały.- yajńasâdh przyprowadzający ofiarę do skutku.- vańku żwawy,żywy,ruchliwy.- avas n. pomoc.- ni-hve przywoływać.- âre daleko.- daivya boski.- heḍas n. gniew.- as rzucić.- â-vṛi wzywać,poszukiwać.

5. varâha m. odyniec.- arusha czerwony.- rûpa n. kształt,postać.- bheshaja n. lek.- vârya cenny; n. skarb.- śarman n. ucieczka,schronienie.- varman n. opieka.- chardis n. opieka,przytułek,schronienie.- yam dać.

6. vacas n. pieśń,modlitwa.- marut im.wł.- svâdu słodki.- vardhana n. pożywienie.- râ dać.- martabhojana n. pożywienie śmiertelnych.- tman i.q. âtman.- toka n. potomstwo.- tanaya rozkrzewiający ród (albo n. wnuki).

7. arbhaka mały.- uksh (vaksh) wzrastać.- vadh zabijać.- tanû f. ciało.- rish Caus. szkodzić, krzywdzić.

8. âyu m. człowiek (syn?).- bhâm być zagniewanym.- havishmat ofiarnik (połączony z napojem ofiarnym).- sadam zawsze.- hû wołać,wzywać.

9. upa-â-kṛi przygnać.- stoma m. hymn pochwalny.- paśupâ m. pasterz.- sumna n. łaska,łaskawość.- bhadra zbawienny.- mṛiḍ Caus. być miłościwym- athâ zatem,więc.- avas n. pomoc.- vṛi wybierać.

10. goghna zabijający krowy.- pûrushaghna zabijający ludzi.- adhi-brû odpowiedzieć,wysłuchać.- adhâ potem.- dvibarhas mający podwójną wielkość, dwa razy wielki.

11. hava m. wołanie.- avasyu pragnący pomocy.- marutvat połączony z Marutami.- mah Intens. dać,udzielić.- sindhu m.f. woda,rzeka,morze.- pṛithivî f. ziemia.- div (dyu) m.f. niebo. mitra im.wł.

ṚIGVEDA I,114.

1. rudra im. wł.- mati f. myśl, modlitwa.- tavas silny, tęgi.- kapardin mający włosy splecione w muszlę.- kshayadvîra władnący mężami.- prabhṛi przynosić.- śam n. ind. zbawienie,błogosławieństwo.- dvipad dwunożny.- catushpad czworonożny.- viśva wszystek.- push kwitnąć.- grâma m. wieś.- anâtura nie chory, zdrowy.

2. mṛiḍ być miłościwym, oszczędzać.- mayas n. radość.- vidh cześć.- służyć (c.dat.).- yos n. błogosławieństwo.- â-yaj zyskać przez ofiarę, wymodlić.- aś osiągnąć.- praṇîti f. przewodnictwo.

3. sumati f. łaskawość.- devayajyâ f. ofiara,nabożeństwo.- mîḍhvas łaskawy,miłościwy.- sumnây być łaskawym.- viś f. siedziba,dom,wieś.- â-car przyjść do (acc.).- ariṣhṭavîra mający mężów całych, zdrowych.

4. tvesha jaśniejący,wspaniały.- yajńasâdh przyprowadzający ofiarę do skutku.- vaṅku żwawy,żywy,ruchliwy.- avas n. pomoc.- ni-hve przywoływać.- âre daleko.- daivya boski.- heḍas n. gniew.- as rzucić.- â-vṛi wzywać,poszukiwać.

5. varâha m. odyniec.- arusha czerwony.- rûpa n. kształt,postać.- bheshaja n. lek.- vârya cenny; n. skarb.- śarman n. ucieczka,schronienie.- varman n. opieka.- chardis n. opieka,przytułek,schronienie.- yam dać.

6. vacas n. pieśń,modlitwa.- marut im.wł.- svâdu słodki.- vardhana n. pożywienie.- râ dać.- martabhojana n. pożywienie śmiertelnych.- tman i.q. âtman.- toka n. potomstwo.- tanaya rozkrzewiający ród (albo n. wnuki).

7. arbhaka mały.- uksh (vaksh) wzrastać.- vadh zabijać.- tanû f. ciało.- rish Caus. szkodzić, krzywdzić.
8. âyu m. człowiek (syn?).- bhâm być zagniewanym.- havishmat ofiarnik (połączony z napojem ofiarnym).- sadam zawsze.- hû wołać,wzywać.
9. upa-â-kṛi przygnać.- stoma m. hymn pochwalny.- paśupâ m. pasterz.- sumna n. łaska,łaskawość.- bhadra zbawienny.- mṛiḍ Caus. być miłościwym- athâ zatem,więc.- avas n. pomoc.- vṛi wybierać.
10. goghna zabijający krowy.- pûrushaghna zabijający ludzi.- adhibrû odpowiedzieć,wysłuchać.- adhâ potem.- dvibarhas mający podwójną wielkość, dwa razy wielki.
11. hava m. wołanie.- avasyu pragnący pomocy.- marutvat połączony z Marutami.- mah Intens. dać,udzielić.- sindhu m.f. woda,rzeka,morze.- pṛithivî f. ziemia.- div (dyu) m.f. niebo. mitra im.wł.

1. muhûrta chwila (48 minut). – abhi+pad popaść w–. – cintâ zamyślenie, smutne myśli.

2. vâsava = Indra. – vivâsa m. wygnanie. – upasarga m. znak, omen, oznaka śmierci (nieszczęście; Kom. = ôdka). – âsura pochodzący od demonów (od demona Râhu).

3. pra+vraj C. wygnać. – ardharâtra m. północ

4. ârtta strapiony (â+ri p.), dotknięty. – jâgri czuwać. – avahita uważny.

5. Kalyâṇa: szczęśliwy, pomyślny, piękny, dobry. – ṡubha pomyślny, dobry, cnotliwy.

6. gurulâghavam = gauravam lâghavam ca. – artha czyn (business, affair), sprawa. – dosha grzech, wina, zbrodnia.

7. palâṡa butea frondosa. – âmra mango. – ni+sic polewać. – gridhnu pożądający, chciwy, łakomy na –. – phalâgama, pora owoców, jesień.

8. Kiṁṡuka = palâṡa.

9. tyaj opuścić, odepchnąć. – durmati stroskany, smutny. – ṡuc smucić się, bolec.

10. ṡabdavedhin (√vyadh) łucznik strzelający na nienwidziane; celujący podług słuchu. –

11. âp + anu-sam-pra: zdarzyć się. – saṁmoha szał, szaleństwo, zaślepienie.

12. ṡabdavedhya powstały ze strzelania na niewidziane.

13. yuvarâja następca tronu. – anûḍha niezamężny (√vah). prâvṛish pora deszczów. – anuprâpta przybyły, nadeszły.

14. bhauma ziemski. – tap grzać, ogrzewać, wygrzać. – apakṛsh ściągnąć, przyciągnąć do siebie. – â-car odwiedzać. – (południe zamieszkałe przez Yamę i umarłych). Kubera Varuṇa + Indra Yama

4 główni lokapâlâh

15. ushṇa pora gorąca
antar-dhâ włożyć w środek, pass.
ustać, zniknąć, stać się niewidzialnym.
dadhe 3. sing. Perf. Â. i Pass.
bheka żaba
sâraṅga rodzaj antylopy (pstry)
barhin paw (barha ogon-pawia)
16. klinna mokry (√ klid)
uttara powierzchnia, wierzch
pattatrin ptak (patatra, pióro, skrzydło)
abhi-pad Â. dostać się na, przybyć,
ava-dhû 5. trząść, wstrząsać
17. ambhas n. woda
pat w ep. poezji także Â.
channa zakryty
â-bhâ jaśnieć, videri
matta pijany, wesoły, rozbrykany,
mattaoâ odnosi się do acalaḥ.
18. pâṇḍura blady, żółtawy, biały
aruṇa czerwony
srotas strumień, woda
vimala bez skazy, czysty
dhâtu metal
19. atisubha nadzwyczaj szczęśliwy
rathin jadący na wozie
vyâyâma ćwiczenie, gimnastyka (ruch)
saṁkalpa postanowienie, intencja (pobudzanie, chęć, zamiar)
anu-yâ iść (jechać) wzdłuż

27. jaṭābhāradhara
valkala
artha
28. gumetal
30. ni
vṛtti
vṛt
31. ambala
32. anukānikshia
33. sattva
34. ava-kṛ

pāṃsu
sanita
jaiva
spojrzeć na
asvasthacetana
37. abhi-han
38.
wygl
jijñāsita spragniony
hasita
40. aparitoṣa nie mogący znaleźć
aśakta nie będący w stanie
naga n.
bhid
41. śīghram prędko
42.
43.
niśita ostry

generalicie

pielęgnujący

nic zdr

bez

podający

godny

[illegible] Dom, [illegible]

[illegible] wzamym[illegible]

[illegible] *)

[illegible]

[illegible] mowia.

[illegible]

[illegible] bezpieczni[illegible]

[illegible]

[illegible] nie [illegible]

[illegible]

[illegible] kra[illegible]

[illegible] (Âudes) [illegible]

[illegible] Kr[illegible]

*) Kohi Ko[illegible] niezkal

(Kohina-, -[illegible])

bándhana krewni

upa-vrit zacząć

zniszczyć, ranić (matrwy)

upra-ā- i

48 vimāna

50 vyathā

akārshīh

ā-vis objąć, ogr

nierozwaga,

wyczerpany (Kshayat

zmawia za ...

spowodowany
adama ... rząd

w brzezie rzek raya rząd
...
niem

spiekłem trud

nieprzyjaciel
i Kobieta będzie wszystkim
dla rodziny
służyć się ...

... Obrazy z życia

... skąd ...
... Konną ziemię,
rząd tryskają ... (zagadka ...
Oskarżycieli ... ...

...

[illegible]

[illegible] acyravo [illegible]

[illegible]

Dhundhumāra [illegible]

Kuvalayāśva,

[illegible]

Râmâyaṇa: Zstąpienie Gangi.

1. devadeve gate tasmin so 'ṅguṣṭhâgranipîḍitâm
kṛtvâ vasumatîṁ râma vatsaraṁ samupâsata
2. atha saṁvatsare pûrṇe sarvalokanamaskṛtaḥ
umâpatiḥ paśupatî râjânam idam abravît
3. prîtas te 'haṁ naraśreṣṭha kariṣyâmi tava priyam
śirasâ dhârayiṣyâmi śailarâjasutâm aham
4. tato himavataḥ śṛṅgam abhiruhya maheśvaraḥ
nipatantîṁ abravîd gaṅgâm âkâśyâkâśagaṁ nadîm
5. tato haimavatî jyeṣṭhâ sarvalokanamaskṛtâ
umâpater vacaḥ śrutvâ gaṅgâ krodhasamanvitâ
6. tadâ sâtiśayad rûpaṁ kṛtvâ vegaṁ ca duḥsaham
âkâśâd apatad râma śive śivaśirasy uta
7. acintayac ca sâ devî gaṅgâ paramadurdharâ
viśâmy ahaṁ hi pâtâlaṁ srotasâ gṛhya śaṁkaram
8. tasyâvalepanaṁ jñâtvâ kruddhas tu bhagavân haraḥ
tirobhâvayituṁ buddhiṁ cakre triṇayanas tadâ
9. sâ tasmin patitâ puṇyâ puṇye rudrasya mûrdhani
himavatpratime râma jaṭâmaṇḍalagahvare
10. sâ kathaṁcin mahîṁ gantuṁ nâśaknod yatnam âsthitâ
naiva sâ nirgamaṁ lebhe jaṭâmaṇḍalamohitâ
11. tatraivâbhibhramad devî saṁvatsaragaṇân bahûn
tâm apaśyat punas tatra tapaḥ param âsthitaḥ
12. sa tena toṣitaś câsîd atyantaṁ raghunandana
visasarja tato gaṅgâṁ haro bindusaraḥ prati
13. tasyâṁ visṛjyamânâyâṁ sapta srotâṁsi jajñire
hlâdinî pâvanî caiva nalinî ca tathaiva ca
14. tisraḥ prâcîṁ diśaṁ jagmur gaṅgâḥ śivajalâḥ śubhâḥ
sucakṣuś caiva sîtâ ca sindhuś caiva mahânadî
15. tisraś caitâ diśaṁ jagmuḥ pratîcîṁ tu diśaṁ śubhâḥ
saptamî cânvagât tâsâṁ bhagîratharathaṁ tadâ
16. bhagîratho 'pi râjarṣir divyaṁ syandanam âsthitaḥ
prâyâd agre mahâtejâ gaṅgâ taṁ câpy anuvrajat
17. gaganâc chaṅkaraśiras tato dharaṇim âśritâ
asarpata jalaṁ tatra tîvraśabdapuraskṛtam
18. matsyakacchapasaṁghaiś ca śiśumâragaṇais tadâ
patadbhiḥ patitaiś caiva vyarocata vasuṁdharâ
19. tato devarṣigandharvâ yakṣâḥ siddhagaṇâs tadâ
vyalokayanta te tatra gaganâd gâṁ gatâṁ tadâ
20. vimânair nagarâkârair hayair gajavarais tadâ
pâriplavagatâś câpi devatâs tatra vismitâḥ
21. tad adbhutatamaṁ loke gaṅgâvataraṇam uttamam
didṛkṣavo devagaṇâḥ samîyur amitaujasaḥ
22. saṁpatadbhiḥ suragaṇais teṣâṁ câbharaṇaujasâ
śatâdityam ivâbhâti gaganaṁ gatatoyadam
23. śiṁśumâroragagaṇair mînair api ca cañcalaiḥ
vidyudbhir iva vikṣiptair âkâśam abhavat tadâ
24. pâṇḍuraiḥ salilotpîḍaiḥ kîryamâṇaiḥ sahasradhâ
śâradâbhrair ivâkîrṇaṁ gaganaṁ haṁsasaṁplavaiḥ
25. kvacid drutataraṁ yâti kuṭilaṁ kvacid âyatam (v.l. âyatam)
vinataṁ kvacid uddhûtaṁ kvacid yâti śanaiḥ śanaiḥ
26. salilenaiva salilaṁ kvacid abhyâhataṁ punaḥ
muhur ûrdhvapathaṁ gatvâ papâta vasudhâṁ punaḥ

Râmâyaṇa: Zstąpienie Gangi.

1. devadeve gate tasmin so 'ṅguṣṭhâgranipîḍitâm
kṛtvâ vasumatîṁ râma vatsaraṁ samupâsata
2. atha saṁvatsare pûrṇe sarvalokanamaskṛtaḥ
umâpatiḥ paśupatî râjânam idam abravît
3. prîtas te 'haṁ naraśreṣṭha kariṣyâmi tava priyam
śirasâ dhârayiṣyâmi śailarâjasutâm aham
4. tato himavataḥ śṛṅgam abhiruhya maheśvaraḥ
nipatety abravîd vâkyam âkâśasyâkâśagâṁ nadîm
5. tato haimavatî jyeṣṭhâ sarvalokanamaskṛtâ
umâpater vacaḥ śrutvâ raṁhâ krodhasamanvitâ
6. tadâ sâtimahad rûpaṁ kṛtvâ vegaṁ ca duḥsaham
âkâśâd apatad râma śive śivaśirasy uta
7. acintayac ca sâ devî gaṅgâ paramadurdharâ
viśâmy ahaṁ hi pâtâlaṁ srotasâ gṛhya śaṁkaram
8. tasyâvalepanaṁ jñâtvâ kruddhas tu bhagavân haraḥ
tirobhâvayituṁ buddhiṁ cakre trinayanas tadâ
9. sâ tasmin patitâ puṇyâ puṇye rudrasya mûrdhani
himavatpratime râma jaṭâmaṇḍalagahvare
10. sâ kathaṁcin mahîṁ gantuṁ nâśaknod yatnam âsthitâ
naiva sâ nirgamaṁ lebhe jaṭâmaṇḍalam antataḥ
11. tatraivâbambhramad devî saṁvatsaragaṇân bahûn
tâm apaśyat punas tatra tapaḥ paramam âsthitaḥ
12. sa tena toṣitaś câsîd atyantaṁ raghunandana
visasarja tato gaṅgâṁ haro binduṣaraḥ prati
13. tasyâṁ visṛjyamânâyâṁ sapta srotâṁsi jajñire
hlâdinî pâvanî caiva nalinî ca tathaiva ca
14. tisraḥ prâcîṁ diśaṁ jagmur gaṅgâḥ śivajalâḥ śubhâḥ
sucakṣuś caiva sîtâ ca sindhuś caiva mahânadî
15. tisras tv etâ diśaṁ jagmuḥ pratîcîṁ tu diśaṁ śubhâḥ
saptamî cânvagât tâsâṁ bhagîratharathaṁ tadâ
16. bhagîratho 'pi râjarṣir divyaṁ syandanam âsthitaḥ
prâyâd agre mahâtejâ gaṅgâ taṁ câpy anvavrajat
17. gaganâc chaṁkaraśiras tato dharaṇîm âśritâ
asarpata jalaṁ tatra tîvraśabdapuraskṛtam
18. matsyakacchapasaṁghaiś ca śiśumâragaṇais tathâ
patadbhiḥ patitaiś caiva vyarocata vasuṁdharâ
19. tato devarṣigandharvâ yakṣasiddhagaṇâs tathâ
vyalokayanta te tatra gaganâd gâṁ gatâṁ tadâ
20. vimânair nagarâkârair hayair gajavarais tadâ
pâriplavagataiś câpi devatâs tatra viṣṭhitâḥ
21. tad adbhutatamaṁ loke gaṅgâvataraṇam uttamam
didṛkṣavo devagaṇâḥ samîyur amitaujasaḥ
22. saṁpatadbhiḥ suragaṇais teṣâṁ câbharaṇaujasâ
śatâdityam ivâbhâti gaganaṁ gatatoyadam
23. śiśumâroragagaṇair mînair api ca cañcalaiḥ
vidyudbhir iva vikṣiptair âkâśam abhavat tadâ
24. pâṇḍuraiḥ salilotpîḍaiḥ kîryamâṇaiḥ sahasradhâ
śâradâbhrair ivâkîrṇaṁ gaganaṁ haṁsasaṁplavaiḥ
25. kvacid drutataraṁ yâti kuṭilaṁ kvacid âyatam (v.l. âyatam)
vinataṁ kvacid uddhûtaṁ kvacid yâti śanaiḥ śanaiḥ
26. salilenaiva salilaṁ kvacid abhyâhataṁ punaḥ
muhur ûrdhvapathaṁ gatvâ papâta vasudhâṁ punaḥ

σ

ûmikampas bhavet
vâ diśâpâlam mahâgajam

[illegible] ūmikampas tadā bhavet [illegible]

[illegible] vā diśāpālaṁ mahāgajam

[illegible]

[illegible] -iśuṃ kapilaṁ ta- [illegible]

Râmâyaṇa I,41.

1. cira długi (o czasie); gam iść,- jñâ poznać.- naptṛi m. wnuk.- râjan m. król.- dîp 4 jaśniec.- sva swój, tejas m. blask.

2. śûra m. bohater.- kṛitavidya uczony.- pûrva dawny; pl. przodkowie. -tulya równy.- as być.- pitṛi m. ojciec; pl. zmarli przodkowie, krewni po mieczu.- gati f. droga.- anu-ish 1 szukać.- yad który.- apa-vah 1 odprowadzić, porwać.(Caus.)

3. antarbhauma podziemny.- sattva n. istota.- vîryavat potężny.- pratighâta m. odparcie.- asi m. miecz; sâsi przym. wraz z mieczem.- grah 9 wziąć.- kârmuka m.n. łuk.

4. abhi-vad 1 (Caus.) przemówić, powitać.- tvad ty.- han 2 zabić.- vighnakara zakłócający, przeszkadzający.- siddhârtha któremu się powiodło (sidh 4 powieść się).- sam-ni-vṛit 1 powrócić.- mad ja.- yajña m. ofiara.- pâraga przyprowadzający do końca (pâra n. przeciwległy brzeg, gam 1 iść).

5. evam tak.- vac mówić; p.p.p. ukta zagadnięty.- aṁśumat im.wł.- samyak adv. jak się należy.- dhanus n. łuk.- â-dâ 3 wziąć.- khaḍga m. miecz.- laghu lekki, vikrama krok, m.

6. mârga m. droga.- pra-pad 4 wejść, wstąpić na (drogę).- nara m. mąż, śreshṭha najlepszy.- abhi-cud 1 Caus. nakłaniać, naglić.

7. pataga m. ptak.- pûj 10 czcić.-

8. pari-prach wypytywać.- vâjin m. koń.- eva właśnie.

9. prati-vac 2 odrzec.- mati f. rozum.- âsamañja którego ojcem jest Asamañja.- saha z, sahâśva przym. wraz z koniem.- śîghra prędki.- i 2 iść-

10. yathâkramam po kolei.- yathânyâyam podług przepisu, jak się należy.- sam-upa-kram zacząć.

11. vâkyajña, vâkyakovida umiejący mówić, dobrze przemawiający.- â-gam przyjść, powrócić.

12. yatra gdzie.

13. duḥkha n. smutek; vaśa n. moc, władza.- â-pad 4 dostać się .- suta m. syn.- tadâ wtedy.- kruś 1 biadać, narzekać.- parama, najwyższy; ârta strapiony.- vadha m. zabójstwo.- duḥkhita zmartwiony; su bardzo.

14. purushavyâghra m. mąż jako tygrys.- śoka m. zmartwienie.- sam-anu-i p.p.p. pełen.

15. kartukâma pragnący uczynić.- jalakriyâ f. ofiara z wody na cześć zmarłych.- jala n. woda.- arthin potrzebujący.- jalâśaya m. miejsce z wodą, zbiornik wody.

16. vi-śṛi rozszerzać się 1, Caus. wodzić (oczyma).- nipuṇa wprawny, ~~rozumny~~.- dṛishṭi f. oko.- tatas następnie.- khaga m. ptak; adhipa m. król.- mâtula m. wuj.- suparṇa m. pięknoskrzydły, im.wł.- anila m. wiatr.

17. enad on.- vainateya im.wł. potomek Vinatâ.- mâ (przy Imperativ.) nie.- śuc 1 smucić się.- loka m. świat.- sam-man 4 p.p.p. uznany.

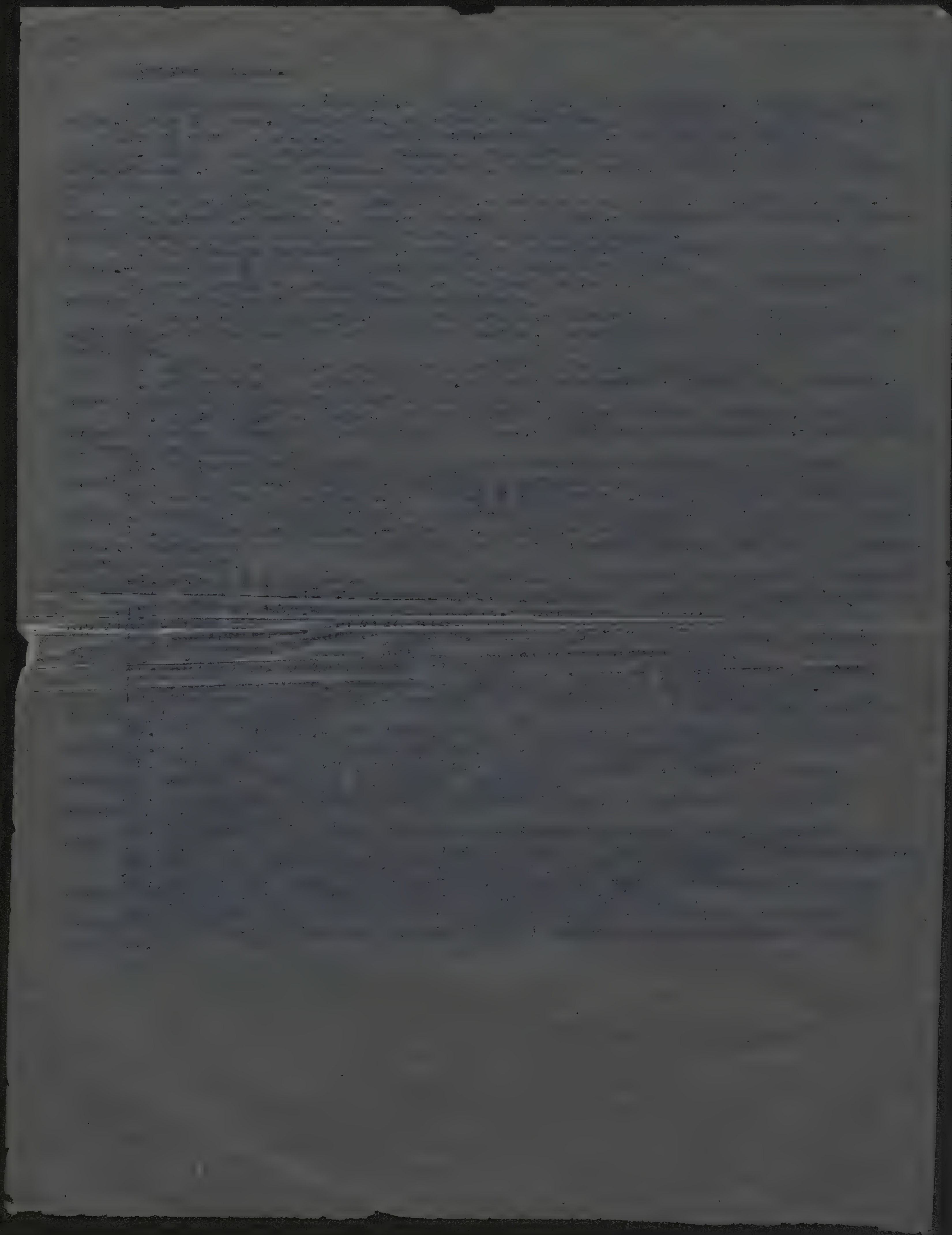
18. dah 1 spalić.- hi bowiem.- salila n. woda.- na nie.- arh 1 módz.- prâjña mądry, rozumny.- dâ dać.- laukika(ziemski), powszedni.

19. gaṅgâ f. rzeka Ganges.- himavat m. góra Himâlaja.- jyeshṭha najstarszy.- duhitṛi f. córka.- purusha m. człowiek; ṛishabha m. byk (najlepszy z-).- mahâbâhu : bâhu m. ramię.- salilakriyâ f. ofiara z wody.

20. etad ten.- plu 1 pływać, Caus. zalać, polać.- pâvana, f. -î oczyszczający.- klid 4zmoknąć,p.p.p. zwilżony.- kântâ f. oblubienica.- svarga m. niebo.- nî prowadzić. 21. niḥ-gam wyjść.- mahâbhâga znakomity, zacny.- sam-grah zabrać z sobą.- paitâmaha dziadowski.- niḥ-vṛit Caus. spełnić.-22/ativîryavat bardzo potężny.- tvaritam pośpiesznie.- punar znów.- â-yâ 2 przyjść.- tapas n. pokuta.- 23. â-sad caus. przyjść do.- dîkshita poświęcony.- ni-vid 2 Caus. oznajmić.- yathâvṛittam jak się stało.- tathâ tak.- 24. ghora straszliwy, saṁkâśa m. wygląd.- nṛipa m. król.- yathâkalpam podług przepisu, rytu.- yathâvidhi toż (jak się należy). 25. pura n. miasto.- śrîmat piękny, szczęsny.- yaj 1 ofiarować.- pati m. pan. âgama przybycie.- niścaya m. postanowienie.- adhi-gam dojść do,powziąć. 26. kâla m. czas.- triṁśat 30.- râjya n. panowanie.- div f. niebo.

kâladharmaṁ gate râma sagare prakṛitîjanâḥ
râjânaṁ rocayâmâsur aṁśumantaṁ sudhârmikam (1)
sa râjâ sumahân âsîd aṁśumân raghunandana
tasya putro mahân âsîd dilîpa iti viśrutaḥ (2)
tasmai râjyaṁ samâdiśya aṁśumân raghunandana
himavacchikhare ramye tapas tepe sudâruṇam (3)
dvâtriṁśacchatasâhasraṁ varshâṇi sumahâyaśâḥ
tapovanagato râjâ svargaṁ lebhe tapodhanaḥ (4)
dilîpas tu mahâtejâḥ śrutvâ paitâmahaṁ vadham
duḥkhopahatayâ buddhyâ niścayaṁ nâdhyagacchata (5)
kathaṁ gaṅgâvataraṇaṁ kathaṁ teshâṁ jalakriyâ
târayeyaṁ kathaṁ caitân iti cintâparo 'bhavat (6)
tasya cintayato nityaṁ dharmeṇa viditâtmanaḥ
putro bhagîratho nâma jajńe paramadhârmikaḥ (7)
dilîpas tu mahâtejâ yajńair bahubhir ishṭavân
triṁśadvarshasahasrâṇi râjâ râjyam akârayat (8)
agatvâ niścayaṁ râjâ tesham uddharaṇaṁ prati
vyâdhinâ naraśârdûla kâladharmam upeyivân (9)
indralokaṁ gato râjâ svârjitenaiva karmaṇâ
râjye bhagîrathaṁ putram abhishicya nararshabhaḥ (10)
bhagîrathas tu râjarshir dhârmiko raghunandana
anapatyo mahârâjaḥ prajâkâmaḥ sa câprajâḥ (11)
mantrishv âdhâya tad râjyaṁ gaṅgâvataraṇe rataḥ
tapo dîrghaṁ samâtishṭhad gokarṇe raghunandana (12)
ûrdhvabâhuḥ pańcatapâ mâsâhâro jitendriyaḥ
tasya varshasahasrâṇi ghore tapasi tishṭhataḥ (13)
atîtâni mahâbâho tasya râjńo mahâtmanaḥ
suprîto bhagavân brahmâ prajânâṁ prabhur îśvaraḥ (14)
tataḥ suragaṇaiḥ sârdham upagamya pitâmahaḥ
bhagîrathaṁ mahâtmânaṁ tapyamânam athâbravît (15)
bhagîratha mahârâja prîtas te 'haṁ janâdhipa
tapasâ ca sutaptena varaṁ varaya suvrata (16)
tam uvâca mahâtejâḥ sarvalokapitâmaham
bhagîratho mahâbahuḥ kṛitâńjaliputaḥ sthitaḥ (17)
yadi me bhagavân prîto yady asti tapasaḥ phalam
sagarasyâtmajâḥ sarve mattaḥ salilam âpnuyuḥ (18)
gaṅgâyâḥ salilaklirne bhasmany eshâṁ mahâtmanâm
svargaṁ gaccheyur atyantaṁ sarve ca prapitâmahâḥ (19)
deva yâce ha saṁtatyai nâvasîdet kulaṁ ca naḥ
ikshvâkûṇâṁ kule deva esha me 'stu varaḥ paraḥ (20)
uktavâkyaṁ tu râjânaṁ sarvalokapitâmahaḥ
pratyuvâca śubhâṁ vâṇîṁ madhurâṁ madhurâksharâm (21)
manoratho mahân esha bhagîratha mahâratha
evaṁ bhavatu bhadraṁ te ikshvâkukulavardhana (22)
iyaṁ haimavatî jyeshṭhâ gaṅgâ himavataḥ sutâ
tâṁ vai dhârayituṁ rajan haras tatra niyujyatâm (23)
gaṅgâyâḥ patanaṁ râjan pṛithivî na sahishyate
tâṁ vai dhârayituṁ râjan nânyaṁ paśyâmi śûlinaḥ (24)
tam evam uktvâ râjânaṁ gaṅgâṁ câbhâshya lokakṛit
jagâma tridivaṁ devaiḥ sarvaiḥ saha marudgaṇaiḥ (25)

kâladharmaṁ gate râma sagare prakṛitîjanâḥ
râjânaṁ rocayâmâsur aṁśumantaṁ sudhârmikam (1)
sa râjâ sumahân âsîd aṁśumân raghunandana
tasya putro mahân âsîd dilîpa iti viśrutaḥ (2)
tasmai râjyaṁ samâdiśya aṁśumân raghunandana
himavacchikhare ramye tapas tepe sudâruṇam (3)
dvâtriṁśacchatasâhasraṁ varshâṇi sumahâyaśâḥ
tapovanagato râjâ svargaṁ lebhe tapodhanaḥ (4)
dilîpas tu mahâtejâḥ śrutvâ paitâmahaṁ vadham
duḥkhopahatayâ buddhyâ niścayaṁ nâdhyagacchata (5)
kathaṁ gaṅgâvataraṇaṁ kathaṁ teshâṁ jalakriyâ
târayeyaṁ kathaṁ caitân iti cintâparo 'bhavat (6)
tasya cintayato nityaṁ dharmeṇa viditâtmanaḥ
putro bhagîratho nâma jajñe paramadhârmikaḥ (7)
dilîpas tu mahâtejâ yajñair bahubhir ishṭavân
triṁśadvarshasahasrâṇi râjâ râjyam akârayat (8)
agatvâ niścayaṁ râjâ teshâṁ uddharaṇaṁ prati
vyâdhinâ naraśârdûla kâladharmam upeyivân (9)
indralokaṁ gato râjâ svârjitenaiva karmaṇâ
râjye bhagîrathaṁ putram abhishicya nararshabhaḥ (10)
bhagîrathas tu râjarshir dhârmiko raghunandana
anapatyo mahârâjaḥ prajâkâmaḥ sa câprajâḥ (11)
mantrishv âdhâya tad râjyaṁ gaṅgâvataraṇe rataḥ
tapo dîrghaṁ samâtishṭhad gokarṇe raghunandana (12)
ûrdhvabâhuḥ pañcatapâ mâsâhâro jitendriyaḥ
tasya varshasahasrâṇi ghore tapasi tishṭhataḥ (13)
atîtâni mahâbâho tasya râjño mahâtmanaḥ
suprîto bhagavân brahmâ prajânâṁ prabhur îśvaraḥ (14)
tataḥ suragaṇaiḥ sârdham upagamya pitâmahaḥ
bhagîrathaṁ mahâtmânaṁ tapyamânam athâbravît (15)
bhagîratha mahârâja prîtas te 'haṁ janâdhipa
tapasâ ca sutaptena varaṁ varaya suvrata (16)
tam uvâca mahâtejâḥ sarvalokapitâmaham
bhagîratho mahâbâhuḥ kṛitâñjalipuṭaḥ sthitaḥ (17)
yadi me bhagavân prîto yady asti tapasaḥ phalam
sagarasyâtmajâḥ sarve mattaḥ salilam âpnuyuḥ (18)
gaṅgâyâḥ salilaklinne bhasmany eshâṁ mahâtmanâm
svargaṁ gaccheyur atyantaṁ sarve ca prapitâmahâḥ (19)
deva yâce ha saṁtatyai nâvasîdet kulaṁ ca naḥ
ikshvâkûṇâṁ kule deva esha me 'stu varaḥ paraḥ (20)
uktavâkyaṁ tu râjânaṁ sarvalokapitâmahaḥ
pratyuvâca śubhâṁ vâṇîṁ madhurâṁ madhurâksharâm (21)
manoratho mahân esha bhagîratha mahâratha
evaṁ bhavatu bhadraṁ te ikshvâkukulavardhana (22)
iyaṁ haimavatî jyeshṭhâ gaṅgâ himavataḥ sutâ
tâṁ vai dhârayituṁ râjan haras tatra niyujyatâm (23)
gaṅgâyâḥ patanaṁ râjan pṛithivî na sahishyate
tâṁ vai dhârayituṁ râjan nânyaṁ paśyâmi śûlinaḥ (24)
tam evam uktvâ râjânaṁ gaṅgâṁ câbhâshya lokakṛit
jagâma tridivaṁ devaiḥ sarvaiḥ saha marudgaṇaiḥ (25)

DAŚAKUMÂRAÇARITA.

trigarta m. im. wł. kraju.- janapada m. kraj.- tatra tam.- gṛihapati m. pan domu, gospodarz.- tri trzy.- sphîta wielki,obfity.- sâra m.n. bogactwo,majątek; twardość,moc.- dhana n. pieniądze.- sodarya rodzony brat.- dhanaka, dhanyaka, dhanyaka-imiona wł. osób.- âkhyâ f. imię.- jîv 1 żyć.- vṛish 1 spuszczać deszcz.- varsha n. rok.- dvâdaśan 12.- daśaśatâksha o 1000 oczach.- (Indra).- kshi 5 zniszczyć; kshîṇaśâra wysuszony.- sasya n. posiew, zboże.- oshadhî f. ziele,roślina.- vandhya niepłodny.- phalavat rodzajny,przynoszący owoce.- vanaspati m. drzewo.- klîba wytrzebiony,niedołężny.- megha m. chmura.- kshîṇa wyczerpany,skąpy.- srotas n. prąd.- sravantî f. rzeka.- palvala n. staw.- paṅka m. błoto.- śesha m.n. reszta, pozostałość.- nirnisyanda niepłynący; niecieknący.- utsa m. źródło,studnia. - maṇḍala n. koło,ogół,mnóstwo.- virala rzadki,skąpy.- kanda m. cebulka rośli na.- mûla n. korzeń.- phala n. owoc.- ava-ha 3 zarzucić.- katnâ f. rozmowa,opowiadanie.- galita zarzucony,zaginiony.- kalyâṇa n. zabawa.- utsava m. uroczystość.- kriyâ f. urządzanie.- bahula liczny;pełny czego.- taskara m. złodziej,rozbójnik.- kula n. ród,szajka.- anyonya jeden drugiego.- bhaksh 1.10 jeść,pożerać.- prajâ f. potomstwo,lud,poddani.- pari-luṭh 6 toczyć się.- balâkâ f. żóraw.- pâṇḍura biały.- nara m. mąż,człowiek.- śiras n. głowa.- kapâla n. czaszka.- pari-hiṇḍ 1 latać tu i owdzie.- śushka suchy,wychudły.- kâka m. wrona.- maṇḍalî f. stado,mnóstwo.- śûnya pusty.- nagara n. miasto.- grâma m. wieś.- kharvaṭa m. miasteczko targowe. - puṭabhedana n. miasto.- âdi m. początek.- sarva wszystek.- dhânya n. zboże.- nicaya m. zapas.- upa-yuj 7 zużyć,spotrzebować.- ajâ f. koza.- avika m. owca.- gavala m. bawół.- gaṇa m. stado.- go m.f. wół,krowa.- yûtha m.n. stado.- dâsa m.f. -î niewolnik.- jana m. człowiek,ludzie; przy końcu wyrazu złoż. zastępuje liczbę mnogą.- apatya n. dziecko,potomstwo.- jyeshṭha najstarszy.- madhyama średni.- bhâryâ f. żona.- krama m. kolej; kramara kolejno.- kanishtha najmłodszy.- dhûminî f. im.wł.- śvas jutro.- sam-kḷip C. postanowić.- priyâ f. żona.- uttama najwyższy.- kshama zdolny, cierpliwy.- saha c. Instr. z.- niś f. noc.- apa-sṛi odejść,uciec.- mârga m. droga.- klânta znużony.- ud-vah 1 nieść.- vana n. las.- gâh 1 zanurzyć się, wejść.- mâmsa n. mięso.- asṛij n. krew.- apa-nî usunąć.- kshudh f. głód.- pipâsâ f. pragnienie.- nî 1 prowadzić.- antara n. wnętrze, przedział,przestrzeń między 2 przedmiotami; antare wśród drogi.- kim api ktokolwiek,jakiś.- ni-kṛit 6 odciąć.- pâṇi m. ręka.- pâda m. noga.- karṇa m. ucho.- nâsikâ f. nos.- avani f. ziemia.- pṛishṭha n. grzbiet,powierzchnia.- vi-ceshṭ 1 ruszać się,wić się.- purusha m. mężczyzna,człowiek.- ârdra wilgotny,miękki.- âśaya m. umysł,serce,uczucie.- skandha m. plecy.- bahula pełny czego.- mṛiga m. gazela,sarna.- gahana gęsty; n. gęstwina.- uddeśa m. miejsce,okolica.- yatna m. trud.- rac 1 przyrządzić.- parṇaśâlâ f. altana z liści.- cira długi.- vas 1 mieszkać,przebywać.- asas ów,a.o.- ruh 1 rosnąć, C goić.- vraṇa m. rana.- iṅgudî f. nazwa drzewa.- taila n. olej.- âmisha n. mięso.- śâka n. jarzyna.- âtman m. dusza,własna osoba (ipse).- nirviśesha nie różny od.- push 4.9 żywić,pielęgnować.- pushṭa m. tłusty.- ud-ric 7, udrikta nadmierny,znajdujący się w zbytniej ilości.- dhâtu m. pierwiastek,główne części składowe organizmu.- ekadâ pewnego razu.- anveshaṇa n. szukanie.- pra-yâ 2 odejść.- riramsâ f. chuć.- upa-sthâ 1 zbliżyć się do.- bharts 10 łajać.- balâtkâram gwałtem, przemocą.- ram 1 zabawiać się.- ni-vṛit 1 wrócić.- pati m. mąż.- udaka n. woda.- abhyarthin proszący o co.- ud-hṛi 1 wyciągać.- kûpa m. studnia.- pâ 1 pić.- ruj 6 boleć, sprawiać ból.- śiroroga m. ból głowy.- udañcana m. wiadro.- sarajju wraz ze sznurem.- puras naprzód,przed siebie.- kship 6 rzucić.- ud-añc 1 wyciągać,czerpać.- âp f. woda.- kshaṇa m. chwila;kshaṇât po chwili, natychmiast.- pṛishṭhataḥ z tyłu.- pra-nud 6 trącić,popchnąć.- vikala kaleka.- deśa m. okolica,miejsce.- pari-bhram 1.4 błądzić,wędrować.- pativratâ f. wierna żona.- pratîti f. wiara,sława,opinja,mniemanie.- bahuvidha rozliczny.- pûjâ f. cześć.- punar następnie,dalej.- avanti im.wł.ludu.- anugraha m. łaska.- ati bardzo.- bhûti f. dobrobyt.- ni-vas 1 przebywać.- pânîya n. woda.- arthin żądający.- sârtha m. karawana.- samâpatti f. spotkanie,

przypadek.- âhâra m. pożywienie.- upa-labh 1 osiągnąć,dowiedzieć się.- bhartṛi m. mąż.- durâtman zły,złoczyńca.- sâdhu dobry,szlachetny.- citravadha m. śmierć męczeńska.- ajna niewiedzący.- sam-â-diś 6 C. spowodować do rozkazania,zarządzenia.- paścâdbandha m. związanie rąk (więzy) za plecami.- vadhyabhûmi f. miejsce egzekucji.- saśeshatva n. niezupełne jeszcze wyczerpanie,ostatnia resztka.- âyus n. życie.- abhi-man 4 mieć,uważać za.- ced jeśli.- â-caksh 2 wypowiedzieć.- pâpa n. grzech,zbrodnia.- yuj 7 pass. być stosownym,zasłużonym.- daṇḍa m. kara.- adîna nie przygnębiony,odważny. - adhikṛita m. urzędnik.- gad 1 rzec.- dosha m. błąd; ko doshaḥ? co to szkodzi?- upa-nî 1 przyprowadzić.- dṛiś 1 C. pokazać.- paryaśru tonący we łzach.- sukṛita n. dobry,miłosierny uczynek.- asatî f. wiarołomna żona.- tathâbhûta taki.- duścarita n. zbrodnia.- ârya szlachetny.- buddhi f. umysł,serce,uczucie.- kup 4 rozgniewać się.- virûpay oszpecić.- mukha n. usta,twarz.- kârin czyniący.- śvan m. pies.- pâcikâ f. kucharka.- prasâda m. łaska.- bhûmi f. ziemia,miejsce,przedmiot.

Autor Daṇḍin (6. wiek czy też 11 a-k[?] po Chr.?). Napisał też poetykę p.t. Kâvyâdarśa, a Pischel jemu przypisuje autorstwo dramatu Mṛicchakaṭika. Z Pischlem polemizuje Peterson we przedmowie do wydanej przez niego 2. części Daśakumâracarita. Według niego Daṇḍin żył później niż Vâmana, należący do 8. wieku.

Treść: przygody 10 książąt. Râjavâhana, syn pokonanego króla Râjahamsa, który się schronił do lasu w górach Vindhya, wychowywał się wraz z 9 innymi rówieśnikami. Gdy ukończyli lat 16, idą w świat. Râjav. oddala się od towarzyszy, ci zaś rozchodzą się, by go szukać. Odnajdują się znowu i opowiadają swoje przygody. W opowiadaniu jednego z nich znajdują się 4 powiastki. Opowiadający Mitragupta demonowi grożącemu mu pożarciem, jeśli mu nie odpowie na 4 pytania. Pierwsze pytanie: co jest okrutnem? Odpowiedź: serce kobiety, a na dowód tego zamieszczona tu powiastka.

asti dharmasthalaṁ nâma nagaram. tatra râjâ guṇâdhipo nâma. tatraiva ca keśavo nâma brâhmaṇo 'sti. tasya duhitâ mandâravatî nâma rûpeṇâtîva vikhyátâ. sâ ca varayogyâbhavat. tasyâ arthe catvâro varâḥ samâgatâḥ, catvâro 'pi samânaguṇâ brâhmaṇâḥ. keśavaś cintâṁ prapanno babhûva. ekâ kanyâ catvâro varâḥ. kasmai deyâ. kasmai na deyâ. etasminn eva prastâve keśavasya duhitâ kâlasarpeṇa dashṭâ. tadarthe mantravâdinaḥ samânîtâḥ. tair mantravâdibhis tâṁ vilokya bhaṇitam. kâladashṭâ na jîvati kanyeyam. mantrivacanaṁ śrutvâ tadanantaraṁ brâhmaṇaḥ keśavo nadîtîre gatvâ tasyâḥ saṁskâraṁ cakâra. catvâro 'pi varâḥ śmaśâne samâyâtâḥ. teshâṁ madhya ekaś citâyâṁ praviśya mṛitaḥ. dvitîyena tasyâ asthîni tadbhasma ca śmaśâne kuṭîrakaṁ kṛitvá rakshitâni. tṛitîyas tapasvî bhûtvâ deśântaraṁ gataḥ. caturtho nijabhavanaṁ gataḥ. yo deśântaraṁ gatas tena deśântare kasyacid brâhmaṇasya gṛihe gatvâ madhyâhne bhojanaṁ prârthitam. gṛihasthena brâhmaṇena bhaṇitam. bhos tapasviṁs tvayâtraiva bhojanaṁ kâryam. yâvad brâhmaṇyâ bhojanaṁ nishpaditam âsanaṁ ca dattvopaveśitaḥ sa tâvat tasyâ bâlakena gṛihe roditum ârabdham. gṛihasthayâ brâhmaṇyâ sa bâlo jvalitâgnau prakshiptaḥ. tad dṛishṭvâ tena bhikshuṇâ calitam. tena brâhmaṇena sa tu nivâritaḥ. tena bhaṇitam. tad dâruṇaṁ karma dṛishṭvâ sahabhojanaṁ na karomi. yasya gṛiha îdṛiśaṁ râkshasaṁ karma dṛiśyate tasya gṛihe kathaṁ bhojanaṁ karaṇîyam. tac chrutvâ tena gṛihasthena brâhmaṇena gṛihamadhye praviśya pustakam ânîtam. tad udghâṭya mantram ekaṁ japitvâ bâlako bhasmîbhûtó jîvâpitaḥ. tapasvinâ brâhmaṇasya kautukaṁ dṛishṭvâ cintitam. yadîdaṁ pustakaṁ mama haste ghaṭati tadâhaṁ tâṁ priyâṁ jîvâpayâmi. iti saṁcintya tatraiva nibhṛito bhûtvâ sthitaḥ. niśîthe gṛihamadhye praviśya tat pustakam apahṛitya tatraiva śmaśâne samâyâtaḥ. yaḥ śmaśâne tishṭhati tena pṛishṭaḥ. bho mitra deśântare gatvâ kâcid vidyâ samâjńâtâ. tenoktam. mṛitasaṁjîvanî vidyâ mayâ samâjńâtâ. dvitîyenoktam. tarhîmâṁ priyâṁ jîvâpaya. tac chrutvâ tena pustakam udghâṭya mantram ekaṁ japitvâ jalena siktvâ jîvâpitâ kanyâ. yaḥ sahaiva mṛitaḥ so 'pi jîvitaḥ. yo gṛihe gatas tena śrutvâyâtam api. tasyâ arthe krodhândhalocanâś catvâro 'pi pravivâdaṁ kurvanti.

sa ca maṇḍûkarâjo jâmâtaram ~~anuu~~ anujńâpya yathâgatam agacchat| atha kasyacit kâlasya tasyâṁ kumârâs trayas tasya râjńaḥ saṁbabhûvuḥ śalo dalo balaś ceti| tatas teshâṁ jyeshṭhaṁ śalaṁ samaye pitâ râjye 'bhishicya tapasi dhṛitâtmâ vanaṁ jagâma| atha kadâcic chalo mṛigayâm anucaran mṛigam âsâdya rathenânvadhâvat sûtaṁ covâca| śîghraṁ ~~/~~ mâṁ vahasveti| sa tathoktaḥ sûto râjânam abravît| na kriyatâm anubandho naisha śakyas tvayâ mṛigo grahîtuṁ yady api te rathe yuktau vâmyau syâtâm iti| tato 'bravîd râjâ sûtam âcakshva me vâmyau hanmi vâ tvâm iti| sa evam ukto râjabhayabhîto vâmadevaśâpabhîtaś ca san nâcakhyau râjńe| tataḥ punaḥ sa râjâ khaḍgam udyamya śîghraṁ kathayasveti tam âha hanishye tvâm iti| sa evam ukto râjabhayabhîto vâmadevasyâśvau vâmyau manojavâv iti| athainam evaṁ bruvâṇam abravîd râjâ vâmadevâśramaṁ yâhîti| sa gatvâ vâmadevâśramaṁ tam ṛishim abravît| bhagavan mṛigo me viddhaḥ palâyate! saṁbhâvayitum arhasi vâmyau niryâtyau dâtum iti| tam abravîd ṛishir dadâni te vâmyau kṛitakâryeṇa bhavatâ mamaiva vâmyau niryâtyau kshipram iti| sa ca tâv aśvau pratigṛihyânujńâpyarshiṁ prâyâd vâmyaprayuktena rathena mṛigam prati gacchaṁś câbravît sûtam aśvaratnâv imâv ayogyau brâhmaṇânâṁ naitau pratideyau vâmadevâyety uktvâ mṛigam avâpya svanagaram etyâśvâv antaḥpure 'sthâpayat| atharshiś cintayâmâsa| taruṇo râjaputraḥ kalyâṇaṁ patram âsâdya ramate na me pratiniryâtayaty aho kashṭam iti| sa manasâ vicintya mâsi pûrṇe śishyam abravît| gacchâtreya râjânaṁ brûhi yadi paryâptaṁ tadâ niryâtayopâdhyâya vâmyâv iti| sa gatvaivaṁ taṁ râjânam abravît| taṁ râjâ pratyuvâca| râjńâm etad vâhanam anarhâ brâhmaṇâ ratnânâm evaṁvidhânâm| kiṁ brâhmaṇânâm aśvaiḥ kâryam| sâdhu gamyatâm| gatvaitad upâdhyâyâyâcashṭa| tac chrutvâ vacanam apriyaṁ vâmadevaḥ krodhaparîtâtmâ svayam eva râjânam abhigamyâśvârtham acodayan na câdadad râjâ|

vâmadeva uvâca|

prayaccha vâmyau mama pârthiva tvaṁ kṛitaṁ hi te kâryam âbhyâm aśakyam|
mâ tvâ vadhîd varuṇo ghorapâśair brahmakshatrasyântare vartamânam||

Vetâlapañcaviṁśatikâ.

asti dakshiṇâpathe janapade pratishṭhânaṁ nâma nagaram. tatra vikramaseno nâma râjâ. kasmiṁścid divase kuto 'pi yogî digambaraḥ samâyâtaḥ. phalahastaḥ sabhâṁ praviśya râjño haste phalaṁ dattavân. râjñâsanam dattaṁ tâmbûlaṁ ca. sa tu kshaṇam âsane sthitvâ tato nijamârgo gataḥ. anayâ rîtyâ râjñe phalaṁ dattvâ pratyahaṁ darśanaṁ karoti. ekasmin divase râjahastân markaṭena phalaṁ gṛihîtvâ bhakshayitum ârabdham. tanmadhyâd ratnam ekaṁ bhûmau nipatitam. tasya kântyâ mahân udyoto jâtaḥ ~~[illegible]~~ sarve 'pi lokâḥ savismayâḥ saṁjâtâḥ. tadâ râjâ sâścaryo babhûva. râjñoktam. bho digambara mahad ratnaṁ kena kâraṇenânîtam. tadâ digambareṇoktam. mahârâja mayânekânîdṛiśâni ratnâni phalamadhyasthitâni dvâdaśavarshaparyantaṁ tava haste samarpitâni. tac chrutvâ râjñâ ~~bhâṇḍâgârikas tâni gṛihîtvâ~~ bhâṇḍâgârika âkâritaḥ. râjñoktam. bho bhâṇḍâgârika anena digambareṇa dattâni yâni phalâni tvayâ bhâṇḍâgâre kshiptâni tâni gaṇayitvânaya. bhâṇḍâgârikas tâni gṛihîtvâ samâgataḥ. pratyekam utkṛishya dṛishṭâni sarvâṇy api ratnaiḥ pûrṇâni. tato râjñâ ratnasamûhaṁ dṛishṭvâ bhaṇitam. bho digambara sarvâṇi ratnâni bahumûlyâni kimartham ânîtâni. ekasyâpi ratnasya maulyaṁ dâtum asamartho 'ham. tvam ~~[illegible]~~ ataḥ paraṁ yad abhilashasi tat kathaya. yoginoktam. deva ekânte vijñâpayishyâmi. râjñâ nirjanaṁ kṛitam. yoginoktam. deva godânadîtîre mahâśmaśâne mantrasâdhanaṁ karishyâmi. sâdhite saty ashṭau mahâsiddhayo bhavishyanti. tadarthaṁ mamottarasâdhako bhava. râtrau sakhaḍgena bhavataikâkinâ matsamîpam âgantavyam. tat pratipannaṁ râjñâ. ~~tadanata-~~

tadanantaraṁ sarvopaskaradravyâṇi gṛihîtvâ digambaro mahâśmaśânaṁ gataḥ. râtrau rajanyâṁ kṛishṇavâsâṁsi gṛihîtvâ tatraiva samâgataḥ. so 'pi râjânaṁ dṛishṭvâ hṛishṭaromâ saṁjâtaḥ. yoginoktam. bho râjan yojanârdhe mahâśmaśânâd antare śiṁśapâvṛikshaśâkhâyâṁ mṛitakam avalambitam âste. tatra gatvâ mṛitakaṁ gṛihîtvâ śîghram âgaccha. yadi vadasi tarhi tan mṛitakaṁ punar vṛikshe yâsyati. tad vacanam âkarṇya[illegible] râjâ śiṁśapâvṛikshaṁ pracalitaḥ. śmaśânaṁ prâpya śiṁśapâvṛiksham âruhya churikayâ pâśaṁ chittvâ mṛitakaṁ skandhe dhṛitvottîrya mârge pracalitaḥ. mârge calite sati śavasaṁsthena vetâlena râjânaṁ praty abhihitam. bho râjan.

kâvyaśâstravinodena kâlo gacchati dhîmatâm.
vyasanena tu mûrkhâṇâṁ nidrayâ kalahena ca.

tac chrûyatâm. tâvat kathâm ekâṁ kathayâmi.

asti dharmasthalaṁ nâma nagaram. tatra râjâ guṇâdhipo nâma. tatraiva ca keśavo nâma brâhmaṇo 'sti. tasya duhitâ mandâravatî nâma rûpeṇâtîva vikhyâtâ. sâ ca varayogyâbhavat. tasyâ arthe catvâro varâḥ samâgatâḥ, catvâro 'pi samânaguṇâ brâhmaṇâḥ. keśavaś cintâṁ prapanno babhûva. ekâ kanyâ catvâro varâḥ. kasmai deyâ. kasmai na deyâ. etasminn eva prastâve keśavasya duhitâ kâlasarpeṇa dashṭâ. tadartho mantravâdinaḥ samânîtâḥ. tair mantravâdibhis tâṁ vilokya bhaṇitam. kâladashṭâ na jîvati kanyeyam. mantrivacanaṁ śrutvâ tadanantaraṁ brâhmaṇaḥ keśavo nadîtîre gatvâ tasyâḥ saṁskâraṁ cakâra. catvâro 'pi varâḥ śmaśâne samâyâtâḥ. teshâṁ madhya ekaś citâyâṁ praviśya mṛitaḥ. dvitîyena tasyâ asthîni tadbhasma ca śmaśâne kuṭîrakaṁ kṛitvâ rakshitâni. tṛitîyas tapasvî bhûtvâ deśântaraṁ gataḥ. caturtho nijabhavanaṁ gataḥ. yo deśântaraṁ gatas tena deśântare kasyacid brâhmaṇasya gṛihe gatvâ madhyâhne bhojanaṁ prârthitam. gṛihasthena brâhmaṇena bhaṇitam. bhos tapasviṁs tvayâtraiva bhojanaṁ kâryam. yâvad brâhmaṇyâ bhojanaṁ nishpâditam âsanaṁ ca dattvopaveśitaḥ sa tâvat tasyâ bâlakena gṛihe rodituṁ ârabdham. gṛihasthayâ brâhmaṇyâ sa bâlo jvalitâgnau prakshiptaḥ. tad dṛishṭvâ tena bhikshuṇâ calitam. tena brâhmaṇena sa tu nivâritaḥ. tena bhaṇitam. tad dâruṇaṁ karma dṛishṭvâ sahabhojanaṁ na karomi. yasya gṛiha îdṛiśaṁ râkshasaṁ karma dṛiśyate tasya gṛihe kathaṁ bhojanaṁ karaṇîyam. tac chrutvâ tena gṛihasthena brâhmaṇena gṛihamadhye praviśya pustakam ânîtam. tad udghâṭya mantram ekaṁ japitvâ bâlako bhasmîbhûto jîvâpitaḥ. tapasvinâ brâhmaṇasya kautukaṁ dṛishṭvâ cintitam. yadîdaṁ pustakaṁ mama haste ghaṭati tadâhaṁ tâṁ priyâṁ jîvâpayâmi. iti saṁcintya tatraiva nibhṛito bhûtvâ sthitaḥ. niśîthe gṛihamadhye praviśya tat pustakam apahṛitya tatraiva śmaśâne samâyâtaḥ. yaḥ śmaśâne tishṭhati tena pṛishṭaḥ. bho mitra deśântare gatvâ kâcid vidyâ samâjñâtâ. tenoktam. mṛitasaṁjîvanî vidyâ mayâ samâjñâtâ. dvitîyenoktam. tarhîmâṁ priyâṁ jîvâpaya. tac chrutvâ tena pustakam udghâṭya mantram ekaṁ japitvâ jalena siktvâ jîvâpitâ kanyâ. yaḥ sahaiva mṛitaḥ so 'pi jîvitaḥ. yo gṛihe gatas tena śrutvâyâtam api. tasyâ arthe krodhândhalocanâś catvâro 'pi pravivâdaṁ kurvanti.

adya kauliko ~~dârumaya~~ maraṇe kṛitaniścayo vihitaniyamo yuddhârthe vinirgataḥ| sa nûnaṁ pradhânakshatriyaśarâhato nidhanam eshyati| tasmin hate sarvo jano vadishyati yat prabhûtakshatriyair militvâ vâsudevo garuḍaś ca nipâtitaḥ| tataḥ paraṁ loka âvayoḥ pûjâṁ na karishyati| tatas tvaṁ drutataraṁ tatra dârumayagaruḍe saṁkramaṇaṁ kuru| aham ~~api~~ api kauli~~kaśarîram~~ kaśarîra âveśaṁ karishyâmi yena sa śatrûn vyâpâdayati| tataś ca śatruvadhâd âvayor mâhâtmyavṛiddhiḥ syât| atha tatheti pratipanne śrîbhagavân nârâyaṇas taccharîre saṁkramaṇam akarot| tato bhagavanmâhâtmyena gagaṇasthaḥ sa kaulikaḥ śaṅkhacakragadâcâpacihnitaḥ kshaṇâd eva lîlayaiva sarvân api pradhânakshatriyân ~~nistejasaḥ~~ nistejasaś cakâra| ~~tata~~ tatas tena râjñâ svasainyaparivṛitena jitâ nihatâś ca te sarve 'pi śatravaḥ| jâtaś ca lokamadhye pravâdo yathânena vishṇujâmâtṛiprabhâveṇa sarve śatravo nihatâ iti| kauliko 'pi tân hatân dṛishṭvâ pramuditamanâ gagaṇâd avatîrṇaḥ san yâvad râjâmâtyapauralokâs taṁ nagaravâstavyaṁ kaulikaṁ paśyanti tataḥ pṛishṭaḥ kim etad iti| tataḥ so 'pi mûlâd ârabhya sarvaṁ prâgvṛittântaṁ nyavedayat| tataś ca kaulikasâhasânurañjitamanasâ śatruvadhâd avâptatejasâ râjñâ sâ râjakanyâ sakalajanapratyakshaṁ vivâhavidhinâ tasmai samarpitâ deśaś ca pradattaḥ| kauliko 'pi tayâ sârdhaṁ pañcaprakâraṁ jîvalokasâraṁ vishayasukham anubhavan kâlaṁ ninâya| atas tûcyate|

supray uktasya dambhasya brahmâpy antaṁ na gacchati|
kauliko vishṇurûpeṇa râjakanyâṁ nishevate||

asya kevalaṁ sa râjâ prâkâraśeshaḥ kṛitaḥ| tathâpi vâsudevarûpadharaṁ kaulikam ajânan râjâ nityam eva viśeshataḥ karpûrâgurukastûrikâdiparimalaviśeshân nânâprakâravastrabhakshyapeyâṁś ca preshayan duhitṛimukhena tam ûce| bhagavan prabhâte nûnaṁ sthânabhaṅgo bhavishyati yato yavasendhanakshayaḥ saṁjâtas tathâ sarvo 'pi janaḥ prahârair jarjaritadehaḥ saṁvṛitto yoddhum akshamaḥ pracuro mṛitaś ca| tad evaṁ jñâtvâtra kâle yad ucitaṁ bhavati tad vidheyam iti| tac chrutvâ kauliko 'py acintayad yat sthânabhaṅge jâte mamânayâ saha viyogo bhavishyati| tasmâd garuḍam âruhya sâyudham âtmânam âkâśe darśayâmi| kadâ cin mâṁ vâsudevaṁ manyamânâs te sâśaṅkâ râjño yoddhṛibhir hanyante| uktaṁ ca|

> nirvisheṇâpi sarpeṇa kartavyâ mahatî phaṇâ|
> vishaṁ bhavatu mâ bhûd vâ phaṭâṭopo bhayaṁkaraḥ||

atha vâ mama sthânârtha udyatasya mṛityur bhavati| tathâpi sundarataram| uktaṁ ca|

> gavâm arthe brâhmaṇârthe svâmyarthe strîkṛite 'tha vâ|
> sthânârthe yas tyajet prâṇâṁs tasya lokâḥ sanâtanâḥ||

evaṁ niścitya pratyûshe dantadhâvanaṁ vidhâya tâm ûce| subhage samastaiḥ śatrubhir hatair annaṁ pânaṁ câsvâdayishyâmi| kiṁ bahunâ| tvayâpi saha saṁgamaṁ tataḥ karishyâmi| paraṁ vâcyas tvayâ nijapitâ yat tvayâ prabhâte sarvasainyena saha nagarân nishkramya yoddhavyam ahaṁ câkâśasthas tân nistejasaḥ karishyâmi| paścât sukhena bhavatâ hantavyâḥ| yadi punar ahaṁ tân svayam eva sûdayâmi tat teshâṁ pâpâtmanâṁ vaikuṇṭhîyâ gatiḥ syât| tasmât te tathâ kartavyâ yathâ palâyanto hanyamânâḥ svargaṁ na gacchanti| sâpi tad âkarṇya pituḥ samîpaṁ gatvâ sarvaṁ vṛittântaṁ nyavedayat| râjâpi tasyâ ~~śrad~~ vâkyaṁ śrad dadhânaḥ pratyûshe samutthâya susaṁnaddhasainyo yuddhârthaṁ nirjagâma| kauliko 'pi maraṇakṛitaniścayaś câpapâṇir gaganagatir garuḍârûḍho yuddhâya prasthitaḥ| atrântare bhagavatâ nârâyaṇenâtîtânâgatavartamânavedinâ smṛitamâtro vainateyaḥ samprâpto vihasya proktaḥ| bho garutman jânâsi tvaṁ yan mama rûpeṇa kauliko dârumayagaruḍe samârûḍho râjakanyâṁ kâmayate| so 'bravît| deva sarvaṁ jñâyate tacceshṭitam| tat kiṁ kurmaḥ sâmpratam| śrîbhagavân âha|

khaṇacumbiâiṁ bhamarehiṁ suumârakesarasihâiṁ:

avaaṁsaanti saaaṁ sirîsakusumâiṁ pamadâo (4)

(kshaṇacumbitâni bhramaraiḥ sukumârakesaraśikhâṇi:

avataṁsayanti sadayaṁ śirîshakusumâni pramadâḥ)

sûtradhâraḥ: ârye sâdhu gîtam. aho râgabaddhacittavṛttir âlikhita iva bhâti sarvato raṅgaḥ: tat katamat prakaraṇam âśrityainam ârâdhayâmaḥ:

naṭî: ṇaṁ paḍhamaṁ jevva ajjamissehiṁ âṇattaṁ ahiṇṇâṇasauntalaṁ ṇâma apuvvaṁ ṇâḍaaṁ ahiṇîadu tti (nanu prathamam evâryamiśrair âjñaptam abhijñânaśâkuntalaṁ nâmâpûrvaṁ nâṭakam abhinîyatâm iti):

sûtradhâraḥ: ârye samyag avabodhito 'smi: asmin kshaṇe vismṛtaṁ khalu mayaitat: kutaḥ

tavâsmi gîtarâgeṇa hâriṇâ prasabhaṁ hṛtaḥ:

esha râjeva dushyantaḥ sâraṅgeṇâtiraṁhasâ (5)

iti nishkrântau: prastâvanâ.

(Dotąd podług tekstu Stenzlera; odtąd tekst Böhtlingka)

tataḥ praviśati mṛgânusârî saśaracâpahasto râjâ rathena sûtaś ca:

sûtaḥ: (râjânaṁ mṛgaṁ câvalokya) âyushman:

kṛshṇasâre dadac cakshus tvayi câdhijyakârmuke:

mṛgânusâriṇaṁ sâkshât paśyâmîva pinâkinam (6)

râjâ: sûta dûram amunâ sâraṅgeṇa vayam âkṛshṭâḥ: ayaṁ punar idânîm *api*

grîvâbhaṅgâbhirâmaṁ muhur anupatati syandane baddhadṛshṭiḥ:

paścârdhena pravishṭaḥ śarapatanabhayâd bhûyasâ pûrvakâyam:

darbhair ardhâvalîḍhaiḥ śrama*v*ivṛtamukhabhraṁśibhiḥ kîrṇavartmâ

paśyodagraplutatvâd viyati bahutaraṁ stokam urvyâṁ prayâti (7)

tad esha katham anupatann eva prayatnaprekshaṇîyaḥ saṁvṛttaḥ:

sûtaḥ: âyushman: udghâtinî bhûmir iti mayâ raśmisaṁyamanâd rathasya mandîkṛto vegaḥ: tena mṛga esha viprakṛshṭântaraḥ saṁvṛttaḥ: saṁprati samadeśavartinas te na durâsado bhavishyati:

râjâ: tena hi vimucyantâm abhîśavaḥ.

sûtaḥ: yad âjñâpayaty âyushmân. (rathavegaṁ nirûpya) âyushman paśya paśya:

mukteshu raśmishu nirâyatapûrvakâyâ
nishkampacâmaraśikhâ nibhṛtordhvakarṇâḥ
âtmoddhatair api rajobhir alaṅghanîyâ
dhâvanty amî mṛgajavâkshamayeva rathyâḥ

râjâ: (saharsham) nûnam atîtya harito harîṁś ca vartante vâjinaḥ; tathâ hi:

yad âloke sûkshmaṁ vrajati sahasâ tad vipulatâṁ
yad ardhe vicchinnaṁ bhavati kṛtasandhânam iva tat.
prakṛityâ yad vakraṁ tad api samarekhaṁ nayanayor
na me dûre kiñcit kshaṇam api na pârśve rathajavât (9)

sûta: paśyainaṁ vyâpâdyamânam: iti śarasandhânaṁ nâṭayati:

nepathye: bho bho râjan [illegible]

sûtaḥ: (âkarṇyâvalokya ca) âyushman! asya khalu te bâṇapâtavartinaḥ kṛishṇasârasyântare tapasvina upasthitâḥ:

râjâ: (sasambhramam) tena hi pragṛihyantâṁ vâjinaḥ:

sûtaḥ: tathâ: iti rathaṁ sthâpayati:

tataḥ praviśaty âtmanâtṛitîyo vaikhânasaḥ:

vaikhânasaḥ: hastam udyamya: râjan! âśramamṛgo 'yaṁ: na hantavyo na hantavyaḥ:

na khalu na khalu bâṇaḥ sannipâtyo 'yam asmin
mṛiduni mṛigaśarîre tûlarâśâv ivâgniḥ:
kva vata hariṇakânâṁ jîvitaṁ câtilolaṁ
kva ca niśitanipâtâ vajrasârâḥ śarâs te (10)
tat sâdhu kṛitasandhânaṁ pratisaṁhara sâyakam:
ârttatrâṇâya vaḥ śastraṁ na prahartum anâgasi (11)

râjâ: esha pratisaṁhṛitaḥ: iti yathoktaṁ karoti:

vaikhânasaḥ: sadṛiśam etat puruvaṁśapradîpasya bhavataḥ:

janma yasya puror vaṁśe yuktarûpam idaṁ tava:
putram evaṁguṇopetaṁ cakravartinam âpnuhi (12)

itarau: bâhû udyamya: sarvathâ cakravartinaṁ putram âpnuhi:

râjâ: sapraṇâmam: pratigṛihîtam:

vaikhânasaḥ: râjan: samidâharaṇâya prasthitâ vayam: esha khalu kaṇvasya kulapater anumâlinîtîram âśramo dṛiśyate: na ced anyakâryâtipâtaḥ: tat praviśya pratigṛihyatâm âtitheyaḥ satkâraḥ: api ca

ramyâs tapodhanânâṁ pratihatavighnâḥ kriyâḥ samavalokya:
jńâsyasi kiyad bhujo me rakshati maurvîkiṇâṅka iti (13)

râjâ: api saṁnihito 'tra kulapatiḥ:

vaikhânasaḥ: idânîm eva duhitaraṁ śakuntalâm atithisatkârâya niyujya daivam asyâḥ pratikûlaṁ śamayituṁ somatîrthaṁ gataḥ:

râjâ: bhavatu: tâṁ drakshyâmi: sâ khalu viditabhaktir mâṁ maharsheḥ kathayishyati:

vaikhânasaḥ: sâdhayâmas tâvat: iti saśishyo nishkrântaḥ:

râjâ: sûta: codayâśvân: puṇyâśramadarśanena tâvad âtmânaṁ punîmahe:

sûtaḥ: yad âjńâpayaty âyushmân: iti bhûyo rathavegaṁ nirûpayati:

râjâ: samantâd avalokya: sûta: akathito 'pi jńâyata eva yathâyam âbhogas tapovanasyeti:

sûtaḥ: katham iva:

râjâ: kiṁ na paśyati bhavân: iha hi

nîvârâḥ śukagarbhakoṭaramukhabhrashṭâs tarûṇâm adhaḥ
prasnigdhâḥ kvacid iṅgudîphalabhidaḥ sûcyanta evopalâḥ:
viśvâsopagamâd abhinnagatayaḥ śabdaṁ sahante mṛigâs
toyâdhârapathâś ca valkalaśikhânisyandarekhâṅkitâḥ (14)

sûtaḥ: sarvam upapannam:

râjâ: stokam antaraṁ gatvâ: tapovananivâsinâm uparodho mâ bhût: etâvaty eva rathaṁ sthâpaya: yâvad avatarâmi:

sûtaḥ: dhṛitâḥ pragrahâḥ: avataratv âyushmân:

râjâ: avatîrya: sûta vinîtaveśena praveshṭavyâni tapovanâni nâma: idaṁ tâvad gṛihyatâm: iti sûtasyâbharaṇâni dhanuś copanîya arpayati: sûta yâvad aham âśramavâsinaḥ pratyavekshyopâvarte: tâvad ârdrapṛishṭhâḥ kriyantâṁ vâjinaḥ:

sûtaḥ: tathâ: iti nishkrântaḥ:

râjâ: parikramyâvalokya ca: idam âśramadvâram: yâvat praviśâmi: praviśya nimittaṁ sûcayan:

> śântam idam âśramapadaṁ sphurati ca bâhuḥ kutaḥ phalam ihâsya:
> athavâ bhavitavyânâṁ dvârâṇi bhavanti sarvatra(15)

nepathye: ido ido sahîo (ita itaḥ sakhyau):

râjâ: karṇaṁ dattvâ: aye: dakshiṇena vṛikshavâṭikâm âlâpa iva śrûyate: yâvad atra gacchâmi: parikramyâvalokya ca: aye etâs tapasvikanyakâḥ svapramâṇânurûpaiḥ secanaghaṭair bâlapâdapebhyaḥ payo dâtum ita evâbhivartante: nirûpya: aho madhuram âsâṁ darśanam:

> śuddhântadurlabham idaṁ vapur âśramavâsino yadi janasya:
> dûrîkṛitâḥ khalu guṇair udyânalatâ vanalatâbhiḥ (16)

yâvad imâṁ châyâm âśritya pratipâlayâmi: iti vilokayan sthitaḥ:

> tataḥ praviśati yathoktavyâpârâ saha sakhîbhyâṁ śakuntalâ:

śakuntalâ: ido ido sahîo (ita itaḥ sakhyau):

anasûyâ: halâ śakuntala: tvatto 'pi tâtakâśyapasyâśramavṛikshâḥ priyatarâ iti tarkayâmi: yena navamâlikâkusumapelavâpi tvam eteshâm âlavâlapûraṇe niyuktâ:

śakuntalâ: na kevalaṁ tâtaniyoga eva: asti me sodarasneho 'py eteshu: iti vṛikshasecanaṁ nirûpayati:

râjâ: katham iyaṁ sâ kaṇvaduhitâ: asâdhudarśî khalu tatrabhavân kâśyapaḥ: ya imâm âśramadharme niyuṅkte:

idaṁ kilâvyâjamanoharaṁ vapus
tapaḥkshamaṁ sâdhayituṁ ya icchati:
dhruvaṁ sa nîlotpalapatradhârayâ
samidlatâṁ chettum ṛishir vyavasyati (17)

bhavatu: pâdapântarita eva viśrabdhaṁ tâvad enâṁ paśyâmi: iti tathâ karoti:

śakuntalâ: sakhi anasûye: atipinaddhena valkalena priyaṁvadayâ niyantritâsmi: śithilaya tâvad enam:

anasûyâ: tathâ: iti śithilayati:

priyaṁvadâ: atra payodharavistârayitṛ âtmano yauvanam upâlabhasva: mâṁ kim upâlabhase:

râjâ: samyag iyam âha:

idam upahitasûkshmagranthinâ skandhadeśe
stanayugapariṇâhâcchâdinâ valkalena:
vapur abhinavam asyâḥ pushyati svâṁ na śobhâṁ
kusumam iva pinaddhaṁ pâṇḍupatrodareṇa (18)

kâmam ananurûpam asyâ vayaso valkalaṁ: na punar alaṁkâraśriyaṁ na pushyati: kutaḥ:

sarasijam anuviddhaṁ śaivalenâpi ramyaṁ
malinam api himâṁśor lakshma lakshmîṁ tanoti:
iyam adhikamanojñâ valkalenâpi tanvî
kim iva hi madhurâṇâṁ maṇḍanaṁ nâkṛitînâm (19)

śakuntalâ: esha vâteritapallavâṅgulîbhis tvarayatîva mâṁ keśaravṛikshaḥ: yâvad enaṁ sambhâvayâmi: iti parikrâmati:

priyaṁvadâ: halâ śakuntale: atraiva tâvan muhûrtaṁ tishṭha: yâvat tvayopagatayâ latâsanâtha ivâyaṁ keśaravṛikshaḥ pratibhâti:

śakuntalâ: ataḥ khalu priyaṁvadâsi tvam:

râjâ: priyam api tathyam âha śakuntalâṁ priyaṁvadâ: asyâḥ khalu

adharaḥ kisalayarâgaḥ komalaviṭapânukâriṇau bâhû:
kusumam iva lobhanîyaṁ yauvanam aṅgeshu saṁnaddham (20)

anasûyâ: halâ śakuntale: iyaṁ svayaṁvaravadhûḥ sahakârasya tvayâ kṛitanâmadheyâ vanajyotsneti navamâlikâ: enâṁ vismṛitâsi:

śakuntalâ: tad âtmânam api vismarishyâmi: latâm upetyâvalokya ca: halâ: ramaṇîye khalu kâle 'sya latâpâdapamithunasya vyatikaraḥ saṁvṛittaḥ: navakusumayauvanâ vanajyotsnâ: baddhapallavatayopabhogakshamaḥ sahakâraḥ: iti paśyantî tishṭhati:

priyaṁvadâ: anasûye: jânâsi: kiṁ śakuntalâ vanajyotsnâm atimâtraṁ prekshata iti:

anasûyâ: na khalu vibhâvayâmi: kathaya:

priyaṁvadâ: yathâ vanajyotsnânurûpeṇa pâdapena saṁgatâ: api nâmaivam aham apy âtmano 'nurûpaṁ varaṁ labheyeti:

śakuntalâ: esha nûnaṁ tavâtmagato manorathaḥ: iti kalaśam âvarjayati:

râjâ: api nâma kulapater iyam asavarṇakshetrasaṁbhavâ syât: athavâ kṛitaṁ saṁdehena:

asaṁśayaṁ kshatraparigrahakshamâ
yad âryam asyâm abhilâshi me manaḥ:
satâṁ hi saṁdehapadeshu vastushu
pramâṇam antaḥkaraṇapravṛittayaḥ (21)

tathâpi tattvata enâm upalapsye:

śakuntalâ: sasaṁbhramam: aho salilasekasaṁbhramodgato navamâlikâm ujjhitvâ vadanaṁ me madhukaro 'bhivartate: iti bhramarabâdhâṁ nirûpayati:

îsîsicumbiâiṁ bhamarehiṁ suumârakesarasihâiṁ ;

avaaṁsaanti daamâṇâ pamadâo sirîsakusumâiṁ (4)

(îshadîshaccumbitâni bhramaraiḥ sukumârakesaraśikhâni ;

avataṁsayanti dayamânâḥ pramadâḥ śirîshakusumâni)

sûtradhâraḥ: ârye sâdhu gîtam. aho râgabaddhacittavṛttir âlikhita iva bhâti sarvato raṅgaḥ: tat katamat prakaraṇam âśrityainam ârâdhayâmaḥ:

naṭî: ṇaṁ paḍhamaṁ jevva ajjeṇa âṇattaṁ ahiṇṇâṇasaüntalaṁ ṇâma apuvvaṁ ṇâḍaaṁ ahiṇîadu tti (nanu prathamam evâryeṇâjñaptam abhijñânaśakuntalaṁ nâmâpûrvaṁ nâṭakam abhinîyatâm iti):

sûtradhâraḥ: ârye samyag avabodhito 'smi: asmin kshaṇe vismṛtaṁ khalu mayaitat: kutaḥ:

tavâsmi gîtarâgeṇa hâriṇâ prasabhaṁ hṛtaḥ:

esha râjeva dushyantaḥ sâraṅgeṇâtiraṁhasâ (5)

iti nishkrântau: prastâvanâ:

(Początek tekstu Stenzlera; odtąd tekst Böhtlingka)

tataḥ praviśati mṛgânusârî saśaracâpahasto râjâ rathena sûtaś ca:

sûtaḥ: (râjânaṁ mṛgaṁ câvalokya) âyushman:

kṛshṇasâre dadac cakshus tvayi câdhijyakârmuke:

mṛgânusâriṇaṁ sâkshât paśyâmîva pinâkinam (6)

râjâ: sûta dûram amunâ sâraṅgeṇa vayam âkṛshṭâḥ: ayaṁ punar idânîm api

grîvâbhaṅgâbhirâmaṁ muhur anupatati syandane baddhadṛshṭiḥ

paścârdhena pravishṭaḥ śarapatanabhayâd bhûyasâ pûrvakâyam:

darbhair ardhâvalîḍhaiḥ śramavivṛtamukhabhraṁśibhiḥ kîrṇavartmâ

paśyodagraplutatvâd viyati bahutaraṁ stokam urvyâṁ prayâti (7)

sa esha katham anupatann eva prayatnaprekshaṇîyaḥ saṁvṛttaḥ:

sûtaḥ: âyushman: udghâtinî bhûmir iti mayâ raśmisaṁyamanâd rathasya mandîkṛto vegaḥ: tena mṛga esha viprakṛshṭântaraḥ saṁvṛttaḥ: saṁprati samadeśavartinas te na durâsado bhavishyati:

râjâ: tena hi vimucyantâm abhîshavaḥ:

sûtaḥ: yad âjñâpayaty âyushmân: (rathavegaṁ nirûpya) âyushman paśya paśya:

mukteshu raśmishu nirâyatapûrvakâyâ
nishkampacâmaraśikhâ nibhṛitordhvakarṇâḥ:
âtmoddhatair api rajobhir alaṅganiyâ
dhâvanty amî mṛigajavâkshamayeva rathyâḥ: (8)

râjâ: (saharsham) satyam atîtya harito harîṁś ca vartante vâjinaḥ: tathâ hi:

yad âloke sûkshmaṁ vrajati sahasâ tad vipulatâṁ
yad ardhe vicchinnaṁ bhavati kṛitasaṁdhânam iva tat:
prakṛityâ yad vakraṁ tad api samarekhaṁ nayanayor
na me dûre kiṁcit kshaṇam api na pârśve rathajavât (9)

sûta: paśyainaṁ vyâpâdyamânam: iti śarasaṁdhânaṁ nâṭayati:

nepathye: bho bho râjan: na hantavyo na hantavyaḥ:

sûtaḥ: (âkarṇyâvalokya ca) âyushman: asya khalu te vâṇapâtavartinaḥ kṛishṇasârasyântare tapasvina upasthitâḥ:

râjâ: (sasaṁbhramam) tena hi pragṛihyantâṁ vâjinaḥ:

sûtaḥ: tathâ: iti rathaṁ sthâpayati:

tataḥ praviśaty âtmanâtṛitîyo vaikhânasaḥ:

vaikhânasaḥ: hastam udyamya: râjan: âśramamṛigo 'yam: na hantavyo na hantavyaḥ:

na khalu na khalu vâṇaḥ saṁnipâtyo 'yam asmin
mṛiduni mṛigaśarîre tûlarâśâv ivâgniḥ:
kva vata hariṇakânâṁ jîvitaṁ câtilolaṁ
kva ca niśitanipâtâḥ sârapuṅkhâḥ śarâs te (10)
tat sâdhu kṛitasaṁdhânaṁ pratisaṁhara sâyakam:
ârttatrâṇâya vaḥ śastraṁ na prahartum anâgasi (11)

râjâ: esha pratisaṁhṛitaḥ: iti yathoktaṁ karoti:

vaikhānasaḥ: [illegible] vaṃśe [illegible]

janma yasya puror vaṃśe [illegible]

putram evaṃ [illegible] cakravartinam āpnuhi (12)

itarau: [illegible] cakravartinaṃ putram āpnuhi:

rājā: sapraṇāmam: pratigṛhītam:

vaikhānasaḥ: [illegible] samidāharaṇāya [illegible] kaṇvasya kulapater anumālinītīram āśramo dṛśyate. [illegible] anyakāryātipātaḥ, tat praviśya pratigṛhyatām ātitheyaḥ satkāraḥ: [illegible]

ramyās tapodhanānāṃ pratihatavighnāḥ kriyāḥ samavalokya:

jñāsyasi kiyad bhujo me rakṣati maurvīkiṇāṅka iti (13)

rājā: api saṃnihito 'tra kulapatiḥ:

vaikhānasaḥ: idānīm eva [illegible] śakuntalām atithisatkārāya niyujya daivam asyāḥ pratikūlaṃ śamayituṃ somatīrthaṃ gataḥ:

rājā: [illegible] tām eva [illegible] sā [illegible] mahārṣeḥ [illegible] gamiṣyati:

vaikhānasaḥ: [illegible] sādhayāmas tāvat: [illegible]

rājā: [illegible] puṇyāśramadarśanena [illegible]

sūtaḥ: [illegible] āyuṣman: [illegible]

rājā: samantād avalokya: sūta: [illegible]

ābhogam [illegible]:

sūtaḥ: [illegible]

rājā: [illegible] paśyati [illegible]:

nīvārāḥ śukagarbhakoṭaramukhabhraṣṭās tarūṇām adhaḥ

prasnigdhāḥ kvacid iṅgudīphalabhidaḥ sūcyanta evopalāḥ:

viśvāsopagamād abhinnagatayaḥ śabdaṃ sahante mṛgās

toyādhārapathāś ca valkalaśikhāniṣyandarekhāṅkitāḥ (14)

sūtaḥ: [illegible]

rājā: stokam antaraṃ gatvā: [illegible] tapovanoparodhaḥ: [illegible] rathaṃ [illegible] avatariṣyāmi:

sūtaḥ: [illegible] avatara āyuṣman:

râjâ. avatîrya: sûta vinîtaveśapraveśyâni tapovanâni nâma: idaṁ tâvad gṛhyatâm: iti sûtasyâbharaṇâni dhanuś -- upanîya: sûta: yâvad aham âśramavâsinaḥ pratyavekṣyopâvarte: tâvad ârdrapṛṣṭhâḥ kriyantâṁ vâjinaḥ:

sûtaḥ: tathâ: iti niṣkrântaḥ:

râjâ: parikramyâvalokya ca: idam âśramadvâram: yâvat praviśâmi: praviśya nimittaṁ sûcayan:

śântam idam âśramapadaṁ sphurati ca bâhuḥ kutaḥ phalam ihâsya:
athavâ bhavitavyânâṁ dvârâṇi bhavanti sarvatra(15)

nepathye: ido ido sahîo (ita itaḥ sakhyau):

râjâ: karṇaṁ dattvâ: aye: dakṣiṇena vṛkṣavâṭikâm âlâpa iva śrûyate: yâvad atra gacchâmi: parikramyâvalokya ca: aye: etâs tapasvikanyakâḥ svapramâṇânurûpaiḥ secanaghaṭair bâlapâdapebhyaḥ payo dâtum ita evâbhivartante: nirûpya: ek- aho madhuram âsâṁ darśanam:

śuddhântadurlabham idaṁ vapur âśramavâsino yadi janasya:
dûrîkṛtâḥ khalu guṇair udyânalatâ vanalatâbhiḥ (16)

yâvad imâṁ châyâm âśritya pratipâlayâmi: iti vilokayan sthitaḥ:

tataḥ praviśati yathoktavyâpârâ saha sakhîbhyâṁ śakuntalâ:

śakuntalâ: ido ido sahîo (ita itaḥ sakhyau):

anasûyâ: halâ śakuntale: tvatto 'pi tâtakâśyapasyâśramavṛkshâḥ priyatarâ iti tarkayâmi: yena navamâlikâkusumapelavâpi tvam eteshâm âlavâlapûraṇe niyuktâ:

śakuntalâ: na kevalaṁ tâtaniyoga eva: asti me sodarasneho 'py eteshu: iti vṛkshasecanaṁ nirûpayati:

râjâ: katham iyaṁ sâ kaṇvaduhitâ: asâdhudarśî khalu tatrabhavân kâśyapaḥ: ya imâm âśramadharme niyuṅkte:

idaṁ kilâvyâjamanoharaṁ vapus
tapaḥkshamaṁ sâdhayituṁ ya icchati:
dhruvaṁ sa nîlotpalapatradhârayâ
samillatâṁ chettum ṛishir vyavasyati (17)

bhavatu: pâdapântarita eva viśrabdhaṁ tâvad enâṁ paśyâmi: iti tathâ karoti:

śakuntalâ: sakhi anasûye: atipinaddhena valkalena priyaṁvadayâ niyantritâsmi: śithilaya tâvad enam:

anasûyâ: tathâ: iti śithilayati:

priyaṁvadâ: atra payodharavistârayitrâtmano yauvanam upâlabhasva: mâṁ kim upâlabhase:

râjâ: samyag iyam âha:

idam upahitasûkshmagranthinâ skandhadeśe
stanayugapariṇâhâcchâdinâ valkalena:
vapur abhinavam asyâḥ pushyati svâṁ na śobhâṁ
kusumam iva pinaddhaṁ pâṇḍupatrodareṇa (18)

kâmam ananurûpam asyâ vayaso valkalam: na punar alaṁkâraśriyaṁ na pushyati: kutaḥ:

sarasijam anuviddhaṁ śaivalenâpi ramyaṁ
malinam api himâṁśor lakshma lakshmîṁ tanoti:
iyam adhikamanojñâ valkalenâpi tanvî
kim iva hi madhurâṇâṁ maṇḍanaṁ nâkṛitînâm (19)

śakuntalâ: esha vâteritapallavâṅgulîbhis tvarayatîva mâṁ keśaravṛkshaḥ: yâvad enaṁ saṁbhâvayâmi: iti parikrâmati:

priyaṁvadâ: halâ śakuntale: atraiva tâvar muhûrtaṁ tishṭha: yâvat tvayopagatayâ latâsanâtha ivâyaṁ keśaravṛikshaḥ pratibhâti:

śakuntalâ: ataḥ khalu priyaṁvadâsi tvam:

râjâ: priyam api tathyam âha śakuntalâṁ priyaṁvadâ: asyâḥ khalu

adharaḥ kisalayarâgaḥ komalaviṭapânukâriṇau bâhû:

kusumam iva lobhanîyaṁ yauvanam aṅgeshu saṁnaddham (20)

anasûyâ: halâ śakuntale: iyaṁ svayaṁvaravadhûḥ sahakârasya tvayâ kṛitanâmadheyâ vanajyotsneti navamâlikâ: enâṁ vismṛitâsi:

śakuntalâ: tad âtmânam api vismarishyâmi: latâm upetyâvalokya ca: halâ: ramaṇîye khalu kâle 'sya latâpâdapamithunasya vyatikaraḥ saṁvṛittaḥ: navakusumayauvanâ vanajyotsnâ: baddhapallavatayopabhogakshamaḥ sahakâraḥ: iti paśyantî tishṭhati:

priyaṁvadâ: anasûye: jânâsi: kiṁ śakuntalâ vanajyotsnâm atimâtraṁ prekshata iti:

anasûyâ: na khalu vibhâvayâmi: kathaya:

priyaṁvadâ: yathâ vanajyotsnânurûpeṇa pâdapena saṁgatâ: api nâmaivam aham apy âtmano 'nurûpaṁ varaṁ labheyeti:

śakuntalâ: esha nûnaṁ tavâtmagato manorathaḥ: iti kalaśaṁ âvarjayati:

râjâ: api nâma kulapater iyam asavarṇakshetrasaṁbhavâ syât: athavâ kṛitaṁ saṁdehena:

asaṁśayaṁ kshatraparigrahakshamâ
yad âryam asyâm abhilâshi me manaḥ:
satâṁ hi saṁdehapadeshu vastushu
pramâṇam antaḥkaraṇapravṛittayaḥ (21)

tathâpi tattvata enâm upalapsye:

śakuntalâ: sasaṁbhramam: aho salilasekasaṁbhramodgato navamâlikâm ujjhitvâ vadanaṁ me madhukaro 'bhivartate: iti bhramarabâdhâṁ nirûpayati:

NALOPÂKHYÂNA I.

Bṛihadaśva uvâca: 1. Âsîd râjâ nalo nâma vîrasenasuto balî
upapanno guṇair ishṭai rûpavân aśvakovidaḥ.
2. atishṭhan manujendrâṇâṁ mûrdhni devapatir yathâ
upary upari sarveshâm âditya iva tejasâ,
3. brahmaṇyo vedavic chûro nishadheshu mahîpatiḥ
akshapriyaḥ satyavâdî mahân akshauhiṇîpatiḥ
4. îpsito naranârîṇâm udâraḥ samyatendriyaḥ
rakshitâ dhanvinâṁ śreshṭhaḥ sâkshâd iva manuḥ svayam.
5. tathaivâsîd vidarbheshu bhîmo bhîmaparâkramaḥ
śûraḥ sarvaguṇair yuktaḥ prajâkâmaḥ sa câprajaḥ.
6. sa prajârthe paraṁ yatnam akarot susamâhitaḥ
tam abhyagacchad brahmarshir damano nâma bhârata.
7. taṁ sa bhîmaḥ prajâkâmas toshayâmâsa dharmavit
mahishyâ saha râjendra satkâreṇa suvarcasam.
8. tasmai prasanno damanaḥ sabhâryâya varaṁ dadau
kanyâratnam kumârâṁś ca trîn udârân mahâyaśâḥ
9. damayantîṁ damaṁ dântaṁ damanaṁ ca suvarcasam
upapannân guṇaiḥ sarvair bhîmân bhîmaparâkramân.
10. damayantî tu rûpeṇa tejasâ yaśasâ śriyâ
saubhâgyena ca lokeshu yaśaḥ prâpa sumadhyamâ.
11. atha tâṁ vayasi prâpte dâsînâṁ samalaṁkṛitam
śataṁ śataṁ ~~ca~~ sakhînâṁ ca paryupâsac chacîm iva.
12. tatra sma râjate bhaimî sarvâbharaṇabhûshitâ
sakhîmadhye 'navadyâṅgî vidyut saudâmanî yathâ.
13. atîva rûpasaṁpannâ śrîr ivâyatalocanâ
na devеshu na yaksheshu tâdṛigrûpavatî kvacit
14. mânusheshv api cânyeshu dṛishṭapûrvâthavâ śrutâ
cittapramâthinî bâlâ devânâm api sundarî.

15. nalaś ca naraśârdûlo lokeshv apratimo bhuvi
kandarpa iva rûpeṇa mûrtimân abhavat svayam.
16. tasyâḥ samîpe tu nalaṁ praśaśaṁsuḥ kutûhalât
naishadhasya samîpe tu damayantîṁ punaḥ punaḥ.
17. tayor adṛishṭakâmo 'bhûc chṛiṇvatoḥ satataṁ guṇân
anyonyaṁ prati kaunteya sa vyavardhata hṛicchayaḥ.
18. aśaknuvan nalaḥ kâmaṁ tadâ dhârayituṁ hṛidâ
antaḥpurasamîpasthe vana âste raho gataḥ.
19. sa dadarśa tato haṁsân jâtarûpaparishkṛitân
vane vicaratâṁ teshâm ekaṁ jagrâha pakshiṇam.
20. tato 'ntarikshago vâcaṁ vyâjahâra nalaṁ tadâ
hantavyo 'smi na te râjan karishyâmi tava priyam.
21. damayantîsakâśe tvâṁ kathayishyâmi naishadha
yathâ tvadanyaṁ purushaṁ na sâ maṁsyati karhicit.
22. evam uktas tato haṁsam utsasarja [illegible]
te tu haṁsâḥ samutpatya vidarbhân agamaṁs tataḥ.
23. vidarbhanagarîṁ gatvâ damayantyâs tadântike
nipetus te garutmantaḥ sâ dadarśa ca tân gaṇân.
24. sâ tân adbhutarûpân vai dṛishṭvâ sakhigaṇâvṛitâ
hṛishṭâ grahîtuṁ khagamâṁs tvaramâṇopacakrame.
25. atha haṁsâ visasṛipuḥ sarvataḥ pramadâvane
ekaikaśas tadâ kanyâs tân haṁsân samupâdravan.
26. damayantî tu yaṁ haṁsaṁ samupâdhâvad antike
sa mânushîṁ giraṁ kṛitvâ damayantîm athâbravît.
27. damayanti nalo nâma nishadheshu mahîpatiḥ
aśvinoḥ sadṛiśo rûpe na samâs tasya mânushâḥ.
28. tasya vai yadi bhâryâ tvaṁ bhavethâ varavarṇini
saphalaṁ te bhavej janma rûpaṁ cedaṁ sumadhyame.
29. vayaṁ hi devagandharvamânushoragarâkshasân
dṛishṭavanto na câsmâbhir dṛishṭapûrvas tathâvidhaḥ.
30. tvaṁ câpi ratnaṁ nârîṇâṁ nareshu ca nalo varaḥ
viśishṭâyâ viśishṭena saṁgamo guṇavân bhavet.

13. etasminn eva kâle tu [illegible] [illegible]
[illegible] indralokam [illegible].

14. [illegible] parvataś caiva [illegible]
dev [illegible] bhuvanaṁ [illegible].

15. tâv [illegible] [illegible] kuśalam avyayam
[illegible] câpi [illegible].

[illegible] uvâca. 16. [illegible] kuśalaṁ deva [illegible] îśvara
loke [illegible] kuśalino [illegible].

[illegible] uvâca. 17. nâradasya [illegible] śrutvâ [illegible]
[illegible] pṛthivîpâlâs [illegible].

18. [illegible]
[illegible] lokes [illegible].

19. [illegible]
[illegible].

20. [illegible]
[illegible].

21. [illegible]
[illegible] sarvaguṇair [illegible].

22. [illegible] śrutvâ [illegible]
[illegible] śakrâś ca sarvaśaḥ.

23. [illegible] lokâ [illegible]
[illegible].

24. [illegible] lokapâlâś ca [illegible]
[illegible].

25. [illegible] nâradasya [illegible]
[illegible] vacanam [illegible].

26. [illegible] sarvaṁ [illegible]
[illegible] sarve [illegible].
27. [illegible] śrutvâ [illegible]
[illegible].
28. [illegible] pṛthivî [illegible]
[illegible].

29. taṁ dṛishṭvâ lokapâlâs te bhrâjamânaṁ yathâ ravim
tasthur vigatasaṁkalpâ vismitâ rûpasaṁpadâ.
30. tato 'ntarikshe vishṭabhya vimânâni divaukasaḥ
abruvan naishadhaṁ râjann avatîrya nabhastalât
31. bho bho naishadha râjendra nala satyavrato bhavân
asmâkaṁ kuru sânayyaṁ dûto bhava narottama.

iti nalopâkhyâne dvitîyaḥ sargaḥ.

bṛihadaśva uvâca, 1. tebhyaḥ pratijñâya nalaḥ karishya iti bhârata
athaitân paripapraccha kṛitâñjalir upasthitaḥ.
2. ke vai bhavantaḥ kaś câsau yasyâhaṁ dûta îpsitaḥ
kiṁ ca tad vo mayâ kâryaṁ kathayadhvaṁ yathâtatham.
3. evam ukte naishadhena maghavân abhyabhâshata
amarân vai nibodhâsmân damayantyartham âgatân.
4. aham indro 'yam agniś ca tathaivâyam apâṁ patiḥ
śarîrântakaro nṛîṇâṁ yamo 'yam api pârthiva.
5. tvaṁ vai samâgatân asmân damayantyai nivedaya
lokapâlâ mahendrâdyâḥ samâyânti didṛikshavaḥ.
6. prâptum icchanti devâs tvâṁ śakro 'gnir varuṇo yamaḥ
teshâm anyatamaṁ devaṁ patitve varayasva ha.
7. evam uktaḥ sa śakreṇa nalaḥ prâñjalir abravît
ekârthasamupetaṁ mâṁ na preshayitum arhatha.
8. kathaṁ tu jâtasaṁkalpaḥ striyam utsahate pumân
parârtham îdṛiśaṁ vaktuṁ tat kshamantu maheśvarâḥ.
devâ ûcuḥ. 9. karishya iti saṁśrutya pûrvam asmâsu naishadha
na karishyasi kasmât tvaṁ vraja naishadha mâciram.
bṛihadaśva uvâca. 10. evam uktaḥ sa devais tair naishadhaḥ punar abravît

surakshitâni veśmâni praveshṭuṁ katham utsahe.

11. pravekshyasîti tam śakraḥ punar evâbhyabhâshata.
sa jagâma tathety uktvâ damayantyâ niveśanam.

12. dadarśa tatra vaidarbhîṁ sakhîgaṇasamâvṛitâm
dedîpyamânâṁ vapushâ śriyâ ca varavarṇinîm

13. atîva sukumârâṅgîṁ tanumadhyâṁ sulocanâm
âkshipantîm iva prabhâṁ śaśinaḥ svena tejasâ.

14. tasya dṛishṭvaiva vavṛidhe kâmas tâṁ câruhâsinîm.
satyaṁ cikîrshamâṇas tu dhârayâmâsa hṛicchayam.

15. tatas tâ naishadhaṁ dṛishṭvâ saṁbhrântâḥ paramâṅganâḥ
âsanebhyaḥ samutpetus tejasâ tasya dharshitâḥ.

16. praśaśaṁsuś ca suprîtâ nalaṁ tâ vismayânvitâḥ
na cainam abhyabhâshanta manobhis tv abhyapûjayan.

17. aho rûpam aho kântir aho dhairyaṁ mahâtmanaḥ.
ko 'yaṁ devo 'thavâ yaksho gandharvo vâ bhavishyati.

18. na tâs taṁ śaknuvanti sma vyâhartum api kiṁcana
tejasâ dharshitâs tasya lajjâvatyo varâṅganâḥ.

19. athainaṁ smayamânaṁ tu smitapûrvâbhibhâshiṇî
damayantî nalaṁ vîram abhyabhâshata vismitâ.

20. kas tvaṁ sarvânavadyâṅga mama hṛicchayavardhana
prâpto 'sy amaravad vîra jnâtum icchâmi te 'nagha.

21. katham âgamanaṁ ceha kathaṁ câsi na lakshitaḥ
surakshitaṁ hi me veśma râjâ caivograśâsanaḥ.

22. evam uktas tu vaidarbhyâ nalas tâṁ pratyuvâca ha.
nalaṁ mâṁ viddhi kalyâṇi devadûtam ihâgatam.

23. devâs tvâṁ prâptum icchanti śakro 'gnir varuṇo yamaḥ.
teshâm anyatamaṁ devaṁ patiṁ varaya śobhane.

24. teshâm eva prabhâveṇa pravishṭo 'ham alakshitaḥ.
praviśantaṁ na mâṁ kaścid apaśyan nâpy avârayat.

25. etadartham ahaṁ bhadre preshitaḥ surasattamaiḥ.
etac chrutvâ śubhe buddhiṁ prakurushva yathecchasi.

iti nalopâkhyâne tṛitîyaḥ sargaḥ.

bṛihadaśva uvâca

1. sâ namaskṛitya devebhyaḥ prahasya nalam abravît
praṇayasva yathâśraddhaṁ râjan kiṁ karavâṇi te.

2. ahaṁ caiva hi ~~yac-canyâ~~ yac cânyan mamâsti vastu kiṁcana
tat sarvaṁ tava viśrabdhaṁ kuru praṇayam îśvara.

3. haṁsânâṁ vacanaṁ yat tu tan mâṁ dahati pârthiva
tvatkṛite hi mayâ vîra râjânaḥ saṁnipâtitâḥ.

4. yadi tvaṁ bhajamânâṁ mâṁ pratyâkhyâsyasi mânada
visham agniṁ jalaṁ rajjum âsthâsye tava kâraṇât.

5. evam uktas tu vaidarbhyâ nalas tâṁ pratyuvâca ha
tishṭhatsu lokapâleshu kathaṁ mânusham icchasi.

6. yeshâm ahaṁ lokakṛitâm îśvarâṇâṁ mahâtmanâm
na pâdarajasâ tulyo manas te teshu vartatâm.

7. vipriyaṁ hy âcaran martyo devânâṁ mṛityum ṛicchati
trâhi mâm anavadyâṅgi varayasva surottamân.

8. virajâṁsi ca vâsâṁsi divyâś citrâḥ srajas tathâ
bhûshaṇâni ca mukhyâni devân prâpya tu bhuṅkshva vai.

9. ya imâṁ pṛithivîṁ kṛitsnâṁ saṁkshipya grasate punaḥ
hutâśam îśaṁ devânâṁ kâ taṁ na varayet patim.

10. yasya daṇḍabhayât sarve bhûtagrâmâḥ samâgatâḥ
dharmam evânurudhyanti kâ taṁ na varayet patim.

11. dharmâtmânaṁ mahâtmânaṁ daityadânavamardanam
mahendraṁ sarvadevânâṁ kâ taṁ na varayet patim.

12. kriyatâm aviśaṅkena manasâ yadi manyase
varaṇaṁ lokapâlânâṁ suhṛidvâkyam idaṁ śṛiṇu.

13. naishadhenaivam uktâ sâ damayantî vaco 'bravît
samâplutâbhyâṁ netrâbhyâṁ śokajenâtha vâriṇâ.

14. devebhyo 'haṁ namaskṛitya sarvebhyaḥ pṛithivîpate
vṛiṇe tvâm eva bhartâraṁ satyam etad bravîmi te.

15. tâṁ uvâca tato râjâ vepamânâṁ kṛitâñjalim
dautyenâgatya kalyâṇi kathaṁ svârtham ihotsahe.

16. katham hy ahaṁ pratiśrutya devatânâṁ viśeshataḥ
parârthe yatnam ârabhya kathaṁ svârtham ihotsahe.

19. kva nu gdzież?- kshatriya m. wojownik.- mad (N.sg. aham) ja.- â-gam przyjść.- dayita kochany.- atithi m. gość.
20. śakra Indra.- prati-bhâsh odpowiedzieć.- yena dlaczego.- mahîkshit m. król.
21. vi-śru pass. słynąć.- sam-ati-kram prześcignąć.- pṛithivî f. ziemia.- yoshit f. kobieta.
22. nacirât wkrótce.- râjaputra m. syn królewski.- sarvaśas wszyscy.
23. pra-arth pożądać, żądać.- kâṅksh pożądać.- viśeshena szczególnie.- nishûdana m. zabójca.
24. kath opowiadać.- lokapâla m. stróż świata.- sâgnika połączony z bogiem Agni.- devarâja m. król bogów, Indra.- amara nieśmiertelny.- uttama najwyższy.
25. brû mówić.- uta i, też, Expletivum.
26. mahârâja m. wielki krók.- sagaṇa przym. wraz z otoczeniem.- sahavâhana przym. wraz z wozem.- yatas gdzie.
27. kaunteya syn Kuntî.- samâgama m. zgromadzenie się.- adîna wesoły. anuvrata oddany.
28. pathin m. droga.- bhûtala n. płaszczyzna ziemi, ziemia.- sthita ppp. od pw. sthâ stać (stojący).- mûrti f. ciało.- manmatha bóg miłości.- rûpa n. piękność, sampad f. doskonałość.
29. bhrâj promienieć.- ravi m. słońce.- vi-gam zniknąć; saṁkalpa m. myśl.- vi-smi dziwić się.
30. antariksha n. powietrze.- vi-stabh postawić.- vimâna n. wóz bogów.- divaukas m. niebianin.- ava-tṛî zstąpić.- nabhas n. niebo.
31. bhos hej!.- indra m. najwyższy, princeps.- satyavrata który złożył ślub prawdomówności, zawsze prawdę mówiący.- bhavat ty, pan.- sâhâyya n. pomoc.- dûta m. poseł.- dvitîya drugi.

III. 1. prati-jñâ obiecać.- pari-prach zapytać.- añjali m. obie ręce złożone.- upa-sthâ stać przed kim.
2. adas ów,owa,owo: N.sg.m. asau.- vas wam (enkl. Ac.D.G. tematu yushmad wy).- yathâtatham dokładnie.
3. maghavat Indra.- abhi-bhâsh przemówić do.- ni-budh słyszeć, dowiedzieć się.- artha m. cel; Ac. w celu, z powodu.-
4. idam ten,ta,to; N.sg.m. ayam.- agni m. bóg Agni.- tathâ i, także.- ap f. pl.tantum woda.- śarîra n. ciało.- antakarą czyniący koniec.- nṛi m. mąż.- yama m. bóg Yama.- pârthiva król.
5. sam-â-gam przybyć.- âdya pierwszy.- sam-â-yâ przybyć.- didṛikshu chcący widzieć.
6. pra-âp osiągnąć,pozyskać.- varuṇa m. bóg Varuṇa.- anyatama jeden z wielu.- patitva n. Abstractum od pati mąż.- var wybrać.- ha Expletivum.
7. prâñjali wyciągający złożone ręce.- sam-upa-i przybyć.- pra-ish Caus. posłać.- arh módz.
8. katham jak?- jâtasaṁkalpa będący przy zdrowych zmysłach.- strî f. kobieta.- ud-sah módz.- puṁs m. mąż.- para inny,drugi.- îdṛiśa taki.- vac mówić.- ksham wybaczyć.- îśvara pan.
9. sam-śru obiecać.- pûrvam przedtem,poprzednio.- kasmât dlaczego?- vraj iść.- mâciram bez zwłoki.
10. raksh strzedz.- veśman n. dom.- pra-viś wstąpić, wejść.
11. tathâ tak.- niveśana n. mieszkanie.
12. vaidarbha f. vaidarbhî rodem z Vidarbhy.- sam-â-vṛi otoczyć.- dedîpya- Intensivum pw. dîp jaśnieć, promienieć.- vapus n. ciało.- śrî f. piękność.
13. atîva bardzo.- sukumâra bardzo wątły, delikatny.- aṅga n. członek,ciało. tanu cienki, smukły.- madhya m.n. kibić.- sulocana pięknooki.- â-kship wyszydzać.- prabhâ f. blask.- śaśin m. księżyc.- sva własny,swój.-

NALOPÂKHYÂNA III.

vṛidh wzrastać.- câru miły; hâsin uśmiechający się.- satya prawdziwy, n. prawda.- kṛi czynić, Desiderativum cikîrsh.- dhṛi Caus. powstrzymać.-

15. sam-bhram ppp. zmięszany.- parama najprzedniejszy, najlepszy; aṅganâ f. kobieta.- âsana n. siedzenie.- sam-ud-pat podskoczyć.- dhṛish Caus. pokonać.

16. pra-śaṁs wysławiać.- prîta radosny.- vismaya m. zadziwienie.- ant-i ppp. pełny.- enad on,ona,ono.- manas n. umysł, duch.- abhi-pûj czcić.

17. aho o,ach!- kânti f. wdzięk.- dhairya n. stałość, wytrwałość, powaga.- athavâ albo, czy.

18. śak módz.- vyâ-hṛi mówić.- na-kiṁcana nic.- lajjâvat zawstydzony, zmięszany.- vara najlepszy.

19. smi uśmiechać się.- smita n. uśmiech.- abhibhâshin przemawiający.- vi-smi ppp. zdziwiony.

20. anavadya nienaganny, bez zarzutu; aṅga n. członek, ciało.- vardhana pomnażający, zwiększający.- pra-âp przybyć.- amaravat jak nieśmiertelny.- jñâ dowiedzieć się.- ish pragnąć, chcieć.- anagha niewinny.

21. âgamana n. przybycie.- katham jak?.- iha tu.- laksh widzieć.- ugra surowy; śâsana n. rozkaz.

22. ~~vidarbha,~~-f. vaidarbha, f. vaidarbhî, Vidarbhczyk.- prati-vac odrzec.- vid wiedzieć.- kalyâṇa, f. -î, miły.-

23. śobhana piękny.

24. prabhâva m. moc.- alakshita niewidziany.- vṛi Caus. powstrzymać.

25. etadartham dlatego, w tym celu.- bhadra dobry, drogi.- pra-ish Caus. posłać, wysłać.- śubha piękny,dobry.- buddhi f. rozum, myśl; buddhiṁ pra-kṛi skierować myśl na co, postanowić.- tṛitîya trzeci.

1.

NALOPÂKHYÂNA I.

Bṛihadaśva uvâca: 1. Âsîd râjâ nalo nâma vîrasenasuto balî

upapanno guṇair ishṭai rûpavân aśvakovidaḥ.

2. atishṭhan manujendrâṇâṃ mûrdhni devapatir yathâ

upary upari sarveshâṃ âditya iva tejasâ,

3. brahmaṇyo vedavic chûro nishadheshu mahîpatiḥ

akshapriyaḥ satyavâdî mahân akshauhiṇîpatiḥ

4. îpsito varanârîṇâṃ udâraḥ saṃyatendriyaḥ

rakshitâ dhanvinâṃ śreshṭhaḥ sâkshâd iva manuḥ svayam.

5. tathaivâsîd vidarbheshu bhîmo bhîmaparâkramaḥ

śûraḥ sarvaguṇair yuktaḥ prajâkâmaḥ sa câprajaḥ.

6. sa prajârthe paraṃ yatnam akarot susamâhitaḥ

tam abhyagacchad brahmarshir damano nâma bhârata.

7. taṃ sa bhîmaḥ prajâkâmas toshayâmâsa dharmavit

mahishyâ saha râjendra satkâreṇa suvarcasam.

8. tasmai prasanno damanaḥ sabhâryâya varaṃ dadau

kanyâratnaṃ kumârâṃś ca trîn udârân mahâyaśâḥ.

9. damayantîṃ damaṃ dântaṃ damanaṃ ca suvarcasam

upapannân guṇaiḥ sarvair bhîmân bhîmaparâkramân.

10. damayantî tu rûpeṇa tejasâ yaśasâ śriyâ

saubhâgyena ca lokeshu yaśaḥ prâpa sumadhyamâ.

11. atha tâṃ vayasi prâpte dâsînâṃ samalaṃkṛitam

śataṃ śataṃ sakhînâṃ ca paryupâsac chacîm iva.

12. tatra sma râjate bhaimî sarvâbharaṇabhûshitâ

sakhîmadhye 'navadyâṅgî vidyut saudâmanî yathâ.

13. atîva rûpasaṃpannâ śrîr ivâyatalocanâ

na deveshu na yaksheshu tâdṛig rûpavatî kvacit

14. mânusheshv api cânyeshu dṛishṭapûrvâtha vâ śrutâ

cittapramâthinî bâlâ devânâm api sundarî.

15. nalaś ca naraśârdûlo lokeshv apratimo bhuvi
kandarpa iva rûpeṇa mûrtimân abhavat svayam.
16. tasyâḥ samîpe tu nalaṁ praśaśaṁsuḥ kutûhalât
naishadhasya samîpe tu damayantîṁ punaḥ punaḥ.
17. tayor adṛishṭakâmo 'bhûc chṛiṇvatoḥ satataṁ guṇân
anyonyaṁ prati kaunteya sa vyavardhata hṛicchayaḥ.
18. aśaknuvan nalaḥ kâmaṁ tadâ dhârayituṁ hṛidâ
antaḥpurasamîpasthe vana âste raho gataḥ.
19. sa dadarśa tato haṁsâñ jâtarûpaparishkṛitân
vane vicaratâṁ teshâm ekaṁ jagrâha pakshiṇam.
20. tato 'ntarikshago vâcaṁ vyâjahâra nalaṁ tadâ
hantavyo 'smi na te râjan karishyâmi tava priyam.
21. damayantîsakâśe tvâṁ kathayishyâmi naishadha
yathâ tvadanyaṁ purushaṁ na sâ maṁsyati karhicit.
22. evam uktas tato haṁsam utsasarja mahîpatiḥ
te tu haṁsâḥ samutpatya vidarbhân agamaṁs tataḥ.
23. vidarbhanagarîṁ gatvâ damayantyâs tadântike
nipetus te garutmantaḥ sâ dadarśa ca tân gaṇân.
24. sâ tân adbhutarûpân vai dṛishṭvâ sakhigaṇâvṛitâ
hṛishṭâ grahîtuṁ khagamâṁs tvaramâṇopacakrame.
25. atha haṁsâ visasṛipuḥ sarvataḥ pramadâvane
ekaikaśas tadâ kanyâs tân haṁsân samupâdravan.
26. damayantî tu yaṁ haṁsaṁ samupâdhâvad antike
sa mânushîṁ giraṁ kṛitvâ damayantîm athâbravît.
27. damayanti nalo nâma nishadheshu mahîpatiḥ
aśvinoḥ sadṛiśo rûpe na samâs tasya mânushâḥ.
28. tasya vai yadi bhâryâ tvaṁ bhavethâ varavarṇini
saphalaṁ te bhavej janma rûpaṁ cedaṁ sumadhyame.
29. vayaṁ hi devagandharvamanushyoragarâkshasân
dṛishṭavanto na câsmâbhir dṛishṭapûrvas tathâvidhaḥ.
30. tvaṁ câpi ratnaṁ nârîṇâṁ nareshu ca nalo varaḥ
viśishṭâyâ viśishṭena saṁgamo guṇavân bhavet.

11. pravekshyasîti taṁ śakraḥ punar evâbhyabhâshata.
sa jagâma tathety uktvâ damayantyâ niveśanam.

12. dadarśa tatra vaidarbhîṁ sakhîgaṇasamâvṛitâm
dedîpyamânâṁ vapushâ śriyâ ca varavarṇinîm

13. atîva sukumârâṅgîṁ tanumadhyâṁ sulocanâm
âkshipantîm iva prabhâṁ śaśinaḥ svena tejasâ.

14. tasya dṛishṭvaiva vavṛidhe kâmas tâṁ câruhâsinîm.
satyaṁ cikîrshamâṇas tu dhârayâmâsa hṛicchayam.

15. tatas tâ naishadhaṁ dṛishṭvâ sambhrântâḥ paramâṅganâḥ
âsanebhyaḥ samutpetus tejasâ tasya dharshitâḥ.

16. praśaśaṁsuś ca suprîtâ nalaṁ tâ vismayânvitâḥ
na cainam abhyabhâshanta manobhis tv abhyapûjayan.

17. aho rûpam aho kântir aho dhairyaṁ mahâtmanaḥ.
ko 'yaṁ devo 'thavâ yaksho gandharvo vâ bhavishyati.

18. na tâs taṁ śaknuvanti sma vyâhartum api kiṁcana
tejasâ dharshitâs tasya lajjâvatyo varâṅganâḥ.

19. athainaṁ smayamânaṁ tu smitapûrvâbhibhâshiṇî
damayantî nalaṁ vîram abhyabhâshata vismitâ.

20. kas tvaṁ sarvânavadyâṅga mama hṛicchayavardhana
prâpto 'sy amaravad vîra jñâtum icchâmi te 'nagha.

21. kathaṁ âgamanaṁ ceha kathaṁ câsi na lakshitaḥ.
surakshitaṁ hi me veśma râjâ caivograśâsanaḥ.

22. evam uktas tu vaidarbhyâ nalas tâṁ pratyuvâca ha.
nalaṁ mâṁ viddhi kalyâṇi devadûtam ihâgatam.

23. devâs tvâṁ prâptum icchanti śakro 'gnir varuṇo yamaḥ.
teshâṁ anyatamaṁ devaṁ patiṁ varaya śobhane.

24. teshâm eva prabhâveṇa pravishṭo 'ham alakshitaḥ.
praviśantaṁ na mâṁ kaścid apaśyan nâpy avârayat.

25. etadarthaṁ ahaṁ bhadre preshitaḥ surasattamaiḥ.
etac chrutvâ śubhe buddhiṁ prakurushva yathecchasi.

iti nalopâkhyâne tṛitîyaḥ sargaḥ.

bṛihadaśva uvâca

1. sâ namaskṛitya devebhyaḥ prahasya nalam abravît
prаṇayasva yathâśraddhaṁ râjan kiṁ karavâṇi te.

2. ahaṁ caiva hi yac-cânyâ cânyan mamâsti vastu kiṁcana
tat sarvaṁ tava viśrabdhaṁ kuru praṇayam îśvara.

3. haṁsânâṁ vacanaṁ yat tu tan mâṁ dahati pârthiva
tvatkṛite hi mayâ vîra râjânaḥ saṁnipâtitâḥ.

4. yadi tvaṁ bhajamânâṁ mâṁ pratyâkhyâsyasi mânada
visham agniṁ jalaṁ rajjum âsthâsye tava kâraṇât.

5. evam uktas tu vaidarbhyâ nalas tâṁ pratyuvâca ha
tishṭhatsu lokapâleshu kathaṁ mânusham icchasi.

6. yeshâṁ ahaṁ lokakṛitâm îśvarâṇâṁ mahâtmanâm
na pâdarajasâ tulyo manas te teshu vartatâm.

7. vipriyaṁ hy âcaran martyo devânâṁ mṛityum ṛicchati
trâhi mâṁ anavadyâṅgi varayasva surottamân.

8. virajâṁsi ca vâsâṁsi divyâś citrâḥ srajas tathâ
bhûshaṇâni ca mukhyâni devân prâpya tu bhuṅkshva vai.

9. ya imâṁ pṛithivîṁ kṛitsnâṁ saṁkshipya grasate punaḥ
hutâśam îśaṁ devânâṁ kâ taṁ na varayet patim.

10. yasya daṇḍabhayât sarve bhûtagrâmâḥ samâgatâḥ
dharmam evânurudhyanti kâ taṁ na varayet patim.

11. dharmâtmânaṁ mahâtmânaṁ daityadânavamardanam
mahendraṁ sarvadevânâṁ kâ taṁ na varayet patim.

12. kriyatâm aviśaṅkena manasâ yadi manyase
varuṇaṁ lokapâlânâṁ suhṛidvâkyam idaṁ śṛiṇu.

13. naishadhenaivam uktâ sâ damayantî vaco 'bravît
samâplutâbhyâṁ netrâbhyâṁ śokajenâtha vâriṇâ.

14. devebhyo 'haṁ namaskṛitya sarvebhyaḥ pṛithivîpate
vṛiṇe tvâm eva bhartâraṁ satyam etad bravîmi te.

15. tâm uvâca tato râjâ vepamânâṁ kṛitâñjalim
dautyenâgatya kalyâṇi kathaṁ svârtham ihotsahe.

16. kathaṁ hy ahaṁ pratiśrutya devatânâṁ viśeshataḥ
parârthe yatnam ârabhya kathaṁ svârtham ihotsahe.

NALOPÂKHYÂNA II.

19. kva nu gdzież?- kshatriya m. wojownik.- mad (N.sg. aham) ja.- â-gam przyjść.- dayita kochany.- atithi m. gość.

20. śakra Indra.- prati-bhâsh odpowiadzieć.- yena dlaczego.- mahîkshit m. król.

21. vi-śru pass. słynąć.- sam-ati-kram prześcignąć.- pṛithivî f. ziemia.- yoshit f. kobieta.

22. naciraât wkrótce.- râjaputra m. syn królewski.- sarvaśas wszyscy.

23. pra-arth pożądać, żądać.- kâṅksh pożądać.- viśeshena szczególnie. - nishûdana m. zabójca.

24. kath opowiadać.- lokapâla m. stróż świata.- sâgnika połączony z bogiem Agni.- devarâja m. król bogów, Indra.- amara nieśmiertelny.- uttama najwyższy.

25. brû mówić.- uta i, też, Expletivum.

26. mahârâja m. wielki król.- sagaṇa przym. wraz z otoczeniem.- sahavâhana przym. wraz z wozem.- yatas gdzie.

27. kaunteya syn Kuntî.- samâgama m. zgromadzenie się.- adîna wesoły. anuvrata oddany.

28. pathin m. droga.- bhûtala n. płaszczyzna ziemi, ziemia.- sthita ppp. od pw. sthâ stać (stojący).- mûrti f. ciało.- manmatha bóg miłości.- rûpa n. piękność, sampad f. doskonałość.

29. bhrâj promienieć.- ravi m. słońce.- vi-gam zniknąć; saṅkalpa m. myśl.- vi-smi dziwić się.

30. antariksha n. powietrze.- vi-sthâ postawić.- vimâna n. wóz bogów.- divaukas m. niebianin.- ava-tṛî zstąpić.- nabhas n. niebo.

31. bhos hej!.- indra m. najwyższy, princeps.- satyavrata który złożył ślub prawdomówności, zawsze prawdę mówiący.- bhavat ty, pan.- sâhâyya n. pomoc.- dûta m. poseł.- dvitîya drugi.

III. 1. prati-jñâ obiecać.- pari-prach zapytać.- añjali m. obie ręce złożone.- upa-sthâ stać przed kim.

2. adas ów,owa,owo: N.sg.m. asau.- vaś wam (enkl. Ac.D.G. tematu yushmad wy).- yathâtatham dokładnie.

3. maghavat Indra.- abhi-bhâsh przemówić do.- ni-budh słyszeć, dowiedzieć się.- artha m. cel; Ac. w celu, z powodu.-

4. idam ten,ta,to; N.sg.m. ayam.- agni m. bóg Agni.- tathâ i, także.- ap f. pl.tantum woda.- śarira n. ciało.- antakara czyniący koniec.- nṛi m. mąż.- yama m. bóg Yama.- pârthiva król.

5. sam-â-gam przybyć.- âdya pierwszy.- sam-â-yâ przybyć.- didṛikshu chcący widzieć.

6. pra-âp osiągnąć,pozyskać.- varuṇa m. bóg Varuṇa.- anyatama jeden z wielu.- patitva n. Abstractum od pati mąż.- var wybrać.- ha Expletivum.

7. prañjali wyciągający złożone ręce.- sam-upa-i przybyć.- pra-ish Caus. posłać.- arh módz.

8. katham jak?- jâtasaṅkalpa będący przy zdrowych zmysłach.- strî f. kobieta.- ud-sah módz.- pums m. mąż.- para inny,drugi.- îdṛiśa taki.- vac mówić.- ksham wybaczyć.- îśvara pan.

9. sam-śru obiecać.- pûrvam przedtem,poprzednio.- kasmât dlaczego?- vraj iść.- mâciram bez zwłoki.

10. raksh strzedz.- veśman n. dom.- pra-viś wstąpić, wejść.

11. tathâ tak.- niveśana n. mieszkanie.

12. vaidarbha f. vaidarbhî rodem z Vidarbhy.- sam-â-vṛi otoczyć.- dedîpya- Intensivum pw. dîp jaśnieć, promienieć.- vapus n. ciało.- śrî f. piękność.

13. atîva bardzo.- sukumâra bardzo wątły, delikatny.- aṅga n. członek,ciało. tanu cienki, smukły.- madhya m.n. kibić.- sulocana pięknooki.- â-kship wyszydzać.- prabhâ f. blask.- śaśin m. księżyc.- sva własny,swój.-

KÂDAMBARÎ ed. Peterson, I, p. 46 ss.

bhagavân jâbâliḥ.....svasyaivâvinayasya phalam anenânubhûyata ity avocat| sa hi bhagavân kâlatrayadarśî tapaḥprabhâvâd divyena cakshushâ sarvam eva karatalagatam iva jagad avalokayati| vetti janmântarâṇy atîtâni| kathayaty âgâminam apy artham| îkshaṇagocaragatânâṁ ca prâṇinâm âyushaḥ pramâṇam âvedayati| yataḥ sarvaiva tâpasaparishac chrutvâ viditatatprabhâvâ kîdṛiśo 'nenâvinayaḥ kṛitaḥ kimarthaṁ vâ kṛitaḥ kva vâ kṛito janmântare vâ ko 'yam âsîd iti kautûhaliny abhavat| upanâthitavatî ca taṁ bhagavantam| âvedaya prasîda bhagavan kîdṛiśasyâvinayasya phalam anenânubhûyate| kaś câyam âsîj janmântare| vihagajâtau katham asya saṁbhavaḥ| kimabhidhâno vâyam| apanayatu naḥ kutûhalam| âścaryâṇâṁ hi sarveshâṁ bhavân prabhavaḥ|

ity evam upayâcyamânas tu tapodhanaparishadâ sa mahâmuniḥ pratyavadat| atimahad idam âścaryam âkhyâtavyam| alpaśesham ahaḥ| pratyâsîdati ca naḥ snânasamayaḥ| bhavatâm apy atikrâmati devârcanavidhivelâ| tad uttishṭhantu bhavantaḥ sarva eva tâvad âcarantu yathocitaṁ divasavyâpâram| aparâhṇasamaye bhavatâṁ punaḥ kṛitamûlaphalâśanânâṁ viśrabdhopavishṭânâm âditaḥ prabhṛiti sarvam âvedayishyâmi| yo 'yam| yac cânena kṛitam aparasmin janmani| iha loke ~~yathây~~ yathâsya saṁbhûtiḥ| ayaṁ ca tâvad apagataklamaḥ kriyatâm âhâreṇa| niyatam ayam apy âtmano janmântarodantaṁ svapnopalabdham iva mayi kathayati sarvam aśeshataḥ smarishyati| ity abhidadhad evotthâya saha munibhiḥ snânâdikam ucitaṁ divasavyâpâram akarot|

anena ca samayena pariṇato divasaḥ| snânotthitena munijanenârghavidhim upapâdayatâ yaḥ kshititale dattas tam ambaratalagataḥ sâkshâd iva raktacandanâṅgarâgaṁ ravir udavahat| ûrdhvamukhair arkabimbavinihitadṛishṭibhir ushmapais tapodhanair iva paripîyamânatojaḥprasaro viralâtapo divasas tanimânam abhajat| udyatsaptarshisârthasparśaparijihîrshayeva saṁhṛitapâdaḥ pârâvatacaraṇapâṭalarâgo ravir ambaratalâd alambata| âlohitâṁśujâlaṁ jalaśayanagatasya madhubhido vigalanmadhudhâram iva nâbhinalinaṁ pratimâgatam aparârṇave sûryamaṇḍalam alakshyata| vihâya dharaṇitalam unmucya kamalinîvanâni śakunaya iva divasâvasâne tapovanatarusikhareshu

parvatâgreshu ca ~~ravikar~~ ravikiraṇâḥ sthitim akurvata| âlagnaraktâtapacchedâ munibhir âlambitâlohitavalkalâ ivâśramataravaḥ kshaṇam aśobhanta| astam upagate ca bhagavati sahasradîdhitâv aparârṇavatalâd ullasantî vidrumalateva pâṭalâ saṁdhyâ samadṛiśyata| yasyâm âbadhyamânadhyânam ekadeśaduhyamânahomadhenudugdhadhârâdhvanitadhanyatarâtimanoharam agnihotravedîvikîryamâṇaharitakuśam ṛishikumârikâbhir itas tato vikshipyamâṇadigdevatâbalisikthaṁ âśramapadam abhavat| kvâpi vihṛitya divasâvasâne lohitatârakâ tapovanadhenur iva kapilâ parivartamânâ saṁdhyâ munibhir adṛiśyata| aciraproshite savitari śokavidhurâ kamalamukulakamaṇḍaludhâriṇî haṁsasitadukûlaparidhânâ mṛiṇâladhavalayajñopavîtâ madhukaramaṇḍalâkshavalayam udvahantî kamalinî dinapatisamâgamavratam ivâcarat| aparasâgarâmbhasi patite dinakare patanavegotthitam ambhaḥsîkaranikaram iva târâgaṇam ambaram adhârayat| acirâc ca siddhakanyakâvikshiptasaṁdhyârcanakusumaśabalam iva târakitaṁ viyad arâjata| kshaṇena conmukhena munijanenordhvaviprakîrṇaiḥ praṇâmâñjalisalilaiḥ kshâlyamâna ivâgalad akhilaḥ saṁdhyârâgaḥ|

.... hârîtaḥ kṛitâhâraṁ mâm âdâya sarvais taiḥ saha munibhiḥ pitur upasṛitya candrâtapodbhâsini tapovanaikadeśe vetrâsanopavishṭam anatidûravartinâ jâlapâdanâmnâ śishyeṇa darbhapavitradhavitra, âjinâ mandam upavîjyamânam pitaram avocat| he tâta sakaleyam âścaryaśravaṇakutûhalâkulitahṛidayâ samupasthitâ tâpasaparishad âbaddhamaṇḍalâ pratîkshate| vyapanîtaśramaś ca kṛito 'yaṁ patatripotakaḥ| tad âvedyatâm yad anena kṛitam aparasmin janmani ko 'yam abhûd bhavishyati ca| ity evam uktas tu sa mahâmunir agrataḥsthitaṁ mâm avalokya tâṁś ca sarvân ekâgrâñ chravaṇaparân munîn buddhvâ śanaiḥ śanair abravît| śrûyatâm yadi kutûhalam|

KÂDAMBARÎ.

bhagavat czcigodny, święty.- jâbâli m. im. wł.- avinaya m. zły postępek, wina.- anu-bhû 1 doświadczyć, zaznać.- vac 2 mówić.- kâla m. czas.- traya n. trójka.- darśin widzący.- tapas n. asceza.- prabhâva m. moc.- divya niebieski, boski, nadziemski.- cakshus n. oko, wzrok.- kara m. ręka.- tala m.n. powierzchnia (dłoń).- jagat n. świat.- ava-lok 1.10. widzieć, patrzeć.- janman n. urodzenie, życie.- antara n. różnica.- ati-i 2 przejść.- kath 10 opowiadać.- âgâmin przyszły.- artha m. rzecz.- îkshana n. widzenie, wzrok.- gocara m. zakres, okrąg.- prânin m. żyjące stworzenie.- âyus n. życie.- pramâna n. miara.- â-vid 2 C. oznajmieć.- yatas stąd, to też.- tâpasa m. asceta, pustelnik.- parishad f. zgromadzenie.- kîdrîśa jaki?- kimartham dlaczego?- kva gdzie?- kautûhalin ciekawy.- upa-yâc 1 błagać.- pra-sad 1 być łaskawym.- vihaga m. ptak.- jâti f. urodzenie.- sambhava m. urodzenie, egzystencja.- abhidhâna n. imię.- apa-nî 1 usunąć (zaspokoić).- kutûhala n. ciekawość.- âścarya n. cud, dziwo.- prabhava m. źródło.-

upa-yâc 1 prosić, błagać.- tapodhana m. asceta.- muni m. święty, asceta.- prati-vad 1 odrzec.- â-khyâ 2 opowiedzieć.- alpa mały.- sesha m.n. reszta.- ahar n. dzień.- prati-â-sad 1 być bliskim.- snâna n. kąpiel.- samaya m. pora, czas.- ati-kram 1 przejść, upływać.- deva m. bóg.- arcana n. cześć.- vidhi m. czynność, obrzęd.- velâ f. czas, pora.- ud-sthâ 1 powstać.- â-car 1 wypełnić.- yathocitâvat nasamprzód, przedewszystkiem, na razie.- apatam jak się należy.- divasa m.n. dzień.- vyâpâra m. zajęcie, sprawa.- aparâhna m. popołudnie.- mûla n. korzeń.- aśana n. jedzenie.- vi-śrambh 1 zaufać; viśrabdham swobodnie, poufale.- upa-viś 6 usiąść.- âdi m. początek.- sambhriti c. Abl. od.- apara inny, drugi.- iha tu.- loka m. świat.- sambhûti f. urodzenie.- apa-gam 1 odejść.- klama m. znużenie.- âhâra m. pożywienie.- niyatam z pewnością.- udanta m. opowieść, historia.- svapna m. sen.- upa-labh 1 otrzymać, dostrzedz, zaznać.- aseshatah w całości.- [illegible] mnieć sobie.- abhi-dhâ 3 mówić.- âdika zaczynający się od.- ucita właściwy, zwykły.-

pari-nam 1 zachodzić, mieć się ku końcowi.- jara m. [illegible].- argha m. ofiara.- upa-pad 4 C. wykonać.- kshiti f. ziemia.- ambara n. niebo, powietrze.- sâkshât przed oczami, widocznie.- rakta czerwony.- candana m.n. sandał.- anga n. członek, ciało.- râga m. czerwoność, kolor.- angarâga m. maść.- ravi m. słońce.- ud-vah 1 podnosić, zabierać.- ûrdhva wzniesiony w górę.- mukha n. twarz.- arka m. słońce.- bimba m.n. tarcz słoneczna.- vi-ni-dhâ 3 położyć.- drishti f. wzrok, oko.- ushman m. żar, para.- pâ 1 pić.- pari-pâ 1 pić.- tejas n. blask.- prasara m. wylew, struga.- virala skąpy, rzadki, mały.- âtapa m. gorąco, żar, blask słoneczny.- taniman m. cienkość, wycieńczenie.- bhaj 1 otrzymać w udziale, zaznać.- ud-i 2 wzejść.- saptarshi m. pl. konstelacja wielkiej niedźwiedzicy.- saptan siedm.- rishi m. wieszcz (autor hymnów wedyjskich).- sârtha m. gromada.- sparśa m. dotknięcie.- parijihîrshâ f. chęć uniknięcia.- sam-hri 1 zebrać, ściągnąć.- pâda m. promień.- pârâvata m. turkawka.- carana m.n. noga.- pâtala różowy.- lamb 1 zwisać, zsunąć się.- âlohita czerwonawy.- amśu m. promień.- jâla n. sieć, mnóstwo.- jala n. woda.- śayana n. łoże.- madhubhid m. zabójca Madhu, Vishnu.- vi-gal 1 ściekać.- madhu n. miód.- dhârâ f. struga.- nâbhi f. pępek.- nalina n. kwiat lotusu.- pratimâ f. obraz, odbicie.- apara zachodni.- arnava m. ocean.- sûrya m. słońce.- mandala n. krąg, tarcz.- laksh widzieć.- vi-hâ 3 opuścić, porzucić.- dharanî f. ziemia.- ud-mac wypuścić, porzucić.- kamalinî f. lotus, grupa lotusów.- vara n. las, gęstwina.- śakuni m. ptak.- avasâna n. koniec, zakończenie.- tapovana n. pustelnia.- taru m. drzewo.- śikhara m.n. wierzchołek.- parvata m. góra.- agra n. szczyt.- kirana m. promień.- sthiti f. zatrzymanie się.- â-lag 1 przylegać.- cheda m. kawałek.- â-lamb 1 C. zawiesić.- valkala m.n. szata z kory lub łyka.- âśrama m. pustelnia.- kshana m.n. chwila.- śubh 1 jaśnieć, błyszczeć.- astam do domu; astam gam zajść.- upa-gam 1 iść do.- sahasra n. tysiąc.- dîdhiti f. promień.- ud-las 1 wyskoczyć, wzejść.- vidruma m. koral.- lapâ f. lina.- sandhyâ f. zmierzch.- sam-driś 1 widzieć.- â-bandh 9 wiązać, związać.- dhyâna n. medytacja.- ekadeśa m. jedno miejsce, jedna strona.

KÂDAMBARÎ Dokończenie.

duh 2 doić.- dugdha n. mleko.- homa m. ofiara.- dhenu f. krowa.- dhvanita n. odgłos, szmer, szum.- dhanya szczęśliwy.- manohara porywający, czarujący.- agnihotra n. ofiara złożona Agni.- vedî f. ołtarz.- vi-str 5 rozsypywać, rozściełać.- harit zielony.- kuśa m. rodzaj trawy.- kumârikâ f. dziewczyna.- itas tatas tu i owdzie.- vi-kṣip 6 rozrzucać.- diś f. strona świata.- devatâ f. bóstwo; digdevatâ bóstwo strony świata.- bali m. ofiara.- siktha m. ryż gotowany.- sthala n. miejsce.- vi-hṛ 1 przechadzać się.- lohita czerwony.- târakâ f. gwiazda, źrenica.- kapila czerwonawy.- pari-vraj 1 wędrować.- acira krótki.- pra-vas 1 odjechać, być nieobecnym.- savitṛ m. słońce.- śoka m. zmartwienie, smutek.- vidhura przygnębiony.- kamala n. lotos.- mukula m.n. pączek.- kamaṇḍalu m.n. garnek na wodę.- dhârin trzymający, noszący.- haṃsa m. gęś, łabędź.- sita biały, jasny.- dukûla n. tkanina, szata jedwabna.- paridhâna n. włożenie (szaty), szata.- mṛṇâla n. korzeń, włókno lotosu.- dhavala jasno biały.- yajñopavîta n. sznur ofiarny (przewieszony przez lewe ramię).- madhukara m. pszczoła.- maṇḍala n. krąg, koło, rój.- akṣavalaya m.n. różaniec.- ud-vah 1 wznosić, nosić, mieć.- kamalinî f. grupa lotosów.- dina n. dzień.- dinapati m. słońce.- samâgama m. połączenie się, spotkanie.- vrata n. ślub, praktyka religijna.- car 1 spełniać, wykonywać.- sâgara m. ocean, morze.- ambhas n. woda.- dinakara m. słońce.- [illegible] n. światło, złoto.- vega m. pęd, szybkość.- śîkara m. deszczyk, krople spadające.- nikara m. kupa, mnóstwo.- târâgaṇa m. mnóstwo gwiazd.- ambara n. powietrze, niebo.- dhṛ 1 C. nosić, mieć na sobie.- siddha m. rodzaj półbogów.- kanyakâ f. dziewczyna, córka.- vi-kṣip 6 rozrzucać.- kusuma n. kwiat.- śabala pstry, srokaty.- târakita gwiaździsty.- viyat n. powietrze, niebo.- râj 1 jaśnieć, wyglądać jak.- ûrdhvamukha mający twarz wzniesioną do góry.- ûrdhvam w górę.- vi-pra-kṛ 6 rozsypywać, rozrzucać.- praṇâma m. pokłon.- añjali m. ręce złożone; praṇâmâñjali pełne uszanowania złożenie rąk.- salila n. woda.- kṣal 10 myć, zmywać.- gal 1 zniknąć.- akhila cały.- [illegible] m. im. wł.- â-dâ 3 wziąć.- upa-sṛ 1 podejść, zbliżyć się.- candra m. księżyc.- âtapa m. blask.- udbhâsin jaśniejący.- vetra m.n. trzcina, bambus.- âsana n. siedzenie.- dûre daleko.- vartin znajdujący się.- jâlapâda m. im. wł.- śiṣya m. uczeń.- darbha m. rodzaj trawy (Kuśa).- pavitra czysty, oczyszczający, uświęcony.- dhavitra n. wachlarz ze skóry.- pâṇi m. ręka.- manda powolny; mandam powoli.- upa-vîj 1 wachlować.- he o!- tâta m. ojciec.- sakala cały, wszystek.- śravaṇa n. słyszenie.- â-kal 10 pochwycić, opanować.- hṛdaya n. serce.- sam-upa-sthâ 1 zbliżyć się, być blisko.- â-bandh 9 tworzyć.- prati-îkṣ 1 oczekiwać.- vi-apa-nî 1 usunąć.- śrama m. znużenie.- patatrin m. ptak.- pota m. młode (u zwierząt).- agratas na przedzie.- ekâgra ma jedno tylko mający zwróconą uwagę.- para n. główny cel, główne zajęcie (oddany czemu wyłącznie).- budh 1 poznać, widzieć, uważać.- śanaiḥ powoli.- yadi jeżeli.

HITOPADEŚA.

PROLOG. 1. siddhi f. powodzenie.- sâdhya n. przedsięwzięcie.- sat
dobry.- prasâda m. łaska.- dhûrjaṭi m. Śiva.- jâhnavî f. Ganges.- phena
m. piana.- lekhâ f. linja.- mûrdhan m. głowa.- śaśin m. księżyc.- kalâ f.
jedna szesnasta, sierp księżyca.

2. śru słyszeć.- pâṭava n. biegłość.- saṁskṛita ozdobny.- ukti f.
wyrażenie.- vâc f. mowa.- sarvatra wszędzie.- vaicitrya n. rozmaitość.-
nîti f. polityka, savoir-vivre.- vidyâ f. nauka, wiedza.- dâ dać.

3. ajara nie starzejący się.- amara nieśmiertelny.- amaravat adv.
jak nieśmiertelny.- prâjña rozumny.- artha m. pożytek.- cint myśleć o.-
grah schwytać.- keśa m. włosy.- mṛityu m. śmierć.- dharma m. sprawiedli-
wość, cnota.- â-car wypełniać, uprawiać.

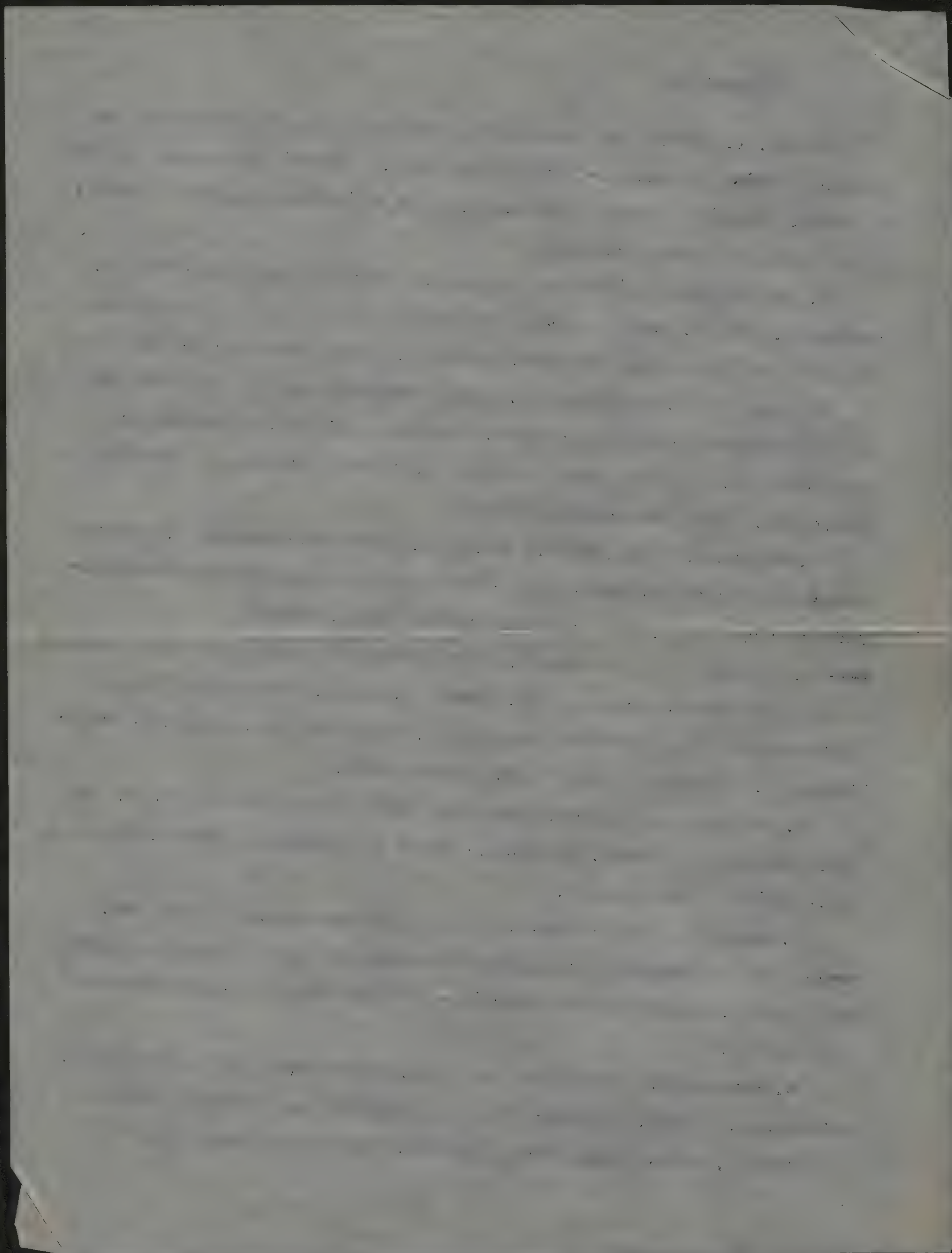
4. dravya n. rzecz, dobro.- ah mówić, powiadać.- anuttama najwyższy.-
ahârya nie mogący być odebranym; -tva n. Abstr.- anarghya nieoceniony.-
akshaya nieprzemijający.- sarvadâ każdego czasu, zawsze.

~~sam-~~ 5. sam-gam Caus. prowadzić.- nîcaga płytki; znajdujący się u człowie-
ka nizkiego stanu.- nara m. mąż.- sarit f. rzeka.- samudra m. morze.-
durdharsha do którego trudno przystąpić, nieprzystępny.- nṛipa m. król.-
bhâgya n. szczęście.- atas stąd.- param dalej.

6. vinaya m. skromność.- pâtra n. godna osoba; pâtratâ Abstr.- yâ
iść.- pâtratva n. Abstr. od pâtra.- dhana n. pieniądze, mienie.- âp osią-
gać.- sukha n. zadowolenie.

7. śastra n. broń.- śâstra n. nauka, księga naukowa.- dvi dwa.-
pratipatti f. pozyskanie, osiągnięcie.- âdya pierwszy.- hâsya n. śmiech,
pośmiewisko.- vṛiddhatva n. starość.- dvitîya drugi.- â-dṛi szanować.-
sadâ zawsze.

8. nava nowy.- bhâjana n. naczynie.- lag lgnąć; lagna wyciśnięty.-
saṁskâra m. ozdoba.- anyathâ inaczej.- kathâ f. opowiadanie.- chala m.
oszukaństwo, pozór.- bâla młody; dziecko.- kath opowiadać.- iha tu.

[illegible]. PROLOG.

9. mitra n. przyjaciel.- lâbha m. pozyskanie.- suhṛt przyjaciel.- bheda m. rozdwojenie.- vigraha m. wojna.- saṃdhi m. zawarcie pokoju.- tathâ i [illegible].- grantha m. księga.- â-kṛṣ wyciągnąć.- likh pisać.
bhâgîrathî f. [illegible].- tîra n. [illegible].- pâṭaliputra n. nazwa miasta.- nâmadheya n. imię.- nagara n. miasto.- svâmin m. władca.- upa-i ppp. obdarzony, [illegible].- [illegible] m. [illegible].- [illegible] m. król.- bhûpati m. król.- ekadâ pewnego razu.- paṭh recytować, wygłosić.- śloka m. wiersz.- avasya n. [illegible].
10. aneka niejeden, wiele.- saṃśaya m. wątpliwość.- ucchedin niszczący.- parokṣa [illegible].- artha m. [illegible].- [illegible].- locana n. oko.- śâstra n. [illegible].- andha ślepy.
11. yauvana n. młodość.- dhana n. pieniądze.- saṃpatti f. [illegible], osiągnięcie.- prabhutva n. panowanie.- aviveka nierozumny; avivekatâ głupota.- [illegible].- anartha m. [illegible].- [illegible] zło, nieszczęście.- [illegible].- [illegible] n. [illegible].
â-karṇ słyszeć.- putra m. syn.- [illegible] się; [illegible] niepokorny.- nitya ciągły; n. ciągle.- unmârga m. bezdroże.- [illegible] chodzący.- [illegible] n. nie-[illegible] do.- [illegible] ppp. [illegible].- manas n. dusza.- cint myśleć.
12. artha m. cel, [illegible].- jan rodzić się; por. jâta.- vidvas rozumny, uczony.- dhârmika cnotliwy.- kâṇa [illegible] ślepy.- cakṣus n. oko.- vâ albo.- [illegible] n. [illegible].- [illegible] tylko, [illegible].
13. ajâta nieurodzony.- mṛ umrzeć.- mûrkha m. głupiec.- varam lepiej.- âdya pierwszy.- [illegible] [illegible].- sakṛt raz jeden.- duḥkha n. ból, [illegible].- [illegible] [illegible].- pada n. krok.
14. [illegible] się.- [illegible].- [illegible] n. ród.- [illegible] f. podwyższanie, wywyższanie.- parivartin obracający się w koło.- saṃsâra m. krąg [illegible], życie doczesne.
15. guṇin cnotliwy.- [illegible] n. [illegible].- [illegible] n. liczenie, rachowanie.- [illegible].- [illegible].- [illegible] f. [illegible].- [illegible] wielki [illegible].- ambâ f. matka.- [illegible] się.- vad [illegible].- vandhyâ niepłodny.- [illegible] jak?
16. [illegible], [illegible].- dâna n. [illegible].- tapas n. umartwienie [illegible].- [illegible].- [illegible] się.- [illegible] n. [illegible].- vidyâ f. nauka.- artha n. [illegible].- [illegible] f. matka.- [illegible] n. [illegible].
17. [illegible].- śata n. sto.- candra m. księżyc.- tamas n. ciemność.- [illegible].- târâ f. [illegible].- [illegible] n. [illegible], [illegible].
18. [illegible] święty, czysty.- tîrtha mn. [illegible], [illegible].- [illegible] do [illegible].- [illegible] posłuszny.- [illegible].- [illegible].
19. [illegible] n. [illegible].- [illegible] f. zdrowie.- priya drogi.- bhâryâ żona.- priyavâdin mile mówiący, [illegible], [illegible].- [illegible].- [illegible].- [illegible] sześć.- jîvaloka m. ludzkość.- sukha n. dobro, szczęście.
20. [illegible] bogaty.- bahu wiele.- [illegible] n. ([illegible]) [illegible].- [illegible] napełniający.- âḍhaka mn. korzec.- kula n. ród.- [illegible].- vi-[illegible] pass. [illegible] się.
21. [illegible] n. [illegible].- kartṛ robiący.- śatru wróg.- [illegible].- [illegible], [illegible].- [illegible] piękno.- [illegible], [illegible], [illegible].
22. abhyâsa m. nauka; anabhyâsa nieuczenie się.- visha n. trucizna.- [illegible] trawić; [illegible].- [illegible] n. [illegible].- bhojana n. jedzenie.- sabhâ f. zgromadzenie, [illegible].- [illegible] stary.- [illegible] f. [illegible] (żona, [illegible]).
23. yad tad ktokolwiek, [illegible] lepszy.- [illegible].- [illegible] cnotliwy.- [illegible].- dhanus mn. łuk.- vaṃśa m. [illegible].- viśuddha (ppp. od vi-śudh) czysty.- nirguṇa bez cnoty, bez cięciwy.

HITOPADEŚA. PROLOG.

24. hâhâ ach!- putraka m. synek.- adhi-i uczyć się; adhîta który się uczył.- sugata któremu się dobrze wiodło.- râtri f. noc.- madhya mn. środek.- pańka mn. ~~bagno~~ błoto.- go mf. wół,krowa.- sad grzęznąć.
idânîm teraz.- guṇavat cnotliwy.
25. âhâra m. jedzenie.- nidrâ f. spanie.- bhaya n. bojaźń.- maithuna n. spółkowanie.- sâmânya n. wspólność.- paśu m. bydło.- adhika stanowiący nadwyżkę.- viśesha m. różnica,odznaka.- hâ ppp. hîna pozbawiony.- samâna podobny,równy.
yataḥ albowiem.- artha m. bogactwo (pożytek).- kâma miłość (przyjemność).- moksha m. wyzwolenie.- vid znaleźć.- ajâ f. koza.- gala m. szyja.- stana n. pierś; galastana podgardle u szyi.- janman n. urodzenie, życie.- nirarthaka niepożyteczny.
27. âyus n. życie.- karman n. czyn,zatrudnienie.- vitta n. mienie.- nidhana n. śmierć.- sṛij stworzyć.- garbhastha znajdujący się w żywocie.- dehin m. obdarzony ciałem, człowiek.
28. avaśya konieczny.- bhâvin mający być, przeznaczony.- bhâva m. stan.- nagnatva n. nagość.- nîlakaṇṭha mający niebieską szyję, Śiva.- ahi m. wąż.- śayana n. leżenie.- hari Vishṇu.
29. ced jeżeli.- anyathâ inaczej.- cintâ f. troska.- visha n. jad, trucizna.- -ghna zabijający.- agada m. lekarstwo.- pâ pić.
30. kârya n. sprawa, to co się ma czynić.- akshama niezdolny.- âlasya n. lenistwo.- vacana n. słowa,mowa.- daiva n. los,przeznaczenie.- sam-cint myśleć o.- tyaj porzucić.- udyoga m. trud,wysiłek.- anudyoga m. brak wysiłku.- taila n. olej,oliwa.- tila m. ziarnko sezamu.- arh módz.
31. udyogin starający się,wysilający się.- siṁha m. lew.- upa-i przychodzić do.- lakshmî bogini szczęścia.- deya mający być dany.- kâpurusha m. człowiek podły, zasługujący na pogardę.- ni-han pokonać,zgnieść.- paurusha n. męzkość, czyn męski.- śakti f. siła,moc.- yatna m. trud.- sidh powieść się,udać się.- dosha m. błąd,~~wo~~ wina.
32. cakra n. koło.- ratha m. wóz.- gati f. bieg,chód.- kâra m. czynność.- vinâ cum instr. bez.- sidh spełnić się.
33. atandrita nieznużony,bez wytchnienia.
34. mṛid f. ziemia,glina.- piṇḍa m. bryła.- kartṛi f. robotnik.- yad yad cokolwiek,co tylko.- mânava m. człowiek. prati-pad otrzymywać.
35. apara inny.- kâka m. wrona.- tâla m. palma winna.- kâkatalîyavat jak w bajce o wronie i palmie, to jest niespodzianie.- nidhi m. skarb.- agrataḥ na przedzie,przed sobą.- svayam Indecl. sam.- â-dâ brać.- artha m. czyn.- apa-îksh oczekiwać.
36. udyama m. wysiłek.- manoratha m. życzenie.- svap ppp. supta śpiący.- pra-viś wstępować,wchodzić.- mukha n. pysk,usta. mṛiga m. gazela.
37. guṇitâ f. cnotliwość.- bâlaka m. chłopiec.- garbha m. żywot.- cyuti f. wyjście,wypadnięcie.- mâtra n. miara (tylko).
38. vairin nieprzyjazny.- paṭh Caus. uczyć.- śubh błyszczeć.- sabhâ f. zgromadzenie,dwór.- baka m. żóraw.
39. yauvana n. młodość.- sam-pad ppp. sampanna obdarzony.- viśâla wielki.- saṁbhava m. pochodzenie.- nirgandha bez zapachu.- kiṁśuka m. rodzaj drzewa.
40. mûrkha m. głupiec.- tâvat nasamprzód, wprawdzie, tak długo.- vastra n. szata, ubiór.- veshṭ ubierać.- yâvat jak długo,póki.- bhâsh mówić.
cint myśleć.- evaṁbhûta taki.- upadeśa m. nauka.- punarjanman odrodzenie, urodzenie się na nowo.- samartha zdolny, w stanie.

41. kâca m. szkło.- kâñcana n. złoto.- saṁsarga m. połączenie.- dhâ nabierać, przybierać.- mârakata szmaragdowy.- dyuti f. blask.- saṁnidhâna n. blizkość.- pravîṇatâ f. dzielność.

42. hâ pass. ginąć, niknąć.- mati f. rozum.- tâta drogi.- hîna pozbawiony, nizki, podły.- samâgama m. obcowanie.- sama równy.- samatâ f. równość, podobieństwo.- viśishṭa znakomity.- viśishṭatâ f. znakomitość.

antara n. chwila.- vishṇuśarman m. im.wł.- sakala wszystek.- tattva n. istota, kwintesencja.- -jña znający.- bṛihaspati im.wł.: nauczyciel bogów.- saṁbhûta powstały,urodzony.- grah wziąć, przyjąć. śak módz.

43. adravya n. niestosowny przedmiot.- ni-dhâ kłaść.- kriyâ f. czynność, trud.- phalavat skuteczny,owocny.- vyâpâra m. trud.- śuka m. papuga; śukavat adv. jak papuga.- paṭh Caus. uczyć, nauczyć mówić.- baka m. żóraw, czapla.

44. nirguṇa bez cnoty.- gotra n. ród.- apatya n. potomek.- upa-jan rodzić się.- âkara m. kopalnia.- padmarâga m. rubin.- janman n. powstanie.
- kâcamaṇi m. kryształ.- kutas zkąd?

atas zatem.- mâsa m. miesiąc.- abhyantara n. czas, przeciąg czasu.- abhijña wiedzący.- savinaya n.adv. uprzejmie.

45. kîṭa m. robak.- sumanas f. kwiat.- saṅga m. lgnięcie.- â-ruh wstąpić.- śiras n. głowa.- aśman m. kamień.- devatva n. boskość.- supratishṭhita ustawiony jak się należy.-

46. udayagiri m. góra, z za której w mniemaniu Indów słońce wschodzi.
- dravya n. przedmiot.- saṁnikarsha m. blizkość.- dîp błyszczeć.- saṁnidhâna n. blizkość.- hîna nizki.- varṇa m. kasta.

47. guṇajña znający się na cnocie.- pra-âp dostać się do.- dosha m. błąd.- svâdu słodki.- toya n. woda.- pra-bhû powstać.- nadî f. rzeka.- samudra m. morze.- â-sad Caus. dojść do.- apeya nie do picia.

bhavat pan,ty (plur. majest.).- pramâṇa n. miara, osoba kompetentna.- bahumâna m. wielki szacunek.- purahsaram adv. po, z.- sam-ṛi Caus. (arpayati) oddać, powierzyć.- prâsâda m. pałac.- pṛishṭha n. grzbiet,dach.- sukha n.adv. wygodnie.- upa-viś usiąść.- purastât przed.- prastâva m. wstęp.- krama m. chód, sposób.

48. kâvya n. poemat,poezja.- vinoda m. zabawa,zabawianie się.- kâla m. czas.- dhîmat ~~rozumy~~ rozumny.- vyasana n. występek,nałóg.- nidrâ f. sen,spanie.- kalaha m. kłótnia.

kâka m. wrona.- kûrma m. żółw.- âdi pierwszy.- vicitra pstry,dziwny.- kath opowiedzieć.- ârya szanowny,czcigodny.- śru słyszeć.- saṁprati teraz.
- pra-stu zacząć.- âdya pierwszy.- śloka m. strofa, wiersz.

1. sâdhana n. środek.- vitta n. bogactwo,mienie.- hâ ppp. hîna pozbawiony.- buddhimat rozumny.- sâdh wykonać.- âśu prędki.- mṛiga m. gazela.- âkhu m. mysz.

godâvarî f. nazwa rzeki.- tîra n. brzeg.- viśâla wielki, rozłożysty.- śâlmalî f. nazwa drzewa.- taru m. drzewo.- nânâ Indecl. różny.- diś f. strona świata.- deśa m. miejsce,okolica.- râtri f. noc.- pakshin m. ptak.- ni-vas mieszkać.- ava-sad niknąć,kończyć się,ustępować.- asta n. zachód.- acala m. góra.- cûḍâ f. wierzchołek.- avalambin zwisający.- bhagavat sławny, święty.- kumudinî f. lotus,grupa lotusów.- nâyaka m. przewódca.- candramas m. księżyc.- laghupatanaka m. im.wł.- vâyasa m. wroną.- pra-budh zbudzić się.- kṛitanta m. bóg śmierci.- â-yâ przyjść.- vyâdha m. myśliwy.- ava-lok widzieć,patrzeć.- adya dziś.- prâtar rano.- anishṭa niepożądany.- darśana n. widok.- jñâ wiedzieć,znać.- anabhimata niepożądany.- anusaraṇa n. chodzenie za kim.- krama m. sposób.- vyâkula strwożony.- cal ruszyć się,pójść.

2. śoka m. zmartwienie.- sthâna n. miejsce,powód.- sahasra n. tysiąc. - bhaya n. strach,bojaźń.- divasa mn. dzień.- mûḍha głupi.- â-viś przeniknąć.

vishayin zmysłowy.- avaśya nieodzowny,konieczny,nieunikniony.-

3. ud-sthâ ws[illegible]ć.- [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] kaṇa m. ziarno.- vi-kṛî rozsypać.- jâla n. sieć.- vi-stṛî rozesłać,rozściełać.- pra-chad ukryć.- citragrîva m. im.wł.- kapota m. gołąb.- parivâra m. otoczenie,świta.- viyat n. powietrze.- vi-sṛip latać.- lubh ppp. lubdha pożądający.- prati do.- nirjany bezludny. - sambhava m. powstanie,możliwość.- ni-rûp rozważać.- bhadra dobry.- prâyeṇa zapewne.- lobha m. pożądanie.

4. kaṅkaṇa mn. naramiennik.- majj ppp. magna ugrząźć.- paṅka mn. bagno.- ~~dustar-~~ dustara trudny do przebycia.- vṛiddha stary.- vyâghra m. tygrys.- sam-pra-âp dosięgnąć.- pathika podróżny,wędrowiec.- mṛi umrzeć.

dakshiṇa południowy.- araṇya mn. las.- car wędrować.- snâ kąpać się.- kuśa m. nazwa świętej trawy.- hasta m. ręka.- saras n. staw,jezioro.- brû mówić.- pântha m. wędrowiec.- suvarṇa n. złoto.- â-kṛish przyciągnąć.- â-loc myśleć,rozważać.- bhâgya n. szczęście.- sam-bhû zdarzyć się.- kiṁ tu a jednak.- saṁdeha m. wątpliwość,niebezpieczeństwo.- pravṛitti f. czynność.- vi-dhâ czynić.-

5. gati f. chód,bieg.- śubha szczęśliwy.- visha n. trucizna.- saṁsarga m. połączenie, przymieszką.- amṛita n. ambrozja.- mṛityu m. śmierć.

sarvatra wszędzie.- arjana n. pozyskanie.

6. saṁśaya m. wątpliwość,niebezpieczeństwo.- â-ruh wstąpić.- bhadra n. szczęście.- jîv żyć.- punar ale.

ni-rûp rozważać.- prakâśam głośno.- kutra gdzie?- pra-sṛi Caus. wyciągnąć.- mârâtmaka krwiożerczy.- ~~vi-śva-~~ viśvâsa m. zaufanie.- re hej!- prâc adv. dawniej.- yauvana n. młodość.- daśâ f. wiek.- durvṛitta złego prowadzenia.- aneka niejeden,wiele.- go mf. wół,krowa.- mânusha m. człowiek.- vadha m. zabójstwo.- dârâ m.pl. żona.- vaṁśa m. rodzina. â-diś wskazywać,uczyć.- dâna n. hojność.- dharma m. cnota.- car wypełniać.- âdika pierwszy.- snâna n. kąpiel.- śîla mn. natura,charakter,zwyczaj.- dâtṛi hojny.- gal zniknąć.- nakha mn. pazur.- danta m. ząb.- bhûmi f. grunt,przedmiot.

7. ijyâ f. ofiara.- adhyayana n. czytanie,nauka.- satya n. prawda, szczerość.- dhṛiti f. moc,stałość.- kshamâ f. cierpliwość,wyrozumiałość.- mârga m. droga.- ashṭavidha ośmioraki.- smṛi wymieniać,nauczać.

8. pûrva poprzedni,pierwszy.- varga m. klasa,szereg.- dambha m. pozór.- sev wypełniać.- uttara następny,ostatni.

etâvat tak wielki.- viraha m. brak.- yad kiṁcid pierwszy lepszy.- tathâpi jednakże.- khâd jeść,pożerać.- pravâda m. gadanie,pogłoska.- durnivâra trudny do pokonania,usunięcia.

9. gatânugatika idący za drugim.- kuṭṭanî f. stręczycielka.- upadeśin nauczający.- pramâṇay uważać za powagę.- no nie.- goghna zabijający krowę. - dvija m. bramin.- adhi-i czytać.

10. marusthalî f. pustynia.- vṛishṭi f. deszcz.- kshudhâ f. głód.- ârta dotknięty, nękany.- bhojana n. jadło.- daridra ubogi.- saphala skuteczny,owocny.- paṇḍu im.wł.- nandana m. syn.

11. prâṇa m. oddech; plur. życie.- abhîshṭa drogi.- bhûta n. istota, stworzenie.- aupamya n. podobieństwo.- ~~adhi-gam~~ dayâ f. litość.- sâdhu dobry.

12. pratyâkhyâna n. odmowa.- pramâṇa n. miara,wskazówka.- adhi-gam osiągnąć.

13. loshṭa n. bryła ziemi.- durgata któremu się źle wiedzie.- sayatna zadający sobie pracę,starający się.

14. bhṛi wspierać.- kaunteya syn Kuntî.- pra-dâ dawać.- îśvara m. bogacz,pan.- vyâdhita chory.- aushadha n. lekarstwo.- pathya~~m~~ zbawienny.- nîruj zdrów.

15. anupakârin nie wyświadczający przysługi, nie odwzajemniający się. - pâtra n. godna osoba.- sâttvika prawdziwy.

prati-i zaufać.- lobha m. chciwość.- pra-viś wstąpić.- ni-majj ugrzęznąć, zanurzyć się.- palây uciec.- akshama niezdolny.- ahaha ach!- śanais powoli.- upa-gam zbliżyć się.- dhṛi trzymać.

16. paṭh czytać.- kâraṇa n. przyczyna.- adhyayana n. czytanie.- durâtman zły.- svabhâva m. natura,charakter.- ati-ric pass. przeważać.- prakṛiti f. natura.- madhura słodki.- payas n. mleko.

17. avaśa nieposkromiony.- indriya n. zmysły.- citta n. myśl,uczucie. - hastin m. słoń.- kriyâ f. czynność.- durbhagâ f. żona niekochana przez męża.- âbharaṇa n. ozdoba.- prâya podobny.- jñâna n. wiedza.- bhâra m. ciężar.- vinâ bez.

18. śastra n. broń.- pâṇi m. ręka.- nakhin mający pazury.- śṛingin mający rogi.- strî f. kobieta.- kula n. ród.

19. pari-îksh rozważać.- itara inny.- ati-i prześcignąć.- mûrdhan m. głowa; mûrdhni na czele.- vṛit znajdować się.

20. gagaṇa n. niebo.- vihârin chodzący,wędrujący.- kalmasha n. grzech - dhvaṁsa m. zgładzenie.- kârin sprawiający,czyniący.- kara m. promień.- dhârin mający.- jyotis n. gwiazda.- madhya n. środek.- cârin chodzący.- vidhu m. księżyc.- vidhi m. los,przeznaczenie.- yoga m. połączenie,skutek. - gras połykać.- râhu m. im.wł. demona, zaćmienie.- likh pisać.- lalâṭa n. czoło.- pra-uñch wymazać.- samartha zdolny,w stanie.

vi-a-pad Caus. zabić.- cint myśleć.- sarvathâ na wszelki sposób.- vi-car Caus. rozważać.

21. jṛî ppp. jîrṇa trawić.- anna n. potrawa.- vicakshaṇa mądry.- suta m. syn.- śas rządzić.- sev służyć.- dîrgha długi.- vikriyâ f. zmiana.

sadarpa n.adv. zuchwale.- aḥ ach!

22. âpad f. nieszczęście,bieda.- vicâra m. rozwaga.- bhojana n. jedzenie.- pravartana n. czynność, działanie.

23. śaṅkâ f. obawa, wątpliwość.- â-kram napastować,zająć.- pâna n. picie.- tala n. płaszczyzna,powierzchnia.- kathaṁ nu jakżeż?

24. îrshyin zazdrosny.- ghṛiṇin ganiący,krytykujący.- sam-tush ppp. saṁtushṭa zadowolony.- krodhana rozgniewany.- nitya ciągły.- śaṅk obawiać się.- upajîvin żyjący z czego.- bhâgin mający udział w czem.

25. dhṛi Caus. mieć,trzymać.- bahuśruta bardzo uczony (w piśmie św.). - chettṛi niszczący,rozstrzygający.- saṁśaya m. wątpliwość.- kliś dręczyć się.- muh Caus. zaślepić.

26. krodha m. gniew.- pra-bhû powstawać.- kâma m. pożądanie.- pra-jan powstawać.- moha m. zaślepienie.- naśa m. strata,śmierć,nieszczęście.- pâpa n. grzech.- kâraṇa n. przyczyna,pobudka.

27. asaṁbhava niemożliwy.- heman n. złoto.- tathâpi a jednak.- râma m. im.wł.- lubh pożądać.- prâyas zazwyczaj.- sam-a-pad zbliżyć się.- vipatti f. nieszczęście.- dhî f. rozum.- puṁs m. mąż.- malina brudny, ciemny.

anantaram natychmiast.- bandh związać,złapać.- vacana n. mowa,słowa.- ava-lamb zlecieć.- tiras-kṛi łajać.

28. gaṇa m. rzesza,szereg.- agratas na przedzie.- sidh udać się.- kârya n. sprawa.- vipatti f. nieudanie się.- mukhara m. przewódca.- han zabijać.

tiraskâra m. łajanie,- dosha m. błąd,wina.

29. âpad f. nieszczęście.- â-pat spaść, zdarzyć się.- hita pożyteczny.- â-yâ przyjść.- hetutâ przyczynowość.- jaṅghâ f. noga.- vatsa m. cielę.- stambha m. słup.- bandhana n. związanie.

30. bandhu m. przyjaciel,krewny.- vi-pad popaść w nieszczęście.- uddharaṇa n. wyciągnięcie.- kshama zdolny.- bhita strwożony.- paritrâṇa n. wyratowanie.- vastu n. przedmiot,środek.- upâlambha m. nagana.-

vipad f. nieszczęście.- vismaya m. zadziwienie,przestrach.- kâpurusha m. człowiek godny pogardy (tchórz).- lakshaṇa n. oznaka.- pratîkâra m. ratunek, zaradzenie.-

31. dhairya n. męstwo, odwaga, stanowczość.- abhyudaya m. szczęście.- kshamâ f. umiarkowanie.- sadas n. zgromadzenie.- vâc f. mowa.- paṭutâ biegłość.- yudh f. walka.- vikrama m. bohaterstwo, dzielność.- yasas n. sława.- abhiruci f. upodobanie.- vyasana n. pilność.- ~~sruta~~ śruti f. pismo św.- siddha osiągnięty.

32. sampad f. szczęście.- harsha m. radość.- vishâda m. zniechęcenie.- raṇa mn. bitwa.- dhîratva n. wytrwałość.- bhuvana n. świat.- traya n. trójka.- tilaka mn. ozdoba.- jan Caus. rodzić.- jananî matka.- virala rzadki.

33. hâ unikać.- bhûti f. pomyślność,powodzenie.- tandrâ f. ospałość.- âlasya n. lenistwo.- dîrghasûtratâ opieszałość.- ekacitta jednomyślny.- â-dâ zabrać.- ud-dî wzlecieć do góry.

34. alpa mały.- vastu n. środek.- saṁhati f. połączenie.- sâdhika doprowadzający do końca.- tṛiṇa mn. trawa.- guṇa m. sznur.- â-pad ppp. âpanna który stał się czem.- bandh wiązać.- matta rozszalały.- dantin m. słoń.

35. śreyas lepszy.- svakula należący do rodziny.- alpaka mały.- tusha m. łuska,łupina,błona.- pari-tyaj opuścić.- pra-ruh rosnąć.

vi-cint rozmyślać.- ut-pat wzlecieć.- dûra daleki.- apahâraka zabierający.- paścât z tyłu, za.- dhâv biedz.-

36. sam-han ppp. połączony.- hṛi zabrać.- vihaṁgama m. ptak.- yadâ gdy.- ni-pat zlecieć.- vasa n. moc.- tadâ wtedy.

cakshus n. oko.- vishaya m. okrąg,obrąb.- ati-kram przekroczyć.- ni-vṛit wrócić się.- lubdhaka m. myśliwy.- ucita stosowny.

37. tritaya n. trójka.- hita pożyteczny,przyjazny.- hitabuddhi życzliwy.

tad n.adv. to też.- hiraṇyaka m. im.wł.- mûshika m. mysz.- gaṇḍakî f. nazwa rzeki.- citravana n. nazwa lasu.- ni-vas mieszkać.- pâsa m. więzy.- chid rozciąć.- â-loc rozważyć.- vivara mn. dziura.- sarvadâ każdego czasu.- apâya m. nieszczęście.- ~~dvâr f. drzwi.~~- avapâta m. zlot.- cakta nastraszony.- tûshṇîm cicho.- sam-bhâsh przemawiać.- prati-abhi-jñâ poznać.- sasambhramam z pośpiechem.- bahis na zewnątrz.- nis-sṛi wyjść.- puṇyavat szczęśliwy.- sam-â-yâ przybyć.

38. saṁbhâsha powitanie.- saṁsthiti f. przebywanie z kim.- saṁlâpa m. rozmowa.- vismaya m. zadziwienie.- kshaṇa m. chwila.- prâktana dawny.-

39. yâvat jak wielki.- subha dobry,szczęśliwy.- vidhâtṛi stwórca.- vaśa mn. moc.- upa-i przychodzić.

40. roga m. choroba.- śoka m. zmartwienie.- parîtâpa m. ból,zgryzota.- bandhana n. więzy.- vyasana n. nieszczęście.- aparâdha m. przewinienie.- vṛiksha m. drzewo.- dehin m. człowiek.

tvarâ f. pośpiech; satvaram pośpiesznie.- upa-sṛip przleźć.- â-śri oddać się w opiekę, iść do; âśrita podwładny.- paścât później.- śakti f. siła.- komala wątły.- samartha zdolny,mocen.- yâvat-tâvat jak długo-to.- truṭ złamać się.- yâvac chakyam o ile to będzie możebnem.- astv evam niech tak będzie, być może.- yathâsakti podług sił.- khaṇḍ rozciąć.- parityâga m.

m. ofiara,poświęcenie.- parirakshaṇa n. ratunek.- vedin znawca.- sam-man [illegible]iać,pochwalić.

41. raksh zachować.- satatam ciągle.-

42. saṁsiddhi f. przyjście do skutku.- hetu m. przyczyna.- ni-han zeb zabić.- raksh zachować.

îdṛiśa f. îdṛiśî taki.- duḥkha n. przykrość,nieszczęście.- sah znieść - 43. jîvita n. życie.- prâjña mądry,rozumny.- ud-sṛij oddać.- nimitta n. przyczyna; loc. dla,z powodu.- tyâga poświęcenie.- vinâśa m. zagłada.- varam lepiej.- niyata nieunikniony.- apara inny,drugi.- asâdhâraṇa nie wspólny,specjalny,szczególny.

44. jâti f. urodzenie,stan.- dravya n. mienie.- bala n. siła.- sâmya n. równość.- prabhutva n. panowanie.- kadâ kiedy?-

45. vartana n. środki do życia,nagroda,wynagrodzenie.- tyaj opuszczać - antika n. blizkość.- vyaya utrata.- jîv Caus. zachować przy życiu.-

46. mâṁsa n. mięso.- mûtra n. mocz.- purîsha n. kał.- asthi n. kość. - nis-mâ tworzyć.- kalevara mn. ciało.- vinaśvara przemijający.- vi-hâ porzucić.- âstha f. wzgląd.- yaśas n. sława.- pâ strzedz.

47. nitya trwały.- nirmala bez skazy.- mala mn. brud.- vâhin noszący, mający na sobie.- kâya m. ciało.- alabhya nie do osiągnięcia.

48. śarîra n. ciało.- dûra daleki.- atyanta nieskończony.- antara n. różnica.- kshaṇa m. chwila.- vidhvaṁsin ginący,rozpadający się.- kalpa m. perjod obejmujący czas trwania świata.- anta mn. koniec.- sthâyin trwający.

â-karṇ słyszeć.- pra-hṛish cieszć się.- pulakita doświadczający radosnego dreszczu,uradowany.- sâdhu dobry; n. dobrze!- vâtsalya n. miłość.- trailokya n. trzy światy.- yuj być stosownym (pass.).- sâdara n.adv. z szacunkiem.- sam-pûj uczcić.- â-śaṅk przypuszczać,przyjąć,posądzać.- avajñâ f. pogarda.

49. adhika przewyższający,większy.- âmisha n. mięso.- khaga m. ptak.- pra-âp nadejść.- kâla m. czas,śmierć.- bandha m. więzy.

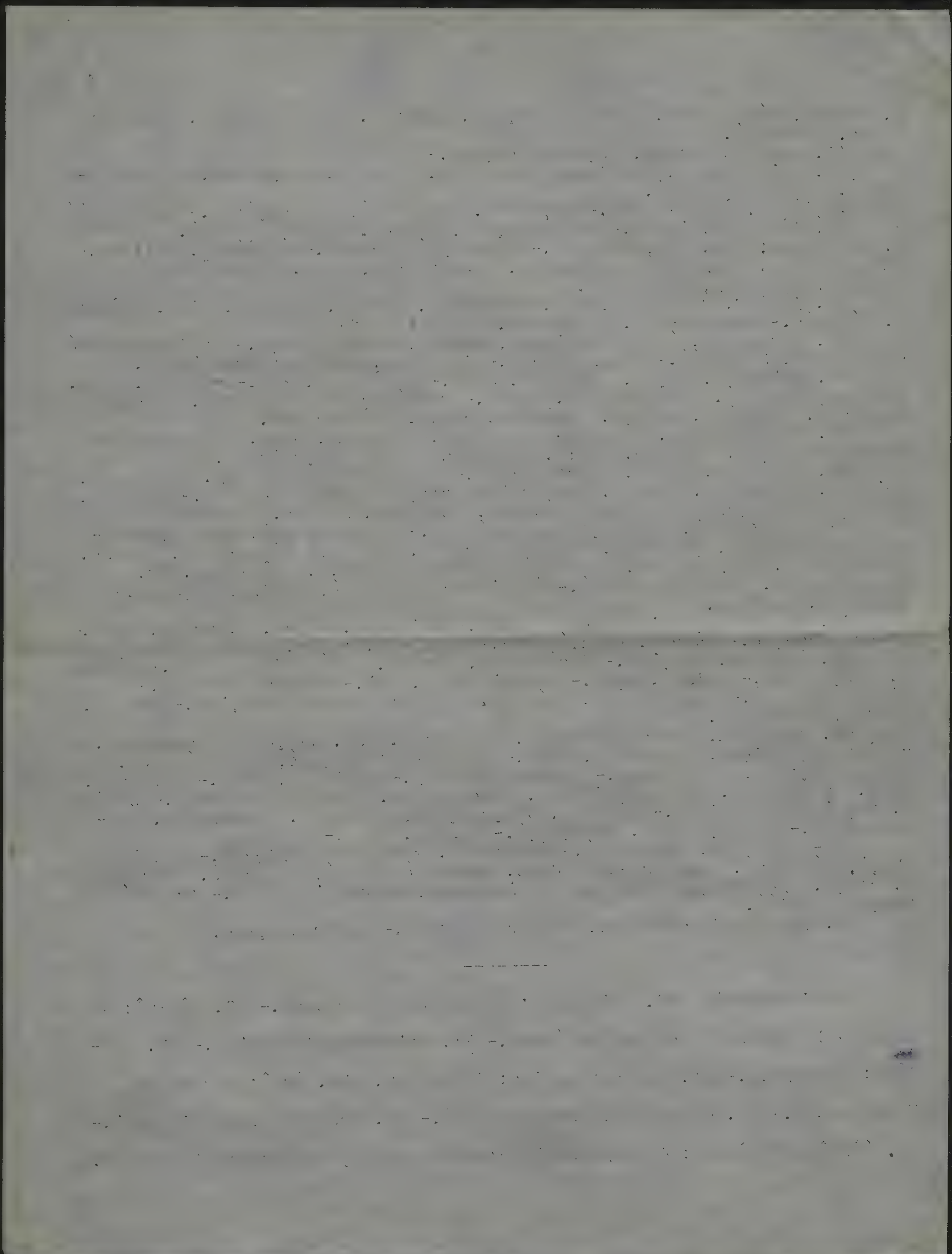
50. śaśin m. księżyc.- divâkara m. słońce.- graha demon Râhu.- pîḍana n. udręczenie.- gaja m. słoń.- bhujaṁgama m. wąż.- matimat rozumny.- vi-lok patrzeć.- daridratâ f. ubóstwo.- aho o!- balavat potężny.- mati f. zdanie, mniemanie.

51. vyoman n. niebo,powietrze.- ekânta n. adv. wyłącznie, samotnie.- vihârin wędrujący.- vihaga m. ptak.- sam-pra-âp osiągać, popadać w co.- nipuṇa zręczny, przebiegły.- agâdha bezdenny.- salila n. woda.- matsya m. ryba.- durnîta n. złe prowadzenie.- sucarita n. dobre prowadzenie.- sthâna n. położenie, miejsce.- lâbha m. osiągnięcie, zdobycie.- vyasana n. nieszczęście.- pra-sṛi Caus. wyciągnąć.- kara m. ręka.-

pra-budh Caus. napominać.- âtithya n. gościnne przyjęcie.- â-liṅg objąć, uściskać.- sam-pra-ish Caus. pozwolić odejść, odprawić.- parivâra m. świta.- yathêshṭa odpowiedni do życzenia, według życzenia.- pra-viś wstąpić, wejść.

52. yad kim jakikolwiek, pierwszy lepszy.- muc rozwiązać.

MIARY WIERSZÓW: 16. Vaṁśastha: 4 razy po 12 zgłosek.- 20. Mâlinî: 4 razy po 15 zgłosek z cezurą po ósmej.- 21. Vaṁśastha jak wyżej.- 27. Upajâti: 4 razy 11.- 31. Drutavilambita: 4 razy 12.- 32. Âryâ: 2 razy po 7 1/2 stopy.- 39. 4 razy 14: Vasantatilakâ.- 50. Drutavilambita jak wyż.- 51. Śârdûlavikrîḍita: 4 razy po 19 zgłosek z cezurą po dwunastej zgłosce.

HITOPADEŚA. PROLOG.

9. mitra n. przyjaciel.- lâbha m. pozyskanie.- suhṛit przyjaciel.- bheda m. rozdwojenie.- vigraha m. wojna.- saṁdhi m. zawarcie pokoju.- tathâ i też.- grantha m. księga.- â-kṛish wyciągnąć.- likh pisać.
bhâgîrathî f. Ganges.- tîra n. brzeg.- pâṭaliputra n. nazwa miasta.- nâmadheya n. imię.- nagara n. miasto.- svâmin m. władca.- upa-i ppp. obdarzony, wyposażony.- sudarśana m. imię wł.- narapati m. król.- bhûpati m. król.- [illegible] pewnego razu.- paṭh recytować, wygłosić.- śloka m. wiersz.- dvaya n. para.
10. aneka niejeden, wiele.- saṁśaya m. wątpliwość.- ucchedin niszczący.- parokṣa niewidzialny.- artha m. rzecz.- darśaka pokazujący.- locana n. oko.- śâstra n. nauka.- andha ślepy.
11. yauvana n. młodość.- dhana n. pieniądze.- saṁpatti f. zyskanie, osiągnięcie.- prabhutva n. panowanie.- avivekа nierozumny; avivekitâ głupota.- ekaika pojedynczy.- anartha m. szkoda.- u [illegible] dopiero.- yatra gdzie.- catushṭaya n. czwórka.
â-karṇ słyszeć.- putra m. syn.- adhi-gam uczyć się; anadhigata nienauczony.- nitya ciągły; n. ciągle.- unmârga m. bezdroże.- gâmin chodzący.- anuvartana n. nie-stosowanie się do.- ud-vij [illegible] udvigna zaniepokojony.- manas n. dusza.- cint myśleć.
12. artha m. cel, pożytek.- jan rodzić się; ppp. jâta.- vidvas rozumny, uczony.- dhârmika cnotliwy.- kiṁ [illegible].- [illegible] n. [illegible].- vâ albo.- pîḍâ f. ból.- kevalam tylko, wyłącznie.
13. ajâta nieurodzony.- mṛita umarły.- mûrkha m. głupiec.- varam lepiej.- âdya pierwszy.- ~~antih~~ antima ostatni.- sakṛit raz jeden.- duḥkha n. ból, zmartwienie.- -kara czyniący.- [illegible] n. [illegible].
14. kiṁ ca co więcej?- yâ iść, dojść do.- vaṁśa m. ród.- samunnati f. podwyższenie, wywyższenie.- parivartin obracający się w koło.- saṁsâra m. krąg żywota, przystrzeń, życie doczesne.
15. guṇin cnotliwy.- [illegible] [illegible].- [illegible] [illegible], [illegible].- ârambha m. początek.- pat paść.- kaṭhinî f. kreda.- susaṁbhrama m. wielkie zmieszanie, wielki pośpiech.- [illegible] f. [illegible].- guṇin [illegible].- vad powiedzieć.- vandhya niepłodny.- ~~kîdṛiś-jaki?~~ kîdṛiśa jaki?
16. api ca jeszcze, i jeszcze.- dâna n. [illegible].- tapas n. umartwianie się.- śaurya n. bohaterstwo.- prath wsławić się.- manas n. duch, umysł.- vidyâ f. nauka.- artha m. bogactwo.- ceṣṭâ f. [illegible].- uccâra m. ekskrementa.
17. anya inny.- śata n. sto.- candra m. księżyc.- tamas n. ciemność.- han zabić, niszczyć.- târâ f. gwiazda.- gaṇa m. [illegible], [illegible], gromada.
18. puṇya święty, czysty.- tîrtha n. miejsce kąpielowe, [illegible].- [illegible] [illegible] truang [illegible] [illegible].- vaśya posłuszny.- saṁṛiddha bogaty.- [illegible] [illegible].
19. arthâgama m. zyskanie bogactwa.- arogitâ f. zdrowie.- priya drogi.- bhâryâ żona.- priyavâdin miło mówiący, [illegible], pochlebca.- arthakara przynoszący pożytek.- [illegible] [illegible].- jîvaloka m. ludzkość.- sukha n. dobro, szczęście.
20. dhanya bogaty.- bahu wiele.- kuśûla m. (kosûla) śpichlerz.- [illegible] [illegible] napełniający.- âḍhaka m. korzec.- kula n. ród.- âlambin podtrzymujący.- vi-śru pass. wsławić się.
21. ṛiṇa n. dług.- kartṛi robiący.- śatru wróg.- vyabhicârin błądzący, rozpustny.- rûpavat piękny.- apaṇḍita głupi, nierozumny, niewykształcony.
22. abhyâsa m. nauka; anabhyâsa nieuczenie się.- visha n. trucizna.- jṛî trawić; ppp. jîrṇa. ajîrṇa n. niestrawność.- bhojana n. jedzenie.- sabhâ f. [illegible], dwór.- daridra ubogi.- vṛiddha stary.- taruṇî f. młoda (żona, dziewczyna).
23. yad [illegible] [illegible], [illegible] lepszy.- pra-sû zrodzić.- guṇavat cnotliwy.- [illegible] [illegible].- dhanus n. łuk.- vaṁśa m. trzcina.- viśuddha (ppp. od vi-śudh) czysty.- nirguṇa bez cnoty, bez cięciwy.

24. hâhâ ach!.- putraka m. synek.- adhi-i uczyć się; adhîta który się uczył.- suvṛtta któremu się dobrze wiodło.- râtri f. noc.- madhya mn. środek.- paṅka mn. ~~bagno~~ błoto.- go mf. wół, krowa.- sad grzęznąć.
idânîm teraz.- guṇavat cnotliwy.
25. âhâra m. jedzenie.- nidrâ f. spanie.- bhaya n. bojaźń.- maithuna n. spółkowanie.- sâmânya n. wspólność.- paśu m. bydlę.- adhika stanowiący nadwyżkę.- viśeṣa m. różnica, odznaka.- hâ ppp. hîna pozbawiony.- samâna podobny, równy.
yataḥ albowiem.- artha m. bogactwo (pożytek).- kâma miłość (przyjemność).- mokṣa m. wyzwolenie.- vid znaleźć.- ajâ f. koza.- gala m. szyja.- stana m. pierś; galastana podgardle u szyi.- janman n. urodzenie, życie.- nirarthaka niepotrzebny.
27. âyus n. życie.- karman n. czyn, przeznaczenie.- vitta n. mienie.- nidhana n. śmierć.- sṛj stworzyć.- [illegible] się [illegible] .- dehin m. obdarzony ciałem, człowiek.
28. avaśya konieczny.- bhâvin mający być, przyszły.- bhâva m. stan.- nagnatva n. nagość.- nîlakaṇṭha mający niebieską szyję, Śiva.- ahi m. wąż.- śayana n. leżenie.- Hari Viṣṇu.
29. ced jeżeli.- anyathâ inaczej.- cintâ f. troska.- viṣa n. jad, trucizna.- [illegible] zabijający.- auṣadha n. lekarstwo.- pâ pić.
30. kârya n. sprawa, to co się ma czynić.- akṣama niezdolny.- âlasya n. lenistwo.- vacana n. słowo, mowa.- daiva n. los, przeznaczenie.- sam-cint myśleć o.- tyaj porzucić.- udyoga m. trud, wysiłek.- anudyoga m. brak wysiłku.- taila n. olej, oliwa.- tila m. [illegible].- [illegible].
31. udyogin starający się, wysilający się.- siṃha m. lew.- upa-i przychodzić do.- lakṣmî bogini szczęścia.- deya mający być dany.- kâpuruṣa m. człowiek podły, zasługujący na pogardę.- ni-han pokonać, zmieść.- pauruṣa n. męskość, czyn męski.- śakti f. siła, moc.- yatna m. trud.- sidh powieść się, udać się.- doṣa m. błąd, ~~wa~~ wina.
32. cakra n. koło.- ratha m. wóz.- gati f. bieg, chód.- [illegible] n. czynność.- vinâ oprócz instr. bez.- sidh spełnić się.
33. [illegible].
34. mṛd f. ziemia, glina.- piṇḍa m. bryła.- [illegible] f. [illegible].- yad yad cokolwiek, co tylko.- [illegible].
35. apara inny.- kâka m. wrona.- tâla m. [illegible].- kâkatâlîyavat jak w bajce o wronie i palmie, [illegible].- [illegible].- agrataḥ na przedzie, przed sobą.- svayam I decl. sam.- â-dâ brać.- artha m. czyn.- [illegible]-îkṣ oczekiwać.
36. udyama m. wysiłek.- manoratha m. życzenie.- svap ppp. supta śpiący.- pra-viś wstępować, wchodzić.- mukha n. pysk, usta.- mṛga m. zwierzę, gazela.
37. guṇitâ f. cnotliwość.- bâlaka m. chłopiec.- garbha m. żywot.- cyuti f. wyjście, wypadnięcie.- pâtra n. naczynie ([illegible]).
38. vairin nieprzyjazny.- paṭh Caus. uczyć.- śubh błyszczeć.- sabhâ f. zgromadzenie, dwór.- baka m. żuraw.
39. yauvana n. młodość.- sam-pad ppp. sampanna obdarzony.- viśâla wielki.- saṃbhava n. pochodzenie.- nirgandha bez zapachu.- kiṃśuka m. rodzaj drzewa.
40. mûrkha m. głupiec.- tâvat naprzód, wprzódy, tak długo.- vastra n. szata, ubiór.- veṣṭ ubierać.- yâvat jak długo, póki.- bhâṣ mówić.
cint myśleć.- evaṃbhûta taki.- upadeśa m. nauka.- punarjanman n. odrodzenie, urodzenie się na nowo.- sarvathâ zawsze, w ogóle.

41. kâca m. szkło.- kâñcana n. złoto.- saṁsarga m. połączenie.- dhâ nabierać, przybierać.- mârakata szmaragdowy.- dyuti f. blask.- saṁnidhâna n. bliskość.- pravînatâ f. dzielność.

42. hâ pass. ginąć, niknąć.- mati f. rozum.- tâta drogi.- hîna pozbawiony, niski, podły.- samâgama m. obcowanie.- sama równy.- samatâ f. równość, podobieństwo.- [illegible] [illegible].- [illegible] f. [illegible].

43. [illegible] n. chwila.- [illegible] m. [illegible].- sakala wszystek.- tattva n. istota, [illegible].- [illegible].- [illegible] [illegible].- [illegible] [illegible], [illegible].- [illegible] wziąć, [illegible] [illegible].

44. [illegible] n. [illegible].- [illegible] [illegible].- [illegible] f. [illegible].- [illegible] [illegible], [illegible].- [illegible] n. [illegible].- [illegible] [illegible]; [illegible] adv. [illegible].- [illegible] [illegible], [illegible].- [illegible] [illegible], [illegible].

45. [illegible] [illegible].- [illegible] n. [illegible].- [illegible] n. [illegible].- [illegible] [illegible].- [illegible] m. [illegible].- [illegible] n. [illegible].- [illegible] [illegible].

[illegible].- [illegible] n. [illegible].- [illegible] n. czas, [illegible].- [illegible] [illegible].- [illegible] [illegible].

46. [illegible] n. [illegible].- [illegible] f. [illegible].- [illegible] n. [illegible].- [illegible] wstąpić.- [illegible] n. [illegible].- [illegible] n. [illegible].- [illegible] n. [illegible].- [illegible] [illegible].

47. [illegible] n. [illegible], [illegible].- [illegible] [illegible].- [illegible] [illegible].- [illegible] [illegible].- samnidhâna f. bliskość.- [illegible].- [illegible] [illegible].

48. [illegible].- [illegible].- [illegible] m. [illegible].- [illegible] n. [illegible].- [illegible] [illegible].- [illegible] f. [illegible].- [illegible] [illegible].- [illegible] [illegible].

Pierwszy [illegible].- [illegible] [illegible].- [illegible] [illegible].- [illegible].- [illegible] [illegible]. ([illegible] [illegible].- [illegible].- [illegible].- [illegible] [illegible] wyrodny.- [illegible] usiąść.- [illegible].- [illegible] [illegible].- [illegible] n. [illegible], [illegible].

[illegible]. [illegible] [illegible].- viroda n. [illegible], [illegible].- [illegible] n. [illegible].- [illegible] [illegible].- [illegible] n. [illegible].- [illegible] f. [illegible].- [illegible] n. [illegible].

[illegible] m. [illegible].- [illegible] n. [illegible].- [illegible] [illegible].- [illegible] [illegible].- [illegible] [illegible].- [illegible] [illegible].- [illegible] [illegible].- [illegible] [illegible].- [illegible] m. [illegible], [illegible].

1. sâdhana n. środek.- vitta n. bogactwo,mienie.- hâ ppp. hîna pozbawiony.- buddhimat rozumny.- sâdh wykonać.- âśu prędki.- mṛiga m. gazela.- âkhu m. mysz.

godâvarî f. nazwa rzeki.- tîra n. brzeg.- viśâla wielki, rozłożysty.- śâlmalî f. nazwa drzewa.- taru m. drzewo.- nânâ Indecl. różny.- diś f. strona świata.- deśa m. miejsce,okolica.- râtri f. noc.- pakshin m. ptak.- ni-vas mieszkać.- ava-sad niknąć,kończyć się,ustępować.- asta n. zachód.- acala m. góra.- cûḍâ f. wierzchołek.- avalambin zwisający.- bhagavat sławny, święty.- kumudinî f. lotus,grupa lotusów.- nâyaka m. przewódca.- candramas m. księżyc.- laghupatanaka m. im.wł.- vâyasa m. wrona.- pra-budh zbudzić się.- kṛitânta m. bóg śmierci.- â-yâ przyjść.- vyâdha m. myśliwy.- ava-lok widzieć,patrzeć.- adya dziś.- prâtar rano.- anishṭa niepożądany.- darśana n. widok.- jñâ wiedzieć,znać.- anabhimata niepożądany.- anusaraṇa n. chodzenie za kim.- krama m. sposób.- vyâkula strwożony.- cal ruszyć się,pójść.

2. śoka m. zmartwienie.- sthâna n. miejsce,powód.- sahasra n. tysiąc. - bhaya n. strach,bojaźń.- divasa mn. dzień.- mûḍha głupi.- â-viś przeniknąć.

vishayin zmysłowy.- avaśya nieodzowny,konieczny,nieuniknjony.-

3. ud-sthâ wstawać.- budh myśleć.- bhaya n. bojaźń,niebezpieczeństwo. - upa-sthâ być blizko.- maraṇa n. śmierć.- vyâdhi m. choroba.- ni-pat spaść,zdarzyć się.

taṇḍula m. ryż.- kaṇa m. ziarno.- vi-kṛî rozsypać.- jâla n. sieć.- vi-stṛî rozesłać,rozścielać.- pra-chad ukryć.- citragrîva m. im.wł.- kapota m. gołąb.- parivâra m. otoczenie,świta.- viyat n. powietrze.- vi-sṛip latać.- lubh ppp. lubdha pożądający.- prati do.- nirjana bezludny. - sambhava m. powstanie,możliwość.- ni-rûp rozważać.- bhadra dobry.- prâyeṇa zapewne.- lobha m. pożądanie.

4. kaṅkaṇa mn. naramiennik.- majj ppp. magna ugrzęźć.- paṅka mn. bagno.- ~~dustar-~~ dustara trudny do przebycia.- vṛiddha stary.- vyâghra m. tygrys.- sam-pra-âp dosięgnąć.- pathika podróżny,wędrowiec.- mṛi umierać.

dakshiṇa południowy.- araṇya mn. las.- car wędrować.- snâ kąpać się.- kuśa m. nazwa świętej trawy.- hasta m. ręka.- saras n. staw,jezioro.- brû mówić.- pântha m. wędrowiec.- suvarṇa n. złoto.- â-kṛish przyciągnąć.- â-loc myśleć,rozważać.- bhâgya n. szczęście.- sam-bhû zdarzyć się.- kim tu a jednak.- saṁdeha m. wątpliwość,niebezpieczeństwo.- pravṛitti f. czynność.- vi-dhâ czynić.-

5. gati f. chód,bieg.- śubha szczęśliwy.- visha n. trucizna.- saṁsarga m. połączenie, przymieszka.- amṛita n. ambrozja.- mṛityu m. śmierć.

sarvatra wszędzie.- arjana n. pozyskanie.

6. saṁśaya m. wątpliwość,niebezpieczeństwo.- â-ruh wstąpić.- bhadra n. szczęście.- jîv żyć.- punar ale.

ni-rûp rozważać.- prakâśam głośno.- kutra gdzie?- pra-sṛi Caus. wyciągnąć.- mârâtmaka krwiożerczy.- ~~vi-śva-~~ viśvâsa m. zaufanie.- re hej!- prâc adv. dawniej.- yauvana n. młodość.- daśâ f. wiek.- durvṛitta złe prowadzenie.- aneka niejeden,wiele.- go mf. wół,krowa.- mânusha m. człowiek.- vadha m. zabójstwo.- dârâ m.pl. żona.- vaṁśa m. rodzina. â-diś wskazywać,uczyć.- dâna n. hojność.- dharma m. cnota.- car wypełniać.- âdika pierwszy.- snâna n. kąpiel.- śîla mn. natura,charakter,zwyczaj.- dâtṛi hojny.- gal zniknąć.- nakha mn. pazur.- danta m. ząb.- bhûmi f. grunt,przedmiot.

7. ijyâ f. ofiara.- adhyayana n. czytanie,nauka.- satya n. prawda, szczerość.- dhṛiti f. moc,stałość.- kshamâ f. cierpliwość,wyrozumiałość.- mârga m. droga.- ashṭavidha ośmioraki.- smṛi wymieniać,nauczać.

8. pûrva poprzedni,pierwszy.- varga m. klasa,szereg.- dambha m. pozór.- sev wypełniać.- uttara następny,ostatni.

etâvat tak wielki.- viraha m. brak.- yad kiṁcid pierwszy lepszy.- tathâpi jednakże.- khâd jeść,pożerać.- pravâda m. gadanie,pogłoska.- durnivâra trudny do pokonania,usunięcia.

9. gatânugatika idący za drugim.- kuṭṭanî f. stręczycielka.- upadeśin nauczający.- pramâṇay uważać za powagę.- no nie.- goghna zabijający krowę. - dvija m. bramin.- adhi-i czytać.

10. marusthalî f. pustynia.- vrishṭi f. deszcz.- kshudhâ f. głód.- ârta dotknięty, nękany.- bhojana n. jadło.- daridra ubogi.- saphala skuteczny, owocny.- pâṇḍu im.wł.- nandana m. syn.

11. prâṇa m. oddech; plur. życie.- abhîshṭa drogi.- bhûta n. istota, stworzenie.- aupamya n. podobieństwo.- ~~[illegible]~~ dayâ f. litość.- sâdhu dobry.

12. pratyâkhyâna n. odmowa.- pramâṇa n. miara, autorytet.- adhi-gam osiągnąć.

13. loshṭa n. bryła ziemi.- [illegible] kiedy się źle dzieje.- sayatna zadający sobie pracę, starający się.

14. [illegible] wegierzć.- kaunteya syn Kuntî.- pra-dâ dawać.- îśvara n. bogacz, pan.- vyâdhita chory.- aushadha n. lekarstwo.- pathya zbawienny.- nîruj zdrów.

15. anupakârin nie wyświadczający przysługi, nie odwzajemniający się. - pâtra n. godna osoba.- sâttvika prawdziwy.

prati-i ufać.- lobha m. chciwość.- pra-viś wstąpić.- ni-majj ugrzęznąć, zanurzyć się.- paṭhay uczyć.- akshama niezdolny.- [illegible] ach!- śanais powoli.- upa-gam zbliżyć się.- dhṛ trzymać.

16. paṭh czytać.- kâraṇa n. przyczyna.- adhyayana n. czytanie.- durâtman zły.- svabhâva m. natura, charakter.- ati-ric pass. przewyższać.- prakṛti f. natura.- madhura słodki.- payas n. mleko.

17. avaśa niepowstrzymany.- indriya n. zmysły.- citta n. myśl, uczucie. - hastin m. słoń.- kriyâ f. [illegible].- durbhagâ f. żona niekochana przez męża.- âḍambara n. ozdoba.- [illegible] podobny.- jñâna n. wiedza.- bhâra m. ciężar.- vinâ bez.

18. śastra n. broń.- [illegible] mający pazury.- śṛṅgin mający rogi.- strî f. kobieta.- kula n. ród.

19. pari-îksh rozważać.- itara inny.- ati-i przekroczyć.- mûrdhan m. głowa; mûrdhni na czele.- vṛt znajdować się.

20. [illegible] n. niebo.- vihârin chodzący, wędrujący.- kalmasha n. grzech - dhvaṃsa m. zginięcie.- kârin sprawiający, czyniący.- kara m. promień.- dhârin mający.- jyotis n. gwiazda.- madhya n. środek.- cârin chodzący.- vidhu m. księżyc.- vidhi m. los, przeznaczenie.- yoga m. połączenie, skutek. - gras pożerać.- râhu m. im.wł. demona, zaćmienia.- likh pisać.- lalâṭa n. czoło.- pra-mṛj wymazać.- samartha zdolny, w stanie.

vi-â-pad caus. zabić.- cint myśleć.- sukhena na wesoły sposób.- vi-car caus. rozważać.

21. jṝ pp. jîrṇa trawić.- anna n. potrawa.- vicakshaṇa mądry.- suta m. syn.- śâs rządzić.- sev służyć.- dîrgha długi.- vikriyâ f. zmiana.

sahasâ n.adv. zuchwale.- âḥ ach!

22. [illegible] f. nieszczęście, bieda.- vicâra m. rozwaga.- bhojana n. jedzenie.- pravartana n. czynność, działanie.

23. śaṅkâ f. obawa, wątpliwość.- â-svâd rozsmakować, [illegible].- pâna n. picie.- tala n. płaszczyzna, powierzchnia.- [illegible] na [illegible]

24. îrshyin zazdrosny.- [illegible] [illegible], krytykujący.- sam-tush pp. santushṭa zadowolony.- krodhana rozgniewany.- nitya ciągły.- śaṅk obawiać się.- upajîvin żyjący z czego.- bhâgin mający udział w czem.

25. dhṛ caus. mieć, trzymać.- [illegible] bardzo ochoczy (w pisaniu śc.). - chettṛ niszczący, rozstrzygający.- saṃśaya m. wątpliwość.- kliś dręczyć się.- ruh caus. [illegible].

26. krodha m. gniew.- pra-bhû powstawać.- kâma m. pożądanie.- pra-jan powstawać.- moha m. zaślepienie.- nâśa m. strata, śmierć, zniszczenie.- pâpa n. grzech.- kâraṇa n. przyczyna, pobudka.

27. asambhava niemożliwy.- hema n. złoto.- tathâpi a jednak.- râma m. im.wł.- lubh pożądać.- prâyeṇa zazwyczaj.- [illegible]-â-pad zbliżyć się.- vipatti f. nieszczęście.- dhî f. rozum.- puṃs m. mąż.- malina brudny, ciemny.

anantaram natychmiast.- bandh związać, złapać.- vacana n. mowa, słowa.- ava-lamb zwieszać.- tiras-kṛ łajać.

28. gaṇa m. rzesza, szereg.- agratas na przedzie.- sidh udać się.- kârya n. sprawa.- vipatti f. nieudanie się.- mukhara m. przewódca.- han zabijać.

tiraskâra m. łajanie.- dosza m. błąd, wina.

29. âpad f. nieszczęście.- â-pat spaść, zdarzyć się.- hita pożyteczny.- â-yâ przyjść.- hatatâ przygnębienie.- jaṅghâ f. noga.- vatsa m. cielę.- stambha m. słup.- bandhana n. związanie.

30. bandhu m. przyjaciel, krewny.- vi-pad popaść w nieszczęście.- uddharaṇa n. wydźwignięcie.- kshama zdolny.- bhîta strwożony.- paritrâṇa n. wyratowanie.- vastu n. przedmiot, środek.- upâlambha m. nagana.-

vipad f. nieszczęście.- vismaya m. zadziwienie, przestrach.- kâpurusha m. człowiek godny pogardy (tchórz).- lakshaṇa n. oznaka.- pratîkâra m. ratunek, zaradzenie.-

31. dhairya n. męstwo, odwaga, stanowczość.- abhyudaya m. szczęście.- kshamâ f. [illegible].- sadas n. zgromadzenie.- vâc f. mowa.- paṭutâ biegłość.- yudh f. walka.- vikrama m. bohaterstwo, dzielność.- yaśas n. sława.- abhiruci f. upodobanie.- vyasana n. pilność.- śruta śruti f. pismo św.- siddha osiągnięty.

32. sampad f. szczęście.- harsha m. radość.- vishâda m. zniechęcenie. - raṇa mn. bitwa.- dhîratva n. wytrwałość.- bhuvana n. świat.- traya n. trójca.- tilaka m. ozdoba.- jan [illegible] rodzić.- jananî matka.- virala rzadki.

33. hâ uciekać.- bhṛti f. pomyślność, [illegible].- tandrâ f. ospałość.- âlasya n. lenistwo.- dîrgha-sûtratâ opieszałość.- ekacitta jednomyślny.- â-[illegible] [illegible].- ud-dî wzbić się do góry.

34. alpa mały.- vastu n. środek.- saṁhati f. połączenie.- sâdhaka [illegible] [illegible] [illegible].- tṛṇa mn. trawa.- guṇa m. sznur.- â-pad ppp. âpanna który się dostał [illegible].- bandh wiązać.- matta rozszalały.- dantin m. słoń.

35. śreyas lepszy.- svakula należący do rodziny.- alpaka mały.- tusha m. łuska, łupina, błona.- pari-tyaj opuścić.- pra-ruh rosnąć.

vi-cint pomyśleć.- ut-pat wylecieć.- dûra daleko.- apakâraka szkodzący.- [illegible] [illegible].- dhâv biec.-

36. sam-lap [illegible] połączony.- lagh [illegible].- vihaṁgama m. ptak.- yuddha.- ni-pat zlecieć.- vaṁśa m. ród.- tadâ wtedy.

cakshus n. oko.- [illegible] m. [illegible], obręb.- ati-kram przekroczyć.- ni-vṛt wrócić [illegible].- [illegible] [illegible].- ucita stosowny.

37. trisaya n. trójca.- hita pożyteczny, przyjazny.- hitabuddhi życzliwy.

tad n.adv. to tak.- hiraṇyaka m. [illegible].- mûshika m. mysz.- gaṅgaki f. [illegible].- citravarṇa n. nazwa lasu.- ni-vas mieszkać.- pâśa m. więzy.- chid rozciąć.- â-loc rozważyć.- vivara mn. dziura.- sarvadâ każdego czasu. - [illegible] n. nieszczęście.- ~~dvâr f. drzwi~~.- avapâta m. dół.- cakita zatrwożony.- [illegible] [illegible].- sam-bhâsh przemawiać.- prati-abhi-jñâ poznać.- [illegible] [illegible].- bahis na zewnątrz.- nis-sṛ wyjść.- puṇyavat szczęśliwy.- sam-â-yâ przybyć.

[illegible]. [illegible] [illegible].- [illegible] f. przebywanie z kim.- saṁlâpa m. rozmowa.- vismaya m. zadziwienie.- kshaṇa m. chwila.- prâṇin [illegible].-

39. yâvat jak wielki.- [illegible] dobry, szczęśliwy.- vidhâtṛ stwórca.- vâsa mn. moc.- upa-i przychodzić.

40. roga m. choroba.- śoka m. zmartwienie.- paritâpa m. ból, zgryzota. - bandhana n. więzy.- vyasana n. nieszczęście.- [illegible] m. [illegible].- vṛijina n. dr[illegible].- dehin m. człowiek.

tvarâ f. pośpiech; satvaram pośpiesznie.- upa-sṛp podleźć.- â-śri oddać się w opiekę, iść do; âśrita podwładny.- paścât później.- śakti f. siła.- komala wątły.- samartha zdolny, mocen.- yâvat-tâvat jak długo-to.- trut zdawać się.- yâvac [illegible] o ile to będzie możebnem.- astv evam niech tak będzie, być może.- yathâśakti podług sił.- khaṇḍ rozciąć.- parityâga m.

m. ofiara, poświęcenie.- parirakshana n. ratunek.- vedin znawca.- sam-man uznać, pochwalić.

41. [illegible] zachować.- [illegible] cięgle.-

42. [illegible] f. przyjście do [illegible].- hetu m. przyczyna.- ni-han zabić.- [illegible] zachować.

[illegible] f. [illegible].- duḥkha n. przykrość, nieszczęście.- [illegible] znieść

\- 43. jîvita n. życie.- prâjña mądry, rozumny.- ud-sṛj oddać.- nimitta n. przyczyna; loc. dla, z powodu.- tyâga poświęcenie.- vinâśa m. zagłada.- varam lepiej.- niyata niewątpliwy.- apara inny, drugi.- [illegible] nie wszystkiego, [illegible].

44. [illegible] f. urodzenie, [illegible].- dravya n. mienie.- bala n. siła.- [illegible] n. równość.- [illegible] n. [illegible].- [illegible]?-

45. [illegible], środek do życia, [illegible].- [illegible] - [illegible] n. bliskość.- [illegible].- jîv [illegible] zachować przy życiu.-

46. mâṃsa n. mięso.- mûtra n. mocz.- purîsha n. kał.- asthi n. kość.- [illegible].- [illegible] m. ciało.- [illegible] przemijający.- vi-[illegible] po[illegible].- [illegible] f. [illegible].- [illegible] n. [illegible].- [illegible] straszz.

47. [illegible].- [illegible].- [illegible] m. [illegible].- vêdin [illegible], [illegible].- [illegible] n. ciało.- [illegible] nie do osiągnięcia.

48. [illegible] n. [illegible].- [illegible].- [illegible] nieskończony.- antara n. różnica.- [illegible] n. ciało.- [illegible] [illegible], rozpadający się.- kalpa m. [illegible] czas trwania świata.- anta m. koniec.- sthâyin trwający.

[illegible].- [illegible] się.- pulakita doświadczający [illegible].- [illegible]; n. [illegible].- [illegible] n. miłość.- [illegible] f. trzy światy.- [illegible] być [illegible] (pass.).- [illegible] n. [illegible] z [illegible].- [illegible] przypuszczać, przyjąć, posądzać.- [illegible] f. [illegible].

49. [illegible] [illegible].- [illegible] n. mięso.- [illegible] m. ptak.- [illegible].- [illegible] m. [illegible], śmierć.- [illegible] m. wąsy.

50. [illegible].- [illegible] m. słońce.- [illegible].- [illegible] n. [illegible].- [illegible] n. [illegible].- [illegible] n. wąż.- [illegible] rozumny.- vi-[illegible].- [illegible].- [illegible] potężny.- [illegible] f. [illegible].

51. [illegible] n. niebo, powietrze.- [illegible] n. adv. wyłącznie, samotnie.- vihârin [illegible].- [illegible] m. ptak.- sam-ra-[illegible] osiągać, popędzać w co.- [illegible].- [illegible] n. woda.- matsya m. ryba.- [illegible] n. [illegible].- [illegible] n. dobre prowadzenie.- [illegible] n. położenie, [illegible].- [illegible] m. osiągnięcie, [illegible].- vyasana n. nieszczęście.- [illegible] caus. [illegible].- kara m. ręka.-

[illegible].- âtithya n. gościnne przyjęcie.- â-liṅg objąć, uściskać.- sam-[illegible] caus. pozwolić odejść, odprawić.- parivâra m. świta.- [illegible] do [illegible], [illegible].- [illegible] wszędzie, [illegible].

52. [illegible] jakikolwiek, pierwszy lepszy.- muc rozwiązać.

\---------

[illegible]: 19. Vaṃśastha: 4 razy po 12 zgłosek.- 20. Mâlinî: 4 razy po 15 zgłosek z cezurą po ósmej.- 21. Vaṃśastha jak wyżej.- 27. Upajâti: 4 razy 11.- 31. [illegible]: 4 razy 12.- 32. Âryâ: 2 razy po 7 1/2 stopy.- [illegible]. 4 razy 14: Vasantatilakâ.- 50. [illegible] jak wyż.- 51. Śârdûlavikrîḍita: 4 razy po 19 zgłosek z cezurą po dwunastej zgłosce.

Hitopadeśa IV,6.

asti mâlavavishaye padmagarbhâbhidhânaṁ saraḥ| tatraiko vṛiddhabakaḥ sâmarthyahîna udvignam ivâtmânaṁ darśayitvâ sthitaḥ| sa ca kenacit kulîreṇa dûrâd eva pṛishṭaḥ| kim iti bhavân atrâhâraparityâgena tishṭhati| bakenoktam| bhadra śṛiṇu| matsyâ mama jîvanahetavaḥ| matsyâś câvaśyam atra kaivartair vyâpâdayitavyâ iti nagaropânte paryâlocanâ mayâkarṇitâ| tad ato vartanâbhâvâd asmanmaraṇam upasthitam iti jñâtvâhârasyâpi nirâdaraḥ| tataḥ sarvair matsyair âlocitam| iha samaye tâvad upakâraka evâyam asmâkam iti lakshyate| tad ayam eva yathâkartavyaṁ pṛicchyatâm| tathâ coktam| ~~[illegible]~~

upakartrâriṇâ saṁdhir na mitreṇâpakâriṇâ|
upakârâpakârau hi lakshyaṁ lakshaṇam etayoḥ||

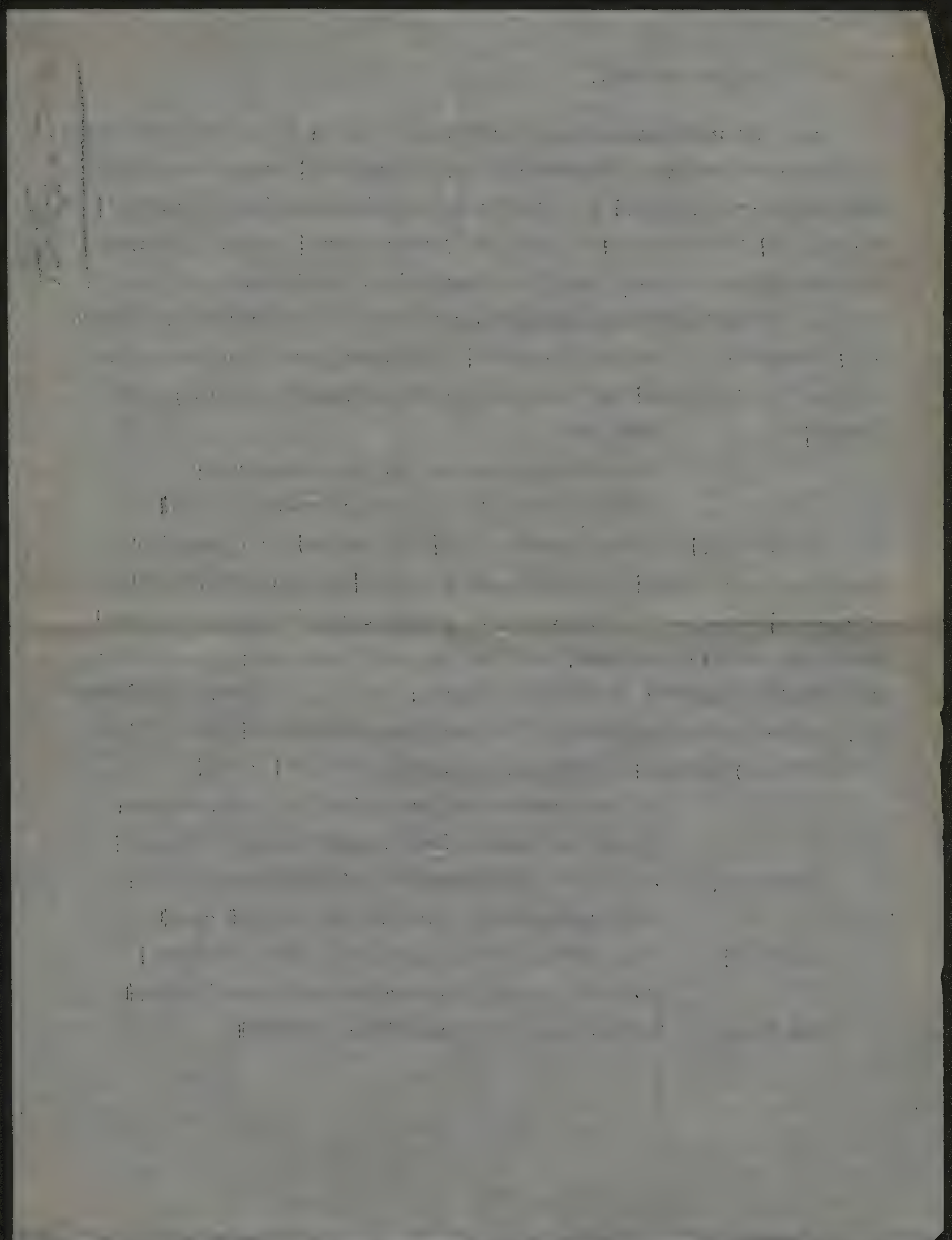
matsyâ ûcuḥ| ko 'tra rakshaṇopâyaḥ| bako brûte| asti rakshâhetur jalâśayântarâśrayaṇam| tatrâhaṁ yushmân nayâmi| matsyair bhayâd uktam evam astu| tato 'sau dushṭabakas tân matsyân ekaikaśo nîtvâbhakshayat| anantaraṁ kulîras tam uvâca| bho baka mâm api tatra naya| tato bako 'py apûrvakulîramâṁsârthî sâdaraṁ taṁ nîtavân| atha bakena sthale nîtvâ dhṛitaḥ kulîro matsyakaṅkâlâkîrṇaṁ bhûtalam avalokyâcintayat| hâ hato 'smi mandabhâgyaḥ| bhavatu| idânîṁ samayocitaṁ vyavaharâmi| yataḥ|

tâvad bhayasya bhetavyaṁ yâvan na bhayam âgatam|
âgataṁ tu bhayaṁ vîkshya prahantavyam abhîtavat||

aparaṁ ca| abhiyukto yadâ paśyen na kiñcid dhitam âtmanaḥ|
yudhyamânas tadâ prâjño mriyate ripuṇâ saha||

anyac ca| yatrâyuddhe dhruvo nâśo yuddhe jîvitasaṁśayaḥ|
taṁ kâlam ekaṁ yuddhasya pravadanti manîshiṇaḥ||

ity âlocya sa kulîras tasya bakasya grîvâṁ ciccheda||

Pańcatantra ed. Bühler, str. 1.

â-rabh zacząć prâpti pozyskanie âdima pierwszy sâdhana n. środek prajńa mądry,uczony buddhimat rozumny bahuśruta bardzo uczony sâdh C. wykonać âśu prędki kârya n. sprawa âkhu m. mysz kûrma m. żółw.

5. tad yathâ jako to,tak naprzykład anu-śru słyszeć; anuśrûyate słychać,wieść niesie,opowiadają dâkshiṇâtya południowy janapada m. państwo,strona,kraj dûra daleki; dûreṇa daleko,z daleka chayâvat cienisty nyagrodha m. Ficus indica pâdapa m. drzewo nânâ Ind. różny vihaṁga m. ptak upa-bhuj jeść kîṭa m. robak,owad â-vṛi pokrywać koṭara mn. wydrążenie,dziura châyâ f. cień â-śvas C. krzepić pathika m. podróżny,wędrowiec samûha m. mnóstwo,rzesza athavâ przecie yuj p. yukta stosowny śakunti m. ptak nivaha m. mnóstwo vishvac, n. vishvak wszędzie vi-lup rozdzierać,targać chada m. liść.

10. kapi m. małpa kula n. mnóstwo,rzesza skandha m. grzbiet,pień, gałąź praśraya m. opieranie się (?),miłość vi-śrambh, p. viśrabdha n.adv. bez obawy madhupa m. pszczoła ni-pâ ssać kusuma n. kwiat ślâgh sławić,wielbić taru m. drzewo aṅga n. członek,część jîva m. stworzenie,istota saṁgha m. mnóstwo sukhada wyświadczający przyjemność,przysługę bhâra m. ciężar vâyas m. wrona prâṇayâtrâ f. utrzymanie życia pura n. miasto ud-diś Abs. wskazując,ku,w kierunku do pra-cal wyruszyć.

15. sphuṭ pękać; sphuṭita wygięty na zewnątrz ûrdhva podniesiony w górę,najeżony keśa m. włosy caraṇa mn. noga kiṁkara m. sługa âkâra m. postać saṁmukha przeciwległy,naprzeciw (zwrócony twarzą) vi-cint rozmyślać,rozważać durâtman zły âśraya m. przytułek, mieszkanie vaṭa m. drzewo figowe abhi-i zbliżać się -vâsin mieszkający vinâśa m. zagłada,śmierć bahuvidha rozmaity kshaṇa mn. chwila ni-vṛit zawrócić pra-vac przemówić lubdhaka m. myśliwy.

20. sam-abhi-i zbliżyć się taṇḍula m. ziarno (ryżu) vi-śvas zaufać pra-sṛi C. rozciągnąć pra-kship rzucać hâlâhala n. trucizna sadṛiśa podobny tala mn. powierzchnia, ziemia pod drzewem etc. sinduvâra n. jagoda drzewa Sinduvâra nibhṛita ukryty vâkya n. mowa argalâ f. rygiel, zapora, przeszkoda ni-vṛi C. powstrzymać.

Str. 2.

aṅkura m. latorośl vi-îksh widzieć,patrzeć,uważać antara n. sposobność,czas parivâra m. orszak,świta pari-bhram błąkać się (latać tu i owdzie).

5. jihvâ f. język laulya n. chciwość,łakomstwo bhakshaṇa n. jedzenie ni-bandh związać,spętać pra-sañj lgnąć do acintita niespodziewany vadha m. zabójstwo,śmierć ajńa głupi mîna m. ryba dosha m. błąd,wina paulastya im.wł. (Patronymicum) dâra m.pl. żona hara m. porwanie vi-jńâ poznać heman n. złoto hariṇa m. gazela asaṁbhava m. niemożliwość laksh widzieć,spostrzedz sahasâ nagle

10. anartha m. nieszczęście prati-â-sad p. blizki vipatti f. nieszczęście muh p. mûdha ogłupiały prâyas po większej części kshi ginąć,niknąć kṛitânta m. bóg śmierci,przeznaczenie pâśa m. sznur,pęto bandh wiązać daiva n. przeznaczenie upa-han dotknąć,uderzyć cetas n. umysł,serce kubja krzywy -gâmin chodzący.

15. pra-hṛish p. uradowany pra-ud-yam podnieść yashṭi f. kij pra-â-dhâv przybiedz man poznać â-yâ przyjść bhî bać się vyasana n. nieszczęście hâ pass. niknąć pâra mn. przeciwległy brzeg prabhâva m. moc saṁśaya m. ~~wątpliwy~~ wątpliwość; asaṁśaya niewątpliwy.

PAŃCATANTRA I,2.

ekasmin pradeśe kaścid gomâyur nâma śṛigâlaḥ kshutkshâmakaṇṭha itaś cetaś ca paribhraman vane sainyadvayasaṁgrâmabhûmim apaśyat. tasyâṁ ca dundubheḥ patitasya vâyuvaśâd uddhataśâkhâgrair hanyamânasya śabdam aśṛiṇot. atha kshubhitahṛidayaś cintayâmâsa. aho vinashṭo 'smi. tad yâvan nâsya proccâritasya dṛishṭigocare gacchâmi tâvad anyato vrajâmîti. atha vâ naitad yujyate sahasaiva pitṛiparyâyâgatam vanaṁ tyaktum. uktaṁ ca.

bhaye vâ yadi vâ harshe saṁprâpte yo vimarśayet
kṛityaṁ na kurute vegân na sa saṁtâpam âpnuyât.

tat tâvaj jânâmi kasyâyaṁ śabda iti. dhairyam âlambya vyamarśayat. yâvan mandaṁ mandaṁ pratigacchati tâvad dundubhim apaśyat. yâvac châkhâgrair vâyuvaśâd dhanyate tâvac chabdaṁ karoti. anyathâ tûshṇîm âste. tataś ca samyak parijñâya samîpaṁ gatvâ svayam eva kautukâd atâḍayat. bhûyaś ca harshâd acintayat. aho cirâd etad asmâkaṁ mahad bhojanam âpatitam. tan nûnam etan mâṁsamedosṛigbhiḥ pûritaṁ bhavishyati. tataḥ parushacarmâvaguṇṭhitaṁ kathamapi vidârya ekadeśe chidraṁ kṛitvâ saṁhṛishṭamanâḥ pravishṭaḥ. paraṁ carma vidârayato daṁshṭrâbhaṅgaḥ saṁjâtaḥ. atha tad dârucarmaviśesham âlokya nirâśîbhûtaḥ ślokam enam apaṭhat.

pûrvam eva mayâ jñâtaṁ pûrṇam etad dhi medasâ
yâvat praviśya paśyâmi tâvac carma ca dâru ca.

tato na śabdamâtrâd bhetavyam.

Pañcatantra I, 10. asti kasmiṁścid vanoddeśe caṇḍaravo nâma śṛgâlaḥ. sa kadâcit kshudhâvishṭo jihvâlaulyân nagaramadhye praviṣṭaḥ. atha taṁ sârameyâ vilokya sarvataḥ śabdâyamânâḥ paridhâvya tîvradantair bhakshayitum ârabdhâḥ. so 'pi tair bhakṣyamâṇaḥ prâṇabhayât pratyâsannarajakagṛhaṁ pravishṭaḥ. tatra nîlîrasapûrṇamahâbhâṇḍam âsît. tatra sârameyair âkrânto bhâṇḍamadhye patitaḥ. atha yâvan nishkrântas tâvan nîlîvarṇaḥ saṁjâtaḥ. tatrâpare sârameyâs taṁ śṛgâlam ajânanto yathâbhîshṭadiśaṁ jagmuḥ. caṇḍaravo 'pi dûrataraṁ pradeśam âsâdya kânanâbhimukhaṁ pratasthe. na ca nîlavarṇena kadâcin nijaraṅgas tyajyate. uktaṁ ca.

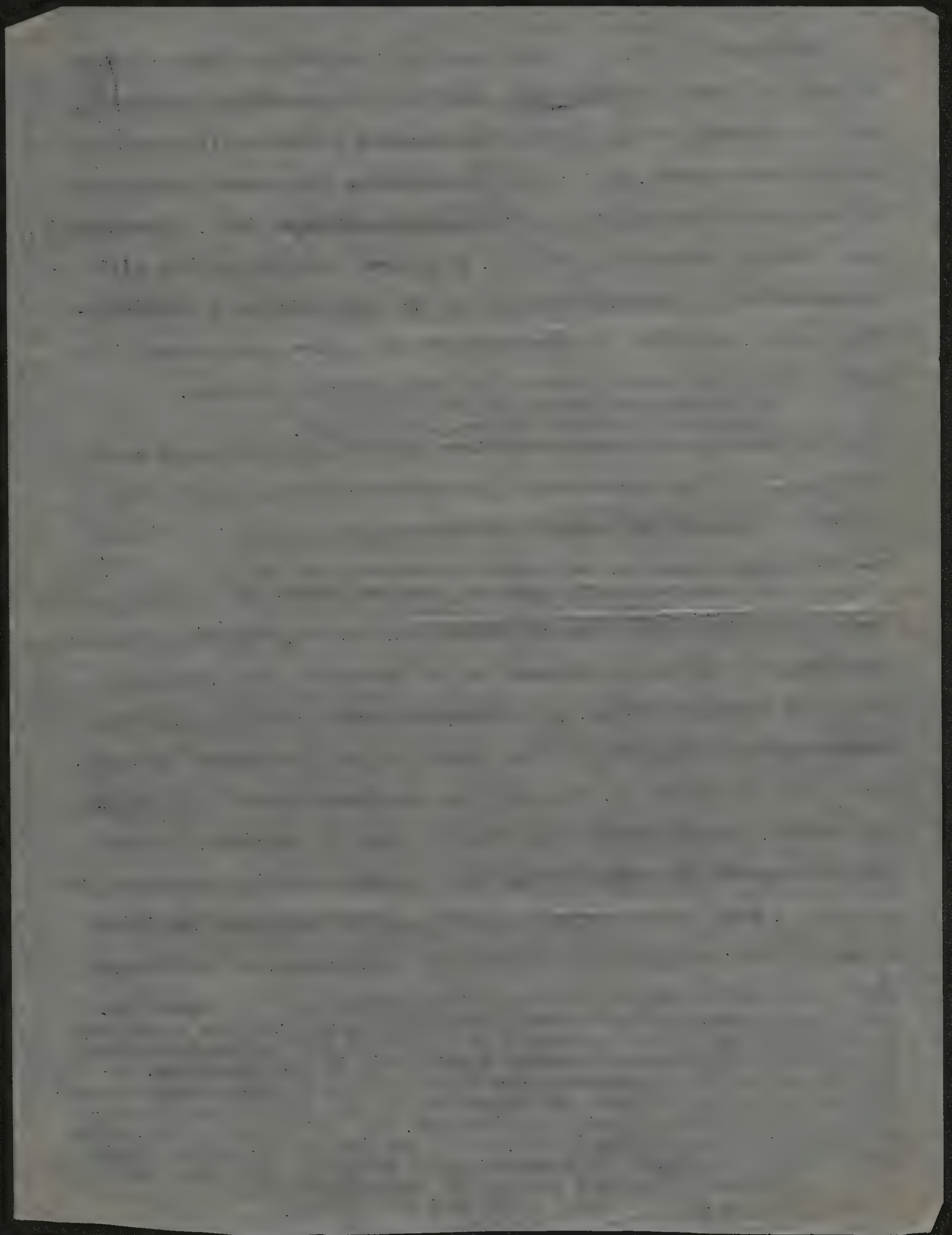
vajralepasya mûrkhasya nârîṇâṁ karkaṭasya ca
eko grahas tu mînânâṁ nîlîmadyapayor yathâ.

atha taṁ haragalagaralatamâlasamaprabham apûrvaṁ sattvam avalokya sarve siṁhavyâghradvîpivṛkaprabhṛtayo 'raṇyanivâsino bhayavyâkulitacittâḥ samantât palâyanakriyâṁ kurvanti kathayanti ca. na jñâyate 'sya kîdṛg viceshṭitaṁ paurushaṁ ca. tad dûrataraṁ gacchâmaḥ. uktaṁ ca.

na yasya ceshṭitaṁ vidyân na kulaṁ na parâkramam
na tasya viśvaset prâjño yadîcchec chriyam âtmanaḥ.

caṇḍaravo 'pi bhayavyâkulitân vijñâyedam âha. bho bhoḥ śvâpadâḥ kiṁ yûyaṁ mâṁ dṛshṭvaiva saṁtrastâ vrajatha. tan na bhetavyam. ahaṁ brahmaṇâdya svayam eva sṛshṭvâbhihitaḥ. yac chvâpadânâṁ kaścid râjâ nâsti tat tvaṁ mayâdya sarvaśvâpadaprabhutve 'bhishiktas tato gatvâ tân sarvân paripâlaya iti. tato 'ham atrâgataḥ. tan mama chatracchâyâyâṁ sarvair api śvâpadair vartitavyam. ahaṁ kakuddrumo nâma râjâ trailokye 'pi saṁjâtaḥ. tac chrutvâ siṁhavyâghrapuraḥsarâḥ śvâpadâḥ svâmin prabho samâdiśeti vadantas taṁ parivavruḥ. atha tena siṁhasyâmâtyapadavî pradattâ vyâghrasya śayyâpâlakatvaṁ dvîpinas tâmbûlâdhikâro vṛkasya dvârapâlakatvam. ye câtmîyâḥ śṛgâlâs taiḥ sahâlâpamâtram api na karoti. śṛgâlâḥ sarve 'pi niḥsâritâḥ. evaṁ tasya râjyakriyâyâṁ vartamânasya siṁhâdayo mṛgân vyâpâdya tatpurataḥ prakshipanti. so 'pi prabhudharmeṇa sarveshâṁ tân pravibhajya prayacchati. evaṁ gacchati kâle kadâcid dûradeśe śabdâyamânâḥ śṛgâlâ âkarṇitâḥ. teshâṁ śabdaṁ śrutvâ pulakitatanur ânandâśrupûrṇanayanas târasvareṇa virotum ârabdhaḥ. atha te siṁhâdayas taṁ târasvaram âkarṇya śṛgâlo 'yam iti matvâ lajjayâdhomukhâḥ kshaṇaṁ sthitvâ procuḥ. bho vâhitâ anena vayam. kshudraśṛgâlo 'yam. tad vadhyatâm iti. so 'pi tad âkarṇya palâyitum icchaṁs tatra sthâna eva siṁhâdibhiḥ khaṇḍaśaḥ kṛto mṛtaś ca. ato 'haṁ bravîmi.

tyaktâś câbhyantarâ yena bâhyâś câbhyantarîkṛtâḥ
sa eva mṛtyum âpnoti yathâ râjâ kakuddrumaḥ.

Pañc. I,17. asti kasmiṁścit parvataikadeśe vânarayûtham. tac ca kadâcid dhemantasamaye saumyavâtasaṁsparśavepamânakalevaraṁ pravarshadgharadhârânipâtasamâhataṁ na kathaṁcic chântim agamat. atha kecid vânarâ ~~vâ~~ vahnikaṇasadṛiśâni guñjâphalâni vicitya vahnivâñchayâ phûtkurvantaḥ samantât tasthuḥ. atha sûcîmukho nâma pakshî teshâṁ taṁ vṛithâyâsam avalokya provâca. bho bhavantaḥ sarve mûrkhatamâḥ. naite vahnikaṇâ vahnikaṇasadṛiśâni ~~guñjâpha~~ guñjâphalâny etâni. tat kim vṛithâśrameṇa. naitasmâc chîtarakshâ bhavati. tad anvishyatâṁ kaścin nirvâto vanapradeśo guhâ vâ girikandaraṁ vâ. adyâpi sâṭopo megho dṛiśyate. atha teshâm ekatamo vṛiddhavânaras tam uvâca. bhoḥ kiṁ tavânena vyâpâreṇa. tad gamyatâm. uktaṁ ca.

muhurvighnitakarmâṇaṁ dyûtakâraṁ parâjitam
nâlâpayed vivekajño ya icchec chreya âtmanaḥ.

tathâ ca. âkheṭakaṁ vṛithâkleśaṁ mûrkhaṁ vyasanasaṁsthitam
samâlâpena yo yuṅkte sa gacchati parâbhavam.

so 'pi tam anâdṛitya bhûyo 'pi vânarân anavaratam âha. bhoḥ kiṁ vṛithâkleśena. atha yâvad asau na kathaṁcit pralapan viramati tâvad ekena vânareṇa vyarthaśramatvât kupitena pakshâbhyâṁ gṛihîtvâ śilâyâm âsphâlita uparataś ca. ato 'haṁ bravîmi.

nânâmyaṁ namate dârû nâśmani syât kshurakriyâ
sûcîmukha vijânîhi nâśishyâyopadiśyate.

tathâ ca. upadeśo hi mûrkhâṇâṁ prakopâya na śântaye
payaḥpânaṁ bhujaṅgânâṁ kevalaṁ vishavardhanam.

Pañc. IV,6. asty atra dharâpîṭhe vikaṇṭakaṁ nâma nagaram. tatra mahâdhana îśvaro nâma bhâṇḍapatiḥ. tasya catvâro jâmâtṛikâ avantipîṭhât prâghûrṇakâ vikaṇṭakapure samâyâtâḥ. te ca tena mahatâ gauraveṇâ~~bha~~ bhyarcitâ ~~bhojanâcchâdanâdibhiḥ~~. bhojanâcchâdanâdibhiḥ. evaṁ teshâṁ tatra vasatâṁ mâsashaṭkaṁ saṁjâtam. tata îśvareṇa svabhâryoktâ. yad ete 52 jâmâtaraḥ paramagauraveṇâvarjitâḥ svâni gṛihâṇi na gacchanti. tat kiṁ kathyate. vinâpamânaṁ na yâsyanti. tad adya bhojanavelâyâṁ pâdaprakshâlanârthaṁ jalaṁ na deyaṁ yenâpamânaṁ jñâtvâ parityajya gacchantîti. tathânushṭhite gargaḥ pâdaprakshâlanâpamânât somo laghvâsanadânâd dattaḥ kadaśanato yâtaḥ. evaṁ te trayo 'pi parityajya gatâḥ. caturthaḥ śyâmalako yâvan na yâti tâvad ardhacandrapradânena nishkâsitaḥ. ato 'haṁ bravîmi.

gargo hi pâdaśaucâl laghvâsanadânato gataḥ somaḥ
dattaḥ kadaśanabhojyâc chyâmalakaś cârdhacandreṇeti.

Pañcatantra III,7.

kasmiṁścid adhiṣṭhâne mitraśarmâ nâma brâhmaṇaḥ prativasati sma. sa kadâcin mâghamâse paśuprârthanâya grâmântaraṁ gataḥ. tatra tena kaścid yajamâno yâcitaḥ. bho yajamâna âgâminyâm amâvâsyâyâṁ yakṣyâmi yajñam. tad dehi me paśum ekam. atha tena śâstrîyavidhivarṇitaḥ paśuḥ pradattaḥ. so 'pi taṁ skandhe kṛtvâ satvaraṁ purâbhimukhaḥ pratasthe. atha tasya gacchato mârge trayo dhûrtâḥ kṣutkṣâmakaṇṭhâḥ sammukhâ babhûvuḥ. tais tâdṛśaṁ pîvaratanuṁ paśuṁ skandhe kṛtam âlokya mitho 'bhihitam. aho asya paśor bhakṣaṇâd adyatanîyo himapâto vyarthatâṁ nîyate. tad enaṁ vañcayitvâ saṁśîtâd apihnute. atha teṣâm ekatamo veṣaparivartanaṁ vidhâya sammukho bhûtvâpamârgeṇa tam âhitâgnim âha. bho bho bâlâgnihotrin kim evaṁ janaviruddhaṁ hâsyakâryam anuṣṭhîyate yad eṣa sârameyo 'pavitraḥ skandhâdhirûḍho nîyate. tatas tena brâhmaṇena kopâviṣṭenâbhihitam. aho kim andho bhavân yat paśuṁ sârameyaṁ pratipâdayasi. sa âha. brahman na kopaḥ kâryaḥ yathecchaṁ vrajyatâm. atha yâvat kiṁcid vanântaraṁ gacchati tâvad dvitîyo dhûrtaḥ sammukham upetya tam uvâca. bho brahman kaṣṭaṁ kaṣṭam. yady api vallabho 'yaṁ mṛtavatsas tathâpi skandhe âropayitum anucitaḥ. athâsau sakopam âha. bhoḥ kim andho bhavân yat paśuṁ mṛtavatsaṁ vadasi. so 'bravît. bhagavan mâ kopaṁ kuru. ajñânân mayâbhihitam. tat tvam âtmana ucitena samâcara. atha yâvat stokaṁ vanântaraṁ gacchati tâvat tṛtîyo dhûrtaḥ sammukham upetya tam uvâca. bho ayuktam etad yad râsabhaṁ skandhârûḍhaṁ nayasi. tat tyajyatâm eṣa yâvat ko 'pi na paśyati. athâsau taṁ paśuṁ râkṣasaṁ manyamâno bhayâd bhûmau prakṣipya svagṛham uddiśya palâyituṁ pravṛttaḥ. tatas te 'pi trayo militvâ paśum âdâya yathecchaṁ bhakṣitum ârabdhâḥ.

Pawtucket R.I.
Tel.

Pañcatantra V, 9.

kasmiṁścid adhishṭhâne kaścit svabhâvakṛipaṇo nâma brâhmaṇaḥ prativasati sma. tena bhikshârjitaiḥ saktubhir bhuktorvaritair ghaṭaḥ paripûritaḥ. taṁ ca ghaṭaṁ nâgadante 'valambya tasyâdhastât khaṭvâṁ nidhâya satataṁ ekadṛishṭyâ tam avalokayati. atha kadâcid râtrau vyacintayat. saktubhiḥ paripûrṇo 'yaṁ ghaṭo vartate. yadi durbhikshaṁ bhavishyati tad anena rûpakâṇâṁ śatam utpatsyate. tatas tenâjâdvayaṁ grahîshye. tataḥ shaṇmâsikaprasavavaśâd ajâyûthaṁ bhavishyati. tato 'jâbhiḥ prabhûtâ gâ grahîshyâmi gobhir mahishîr mahishîbhir vaḍavâḥ. vaḍavâprasavataḥ prabhûtâ aśvâ bhavishyanti. teshâṁ vikrayât prabhûtaṁ suvarṇaṁ bhavishyati. suvarṇena catuḥśâlaṁ gṛihaṁ sampatsyate. tataś ca kaścid brâhmaṇo mama gṛiham âgatya prâptavayaskâṁ rûpâḍhyâṁ kanyâṁ dâsyati. tatsakâśât putro me bhavishyati. tasyâhaṁ ~~á~~ somaśarmeti nâma karishyâmi. tat tasmiñ jânucalanayogye sañjâte 'haṁ pustakaṁ gṛihîtvâśvaśâlâyâḥ ~~pṛishṭhadeśa-upavishṭaḥ-~~ pṛishṭhadeśa upavishṭas tad avadhârayishyâmi. atrântare somaśarmâ mâṁ dṛishṭvâ jananyutsaṅgâj jânupracalanaparo 'śvakhurâsannavartî mat samîpam âgamishyati. tato 'haṁ brâhmaṇîṁ kopâvishṭo 'bhidhâsyâmi. gṛihâṇa tâvad bâlakam. sâpi gṛihakarmavyagratayâ nâvacanaṁ me śroshyati. tato 'haṁ samutthâya tâṁ pâdaprahâreṇa tâḍayishyâmi. evaṁ tena dhyânasthitena tathaiva pâdaprahâro datto yathâ sa ghaṭo bhagnaḥ. saktubhiḥ pâṇḍuratâṁ gataḥ.

Pańcatantra ed. Bühler, str. 1.

â-rabh zacząć prâpti pozyskanie âdima pierwszy sâdhana n. środek prâjña mądry,uczony buddhimat rozumny bahuśruta bardzo uczony sâdh C. wykonać âśu prędki kârya n. sprawa âkhu m. mysz kûrma m. żółw.

5. tad yathâ jako to,tak naprzykład anu-śru słyszeć; anuśrûyate słychać,wieść niesie,opowiadają dâkshiṇâtya południowy janapada m. państwo,strona,kraj dûra daleki; dûreṇa daleko,z daleka châyâvat cienisty nyagrodha m. Ficus indica pâdapa m. drzewo nânâ Ind. różny vihaṁga m. ptak upa-bhuj jeść kîṭa m. robak,owad â-vṛi pokrywać koṭara mn. wgłębienie,dziura châyâ f. cień â-śvas C. krzepić pathika m. podróżny,wędrowiec saṁgha m. mnóstwo,rzesza athavâ przecie yuj p. [illegible] stosowny śakunti m. ptak nivaha m. mnóstwo vishvac, n. vishvak wszędzie vi-lup rozdzierać,targać chada m. liść.

10. kapi m. małpa kula n. mnóstwo,rzesza skandha m. grzbiet,pień,gałąź praśraya m. opieranie się (?),miłość vi-śrambh, p. viśrabdha n.adv. bez obawy madhupa m. pszczoła ni-pâ ssać kusuma n. kwiat ślâgh sławić,wielbić taru m. drzewo aṅga n. członek,część jîva m. stworzenie,istota saṁgha m. mnóstwo sukhada wyświadczający przyjemność,przysługę bhâra m. ciężar vâyas m. wrona prâṇayâtrâ f. utrzymanie życia pura n. miasto ud-diś Abs. wskazując,ku,w kierunku do pra-cal wyruszyć.

15. sphuṭ pękać; sphuṭita wygięty na zewnątrz ûrdhva podniesiony w górę,najeżony keśa m. włosy caraṇa mn. noga kiṁkara m. sługa âkâra m. postać saṁmukha przeciwległy,naprzeciw (zwrócony twarzą) vi-cint rozmyślać,rozważać durâtman zły âśraya m. przytułek, mieszkanie vaṭa m. drzewo figowe abhi-i zbliżać się -vâsin mieszkający vinâśa m. zagłada,śmierć bahuvidha rozmaity kshaṇa mn. chwila ni-vṛit zawrócić pra-vac przemówić lubdhaka m. myśliwy.

20. sam-abhi-i zbliżyć się taṇḍula m. ziarno (ryżu) vi-śvas zaufać pra-sṛi C. rozciągnąć pra-kship rzucać hâlâhala n. trucizna sadṛiśa podobny tala mn. powierzchnia, ziemia pod drzewem etc. sinduvâra n. jagoda drzewa Sinduvâra nibhṛita ukryty vâkya n. mowa argalâ f. rygiel, zapora, przeszkoda ni-vṛit C. powstrzymać.

Str. 2.

aṅkura m. latorośl vi-îksh widzieć,patrzeć,uważać antara n. sposobność,czas parivâra m. orszak,świta pari-bhram błąkać się (latać tu i owdzie).

5. jihvâ f. język laulya n. chciwość,łakomstwo bhakshaṇa n. jedzenie ni-bandh związać,spętać pra-sañj lgnąć do acintita niespodziewany vadha m. zabójstwo,śmierć ajña głupi mîna m. ryba dosha m. błąd,wina paulastya im.wł. (Patronymicum) dâra m.pl. żona hara m. porwanie vi-jñâ poznać heman n. złoto hariṇa m. gazela asaṁbhava m. niemożliwość laksh widzieć,spostrzedz sahasâ nagle

10. [illegible] m. nieszczęście prati-â-sad p. bliski vipatti f. nieszczęście muh p. mûḍha ogłupiały prâyas po większej części kshi ginąć,niknąć kṛitânta m. bóg śmierci,przeznaczenie pâśa m. sznur,pęto bandh ciągnąć daiva n. przeznaczenie upa-han dotknąć,uderzyć cetas n. umysł,serce kubja krzywy -gâmin chodzący.

15. pra-hṛish p. uradowany pra-ud-yam podnieść yashṭi f. kij pra-â-dhâv przybiedz man poznać â-yâ przyjść bhî bać się vyasana n. nieszczęście hâ pass. niknąć pâra mn. przeciwległy brzeg prabhâva m. moc saṁśaya m. ~~wątpliwy~~ wątpliwość; asaṁśaya niewątpliwy.

PAÑCATANTRA I,...

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Pañcatantra I, 10. astî kasmiṁścid vanoddeśe caṇḍaravo nâma śṛigâlaḥ. sa kadâcit kshudhâvishṭo jihvâlaulyân nagaramadhye pravishṭaḥ. atha taṁ sârameyâ vilokya sarvataḥ śabdâyamânâḥ paridhâvya tîvradantair bhakshayitum ârabdhâḥ. so 'pi tair bhakshyamâṇaḥ prâṇabhayât pratyâsannarajakagṛihaṁ pravishṭaḥ. tatra nîlîrasapûrṇamahâbhâṇḍam âsît. tatra sârameyair âkrânto bhâṇḍamadhye patitaḥ. atha yâvan nishkrântas tâvan nîlîvarṇaḥ saṁjâtaḥ. tatrâpare sârameyâs taṁ śṛigâlam ajânanto yathâbhîshṭadiśaṁ jagmuḥ. caṇḍaravo 'pi dûrataraṁ pradeśam âsâdya kânanâbhimukhaṁ prasthitaḥ. na ca nîlîvarṇena kadâcin nijavarṇas tyajyate. uktaṁ ca.

vajralepasya mûrkhasya nârîṇâṁ karkaṭasya ca
eko grahas tu mînânâṁ nîlîmadyapayor yathâ.

atha taṁ haragalagaralatamâlasamaprabham apûrvaṁ sattvam avalokya sarve siṁhavyâghradvîpivṛikaprabhṛitayo 'raṇyanivâsino bhayavyâkulitacittâḥ samantât palâyanakriyâṁ kurvanti kathayanti ca. na jñâyate 'sya kîdṛig viceshṭitaṁ paurushaṁ ca. tad dûrataraṁ gacchâmaḥ. uktaṁ ca.

na yasya ceshṭitaṁ vidyân na kulaṁ na parâkramam
na tasya viśvaset prâjño yadîcchec chriyam âtmanaḥ.

caṇḍaravo 'pi bhayavyâkulitân vijñâyedam âha. bho bhoḥ śvâpadâḥ kiṁ yûyaṁ mâṁ dṛishṭvaiva saṁtrastâ vrajatha. tan na bhetavyam. ahaṁ brahmaṇâdya svayam eva sṛishṭvâbhihitaḥ. yac chvâpadânâṁ kaścid râjâ nâsti tat tvaṁ mayâdya sarvaśvâpadaprabhutve 'bhishiktas tato gatvâ tân sarvân paripâlaya iti. tato 'haṁ atrâgataḥ. tan mama cchatracchâyayâṁ sarvair api śvâpadair vartitavyam. ahaṁ kakuddrumo nâma râjâ trailokye 'pi saṁjâtaḥ. tac chrutvâ siṁhavyâghrapuraḥsarâḥ śvâpadâḥ svâmin prabho samâdiśeti vadantas taṁ parivavruḥ. atha tena siṁhasyâmâtyapadavî pradattâ vyâghrasya śayyâpâlakatvaṁ dvîpinas tâmbûlâdhikâro vṛikasya dvârapâlakatvam. ye câtmîyâḥ śṛigâlâs taiḥ sahâlâpamâtram api na karoti. śṛigâlâḥ sarve 'pi niḥsâritâḥ.
evaṁ tasya râjyakriyayâ vartamânasya siṁhâdayo mṛigân vyâpâdya tatpurataḥ prakshipanti. so 'pi prabhudharmeṇa sarveshâṁ tân pravibhajya prayacchati. evaṁ gacchati kâle kadâcid dûradeśe śabdâyamânâḥ śṛigâlâ âkarṇitâḥ. teshâṁ śabdaṁ śrutvâ pulakitatanur ânandâśrupûrṇanayanas târasvareṇa virotum ârabdhaḥ. atha te siṁhâdayas taṁ târasvaram âkarṇya śṛigâlo 'yam iti matvâ lajjayâdhomukhâḥ kshaṇaṁ sthitvâ procuḥ. bho vâhitâ anena vayam. kshudraśṛigâlo 'yam. tad vadhyatâm iti. so 'pi tad âkarṇya palâyitum icchaṁs tatra sthâna eva siṁhâdibhiḥ khaṇḍaśaḥ kṛito mṛitaś ca. ato 'haṁ bravîmi.

tyaktâś câbhyantarâ yena bâhyâś câbhyantarîkṛitâḥ
sa eva mṛityum âpnoti yathâ râjâ kakuddrumaḥ.

Pañc. I,17. asti [illegible] [illegible] vānara[illegible]. [illegible] [illegible] dhanantasa[illegible] [illegible]yavāsasa[illegible] [illegible]kalevara[illegible] [illegible] [illegible]nipātasaṃ[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] vicitya [illegible] [illegible] samantāt [illegible]. [illegible] [illegible] pakṣī [illegible] [illegible]. [illegible] sarve [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]. tat [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] vyajñāpa[illegible]. [illegible] ca.

[illegible] vivekajño [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] ca. [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ca. [illegible] [illegible].

[illegible]

[illegible] [illegible].

[illegible] ca. [illegible]

[illegible] [illegible].

Pañc. IV,[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] svakīyam [illegible]. [illegible] bravīmi.

[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]dropati.

Pañcatantra III,3.

kasmiṁścid adhishṭhâne mitraśarmâ nâma brâhmaṇaḥ prativasati sma. sa kadâcin mâghamâse paśuprârthanâya grâmântaraṁ gataḥ. tatra tena kaścid yajamâno yâcitaḥ. bho yajamâna âgâminyâm amâvâsyâyâṁ yakshyâmi yajñam. tad dehi me paśum ekam. atha tenâtîva pîvaratanuḥ paśuḥ pradattaḥ. so 'pi taṁ skandhe kṛitvâ satvaraṁ purâbhimukhaṁ pratasthe. atha tasya gacchato mârge trayo dhûrtâḥ kshutkshâmakaṇṭhâḥ saṁmukhâ babhûvuḥ. tais tâdṛiśaṁ pîvaratanuṁ paśuṁ skandhe kṛitam âlokya mitho 'bhihitam. bho asya paśor bhakshaṇâd adyatanîyo himapâto vyarthatâṁ nîyate. tad enaṁ vañcayitvâsya sakâśâd gṛihyate. atha teshâm ekatamo veshaparivartanaṁ vidhâya saṁmukho bhûtvâparamârgeṇa tam âhitâgnim ûce. bho bho bâlâgnihotrin kim evaṁ janaviruddhaṁ hâsyakâryam anushṭhîyate yad esha sârameyo 'pavitraḥ skandhâdhirûḍho nîyate. tatas tena brâhmaṇena kopâvishṭenâbhihitam. aho kim andho bhavân yat paśuṁ sârameyaṁ pratipâdayasi. sa âha. brahman na kopaḥ kâryaḥ yathecchaṁ gamyatâm. atha yâvat kiṁcid vanântaraṁ gacchati tâvad dvitîyo dhûrtaḥ saṁmukham abhyupetya tam uvâca. bho brahman kashṭaṁ kashṭam. yady api vallabho 'yaṁ mṛitavatsas tathâpi skandha âropayitum aśakyaḥ. athâsau sakopam âha. bhoḥ kiṁ andho bhavân yat paśuṁ mṛitavatsaṁ vadasi. so 'bravît. bhagavan mâ kopaṁ kuru. ajñânân mayâbhihitam. tat tvam âtmana ucitena samâcareti. atha yâvat stokaṁ vanântaraṁ gacchati tâvat tṛitîyo dhûrtaḥ saṁmukham upetya tam uvâca. bho ayuktam etad yad râsabhaṁ skandhârûḍhaṁ nayasi. tat tyajainaṁ yâvat ko 'pi na paśyati. athâsau taṁ paśuṁ râkshasaṁ manyamâno bhayâd bhûmau prakshipya svagṛiham uddiśya palâyitum prârabdhaḥ. tatas te 'pi trayo militvâ paśum âdâya yathecchaṁ bhakshitum ârabdhâḥ.

Pańcatantra V, 9.
----

kasmiṁścid adhishṭhâne kaścit svabhâvakṛipaṇo nâma brâhmaṇaḥ prativasati sma. tena bhikshârjitaiḥ saktubhir bhuktorvaritair ghaṭaḥ paripûritaḥ. taṁ ca ghaṭaṁ nâgadante 'valambya tasyâdhastât khaṭvâṁ nidhâya satatam ekadṛishṭyâ tam avalokayati. atha kadâcid râtrau vyâcintayat. saktubhiḥ paripûrṇo 'yaṁ ghaṭo vartate. yadi durbhikshaṁ bhavishyati tad anena rûpakâṇâṁ śatam utpatsyate. tatas tenâjâdvayaṁ grahîshye. tataḥ shaṇmâsikaprasavavaśâd ajâyûthaṁ bhavishyati. tato 'jâbhiḥ prabhûtâ gâ grahîshyâmi gobhir mahishîr mahishîbhir vaḍavâḥ. vaḍavâprasavataḥ prabhûtâ aśvâ bhavishyanti. teshâm vikrayât prabhûtaṁ suvarṇaṁ bhavishyati. suvarṇena catuḥśâlaṁ gṛihaṁ sampatsyate. tataś ca kaścid brâhmaṇo nâma gṛihaṁ âgatya prâptavarâṁ rûpâḍhyâṁ kanyâṁ dâsyati. tatsakâśât putro me bhavishyati. X tasyâhaṁ ś somaśarmeti nâma karishyâmi. tat tasmiń jânucalanayogye saṁjâte 'haṁ pustakaṁ gṛihîtvâśvaśâlâyâḥ ~~pṛishṭhadeśa-upavishṭah-~~ pṛishṭhadeśa upavishṭas tad avadhârayishyâmi. atrântare somaśarmâ mâṁ dṛishṭvâ jananyutsańgâj jânupracalanaparo 'śvakhurâsannavartî matsamîpaṁ gamishyati. tato 'haṁ brâhmaṇîṁ kopâvishṭo 'bhidhâsyâmi. gṛihâṇa tâvad bâlakam. sâpi gṛihakarmavyagratayâ madvacanaṁ na śroshyati. tato 'haṁ samutthâya tâṁ pâdaprahâreṇa tâḍayishyâmi. evaṁ tena dhyânasthitena tathaiva pâdaprahâro datto yathâ sa ghaṭo bhagnaḥ. saktubhiḥ pâṇḍuratâṁ gataḥ.

* Uwaga. Przy końcu wyrazu mogą stać tylko spółgłoski k, t, ṭ, ṭ, p (vk, vt, vṭ, vp); ṅ, ñ, ṇ, n, m; l.

~~dźwięcznemi~~ spółgłoskami *

* udaṅṅ api, sugaṇṇ api, vadann api.

pśl

zwykle

[illegible] TEMATÓW [illegible]. Kończy[illegible] [illegible]. Sg. N. s (n) [illegible] V. [illegible] Ac. -am. I. -a. D. -e. AbG. -as [illegible] L. -i. Du. NVAc. -u. IDAb. -bhyām. GL. -os (oḥ).- Pl. NVAc. -as (aḥ). I. -bhis (bhiḥ). DAb. -bhyas (bhyaḥ). G. -ām. L. -su (po k,r,l: -ṣu). W rodz. n. N. sg. nie przyjmuje końcówki, NVAc. du. -ī, NVAc. pl. -i, ale temat [illegible] [illegible] przed końcową spółgłoską (z wyjątkiem r,l,ṣ) n, a przed h i [illegible] -i ṇ. Końcowe spółgłoski przed końcówkami samogłoskowymi pozostają niezmienione, przed spółgłoskowymi przechodzą w odpowiednie nieaspirowane głuche lub dźwięczne. Reguła ta dotyczy tematów na k,kh,g,gh,: ṭ,ṭh,ḍ,ḍh: t,th,d,dh, p,ph,b,bh. Zatracone aspiracja wynurzają się przez [illegible] początkowej głoski [illegible] g,d,ḍ,b [illegible], temat [illegible] ma N.sg. [illegible], L. pl. [illegible]. To samo odnosi się do tematów na h (patrz niżej).

[illegible] [illegible] są [illegible] bez sufiksów lub z sufiksami -t,-[illegible],-it,-ut, -in,-[illegible],-is,-us. Wzór deklinacji: suhṛd m.f. (przyjaciel, przyjacielski, [illegible]). m., Sg. NV. suhṛt, Ac. suhṛdam, I. suhṛdā, D. suhṛde, AbG. suhṛdaḥ, L. suhṛdi.- Du. NVAc. suhṛdau, IDAb. suhṛdbhyām, GL. suhṛdoḥ. -Pl. NVAc. suhṛdaḥ, I. suhṛdbhiḥ, DAb. suhṛdbhyaḥ, G. suhṛdām, L. suhṛtsu. Rodzaj [illegible] jak m., z wyjątkiem NVAc. [illegible] suhṛdī, NVAc. pl. suhṛndi i Ac. [illegible], który brzmi jak N.

Tematy zakończone na c,j oraz [illegible], [illegible], [illegible] zamieniają końcową [illegible] na k, [illegible]. Np. vac (mowa): N.sg. vak, I.pl. vagbhiḥ, L. pl. vakṣu. ruj (choroba): ruk, rugbhiḥ, rukṣu. diś (strona świata): dik, digbhiḥ, dikṣu.

Tematy na ś,[illegible] i niektóre na j przed [illegible] zamieniają końcową spółgłoskę na ṭ lub ḍ: [illegible] (taki-owaki): viḍbhiḥ, viṭsu. dviṣ (nieprzyjaciel): dviṭ, dviḍbhiḥ, dviṭsu. liṅ (liczny, [illegible]): liṭ, liḍbhiḥ, liṭsu. [illegible] [illegible] [illegible] (samotny): parivrāṭ, parivrāḍbhiḥ, parivrāṭsu. Tematy na dah i duh przybierają k,g: [illegible] [illegible] (spalający drzewa): [illegible] (patrz wyżej), [illegible], [illegible]. Tematy na druh mają k,g albo t,d; mitradruh (zdradzający przyjaciela): mitradhruk albo mitradhruṭ, mitradhrugbhiḥ albo -dhruḍbhiḥ, mitradhrukṣu albo -dhruṭsu. Tematy na [illegible] mają t,d: upānah (trzewik): upānat, upānadbhiḥ, upānatsu.

Tematy na ir,ur wzdłużają i,u w N.sg. i przed końcówkami spółgłoskowemi: gir (głos): gīḥ, gīrbhiḥ; pur (miasto): pūḥ, pūrbhiḥ; vār (woda): vāḥ, N.pl. vāri (neutrum).

Tematy na in,-min,-vin zatracają przed spółgłoskowemi końcówkami n, w N.sg. m. i w NVAc.pl.n. przedłużają i; dhanin (bogaty): dhanī, dhanibhiḥ, N.pl. n. dhanīni. N.sg.n. brzmi dhani, V.sg.m. dhanin albo dhani.

Tematy na as,is,us mają przed bh. o,ir,ur; w L.pl. as albo aḥ,iṣ albo iḥ, uṣ albo uḥ. Np. manas (umysł): manobhiḥ, manassu albo manaḥsu; havis (jadło ofiarne): havirbhiḥ, haviṣṣu albo haviḥṣu, dhanus (łuk): dhanurbhiḥ, dhanuṣṣu albo dhanuḥṣu. Tematy m.f. na as mają w N.sg. āḥ, w V.sg. aḥ; n. na as,is,us w NVAc.pl. āṁsi, īṁṣi, ūṁṣi. Np. apsaras f. (nimfa): N.sg. apsarāḥ, V. apsaraḥ; [illegible] haviṁṣi, dhanūṁṣi.

[illegible] są [illegible] z sufiksami -at,-mat,-vat,-yat,-yas,-an. Mają one temat mocny w przypadkach mocnych (NAc. sg., NVAc.du. i NV.pl. m. i NVAc. pl. n.), w innych (słabych) [illegible].

a) Tematy na at, co stanowią części participia praes. i fut. act., mają mocny temat na ant. NV.sg.m. na an, np. jīvat (żyjący): NV. sg.m. jīvan, Ac.sg. jīvantam, NV.du. jīvantau, NV.pl. jīvantaḥ. W rodz. n. NVAc. sg. jīvat, NVAc. du. jīvantī, NVAc. pl. jīvanti. Inne przypadki od tematu jīvat: I.sg. jīvatā, Ac.pl.m. jīvataḥ etc. Participia tych słów, które mają 3.pl.Ind.praes.act. na ati zam. na -anti, nie mają mocnego tematu, mają jedynie w NVAc.pl.n. [illegible] końcówkę -anti obok -ati. Np. dadat (dający) ma NV. m. i n. dadat, Ac.sg.m. dadatam, NVAc.pl.n. dadati albo dadanti. Co do NVAc.du.n., to tylko Participia słów należących do klas 1,4,10 mają końcówkę -antī, Participia klasy 6, Participia fut. i słów klasy 2 na ā mają antī albo atī, wszystkie zaś inne participia i [illegible] na -at tylko -atī, np. yat (od yā iść) ma yatī albo yantī, adat (od ad jeść, kl. 2) ma tylko adatī, [illegible] (ja[illegible]) [illegible].- mahat (wielki) ma temat mocny mahānt, N.sg.m. mahān, V.sg.m. mahan, N.du.n. mahatī.

b) Tematy na -mat, -vat, (-yat) odmieniają się jak tematy na -at, ale w NVAc.du.n. mają tylko -atī. Prócz tego N.sg.m. mają na -mān,-vān,-yān, V.sg.m. na -man,-van,-yan. Tak samo bhavat w znaczeniu "ty, pan". Np. śrīmat (sławny, [illegible]). N.sg.m. śrīmān, V.sg.m. śrīman, Ac.sg.m. śrīmantam, NVAc.du.n. śrīmatī itd.

c) Tematy na -yas. Temat mocny -yāṁs, N.sg.m. -yān, V.sg.m. -yan, zresztą jak tematy na -as. Np. śreyas (lepszy): m. N.sg. śreyān, V.sg. śreyan, Ac.sg. śreyāṁsam, I.pl. śreyobhiḥ, L.pl. śreyaḥsu albo śreyassu.

d) Tematy na -an (-man,-van). Temat mocny ān, N.sg.m. -ā, V.sg.m. -an, N.sg.n. -a, V.sg.n. -a albo -an; n wypada przed spółgłoskami, a wypada przed samogłoskami, jeśli poprzedzone tylko jedną spółgłoską; może pozostać w L.sg. m. i n. i w NVAc.du.n. Np. rājan m. (król): Sg. N. rājā, V. rājan, Ac. rājānam, I. rājñā, D. rājñe, AbG. rājñaḥ, L. rājñi albo rājani. nāman n. (imię): Sg. N. nāma, V. nāma albo nāman, Ac. nāma, I. nāmnā, L. nāmni albo nāmani. Du. NVAc. nāmnī albo nāmanī. ātman m. po G.sg. [illegible].

STOPNIOWANIE SAMOGŁOSEK. Zasadnicze: a,â i,î u,û ṛi,ṛî ḷi
Guṇa: - e o ar al
Vṛiddhi: â ai au âr -

REGUŁY EUFONICZNE (Saṁdhi).

SAMOGŁOSKI. Stykające się z sobą dwie pojedyncze samogłoski podobne dają takąż długą samogłoskę: a,â plus a,â daje â; i,î plus i,î daje î; u,û plus u,û daje û; ṛi,ṛî plus ṛi,ṛî daje ṛî. Końcowe a,â stykająca się z samogłoską niepodobną daje Guṇa, z dwugłoską Vṛiddhi tejże: a,â plus i,î daje e; a,â plus e,ai daje ai etc. Końcowe i,î,u,û,ṛi przed niepodobnemi przechodzą w y,v,r. Dwugłoski końcowe e,o przed a pozostają niezmienione, ale a odpada; przed innemi samogłoskami przechodzą w a. Dwugłoska ai przed samogłoskami przechodzi w â, au w âv. Końcówki liczby podwójnej w deklinacji i konjugacji î,û,e oraz wykrzykniki złożone z jednej samogłoski pozostają zawsze niezmienione, a po takiej końcówce e krótkie a nie eliduje się.

SPÓŁGŁOSKI. Uwaga: Przy końcu wyrazu może stać tylko jedna spółgłoska, i to tylko k,ṭ,t,p;ṅ,ṇ,n,m albo l.

1. Końcowe s i r przechodzą w ḥ.

2. ḥ pozostaje przed głuchemi k,kh,p,ph,ś,sh,s. Przed innemi głuchemi (c,ch,ṭ,ṭh,t,th) ḥ przechodzi w odpowiednią syczącą ś,sh lub s. Przed spółgł. dźwięcznemi i przed samogłoskami ḥ poprzedzone inną samogłoską niż a,â przechodzi w r, ale przed r odpada, a poprzedzająca krótka samogłoska wzdłuża się.

3.a) aḥ (as) przechodzi w o przed dźwięcznemi spółgłoskami i przed a (które odpada); przed innemi samogłoskami ḥ odpada.

b) âḥ (âs) traci ḥ przed dźwięcznemi spółgłoskami i przed samogł.

c) aḥ (ar) przechodzi w ar przed dźwięcznemi spółgłoskami i przed samogłoskami; tylko przed r końcówka aḥ przechodzi w â.

d) âḥ (âr) przechodzi w âr przed dźwięcznemi spółgłoskami i przed samogłoskami, przed r przechodzi w â.

4. Zaimki saḥ i eshaḥ zgłoskę aḥ zamieniają w o tylko przed a (które odpada); zatrzymują ḥ tylko przykońcu zdania, tracą je zaś we wszystkich innych przypadkach. Wykrzyknik bhoḥ (bhos) traci ḥ przed samogłoskami i dź więcznemi spółgłoskami.

5. Końcowe głuche spółgłoski przed dźwięcznemi i przed samogłoskami przechodzą w odpowiednie dźwięczne, przed nosowemi w odpowiednie nosowe.

6. Początkowe ch przechodzi w cch po krótkich samogłoskach oraz po â (do) i mâ (nie).

7. Końcowe ṅ,ṇ,n po krótkich samogłoskach przechodzą w ṅṅ,ṇṇ,nn przed samogłoskami i dwugłoskami.

8. Końcowe t przed c,ch przechodzi w c; przed j,jh w j; przed ṭ,ṭh w ṭ; przed ḍ,ḍh w ḍ; przed l w l; przed ś w c (a ś może przejść w ch).

9. Końcowe n przed j,jh,ś przechodzi w ñ (ś może przejść w ch); przed ḍ,ḍh w ṇ; przed l w ṁl; przed ṭ,ṭh w ṁsh; przed c,ch w ṁś; przed t,th w ṁs.

10. Końcowe m pisze się tylko przy końcu zdania, w wyrazach stojących samoistnie i przed samogłoskami; przed spółgłoskami przechodzi w ṁ.

11. h poprzedzone dźwięczną spółgłoską zamienia się zwykle w odpowiednią tej dźwięcznej aspirowaną spółgłoskę. Jeśli końcowe h lub dźwięczna spółgłoska traci swą aspiracją, wówczas przybiera ją początkowa dźwięczna spółgłoska tejże zgłoski.

12. W środku wyrazu n przechodzi w ṇ, jeżeli po niem następuje samogłoska albo n,m,y lub v i jeżeli to n poprzedza ṛi,ṛî,r lub sh bezpośrednio lub przedzielone samogłoskami, spółgłoskami gardłowemi, wargowemi albo y,v,h,ṁ. Ztąd po prefiksach zawierających r (jak pra,pari etc.) początkowe n wszystkich niemal pierwiastków przechodzi w ṇ.

13. W środku wyrazu s przechodzi w sh, jeżeli po niem następuje samogłoska albo n,m,y,v,t, lub th i jeżeli to s poprzedza k,r,l lub samogłoska inna niż a,â bezpośrednio lub przedzielona przez ṁ lub ḥ. Ztąd po prefiksach zakończonych na i,u oraz po niḥ (nis) początkowe s wielu pierwiastków przechodzi w sh, które zostaje i po augmencie a. Prefiksy zakończone na iḥ,uḥ (is,us) przybierają sh przed k,kh,p,ph.

STOPNIOWANIE SAMOGŁOSEK. [illegible]: a,â i,î u,û ṛi,ṛî ḷ
[illegible]: — [illegible]
[illegible]: [illegible]

[illegible] (sandhi).

[illegible]. [illegible] się [illegible] [illegible] ją [illegible] samogłoski [illegible] â [illegible] î; i,î [illegible] ; u,u plus u,û daje û; ṛi,ṛî plus ṛi,ṛî daje ṛî. Końcowe a,â [illegible] z samogłoską nie [illegible] daje [illegible], z dwugłoską [illegible] i,î daje e; [illegible] ai [illegible]. Końcowe i,î,u,û,ṛi [illegible] przechodzą w y,v,r. Dwugłoski końcowe [illegible] pozostają niezmienione, ale [illegible] od [illegible]; przed innemi samogłoskami [illegible] w a. Dwugłoski [illegible] przed samogłoskami przechodzą w [illegible], ai w âv. Końcówki liczby podwójnej w deklinacji i koniugacji î,û,e oraz [illegible] złożone z jednej samogłoski pozostają zawsze niezmienione, a po takiej końcówce [illegible] krótkie a nie [illegible] się.

SPÓŁGŁOSKI. [illegible] końca wyrazu może stać tylko jedna spółgłoska, i to tylko k,ṭ,t,p,[illegible] [illegible] albo l.

1. Końcowe s i r [illegible].

2. [illegible] pozostaje [illegible] ś,s [illegible] (c,ch,ṭ,ṭh,t,th) [illegible] przechodzi w [illegible] syczącą ś,sh lub s. [illegible] spółgł. dźwięcznemi i przed samogłoskami [illegible] inną samogłoską niż a,â przechodzi w r, [illegible] przed r odpada, a poprzedzająca krótka samogłoska [illegible] się.

3.a) [illegible] (as) przechodzi w o przed dźwięcznemi spółgłoskami i przed a (które odpada); przed innemi samogłoskami [illegible] odpada.

b) âḥ (âs) traci [illegible] przed dźwięcznemi spółgłoskami i przed samogł.

c) aḥ (ar) przechodzi w ar przed dźwięcznemi spółgłoskami i przed samogłoskami; [illegible] przechodzi w [illegible].

d) âḥ (âr) przechodzi w âr przed dźwięcznemi spółgłoskami i przed samogłoskami, [illegible] r przechodzi w a.

4. [illegible] (as) [illegible] zaś [illegible] w o tylko przed a (które odpada); [illegible] tylko [illegible] ia, [illegible] we wszystkich innych [illegible] (hos) [illegible] przed samogłoskami i dźwięcznemi spółgłoskami.

5. Końcowe [illegible] spółgłoski przed dźwięcznemi i przed samogłoskami przechodzą w [illegible] dźwięczne, przed nosowemi w odpowiednie nosowe.

6. [illegible] przechodzi w [illegible] po krótkich samogłoskach oraz po â [illegible].

7. Końcowe ṅ,ṇ,n po krótkich samogłoskach przechodzą w ṅṅ,ṇṇ,nn przed samogłoskami [illegible].

8. Końcowe t przed c,ch przechodzi w c; przed j,jh w j; przed ṭ,ṭh w ṭ; przed ḍ,ḍh w ḍ; przed l w l; przed ś w c (a ś może przejść w ch).

9. Końcowe n przed j,jh,ś przechodzi w ñ (ś może przejść w ch); przed ḍ,ḍh w ṇ; przed l w ṁl; przed ṭ,ṭh w ṁṣ; przed c,ch w ṁś; przed t,th w ṁs.

10. Końcowe m [illegible] tylko [illegible] samodzielnie i przed samogłoskami; przed spółgłoskami [illegible] ṁ.

11. [illegible] dźwięczną spółgłoską [illegible] się [illegible] w odpowiednią tej dźwięcznej [illegible] spółgłoskę. Jeśli [illegible] lub [illegible] spółgłoski [illegible] traci [illegible] dźwięcznej spółgłoski [illegible].

12. W środku wyrazu n [illegible] jeżeli [illegible] samogłoska [illegible] y lub v i [illegible] ṛi,ṛî,r lub ṣ [illegible] lub [illegible] samogłoskami, spółgłoskami [illegible] y,v,h,ṁ. [illegible] (np. [illegible] etc.) [illegible] n [illegible] przechodzi w ṇ.

13. W środku wyrazu s przechodzi w ṣh, jeżeli po niem [illegible] samogłoska albo [illegible] v,t [illegible] k,r,l lub samogłoska inna niż a,â [illegible] lub [illegible]. [illegible] zakończonych na i,u [illegible] (nis) [illegible] przechodzą w ṣ, które [illegible]. Prefiksy zakończone na [illegible] (is,us) [illegible] przed k,kh,p,ph.

(który), kim (kto? co? kaḥ,kâ,kim),anya (inny), itara (~~jeden z~~ inny), katar,katama (który?), anyatara (jeden z dwóch), ekatama (jeden z wielu). Jak tad, ale NAc.sg.n. z końcówką m: sarva,visva (wszystek),eka (jeden), ekatara (jeden z dwóch), ubhaya mn. (oba, tylko sg. i pl.). para,pûrva,sva etc. w AbL.sg.m.n. i N.pl.m. także jak deva.

STOPNIOWANIE PRZYMIOTNIKÓW. Stopień wyższy przybiera suf.-tara, najwyższy suf.-tama,dodane do tematu słabego,wzgl. średniego;priya (miły), priyatara,priyatama; vidvas,vidvattara,vidvattama. Przysłówki mają suf. tarâm,-tamâm: su (dobrze),sutarâm,sutamâm. Suf.-îyas,-ishṭha dodają się do pierwiastku,którego samogł. przybiera Guṇa: kshipra (prędki),kshepîyas, kshepishṭha; balavat v. balin (silny),balîyas,balishṭha. Nieregularne: guru (ciężki),garîyas,garishṭha; pṛithu (szeroki),prathîyas,prathishṭha; praśasya (chwalebny), śreyas,śreshṭha; alpa (mały), kanîyas,kanishṭha v. alpîyas,alpishṭha; bahu (wiele),bhûyas,bhûyishṭha; vṛiddha (stary),varshîyas,varshishṭha v. jyâyas,jyeshṭha; antika (blizki), nedîyas,nedishṭha; dîrgha (długi),drâghîyas,draghishṭha; priya także preyas,preshṭha; uru (rozległy),varîyas,varishṭha.

LICZEBNIKI. Cardinalia: eka 1,dvi 2,tri 3,catur 4,pańcan 5,shash 6, saptan 7,ashṭan 8,navan 9,daśan 10,ekâdaśan 11,dvâdaśan 12,trayodaśan 13, caturdaśan 14,pańcadaśan 15,shoḍaśan 16,saptadaśan 17,ashṭadaśan 18,navadaśan v. ûnaviṁśati 19,viṁśati 20,triṁśat 30,catvâriṁśat 40,pańcâśat 50, shashṭi 60,saptati 70,aśîti 80,navati 90,śata 100,ekaśata 101,dviśata 102, triśata 103,daśaśata 110,dve śate 200 (także dviśata),trîṇi śatâni v. triśata 300,sahasra 1000. Liczby 2,3,8 w połączeniu z 20 i 30 mają tematy dvâ,trayas,ashṭâ; z 80 dvi,tri,ashṭa; w połączeniu zaś z 40,50,60,70,90 dowolnie pierwsze albo drugie tematy.

DEKLINACJA LICZEBNIKÓW. eka podług dekl. zaimkowej (p.w.), dvi jak dva Du.: NVAc.m.dvau, fn.dve, IDAb.dvâbhyâm,GL.dvayoḥ. tri (pl.): m. NV. trayaḥ,Ac.trîn,I.tribhiḥ,DAb.tribhyaḥ,G. trayâṇâm,L.trishu. f.NV.tisraḥ, Ac,tisraḥ,I.tisṛibhiḥ,DAb.tisṛibhyaḥ,G.tisṛiṇâm,L.tisṛishu. n. jak m. prócz NVAc. trîṇi. catur m.NV.catvâraḥ,Ac.caturaḥ,I.caturbhiḥ,DAb.caturbhyaḥ,G.caturṇâm,L.caturshu. f.NVAc.catasraḥ,I.catasṛibhiḥ,DAb.catasṛibhyaḥ,G.catasṛiṇam,L.catasṛishu. n, jak m. prócz NVAc.catvâri. pańcan mfn. NVAc.pańca,I.pańcabhiḥ,DAb.pańcabhyaḥ,G.pańcânâm,L.pańcasu. Tak samo saptan,navan,daśan i ashṭan,które ma obok tamtych jeszcze następujące formy: NVAc.ashṭau,I.ashṭâbhiḥ,DAb.ashṭâbhyaḥ,L.ashṭâsu. shash ma NVAc. shaṭ,I.shaḍbhiḥ,DAb.shaḍbhyaḥ,G.shaṇṇâm,L.shaṭsu. Liczby od 11 do 19 (zakończone na daśan) odmieniają się jak pańcan. Liczby od 20 do 99 są rzeczownikami f.sg., śata i sahasra Neutra sg. Rzeczowniki połączone z temi liczebnikami stoją w G.pl. albo jako apozycja w liczbie mnogiej w tym samym przypadku co liczebniki.

Ordinalia: prathama (f.prathamâ) 1,dvitîya (f.-â) 2,tṛitîya (f.-â) 3, caturtha (f.-î,tak samo i następne) 4, pańcama 5,shashṭha 6,saptama 7, ashṭama 8,navama 9,daśama 10,ekâdaśa 11,dvâdaśa 12 itd.,viṁśatitama v. viṁśa 20,triṁśattama v. triṁśa 30,catvâriṁśattama v. catvâriṁśa 40,pańcâśattama v. pańcâśa 50, shashṭitama (tylko) 60,ale 61 ekashashṭitama v. ekashashṭa, saptatitama 70 (71 ekasaptatitama v. ekasaptata), aśîtitama 80, (81 ekâśîtitama v. ekâśîta), navatitama 90 (91 ekanavatitama v. ekanavata), śatatama 100, shasratama 1000. prathama ma N.pl.m.prathamâḥ v.prathame; dvitîya i tṛitîya mają we wszystkich rodzajach DAbL.sg. dowolnie podług deklinacji zaimkowej.

Adverbia: sakṛit (raz),dviḥ (dwa razy),triḥ (trzy razy),catuḥ t.j. catus (cztery razy), pańcakṛitvaḥ 5 razy, shaṭkṛitvaḥ 6 razy itd.

ekadhâ pojedyńczo, dvi- v. dvedhâ podwójnie, tri- v. tredhâ potrójnie, caturdhâ poczwórnie, pańcadhâ, shodhâ v. shaḍḍhâ itd.

ekaśaḥ po 1, dviśaḥ po 2, triśaḥ po 3 itd.

(który), kim (kto? co? kaḥ,kâ,kim), anya (inny), itara (inny), katara, katama (który?), anyatara (jeden z dwóch), ekatama (jeden z wielu). Jak tad, ale NAc.sg.n. z końcówką m: sarva,viśva (wszystek), eka (jeden), ekatara (jeden z dwóch), ubhaya mn. (oba, tylko sg. i pl.); para, pûrva, sva etc. mają Abl.sg.m.n. i N.pl.m. także jak deva.

STOPNIOWANIE PRZYMIOTNIKÓW. Stopień wyższy przybiera suf. -tara, najwyższy suf.-tama,dodane do tematu słabego,względ. średniego; priya (miły)-priyatara-priyatama; vidvas-vidvattara-vidvattama. Przysłówki mają suf. -tarâm,-tamâm: su (dobrze)-sutarâm-sutamâm. Suf.-îyas,-ishṭha dodaje się do pierwiastku,którego samogł. przybiera Guṇa: kshipra-kshepîyas-kshepishṭha (prędki); balavat v. balin (silny)-balîyas-balishṭha. Nieregularne: guru (ciężki)-garîyas-garishṭha; pṛithu (szeroki)-prathîyas-prathishṭha; praśasya (chwalebny)-śreyas-śreshṭha; alpa (mały)-kanîyas-kanishṭha v. alpîyas-alpishṭha; bahu (wiele)-bhûyas-bhûyishṭha; vṛiddha (stary)-varshîyas-varshishṭha v. jyâyas-jyeshṭha; antika (bliski)-nedîyas-nedishṭha; dîrgha (długi)-drâghîyas-drâghishṭha; priya także preyas-preshṭha; uru (rozległy)-varîyas-varishṭha.

LICZEBNIKI. Cardinalia. eka 1,dvi 2,tri 3,catur 4,pañcan 5,shash 6, saptan 7,ashṭan 8,navan 9,daśan 10,ekâdaśan 11,dvâdaśan 12,trayodaśan 13, caturdaśan 14,pañcadaśan 15,shoḍaśan 16,saptadaśan 17,ashṭâdaśan 18,navadaśan 19 (v.ûnaviṁśati),viṁśati 20,triṁśat 30,catvâriṁśat 40,pañcâśat 50, shashṭi 60,saptati 70,aśîti 80,navati 90,śata 100,ekaśata 101,dviśata 102, triśata 103,daśaśata 110,dve śate 200, (v.dviśata), trîṇi śatâni v. triśata 300,sahasra 1000. Liczby 2,3,8 w połączeniu z 20 i 30 mają tematy dvâ,trayas,ashṭâ; z 80 dvi,tri,ashṭa; w połączeniu zaś z 40,50,60,70,90 dowolnie pierwsze albo drugie tematy.

DEKLINACJA LICZEBNIKÓW: eka podług dekl. zaimkowej (p.w.), dvi jak deva Du.: NVAc.m.dvau, fn. dve, IDAb.dvâbhyâm,GL.dvayoḥ. tri (pl.): m. NV. trayaḥ,Ac.trîn,I.tribhiḥ,DAb.tribhyaḥ,G.trayâṇâm,L.trishu. f.NV.tisraḥ, Ac. tisraḥ,I.tisṛibhiḥ,DAb.tisṛibhyaḥ,G.tisṛiṇâm,L.tisṛishu. n. jak m. prócz NVAc. trîṇi. catur m.NV.catvâraḥ,Ac.caturaḥ,I.caturbhiḥ,DAb.caturbhyaḥ,G.caturṇâm,L.caturshu. f.NVAc.catasraḥ,I.catasṛibhiḥ,DAb.catasṛibhyaḥ,G.catasṛiṇâm,L.catasṛishu. n. jak m. prócz NVAc.catvâri. pañcan mfn. NVAc.pañca,I.pañcabhiḥ,DAb.pañcabhyaḥ,G.pañcânâm,L.pañcasu. Tak samo saptan,navan,daśan i ashṭan,które ma obok tego jeszcze następujące formy: NVAc.ashṭau,I.ashṭâbhiḥ,DAb.ashṭâbhyaḥ,L.ashṭâsu. shash ma NVAc. shaṭ,I.shaḍbhiḥ,DAb.shaḍbhyaḥ,G.shaṇṇâm,L.shaṭsu. Liczby od 11 do 19 (zakończone na daśan) odmieniają się jak pañcan. Liczby od 20 do 99 są rzeczownikami f.sg.,śata i sahasra n. Rzeczowniki połączone z temi liczebnikami stoją w G.pl. albo jako apozycja w liczbie mnogiej w tym samym przypadku co liczebniki.

Ordinalia. prathama (f.prathamâ) 1,dvitîya (f.-â) 2,tṛitîya (f.-â) 3, caturtha (f.-î,tak samo i następne) 4,pañcama 5,shashṭha 6,saptama 7, ashṭama 8,navama 9,daśama 10,ekâdaśa 11,dvâdaśa 12 i t.d.,viṁśatitama v. viṁśa 20,triṁśattama v. triṁśa 30,catvâriṁśattama v. catvâriṁśa 40,pañcâśattama v. pañcâśa 50,shashṭitama (tylko) 60,ale 61 ekashashṭitama v. ekashashṭa, saptatitama 70 (71 ekasaptatitama v.ekasaptata),aśîtitama 80, (81 ekâśîtitama v.ekâśîta),navatitama 90 (91 ekanavatitama v.ekanavata), śatatama 100, sahasratama 1000. prathama ma N.pl.m. prathamâḥ v.prathame; dvitîya i tṛitîya mają we wszystkich rodzajach DAbL.sg. dowolnie podług deklinacji zaimkowej.

Adverbia: sakṛit (raz),dviḥ (dwa razy),triḥ (trzy razy),catus (cztery razy),pañcakṛitvaḥ 5 razy,shaṭkṛitvaḥ 6 razy i t.d.

ekadhâ pojedyńczo,dvi- v. dvedhâ podwójnie, tri- v. tredhâ potrójnie, caturdhâ poczwórnie, pañcadhâ, shoḍhâ v. shaḍdhâ i t.d.

ekaśaḥ po 1,dviśaḥ po 2, triśaḥ po 3 i t.d.

KONJUGACJA.

Słowa sanskryckie mają 3 liczby: pojedynczą, podwójną i mnogą; w każdej po 3 osoby; 3 strony: czynną (Parasmaipada), medjalną (Âtmanepada) i bierną, wreszcie 9 czasów i trybów: Ind. praes., Imperfectum, Imperativus, Potentialis albo Optativus, Futurum, Conditionalis, Perfectum, Aoristus i Benedictivus albo Precativus.

Odmiana słów polega na łączeniu końcówek z tematem albo też z pierwiastkiem. W czterech pierwszych czasach i trybach końcówki dodają się do tematu (formy s p e c j a l n e), w pięciu ostatnich do pierwiastku (formy o g ó l n e). Tematy urabiają się z pierwiastków, i podług tego dzielą się słowa sanskryckie na 10 klas: 1. vad-vada, bhû-bhava it.d. 2. dvish -dvish. 3. hu-juhu. 4. nah-nahya. 5. su-sunu. 6. tud-tuda. 7. rudh-rundh. 8. tan-tanu. 9. krî-krîṇî. 10. cur-coraya.

W czasach przeszłych występuje augment a, który z początkową samogłoską pierwiastku tworzy Vṛiddhi tej ostatniej: avadat, ale a-îkshata: aikshata, a-ukshat: aukshat, a-ṛishat: ârshat.

KOŃCÓWKI: Ind. praes. act. -mi, -si, -ti; -vas, -thas, -tas; -mas, -tha, -anti.

Ind. praes. med. -e, -se, -te; -vahe, -âthe, -âte; -mahe, -dhve, -ante.

Imperfectum i Potentialis act. -am, -s, -t; -va, -tam, -tâm; -ma, ~~-tha~~ -ta, -an (Pot. -us).

Imperf. i Pot. med. ~~-am (Pot. -~~ -i (Pot. -a), -thâs, -ta; -vahi, -âthâm, -âtâm; -mahi, -dhvam, -anta (Pot. -ran).

Imperativus act. -âni, -dhi, -tu; -âva, -tam, -tâm; -âma, -ta, -antu.

Imper. med. -ai, -sva, -tâm; -âvahai, -âthâm, -âtâm; -âmahai, -dhvam, -antâm.

Stosownie do tego, czy temat we wszystkich formach pozostaje niezmienionym, czy też w niektórych się zmienia, dzielą się klasy słów na dwie konjugacje. Do pierwszej należą klasy 1,4,6,10; temat się nie zmienia. Do drugiej klasy 2,3,5,7,8,9. Tu niektóre formy mają temat słaby (formy słabe), inne zaś temat mocny (formy mocne).

PIERWSZA KONJUGACJA. W 1-ej klasie tworzy się temat przez dodanie do pierwiastku sufiksu a: vad-vada; pat-pata; nind-ninda; krîḍ-krîḍa. Przed tym sufiksem wszystkie końcowe samogłoski pojedyncze oraz samogłoski krótkie, po których następuje tylko jedna spółgłoska, przybierają Guṇę: ji-je-jaya; nî-ne-naya; dru-dro-drava; bhû-bho-bhava; smṛi-smar-smara; tṛî-tar-tara; cit-cet-ceta; budh-bodh-bodha; vṛish-varsh-varsha; kḷip-kalp-kalpa. Regularnie zakończone na dwugłoski: hve-hvaya; gai-gâya.

W 4-ej klasie do pierwiastku dodaje się suf. ya: lubh-lubhya; krudh-krudhya; as-asya; naś-naśya; tush-tushya. Pierwiastki na -iv przybierają w temacie îv: div-dîvya.

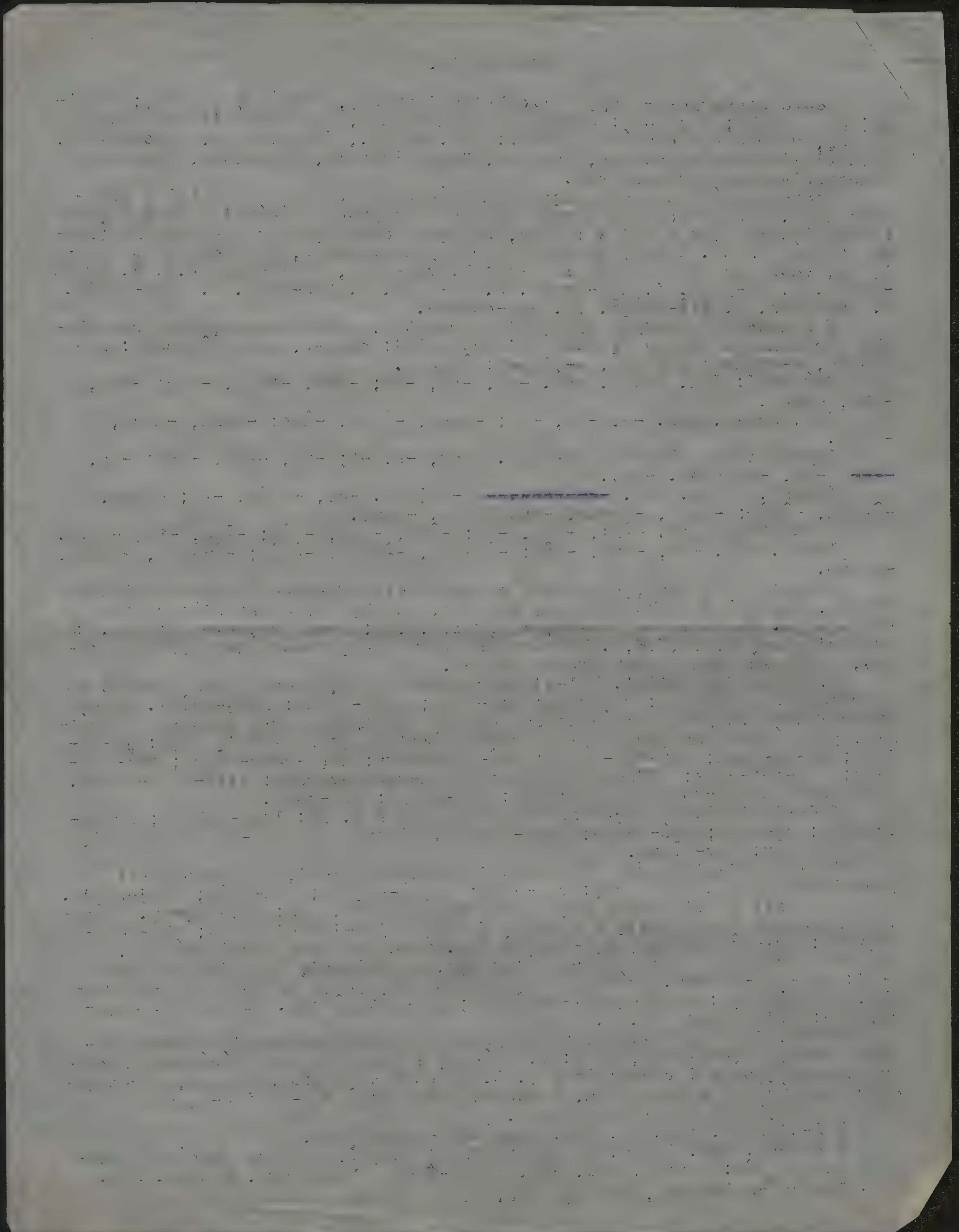
W klasie 6-ej tworzy się temat jak w klasie 1-ej, ale samogłoska pierwiastku nie zmienia się: viś-viśa; spṛiś-spṛiśa; diś-diśa; sṛij-sṛija.

W klasie 10-ej dodaje się do pierwiastku suf. aya: pîḍ-pîḍaya. Końcowe samogłoski przybierają w temacie Vṛiddhi: jri-jrai-jrâyaya; dhû-dhau-dhâvaya; gṛi-gâr-gâraya; pṛî-pâr-pâraya. Środkowe samogłoski krótkie, po których następuje tylko jedna spółgłoska, przybierają Guṇę jak w klasie 1-ej: cur-cor-coraya. Krótkie a, po którem następuje tylko jedna spółgłoska, wzdłuża się: kshal-kshâl-kshâlaya; pat-pât-pâtaya. Regularne: daṇḍ-daṇḍaya; pûj-pûjaya i t. d.

Temat, jak widzieliśmy, we wszystkich formach pozostaje niezmienionym z następującemi wyjątkami: 1. Końcowe a tematu przed końcówkami zaczynającemi się od m i v wzdłuża się. 2. Końcowe a tematu zlewą się z początkowem a końcówki w krótkie a, z początkowem zaś â w 2-ej i 3-ej dualis oraz z początkowem e zlewa się w e.

W 2-ej sing. Imperat. act. końcówka -dhi odpada.

W Potent. act. i med. do tematu dodaje się î, a przed końcówkami samogłoskowemi îy: 1 sing. Pot. act. bhava-îy-am (bhaveyam), 2 sing. Pot. act. bhava-î-s (bhaves, bhaveḥ) i t. d.

WZÓR ODMIANY: bhû (być).

Ind. praes. act. bhavâmi, bhavasi, bhavati; bhavâvaḥ, bhavathaḥ, bhavataḥ; bhavâmaḥ, bhavatha, bhavanti.

Imperf. act. abhavam, abhavaḥ, abhavat; abhavâva, abhavatam, abhavatâm; abhavâma, abhavata, abhavan.

Imperativus act. bhavâni, bhava, bhavatu; bhavâva, bhavatam, bhavatâm; bhavâma, bhavata, bhavantu.

Potentialis act. bhaveyam, bhaveḥ, bhavet; bhaveva, bhavetam, bhavetâm; bhavema, bhaveta, bhaveyuḥ.

Ind. praes. med. bhave, bhavase, bhavate; bhavâvahe, bhavethe, bhavete; bhavâmahe, bhavadhve, bhavante.

Imperf. med. abhave, abhavathâḥ, abhavata; abhavâvahi, abhavethâm, abhavetâm; abhavâmahi, abhavadhvam, abhavanta.

Imperat. med. bhavai, bhavasva, bhavatâm; bhavâvahai, bhavethâm, bhavetâm; bhavâmahai, bhavadhvam, bhavantâm.

Potentialis med. bhaveya, bhavethâḥ, bhaveta; bhavevahi, bhaveyâthâm, bhaveyâtâm; bhavemahi, bhavedhvam, bhaveran.

Tak samo odmieniają się formy specjalne słów należących do klas 4-ej (lubh-lubhya pożądać), 6-ej (spṛiś-spṛiśa dotykać) i 10-ej (cur-coraya kraść) oraz tak zwanych Causativa (pat-pâṭaya rzucać, jñâ-jñâpaya dać znać, patrz niżej) i Passivum (ji-jîya być zwyciężonym, patrz niżej), w których tematy kończą się na a.

TEMATY NIEREGULARNE I INNE GODNE UWAGI. Klasa 1-sza: ṛi-ṛiccha (iść), kram-krâma (kroczyć), gam-gaccha (iść), guh-gûha (ukrywać), ghrâ-jighra (wąchać), cam-câma (pić), daṁś-daśa (kąsać), dâ-yaccha (dać), dṛiś-paśya (widzieć), pâ-piba (pić), yam-yaccha (poskramiać), rañj-raja (czerwienić się), shṭhiv-shṭhîva (pluć), sañj-saja (lgnąć), sad-sîda (siąść), sthâ-tishṭha (stać).

Klasa 4-ta: jan-jâya (rodzić się), bhraṁś-bhraśya (padać), vyadh-vidhya (uderzyć,ranić), so-sya (dokończyć). Następujące wzdłużają a w temacie: kram-krâmya (stąpać), tam-tâmya (ustawać, ginąć) i inne na -am, także mad-mâdya (być pijanym). Natomiast bhram (krążyć, błądzić) ma dowolnie bhrâmya, bhramya lub podług 1-ej klasy bhrama.

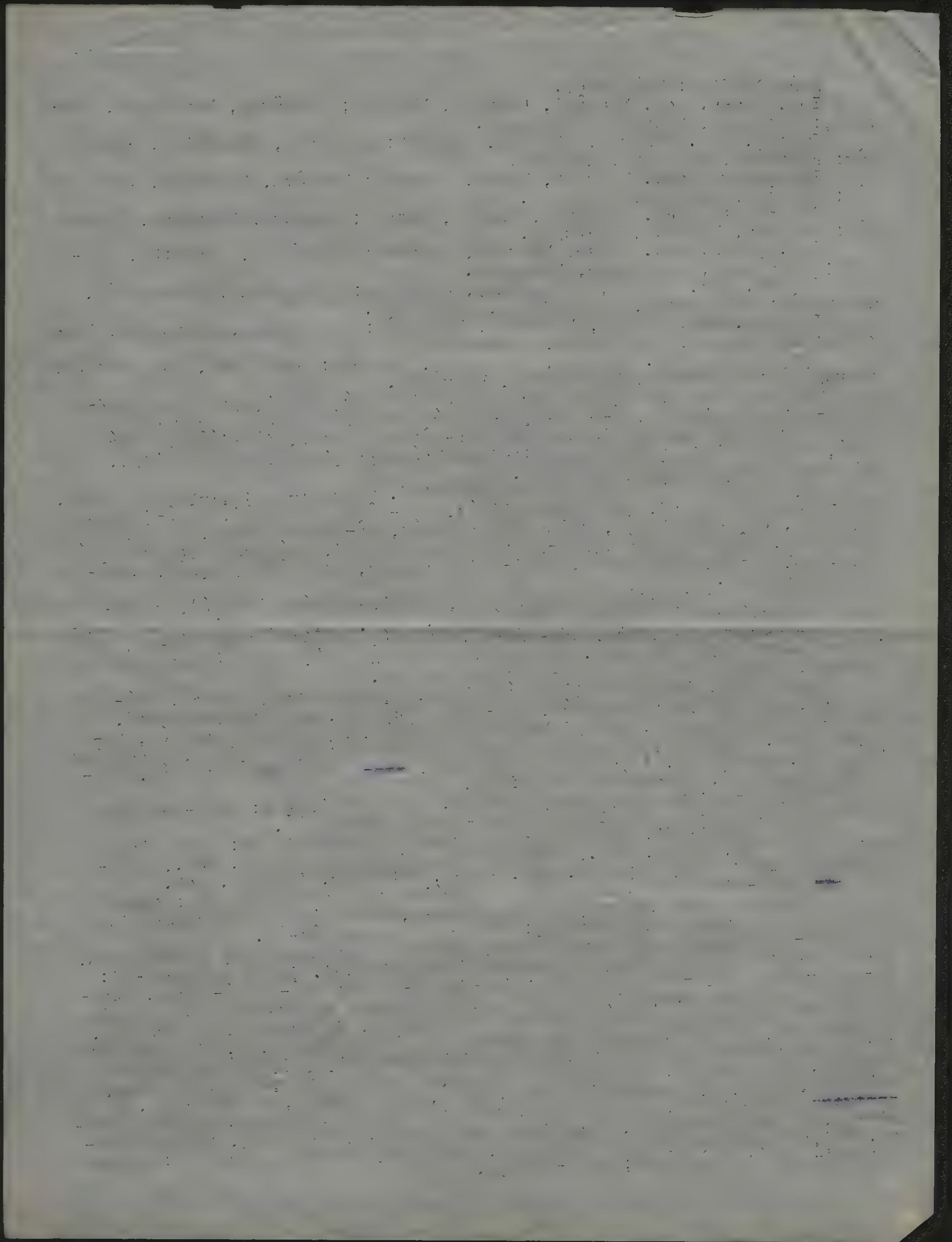
Klasa 6-ta: ish-iccha (życzyć sobie), kṛit-kṛinta (krajać), kṛî-kira (sypać),kshi-kshiya (mieszkać), dṛi-driya (czcić), nu-nuva (wielbić), prach-pṛiccha (pytać), bhrajj-bhṛijja (smażyć), mṛi-mriya (umrzeć), ri-riya (iść). Następujące wsuwają nosową spółgłoskę: kṛit-kṛinta, muc-muñca (uwolnić, wypuścić), lip-limpa (smarować), ~~vid~~ lup-lumpa (łamać), vid-vinda (znaleźć), sic-sinca (skrapiać).

Klasa 10-ta: mṛig-mṛigaya (szukać). Nie wzdłużają a: kath-kathaya (opowiadać), gaṇ-gaṇaya (liczyć), rac-racaya (układać).

DRUGA KONJUGACJA. Formy mocne w drugiej konjugacji są: cała liczba pojedyncza Ind. praes. act., cała liczba pojedyncza Imperf. act., wszystkie pierwsze osoby Imperat. act. i med. i 3 sing. Imperat. act.

~~W~~ W 2-ej klasie temat słaby nie różni się od pierwiastku; temat mocny przybiera Guṇę samogłoski pierwiastku, chyba że ta samogłoska jest prozodycznie długą i nie końcową: dvish-dvesh; ale îś-îś.

W 3-ej klasie temat słaby tworzy się przez reduplikacją pierwiastku, temat mocny przybiera Guṇę w zgłosce pierwiastkowej, jak w klasie 2-ej: hu-juhu-juho; bhṛi-bibhṛi-bibhar; jan-jajan-jajan; bhî-bibhî-bibhe. Reduplikacja podlega następującym regułom: spółgłoski aspirowane reduplikują się przez odpowiednie nieaspirowane (th przez t, dh przez d, ph przez p, bh przez b); gardłowe przez podniebienne (k i kh przez c, g, gh i h przez j); grupy spółgłoskowe przez pierwszą lub zastępującą ją spółgłoskę (dr przez d, kr przez c), ale grupy zaczynające się od syczącej przez drugą lub zastępującą ją spółgłoskę (st przez t, sth przez t, sk przez c). Co do ~~spółgło~~ samogłosek, to w sylabie reduplikacyjnej występuje ta sama samogłoska, co w pierwiastku, lecz jeśli ta ostatnia jest długą, to się skraca. Wyjątek stanowi ṛi pierwiastkowe, które się zastępuje przez i: hu-juhu; bhî-bibhî; dhâ-dadhâ; bhṛi-bibhṛi.

W 5-ej klasie temat słaby tworzy się przez dodanie do pierwiastku sufiksu nu; w temacie mocnym końcowe u tematu przybiera Guṇę: su-sunu-suno.

W 7-ej klasie temat słaby tworzy się przez wsunięcie spółgłoski nosowej przed końcową spółgłoskę pierwiastku; w temacie mocnym ta nosowa spółgłoska przechodzi w na (ṇa): rudh-rundh-ruṇadh; yuj-yuñj-yunaj; und-und--unad (jeśli pierwiastek zawiera już nosową spółgłoskę, to się ona wyrzuca).

W 8-ej klasie temat słaby tworzy się przez dodanie do pierwiastku samogłoski u, która w temacie mocnym przybiera Guṇę: tan-tanu-tano.

W 9-ej klasie temat słaby tworzy się przez dodanie do pierwiastku zgłoski nî (ṇî), która w temacie mocnym zamienia się na nâ (ṇâ). Jeśli przedostatnia spółgłoska pierwiastku jest nosową, to się ją wyrzuca: krî-krîṇî-krîṇâ; yu-yunî-yunâ; stambh-stabhnî-stabhnâ. Przed końcówkami zaczynającemi się od samogłoski w temacie słabym końcowa samogłoska odpada: kriṇ, yun, stabhn.

UWAGI. 1. Zamiast końcówek 3-ej plur. ante, anta, antâm występują w drugiej konjugacji ate, ata, atâm.

2. Zamiast końcówek anti, antu i an występują końcówki ati, atu i us we wszystkich pierwiastkach 3-ej klasy oraz w pierwiastkach klasy 2-ej: cakâs, jaksh, jâgṛi, daridrâ i śâs. Końcówkę 3-ej plur. Imperf. act. us, przed którą końcowa samogłoska tematu przybiera Guṇę, ma także pierw. vid, a dowolnie mają ją pierwiastki 2-ej klasy na -â i dvish (aviduḥ; ayân v. ayuḥ; advishan v. advishuḥ).

3. 2-ga sing. Imperat. act. ma końcówkę dhi po spółgłoskach, hi po samogłoskach: runddhi, ale krîṇîhi. Wyjątek hu: juhudhi. W klasach 5-ej i 8-ej końcówka hi odpada po u poprzedzonem jedną tylko spółgłoską: sunu, tanu, ale âpnuhi. W klasie 9-ej pierwiastki zakończone na spółgłoskę przybierają końcówkę âna (âṇa): krîṇîhi, ale gṛihâṇa.

4. W Potent. act. do tematu dodaje się yâ (końcowe â odpada przed końcówką 3-ej plur. us), w Potent. med. natomiast î, a przed końcówkami samogłoskowemi îy: sunuyâm, sunuyuḥ, sunvîya.

WZORY ODMIANY. Klasa 2. dvish (nienawidzieć). Tematy: dvish i dvesh. Końcowa spółgłoska przechodzi w k przed s (które zamienia się w sh), a w ḍ przed dh (które przechodzi w ḍh). Początkowe t i th końcówek po sh przechodzą w ṭ i ṭh.

Ind. praes. act. dveshmi, dvekshi, dveshṭi; dvishvaḥ, dvishṭhaḥ, dvishṭaḥ; dvishmaḥ, dvishṭha, dvishanti.

Imperf. act. advesham, adveṭ, adveṭ; advishva, advishṭam, advishṭâm; advishma, advishṭa, advishan v. advishuḥ.

Imperat. act. dveshâṇi, dviḍḍhi, dveshṭu; dveshâva, dvishṭam, dvishṭâm; dveshâma, dvishṭa, dvishantu.

Potent. act. dvishyâm, dvishyâḥ, dvishyât; dvishyâva, dvishyâtam, dvishyâtâm; dvishyâma, dvishyâta, dvishyuḥ.

Ind. praes. med. dvishe, dvikshe, dvishṭe; dvishvahe, dvishâthe, dvishâte; dvishmahe, dviḍḍhve, dvishate.

Imperf. med. advishi, advishṭhâḥ, advishṭa; advishvahi, advishâthâm, advishâtâm; advishmahi, adviḍḍhvam, advishata.

Imperat. med. dveshai, dvikshva, dvishṭâm; dveshâvahai, dvishâthâm, dvishâtâm; dveshâmahai, dviḍḍhvam, dvishatâm.

Potent. med. dvishîya, dvishîthâḥ, dvishîta; dvishîvahi, dvishîyâthâm, dvishîyâtâm; dvishîmahi, dvishîdhvam, dvishîran.

Klasa 3. hu (ofiarować). Tematy juhu i juho przed spółgłoskami, a juhv i juhav przed samogłoskami.

Ind. praes. act. juhomi, juhoshi, juhoti; juhuvaḥ, juhuthaḥ, juhutaḥ; juhumaḥ, juhutha, juhvati.

Imperf. act. ajuhavam, ajuhoḥ, ajuhot; ajuhuva, ajuhutam, ajuhutâm; ajuhuma, ajuhuta, ajuhavuḥ.

Imperat. act. juhavâni, juhudhi, juhotu; juhavâva, juhutam, juhutâm; juhavâma, juhuta, juhvatu.

Potent. act. juhuyâm, juhuyâḥ, juhuyât; juhuyâva, juhuyâtam, juhuyâtâm; juhuyâma, juhuyâta, juhuyuḥ.

Ind. praes. med. juhve, juhushe, juhute; juhuvahe, juhvâthe, juhvâte; juhumahe, juhudhve, juhvate.

Imperf. med. ajuhvi, ajuhuthâḥ, ajuhuta; ajuhuvahi, ajuhvâthâm, ajuhvâtâm; ajuhumahi, ajuhudhvam, ajuhvata.

Imperat. med. juhavai, juhushva, juhutâm; juhavâvahai, juhvâthâm, juhvâtâm; juhavâmahai, juhudhvam, juhvatâm.

~~juhvîPotent, juhdîjuhvîyajuhvîdhvâthe, juhvyâhsâte; juhvîvahi, juhvîyâthâm,~~

Potent. med. juhvîya, juhvîthâḥ, juhvîta; juhvîvahi, juhvîyâthâm, juhvîyâtâm; juhvîmahi, juhvîdhvam, juhvîran.

Klasa 5. su (wyciskać). Tematy sunu i suno przed spółgłoskami, sunv i sunav przed samogłoskami. Przed końcówkami zaczynającemi się ~~od~~ od m i v końcowe u tematu może odpaść. W 2-ej sing. Imperat. act. końcówka hi odpada (patrz wyż. uwaga 3).

Ind. praes. act. sunomi, sunoshi, sunoti; sunuvaḥ v. sunvaḥ, ~~sunumaḥ v.~~ sunuthaḥ, sunutaḥ; sunumaḥ v. sunmaḥ, sunutha, sunvanti.

Imperf. act. asunavam, asunoḥ, asunot; asunuva v. asunva, asunutam, asunutâm; asunuma v. asunma, asunuta, asunvan.

Imperat. act. sunavâni, sunu, sunotu; sunavâva, sunutam, sunutâm; sunavâma, sunuta, sunvantu.

Potent. act. sunuyâm, sunuyâḥ, sunuyât; sunuyâva, sunuyâtam, sunuyâtâm; sunuyâma, sunuyâta, sunuyuḥ.

Ind. praes. med. sunve, sunushe, sunute; sunuvahe v. sunvahe, sunvâthe, sunvâte; sunumahe v. sunmahe, sunudhve, sunvate.

Imperf. med. asunvi, asunuthâḥ, asunuta; asunuvahi v. asunvahi, asunvâthâm, asunvâtâm; asunumahi v. asunmahi, asunudhvam, asunvata.

Imperat. med. sunavai, sunushva, sunutâm; sunavâvahai, sunvâthâm, sunvâtâm; sunavâmahai, sunudhvam, sunvatâm.

Potent. med. sunvîya, sunvîthâḥ, sunvîta; sunvîvahi, sunvîyâthâm, sunvîyâtâm; sunvîmahi, sunvîdhvam, sunvîran.

Podług tego wzoru odmieniają się także pierwiastki zakończone na spółgłoskę, ale końcowa zgłoska tematu nu przed samogłoskami przechodzi zawsze w nuv, a prócz tego 2-ga sing. Imperat. act. nie odrzuca końcówki hi: âp (osiągać) tworzy âpnuvaḥ, âpnumaḥ (końcowe u przed m i v nigdy nie odpada), âpnuvanti, âpnuhi.

Klasa 7. rudh (oblegać). Tematy rundh i ruṇadh.

Ind. praes. act. ruṇadhmi, ruṇatsi, ruṇaddhi (końcowe dh z następującem t, th, i dh daje ddh); rundhvaḥ, runddhaḥ, runddhaḥ; rundhmaḥ, runddha, rundhanti.

Imperf. act. aruṇadham, aruṇat, aruṇat (2-ga sing. może także brzmieć aruṇaḥ); arundhva, ~~arunddhâm~~ arunddham, arunddhâm; arundhma, arunddha, arundhan.

Imperat. act. ruṇadhâni, runddhi, ruṇaddhu; ruṇadhâva, runddham, runddhâm; ruṇadhâma, runddha, rundhantu.

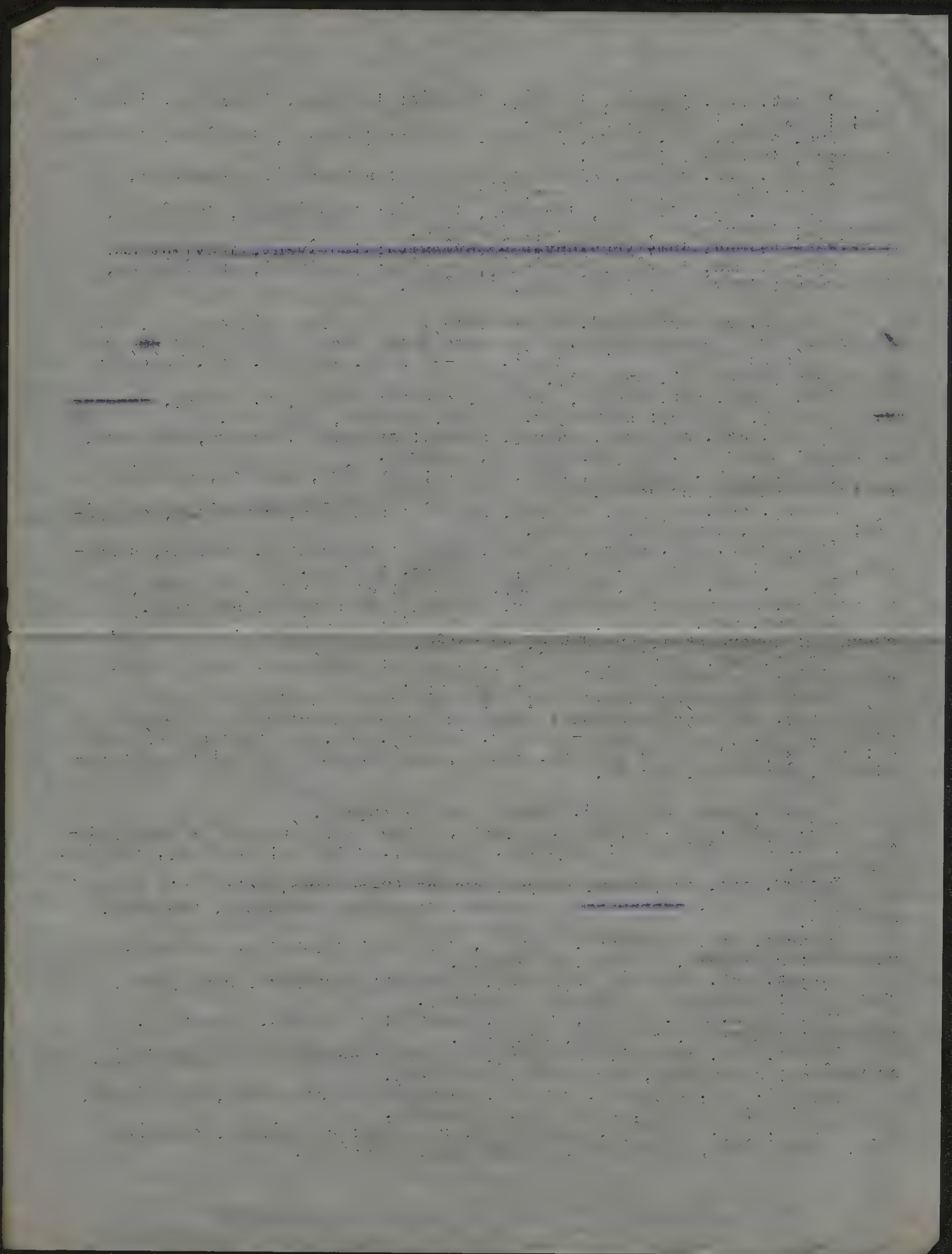
Potent. act. rundhyâm, rundhyâḥ, rundhyât; rundhyâva, rundhyâtam, rundhyâtâm; rundhyâma, rundhyâta, rundhyuḥ.

Ind. praes. med. rundhe, runtse, runddhe; rundhvahe, rundhâthe, rundhâte; rundhmahe, runddhve, rundhate.

Imperf. med. arundhi, arunddhâḥ, arunddha; arundhvahi, arundhâthâm, arundhâtâm; arundhmahi, arunddhvam, arundhata.

Imperat. med. ruṇadhai, runtsva, runddhâm; ruṇadhâvahai, rundhâthâm, rundhâtâm; ruṇadhâmahai, runddhvam, rundhatâm.

Potent. med. rundhîya, rundhîthâḥ, rundhîta; rundhîvahi, rundhîyâthâm, rundhîyâtâm; rundhîmahi, rundhîdhvam, rundhîran.

Klasa 8. tan (rozciągać). Tematy tanu i taṇo przed spółgłoskami, tanv i tanav przed samogłoskami. Przed m i v końcowe u tematu może odpaść, a w 2-ej sing. Imperat. act. końcówka hi odpada. Pierwiastki klasy 8-ej odmieniają się zatem zupełnie podług wzoru pierwiastków klasy 5-ej zakończonych na samogłoskę (su).

Klasa 9. krî (kupować). Tematy krîṇî i krîṇâ. Temat słaby przed samogłoskami krîṇ.
Ind. praes. act. krîṇâmi, krîṇâsi, krîṇâti; krîṇîvaḥ, krîṇîthaḥ, krîṇîtaḥ; krîṇîmaḥ, krîṇîtha, krîṇanti.
Imperf. act. akrîṇâm, akrîṇâḥ, akrîṇât; akrîṇîva, akrîṇîtam, akrîṇîtâm; akrîṇîma, akrîṇîta, akrîṇan.
Imperat. act. krîṇâni, krîṇîhi, krîṇâtu; krîṇâva, krîṇîtam, krîṇîtâm; krîṇâma, krîṇîta, krîṇantu.
Potent. act. krîṇîyâm, krîṇîyâḥ, krîṇîyât; krîṇîyâva, krîṇîyâtam, krîṇîyâtâm; krîṇîyâma, krîṇîyâta, krîṇîyuḥ.
Ind. praes. med. krîṇe, krîṇîshe, krîṇîte; krîṇîvahe, krîṇâthe, krîṇâte; krîṇîmahe, krîṇîdhve, krîṇate.
Imperf. med. akrîṇi, akrîṇîthaḥ, akrîṇîta; akrîṇîvahi, akrîṇâthâm, akrîṇâtâm; akrîṇîmahi, akrîṇîdhvam, akrîṇata.
Imperat. med. krîṇai, krîṇîshva, krîṇîtâm; krîṇâvahai, krîṇâthâm, krîṇâtâm; krîṇâmahai, krîṇîdhvam, krîṇatâm.
Potent. med. krîṇîya, krîṇîthâḥ, krîṇîta; krîṇîvahi, krîṇîyâthâm, krîṇîyâtâm; krîṇîmahi, krîṇîdhvam, krîṇîran.

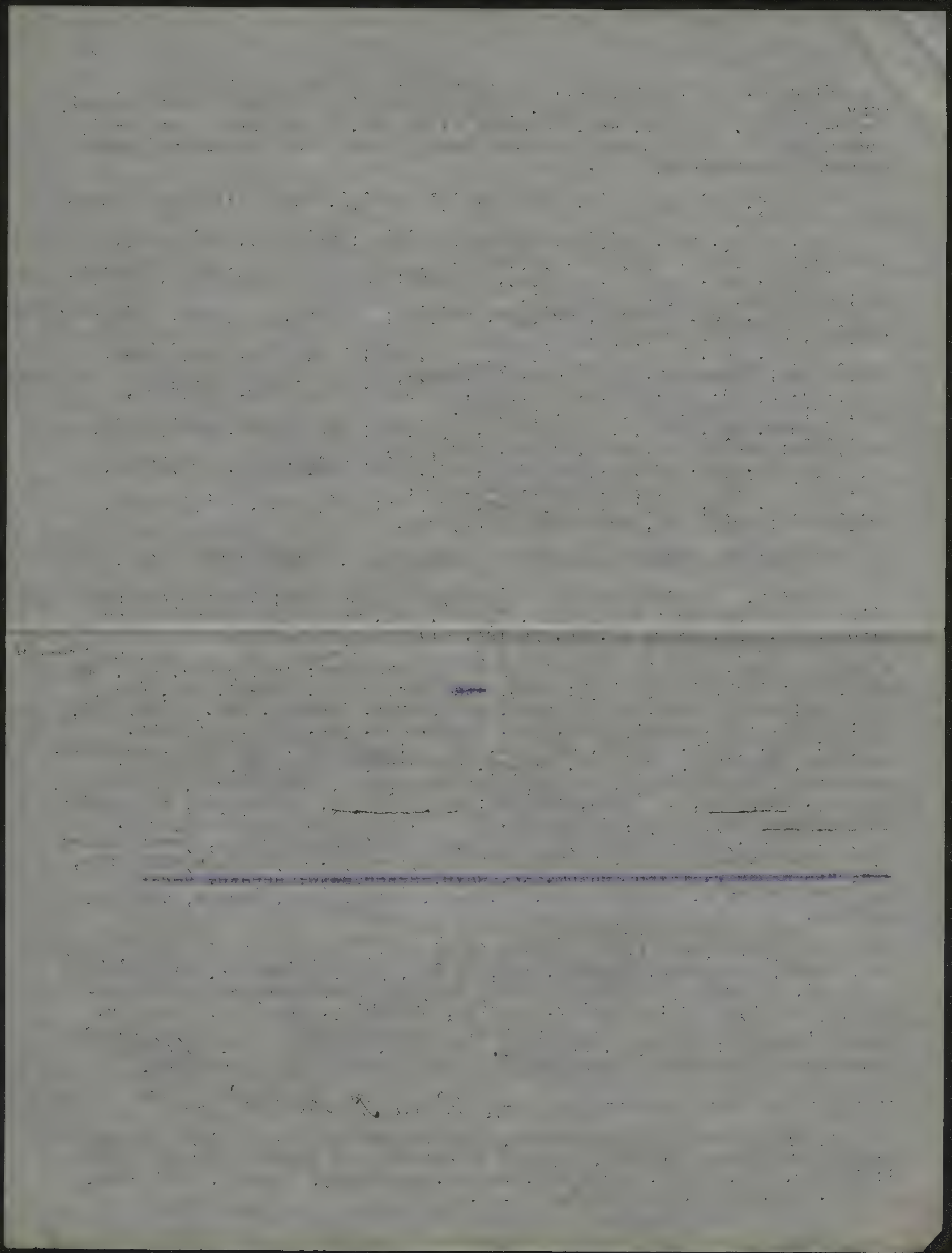
PIERWIASTKI NIEREGULARNE DRUGIEJ KONJUGACJI. I INNE GODNE UWAGI.

KLASA 2. 1) Pierwiastki na â mają tylko Activum; temat mocny nie różni się od słabego; 3-cia plur. Imperf. act. ma dowolnie końcówkę an albo us (p. wyż. uwaga 2). Np. yâ iść. 1)
2) Pierw. i (iść) przechodzi w y przed końcówkami anti i antu, a *w form. słab.* w Medium (adhi-i uczyć się) w iy przed samogłoskami: Ind. praes. act. emi, eshi, eti; ivaḥ, ithaḥ, itaḥ; imaḥ, ~~ita~~ itha, yanti. Imperf. act. âyam, aiḥ, ait; aiva, aitam, aitâm; aima, aita, âyan. Imperat. act. ayâni, ihi, etu; ayâva, itam, itâm; ayâma, ita, yantu. Pot. act. iyâm, iyâḥ etc. Medium: Ind. praes. adhîye, adhîshe, adhîte; adhîvahe, adhîyâthe, adhîyâte, adhîmahe, adhîdhve, adhîyate. Imperf. adhyaiyi, adhyaithâḥ, adhyaita; adhyaivahi, adhyaiyâthâm, adhyaiyâtâm; adhyaimahi, adhyaidhvam, adhyaiyata. Imperat. adhyayai, adhîshva, adhîtâm; adhyayâvahai, adhîyâthâm, adhîyâtâm; adhyayâmahai, adhîdhvam, adhîyatâm. Potent. adhîyîya, adhîyîthâḥ etc.
3) Pierw. śî (leżeć) przybiera Guṇę i w słabych formach, tematy zatem są śe przed spółgłoskami, a śay przed samogłoskami. Przed końcówkami ate, ~~ata, atu wsuwa r. Tylko Medium. Np. śaye, śeshe, śete, śerate, śerat~~ ata, atâm wsuwa r. Tylko Medium. Np. śaye, śeshe, śete, śerate, aśerata, śeratâm.
4) Pierwiastki zakończone na u mają w temacie mocnym Vṛiddhi (au) zamiast Guṇy (o), ale tylko przed spółgłoskami: yu (łączyć) ma yaumi, yaushi, yauti; yuvaḥ etc. Imperat. act. yavâni, yuhi, yautu etc. Pierwiastki tu (tyć), ru (ryczeć) i stu (wielbić) mają w formach mocnych przed spółgłoskami au albo avî: staumi v. stavîmi, staushi v. stavîshi, stauti v. stavîti, a prócz tego dowolnie wsuwają î przed spółgłoskami we wszystkich formach słabych: stumaḥ v. stuvîmaḥ, stutha v. stuvîtha etc. Końcówka pierwiastku u przechodzi w uv przed samogłoskami w formach słabych.

-------------------------- *tu P., ru P., stu P.Â., yu P.*

1) Wyjątek daridrâ być ubogim. Pierwiastek ten odrzuca â przed samogłoskami w formach słabych, a przed spółgłoskami w formach słabych wsuwa i: 3 plur. Ind. praes. daridrati. Imperf. adaridruḥ, Imperat. daridratu, 1 plur. Ind. praes. daridrimaḥ i t. d.

X

5) Pw. brû w formach mocnych przed spółgłoskami wsuwa î: bravîti, bravîtu, abravît; ale abravam. Przed samogłoskami w formach słabych û przechodzi w uv: bruvanti. Pw. sû (rodzić) nie ma Guṇy w formach mocnych: suve, sûshe, sûte i t. d.

6) W pierwiastkach na ṛi końcowa samogłoska w formach słabych przed samogłoskami przechodzi w r: jâgṛi (czuwać): jâgrati (p. wyż. uwaga 2), ajâgaruḥ. 2 i 3 sing. Imperf. act. ajâgaḥ (zam. ajâgars, ajâgart).

7) Pierwiastki na c, j przybierają k przed t, th, s (sh), a g przed dh: vac (mówić): vacmi, vakshi, vakti; vacvaḥ, vakthaḥ, vaktaḥ; vacmaḥ, vaktha. Pw. vac nie ma 3-ej plur. Ind. praes. act.

8) W pierwiastkach na d 2 sing. Imperf. act. kończy się dowolnie na t lub s (ḥ): vid (wiedzieć): avedam, avet v. aveḥ, avet. Pw. vid może w Ind. praes. act. przybrać dowolnie końcówki Perfectum: veda, vettha, veda; vidva, vidathuḥ, vidatuḥ; vidma, vida, viduḥ, a w Imperat. act. vidâm z formami Imperat. act. pierwiastku kṛi (czynić): vidâmkaravâṇi etc. Pw. ad (jeść) ma nieregularne 2 sing. Imperf. act âdaḥ i 3 sing. âdat.

9) Pw. han traci w formach słabych n przed t i th: hanmi, hamsi, hanti; hanvaḥ, hathaḥ hataḥ etc. Prócz tego 3 plur. Ind. praes. act. brzmi ghnanti, Imperf. aghnan, Imperat. ghnantu, a 2 sing. Imperat. act. jahi.

10) Pierwiastki na ś, sh, ksh i pw. mṛij (obcierać) przybierają k przed s (sh), sh przed t, th (ṭ, ṭh), ḍ przed dh (ḍh). Porównaj wyżej dvish. Pw. mṛij ma w formach mocnych zawsze Vṛiddhi zamiast Guṇy (mârjmi, mârkshi, mârshṭi), a dowolnie w formach słabych przed samogłoskami: mṛijanti v. mârjanti. Pw. vaś (życzyć sobie) ma temat słaby uś. Pw. îś (panować) wsuwa i przed końcówkami se, sva, dhve i dhvam w Imperat. (nie w Imperf.): îśishe. îśishva, îśidhve, îśidhvam (ale Imperf. aiḍḍhvam).

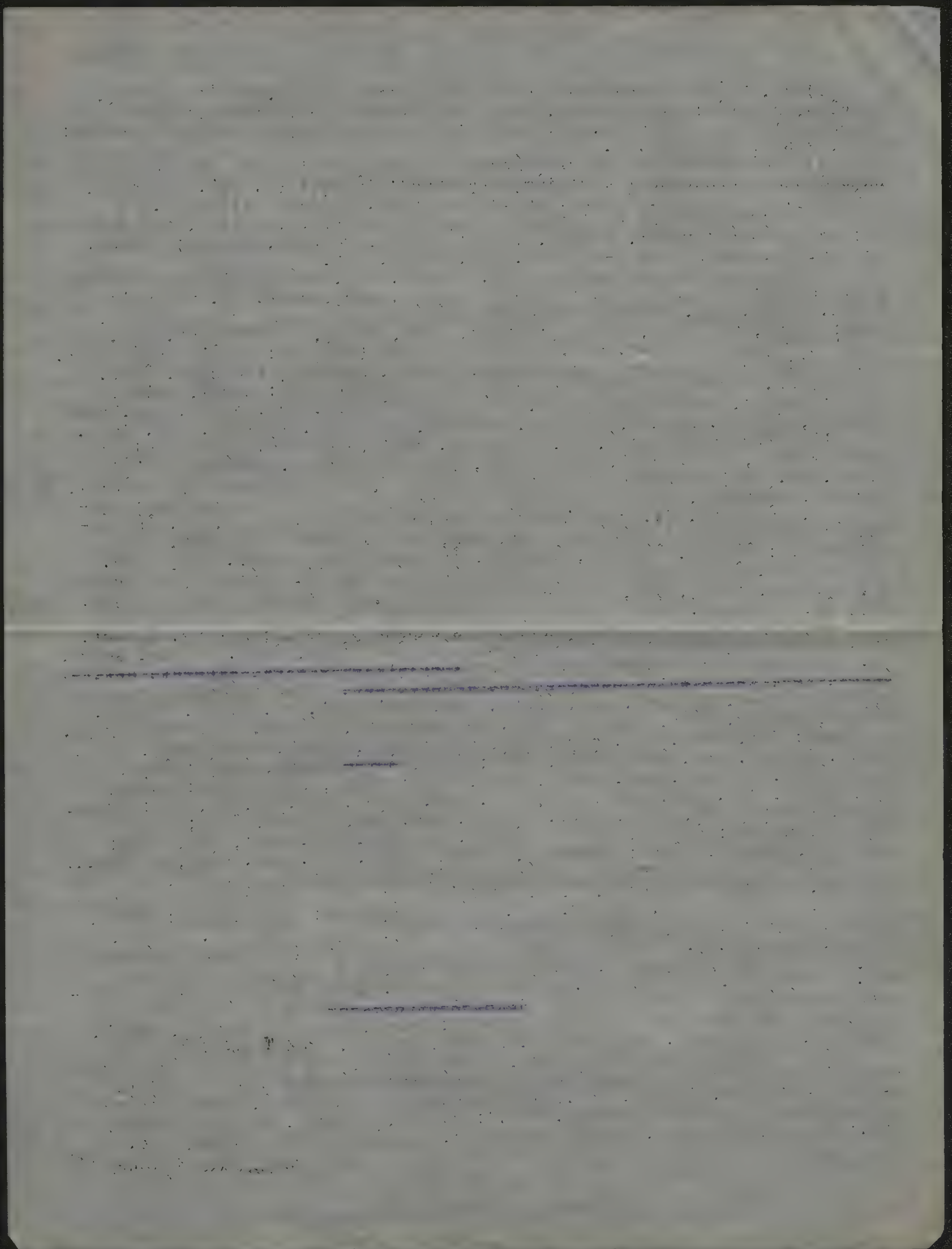
11) Pw. îḍ (czcić) ma te same właściwości co îś. Końcowe ḍ przechodzi w ṭ przed t, th (ṭ, ṭh), a końcówka dhvam po ḍ przechodzi w ḍhvam: îṭṭe, aiṭṭhâḥ, aiḍḍhvam.

12) W pierwiastkach na s końcowe s odpada przed dh; 2 sing. Imperf. act. kończy się na t lub ḥ: âs (siedzieć): âse, âsse, âste. 2 plur. âdhve. Pw. śâs (panować) ma temat słaby śish ~~z wyjątkiem 2 sing. Imperat. act. śâdhi. Zob. także wyżej uwagę 2. Np. Imperf. act.~~ przed spółgłoskami z wyjątkiem 2 sing. Imperat. act. śâdhi. Zob. także wyż. uw. 2. Np. Imperf. aśâsam, aśâḥ v. aśât, aśât (3 sing. ma zawsze t), aśâsuḥ. Nieregularny pw. as (być): Ind. praes. act. asmi, asi, asti; svaḥ, sthaḥ, staḥ; smaḥ, stha, santi. Imperf. act. âsam, âsîḥ, âsît; âsva, ~~âsvam~~ âstam, âstâm; âsma, âsta, âsan. Imperat. act. asâni, edhi, astu; asâva, stam, stâm; asâma, sta, santu. Pot. act. syâm, syâḥ etc. Ind. praes. med. he, se, ste; svahe, sâthe, sâte; smahe, dhve, sate. Imperf. med. âsi, âsthâḥ, âsta; âsvahi, âsâthâm, âsâtâm; âsmahi, âdhvam, âsata. Imperat. med. asai, sva, stâm; asâvahai, sâthâm, sâtâm; asâmahai, dhvam, satâm. Pot. med. sîya, sîthaḥ...

13) W pierwiastkach na h końcowe h łącznie z następującem t, th i dh daje ḍh, a poprzedzające a, i, u, wzdłuża się; przed s końcowe h przechodzi w k, a 2 i 3 sing. Imperf. act. kończy się na ṭ: lih (lizać): lehmi, lekshi, leḍhi; lihvaḥ, lîḍhaḥ, lîḍhaḥ; lihmaḥ, lîḍha, lihanti, Imperf. aleham, aleṭ, aleṭ. W pierwiastkach duh (doić) i dih (smarować) końcowe h łącznie z następującem t, th, i dh daje gdh, a z następującem s daje ksh. 2 i 3 sing. Imperf. act. kończy się na k. W tym przypadku oraz w formach z końcówkami gdhve i gdhvam ~~jakoteż wtedy, gdy~~ lub ze środkowem ksh początkowe d pierwiastku przechodzi w dh: dohmi, dhokshi, dogdhi, adhok, dhugdhve, adhugdhvam. Ale Imperat. digdhi, dugdhi. duh [stamp], dih P.A.

14) Pierwiastki an (oddychać), jaksh (jeść), rud (płakać), śvas (wzdychać) i svap (spać) wsuwają i przed końcówkami spółgłoskowemi z wyjątkiem 2-ej i 3-ej sing. Imperf. act., gdzie przybierają a lub î, oraz końcówek zaczynających się od y (Potent. act.): rodimi, rodishi, roditi, rudivaḥ etc.; arodam, arodaḥ v. arodîḥ, arodat v. arodît; rudyâm, rudyâḥ etc.

Wszystkie te praw. P.

KLASA 3. 1) Pw. regularny bhṛi (nosić). Tematy bibhṛi, przed samogł. bibhr; mocny bibhar: bibharmi, bibharshi, bibharti; bibhṛivaḥ; bibhrati. Imperf. act. abibharam, abibhaḥ, abibhaḥ; abibhṛiva; abibharuḥ.

2) Pierwiastki dâ (dać) i dhâ (kłaść) mają temat słaby dad i dadh. ~~Końcowe dh tematu dadh łącznie z następującem~~ Temat dadh przed t i th przechodzi w dhat. 2-ga sing. Imperat. act. brzmi dehi, dhehi. Np. dâ: dadâmi, dadâsi, dadâti; dadvaḥ; dadati. dhâ: dadhâmi, dadhâsi, dadhâti; dadhvaḥ, dhatthaḥ, dhattaḥ; dadhmaḥ, dhattha, dadhati. Inne formy z aspirowaną spółgłoską początkową: dhatse, dhatte, dhaddhve, adhattam, adhattâm, adhatta, adhatthâḥ, adhatta, adhaddhvam, dhattam, dhattâm, dhatta, dhatsva, dhaddhvam.

3) Pierwiastki mâ (mierzyć) i hâ (iść) używają się tylko w Medium i mają tematy mimî i jihî przed spółgłoskami, mim i jih przed samogłoskami: mime, mimîshe, mimîte; jihe, jihîshe, jihîte. Natomiast pw. hâ opuszczać Act. ma temat mocny jahâ, temat słaby przed spółgłoskami jahî v. jahi, a przed samogłoskami i w Potent. jah. 2-ga sing. Imperat. act. jahâhi, jahîhi v. jahihi. Np. jahâmi, jahîvaḥ v. jahivaḥ, jahati, jahyâm.

4) Pw. bhî (bać się) ma temat mocny bibhe (przed samogł. bibhay), słaby bibhî v. bibhi (przed samogł. bibhy): bibhemi, bibhîvaḥ v. bibhivaḥ, bibhyati, abibhayuḥ, bibhayâni.

5) Pw. pṛi napełniać regularny jak bhṛi (p.w.). Natomiast pṛî napełniać ma temat mocny pipar, słaby pipûr przed spółgłoskami, a pipur przed samogłoskami: piparmi, pipûrvaḥ, pipurati, apiparuḥ.

6) Pierwiastki nij (myć), vij (dzielić) i vish (przenikać) mają Guṇę w zgłosce reduplikacyjnej, natomiast w formach mocnych przed samogłoskami nie mają Guṇy samogłoski pierwiastkowej: nenejmi, nenijati, nenijâni. Zmiana końcowych spółgłosek jak wyżej w klasie 2-ej Nr. 7 i 10.

KLASA 5. Pw. śru (słyszeć) ma tematy śṛiṇu i śṛiṇo.

KLASA 7. Pw. tṛih (bić, zabić) ma temat słaby regularnie tṛiṁh, temat mocny przed samogłoskami regularnie tṛiṇah, ale przed spółgłoskami tṛiṇeh, np. tṛiṇehmi, tṛiṇeḍhi (p.w. Kl. 2, Nr. 13), tṛiṁhvaḥ, atṛiṇaham.

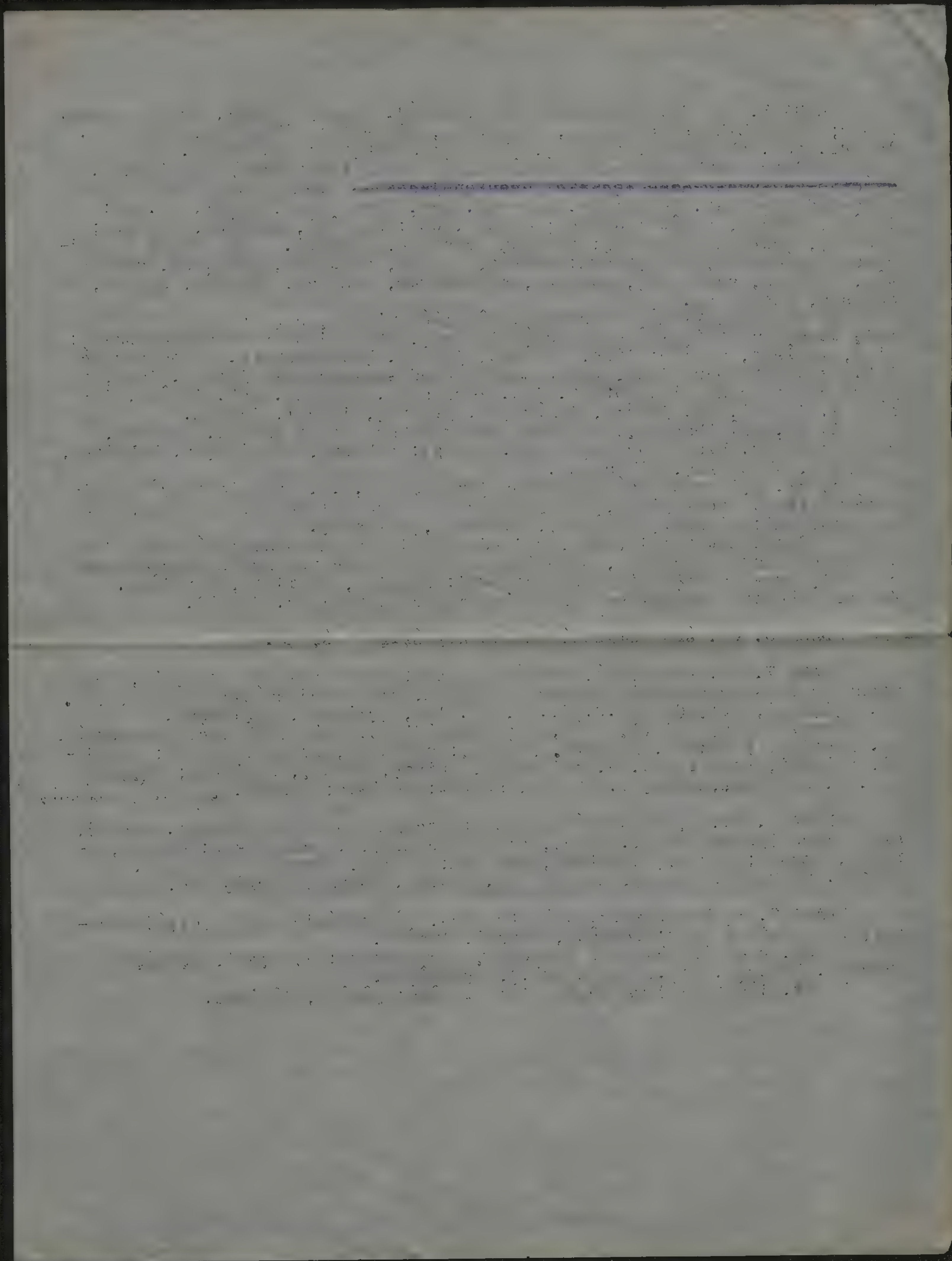
Regularne są yuj (łączyć), pish (miażdżyć), hiṁs (zabijać, krzywdzić). Np. yunajmi, yunakshi, yunakti, yuñjvaḥ; ayunajam, ayunak, ayunak; yunajâni, yuṅgdhi, yunaktu it. d. apinasham, apinaṭ, apinaṭ, apiṁshva; piṇḍḍhi i t. d. ahinasam, ahinaḥ v. ahinat, ahinat; ahiṁsva; hindhi. yuj P. Â., pish, hiṁs P.

KLASA 8. Pw. kṛi (czynić) ma temat mocny karo (przed samogł. karav), słaby kuru (przed samogł. kurv), ale przed m, y, v zawsze kur: karomi, karoshi, karoti; kurvaḥ, kuruthaḥ, kurutaḥ; kurmaḥ, kurutha, kurvanti. Imperf. akaravam, akaroḥ, akarot etc. Potent. kuryâm, kuryâḥ etc.

KLASA 9. 1) Pierwiastki dhû (trząść), pû (czyścić), lû (ciąć) skracają w temacie û na u: dhunâti, punâti, lunâti.

2) Pw. grah (brać) ma w temacie ṛi zamiast ra: gṛihṇâti, gṛihâṇa (2 sing. Imperat. act., patrz wyż.), gṛihṇîtam.

3) Pw. jñâ (znać) ma tematy jânî i jânâ: jânâti, jânîmaḥ.

FORMY OGÓLNE.

I. FUTURUM.

Temat Futurum tworzy się przez dodanie do pierwiastku, którego samogłoska przybiera Guṇę, a końcowe dwugłoski przechodzą w â, lub do tematu pierwiastkowego na -i sufiksu sya. Do tak utworzonego tematu dodają się końcówki Ind. praes. act. i med. 1-ej konjugacji. Temat na -i mają te same pierwiastki, które przybierają -i w Inf. (patrz niż.), ale pierww. na -ṛi przybierają zawsze -i, pierww. gam (iść) i han (zabijać) zawsze w Act., natomiast pierww. vṛit (istnieć), vṛidh (rosnąć) i syand (ciec) tylko w Med. to -i przybierają. W pierww. kl. 10-ej i Causativach temat Fut. kończy się na -ayishya. Przykłady: dâ (dawać): dâsyâmi; gai (śpiewać): gâsyâmi; nî (prowadzić): neshyâmi; bhid (rozłupać): bhetsyâmi; śî (leżeć): śayishye; bhû (być): bhavishyâmi; kṛi (czynić): karishyami,karishye; gam: gamishyâmi, ale saṁgaṁsye; vṛit: vartsyâmi, ale vartishye; cur (kraść): corayishyâmi; sṛij (tworzyć): srakshyâmi; dṛiś (widzieć): drakshyâmi; dah (palić): dhakshyâmi; duh (doić): dhokshyâmi; tṛî (przepłynąć) ma tarishyâmi v. tarîshyâmi, grah (chwytać) tylko grahîshyâmi.

Fut. periphrasticum. Do Nom. sing. masc. nominis agentis na -tṛi dodaje się Ind. praes. słowa posiłkowego as (być) act. i med., ale w 3-ej os. wszystkich trzech liczb słowo posiłkowe odpada, a zostaje tylko w Act. i Med. bez różnicy Nom. sing., du. lub plur. tematu na -tṛi. Taki temat tworzy się przez dodanie sufiksu -tṛi do pierwiastku lub do tematu pierwiastkowego na -i, a w obu przypadkach pierw. zmienia się jak w Inf. i w tych samych przypadkach co w Inf. przybiera -i. To Fut. mogą mieć wszystkie pierwiastki. Przykłady: dâtâsmi, dâtâhe; bhavitâsmi,bhavitâhe; grahîtâsmi,grahîtâhe. Wzór odmiany: Act. drashṭâsmi (od pw. dṛiś widzieć), drashṭâsi, drashṭâ; drashṭâsvaḥ, drashṭâsthaḥ, drashṭârau; drashṭâsmaḥ, drashṭâstha, drashṭâraḥ. Med. drashṭâhe, drashṭâse, drashṭâ; drashṭâsvahe, drashṭâsâthe, drashṭârau; drashṭâsmahe, drashṭâdhve, drashṭâraḥ.

II. CONDITIONALIS.

Temat ten sam co w Fut., tylko końcówki Imperf. act. i med. 1-ej konj. oraz augment. Jest to t.zw. modus irrealis. Np. adâsyam, adâsyaḥ adâsyat; adâsye, adâsyathâḥ, adâsyata.

III. PERFECTUM.

1. Perf. reduplikowane. Pierwiastek przybiera reduplikacją. Spółgłoski reduplikują się podług reguł podanych co do tematu klasy 3-ej (patrz wyż). Samogłoski pierwiastkowe krótkie i długie, czy to środkowe, czy końcowe, zastąpione są w zgłoscę reduplikacyjnej przez odpowiednie krótkie, tak samo i Guṇa i Vṛiddhi środkowe; ale koncowym Guṇa i Vṛiddhi (które przechodzą w â) oraz samogłoskom ṛi,ṛî,ḷi odpowiada w zgłosce red. samogłoska a: sthâ-tasthâ, jîv, jijîv, sev-sishev, gai-jagâ, kṛi-cakṛi, tṛî-tatṛî etc. Początkowe samogłoski a, po którem następuje tylko jedna spółgłoska, i, u, przechodzą w â,î,û; dwie ostatnie w iy,uv, jeżeli i,u pierwiastkowe przechodzą w samogłoski niepodobne. Samogł. â pozostaje niezmienioną; a, po którem następują 2 spółgłoski, oraz ṛi reduplikują się przez ân. Np. ad-âd; ish-îsh,iyesh; ush-ûsh,uvosh; ṛic-ânṛic; âp-âp;anj-ânanj. Końcówki: Act. a,tha,a; va,athuḥ,atuḥ; ma,a,uḥ. Med. e,se,e; vahe, âthe,âte; mahe,dhve,re. Przed końcówką -re temat zawsze przybiera -i, przed innemi końcówkami spółgłoskowemi temat na -i jest koniecznym lub dowolnym z następującemi wyjątkami. Nie przybierają -i pierww. dru (biedz), śru (słyszeć), stu (sławić), sru (płynąć), kṛi (czynić, ale nie skṛi w słowach złożonych), bhṛi (nieść), vṛi (wybierać),sṛi (iść). Przed końcówką -tha nie przybierają -i wszystkie pierww. na ṛi z wyjątkiem ṛi (iść, niereg. âritha), jâgṛi (czuwać), skṛi w słowach złożonych, oraz vṛi (wybierać) i svṛi (brzmieć). Po samogłoskach pierwiastkowych oraz dowolnie po i tematowem poprzedzonem połsamogłoską lub h końcowka dhve przechodzi w ḍhve.

Pierww. zaczynające się od a lub â oraz takie, które mają (środkową) samogłoskę długą z natury lub per positionem, nie zmieniają swej samogłoski. Inne wzmacniają samogłoskę w formach mocnych, t.j. w Sing. act.

Wzory odmiany: jîv (żyć) Act.: jijîva,jijîvitha,jijîva; jijîviva, jijîvathuḥ,jijîvatuḥ; jijîvima,jijîva,jijîvuḥ.

tud (bić,tłuc) Act. tutoda,tutoditha,tutoda; tutudiva,tutudathuḥ, tutudatuḥ; tutudima,tutuda,tutuduḥ.- Med. tutude,tutudishe,tutude; tutudivahe,tutudâthe,tutudâte; tutudimahe,tutudidhve,tutudire.

W formach mocnych samogłoski a) początkowe i środkowe i,u,ṛi przybierają Guṇę: bhid:bibheda, tud:tutoda, dṛiś:dadarśa, ish:iyesha, ush (palić):uvosha. b) końcowe i,î,u,û,ṛi,ṛî mają w 1-ej os. ~~Guṇę~~ Guṇę lub vṛiddhi, w 2-ej Guṇę, w 3-ej Vṛiddhi, np. nî (prowadzić): 1. ninaya lub ninâya, 2. ninetha (ninayitha), 3. ninâya. c) środkowe a, po którem następuje tylko jedna spółgłoska, w 1-ej os. dowolnie, w 3-ej zawsze przechodzi w â, np. pac (piec): 1. papâca lub papaca, 3. papâca. 2-a os. zatrzymuje a: papaktha, albo pecitha jak niżej. d) końcowe â i dwugłoski w 1-ej i 3-ej os. przechodzą w au: dhâ (kłaść): ~~dadahau~~ dadhau. 2-a os. dadhâtha (dadhitha).

W formach słabych przed samogłoskami: a) końcowe i,î przechodzą w y po jednej spółgłosce, zresztą w iy: nî:ninyiva; krî:cikriyiva. b) końcowe u,û zawsze przechodzą w uv, np. dhû (trząść): dudhuviva. c) końcowe ṛi przechodzi w r, a po dwu spółgłoskach w ar, np. dhṛi (trzymać): dadhriva, smṛi (wspominać):sasmariva. d) końcowe ṛî zwykle przechodzi w ar, np. kṛî (sypać): cakariva. e) końcowe â i dwugłoski odpadają, np. dhâ:dadhiva.

Pierww. ze środkowem a, zakończone na jednę spółgłoskę, których początkowa spółgłoska występuje niezmieniona w zgłosce reduplikacyjnej, tracą reduplikację w formach słabych, zamieniając a w e; tak samo w 2-ej sg. act.przed ~~końcowem, np. pac:~~ końcowem i tematowem, np. pac: papâca (papaca), papaktha albo pecitha, papâca; ~~peciva~~ peciva, pecathuḥ, pecatuḥ; pecima, peca, pecuḥ. Te formy mają także pierww. tṛî(tatâra,teruḥ), bhaj (udzielić): babhâja,bhejatuḥ i niektóre inne; dowolnie tras (drżeć), râj (błyszczeć), bhram(krążyć), granth (wiązać): tresatuḥ, rejatuḥ, bhrematuḥ, grethatuḥ albo tatrasatuḥ, rarâjatuḥ, babhramatuḥ, jagranthatuḥ. Nigdy jan (rodzić się): jajâna, jajñiva, [illegible]

Nieregularne: ji (zwyciężać): jigâya, jigyiva.- hi (rzucać): jighâya, jighyiva.- ci (zbierać): cikâya albo cicâya.- bhû (być): babhûva,babhûviva.- vid (wiedzieć) nie ma reduplikacji ani tematu na -i.- ah (rzec) ma tylko formy âttha, âha; âhathuḥ,âhatuḥ; âhuḥ.- Pierww. vac (mówić), vad (mówić), vap (siać), vaś (życzyć sobie), vas (mieszkać), vah (wieźć) mają w formach mocnych zgłoskę reduplikacyjną u (uvâca i t.d.), a tematy słabe ûc,ûd,ûp,ûś,ûsh,ûh, np. ûcuḥ, ûduḥ i t.d. - Pierww. khan (kopać), gam (iść), grah (chwytać), ghas (jeść), jan (rodzić się), han (zabijać), vyadh (ranić), svap (spać) mają tematy słabe cakhn,jagm,jagṛih,jaksh,jajñ,jaghn, vividh,sushup. Dwa ostatnie mają nieregularną zgłoskę red. i w formach mocnych.- yaj (ofiarować) ma iyâja,îjiva.- hve (wołać) ma juhâva, juhuviva.

2. Perf. p e r i p h r a s t i c u m. Do pierwiastku, którego samogłoska końcowa albo środkowa, jeśli jest prozodycznie krótką, przybiera Guṇę, albo w ~~kl~~ klasie 10-ej do tematu na aya, dodaje się sufiks âm, a do tak utworzonego tematu Perf. act. pierww. as (być), bhû (być) lub Perf. act. albo med. pw. kṛi (czynić). Perf. med. pierw. kṛi używa się wtedy, jeśli słowo odmienia się w Medium; ale nawet i w takim razie może być ~~użytym~~ użytem Perf. act. pierww. as i bhû. To Perf. mają wyłącznie: a) pierww. zaczynające się od samogłoski(z wyjątkiem a,â) prozodycznie długiej oraz pw. âs(siedzieć). b) niektóre pierww. dwuzgłoskowe jak cakâs(błyszczeć). c) pierww. klasy 10-ej, Causativa i Denominativa. Dowolnie obok reduplikowanego mogą mieć to Perf. pierww. vid (temat niereg. vidâm), hu (juhavâm), bhî (bać się: bibhayâm), bhṛi (nieść: bibharâm), hrî (wstydzić się: jihrayâm), które i w Perf. per. przybierają reduplikację, jâgṛi (czuwać) i daridrâ (być biednym). Przykłady îkshâmcakre, îkshâmbabhûva, îkshâmâsa; corayâmcakâra, corayâmbabhûva, corayâmâsa; bibharâmcakâra,bibharâmbabhûva, bibharâmâsa albo babhâra: w temacie Perf. per. reduplikacja taka sama jak w temacie czasu teraźniejszego, nie jak w Perf. reduplikowanem.

IV. AORISTUS. Aorystów jest siedm: 3 pojedyncze i 4 sygmatyczne.

1. Aor. p i e r w i a s t k o w y. Augment jak we wszystkich aorystach. Końcówki Imperf. act. (3-a plur. -uḥ) dodają się bezpośrednio do pierwiastku. Tylko Activum. Aor. ten mają tylko pierww. na â, ~~dwugłoski~~ na dwugłoski oraz pw. bhû, ogółem tylko 12 pierww. Np. adâm, adâḥ, adât; adâva, adâtam, adâtâm; adâma, adâta, aduḥ. Pw. dhe (ssać): adhâm, adhâḥ, adhât. Pw. i (iść) ma agât. Niereg. bhû (być): abhûvam, abhûḥ, abhût; abhûva, abhûtam, abhûtâm; abhûma, abhûta, abhûvan (sic!).

2. a-Aoristus. Odmienia się jak Imperf. 1-ej konjugacji, ale pierw. ma formę słabą. Activum i Medium, ale po większej części Activum tylko. Tworzy się od pierww. klas 4-ej oraz 1-ej i 6-ej z nieregularnym tematem specjalnym, np. od lubh (lubhya) pożądać, gam (gaccha) iść, muc (muńca) oswobodzić, ale i od innych jak śak (śaknu) módz: aśakat, âp (âpnu) osiągać: âpat. Nieregularne: as (rzucać): âsthat; khyâ (mówić): akhyat; dṛiś (widzieć): adarśat; śâs (rządzić): aśishat; śvi (nabrzmiewać): aśvat; hve (wołać): ahvat. Wzór odmiany: lip (limpati) smarować. Activum: alipam, alipaḥ, alipat; alipâva, alipatam, alipatâm; alipâma, alipata, alipan. Medium: alipe, alipathâḥ, alipata; alipâvahi, alipethâm, alipetâm; alipâmahi, alipadhvam, alipanta.

3. Aor. r e d u p l i k o w a n y. Reduplikacja. Końcówki Imperf. 1-ej konjugacji. Activum i Medium. Tylko ten Aor. mają pierwiastki klasy 10-ej, Causativa i Denominativa (suf. aya odpada); pierww. pierwotne nieliczne. Nieregularne: vac-avocat, pat-apaptat. Samogłoski w sylabie reduplikacyjnej i pierwiastkowej zwykle różnią się quoad quantitatem: cur: acûcurat; gaṇ: ajîgaṇat; nî Caus. anînayat; yuj Caus. ayûyujat; dam Caus. adîdamat; sthâ Caus. atishṭhipat; jńâ Caus. ajijńapat; pîḍ: apîpiḍat; svap Caus. asushupat; arc: ârcicat; indh: aindidhat. W pierww. zaczynających się od samogłoski reduplikują się spółgłoski jak w dwu ostatnich ~~przykładach~~ przykładach.

4. s-Aoristus. Mają go głównie pierww., które w Inf. nie mają tematu na -i. Activum i Medium. Samogłoska pierw. przybiera w Act. Vṛiddhi, w Med. samogłoski i, î, u, û ~~Gunę~~ końcowe Gunę; końcowe ṛi nie zmienia się w Med., nie zmieniają się również samogłoski środkowe w Medium. Końcówki są: Act. -am, îḥ, ît; va, tam, tâm; ma, ta, uḥ. Med. i, thâḥ, ta; vahi, âthâm, âtâm; mahi, dhvam, ata. Do tematu aorystowego dodaje się s, które przed t i th odpada po spółgłoskach z wyjątkiem ṁ i r oraz po krótkich samogłoskach. Odpada więc to s i w pierww. dâ, dhâ, sthâ, które mają ten Aor. w Medium i końcowe â zamieniają w i. Końcówka dhvam przechodzi w ḍhvam po samogłoskach z wyjątkiem a, â i po r. Nieregularne: adhi-i ma adhyaishṭa albo adhyagîshṭa; dṛiś i sṛij mają adrâksham, asrâksham; gam i yam (w znaczeniu "ożenić się") mogą stracić m w Medium: agaṁsi albo agasi, ayaṁsi albo ayasi; pad (iść) ma 3 sing. med. apâdi; budh (zbudzić się) ma regularnie 3 sing. med. abuddha albo abodhi. Przykłady: kṛi: Act. akârsham, Med. akṛishi; bhaj (dzielić): Act. abhâksham, Med. abhakshi; tud 2 plur. act atautta; man (mniemać) 3 sing. med. amaṁsta; dâ Med. adishi, adithâḥ, adita etc.; kṛi Med. akṛishi, akṛithâḥ, akṛita, 2 plur. act. akârshṭa. Wzór odmiany nî (prowadzić): Activum. anaisham, anaishîḥ, anaishît; anaishva, anaishṭam, anaishṭâm; anaishma, anaishṭa, anaishuḥ. Medium. aneshi, aneshṭhâḥ, aneshṭa; aneshvahi, aneshâthâm, aneshâtâm; aneshmahi, aneḍhvam, aneshata.

5. ish-Aoristus. Mają go głównie pierww. przybierające -i w Inf., ale w Act. i stu, su, kram. Activum i Medium. Vṛiddhi w Activum mają tylko końcowe samogłoski,[x] inne mają Gunę w Act. i Med. Środkowe a pierwiastków na -ar, -al oraz vad i vraj wzdłuża się w Act., w innych pierww. dowolnie z wyjątkiem grah, kram, śvas, has i innych. Do tak utworzonego tematu aorystowego dodaje się -ish, które w 2-ej i 3-ej sing. Act. odpada, a końcówki są te same co w poprzednim Aor. Nieregularne: śvi (nabrzmiewać) ma aśvayît; ~~pierww. kl. 8-ej na n (ṇ) mogą w 2-ej i 3-ej sing. Act. to n (ṇ) odrzucić: tan: atanishṭhaḥ albo atathaḥ, atanishṭa albo atata; jan ma 3-a~~

x [illegible]

pierww. kl. 8-ej na n(ṇ) mogą w 2-ej i 3-ej sing. med. odrzucić to n(ṇ) wraz z suf. ish: tan ma atanishṭhâḥ albo atathâḥ, atanishṭa albo atata; jan ma 3-ą sing. med. ajanishṭa albo ajani; îsh zamiast ish przybierają grah zawsze (agrahîsham, agrahîshi), pw. vṛi i pierwiastki na ṛî dowolnie w Medium: avarishṭa albo avarîshṭa, stṛî: astarishṭa albo astarîshṭa. Wzór odmiany lû (żąć). Act. alâvisham,alâvîḥ,alâvît; alâvishva,alâvishṭam, alâvishṭâm; alâvishma,alâvishṭa,alâvishuḥ. Medium. alavishi,alavishṭhâḥ, alavishṭa; alavishvahi,alavishâthâm,alavishâtâm; alavishmahi,alavidhvam albo alaviḍhvam (dh dowolnie przechodzi w ḍh, jeśli przed poprzedzającem i znajduje się bezpośrednio półsamogłoska lub h), alavishata.

6. sish-Aoristus. Mają go pierwiastki zakończone na â i na dwugłoski e,ai,o, które przechodzą w â, oraz pierww. yam, ram, nam. Tylko Activum Sufiks sish, a ~~ī~~ w 2-ej i 3-ej sing. ish odpada. Wzór odmiany yâ (iść): ayâsisham,ayâsîḥ,ayâsît; ayâsishva,ayâsishṭam,ayâsishṭâm; ayâsishma,ayâsishṭa,ayâsishuḥ.- nam (kłaniać się): anaṁsisham,anaṁsîḥ,anaṁsît; anaṁsishva, anaṁsishṭam,anaṁsishṭâm; anaṁsishma,anaṁsishṭa,~~anaṁsish~~ anaṁsishuḥ.

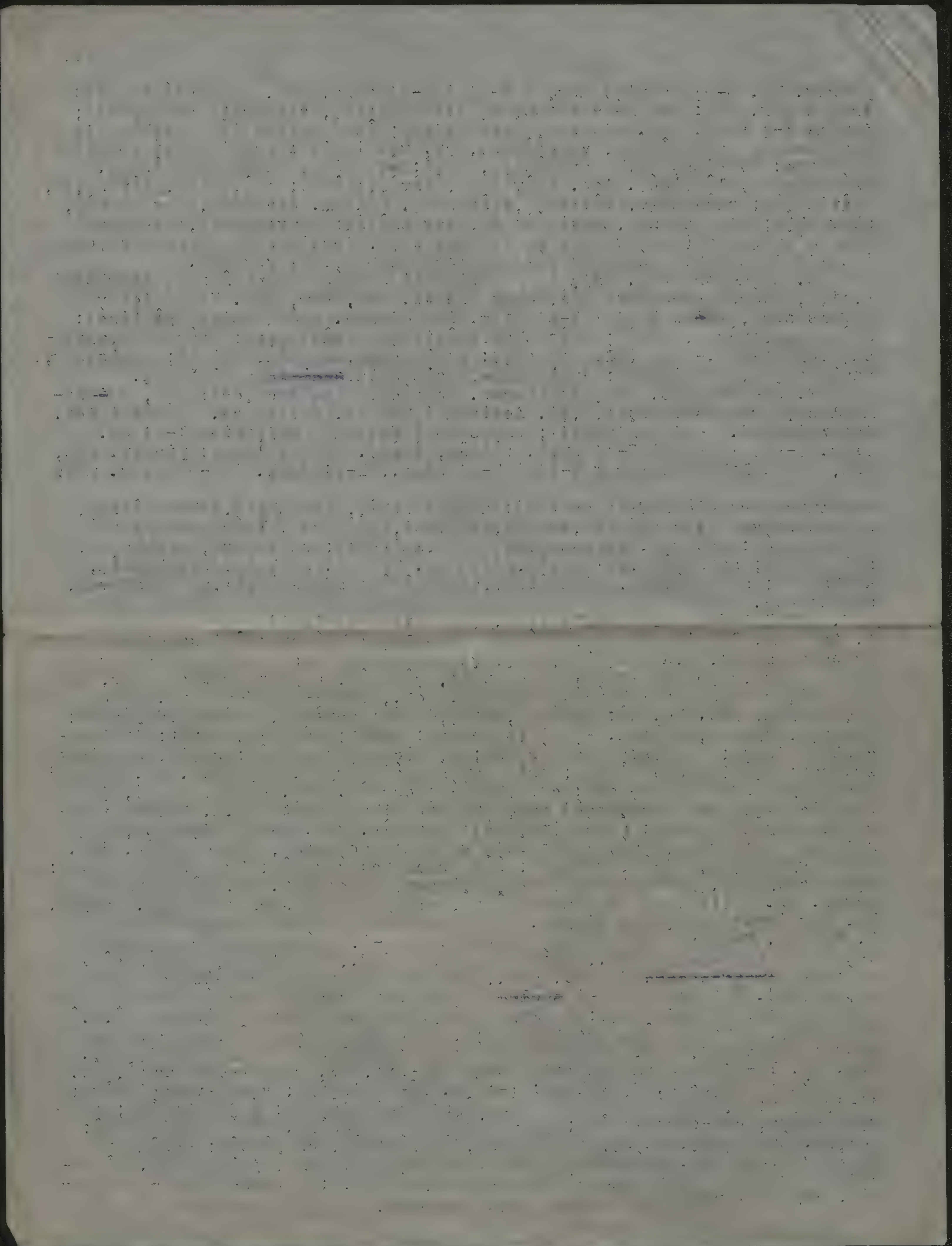
7. sa-Aoristus. Mają go pierww. zakończone na syczące lub h, z ~~i~~ samogłoską przedostatnią i,u,ṛi. Activum i Medium. Sufiks sa. Końcówki Act. jak w Imperf. 1-ej konjugacji; tak samo i Medium z wyjątkiem 1-ej os. sing. (-si) i 2-ej i 3-ej dual. (âthâm, âtâm). Nieregularne: pierww. guh, dih, duh i lih w Medium w 2-ej i 3-ej sing., 1-ej dual. i 2-ej plur. mogą

dowolnie odrzucić sufiks sa (sâ): aghukshathâḥ,aghukshata,aghukshâvahi, aghukshadhvam albo agûḍhâḥ,agûḍha,aguhvahi,aghûḍhvam. Wzór odmiany diś (pokazywać): Activum. adiksham,adikshaḥ,adikshat; adikshâva,adikshatam, adikshatâm; adikshâma,adikshata,adikshan. Medium. adikshi,adikshathâḥ, adikshata; adikshâvahi,adikshâthâm,adikshâtâm; adikshâmahi,adikshadhvam, adikshanta.

V. BENEDICTIVUS albo PRECATIVUS. (Optativus aoristi)

1. Activum. Do pierwiastku, którego samogłoski końcowe: â i dwugłoski przechodzą w e, i,u wzdłużają się, ṛi po spółgłoskach pojedyńczych przechodzi w ri,a po dwu spółgłoskach w ar, ṛî w îr, a po wargowych w ûr, dodaje się sufiks yâs i końcówki Potent. act., ale 2-a i 3-a sing. kończą się na yâḥ, yât. Np. dâ: deyâsam,deyâḥ,deyât; deyâsva,deyâstam,deyâstâm; deyâsma,deyâsta,deyâsuḥ. - gai (śpiewać): geyât; pâ (pić) peyât; ji (zwyciężać) jîyât; śru (słyszeć) śrûyât; kṛi (czynić) kriyât; smṛi (wspominać) smaryât; kṛî (sypać) kîryât; pṛî (napełniać) pûryât. W pierww. kl. 10-ej i pochodnych odrzuca się aya: cur (kraść): coryât. Pww. khan (kopać), jan (rodzić się), san (osiągnąć) mają khanyât albo khâyât i t.d. Nosowa spółgłoska zwykle odpada: bandh (wiązać): badhyât. Pww. zaczynające się od zgłoski va i svap (spać) zamieniają va w u: vac-ucyât, svap-supyât. Pww. yaj i vyadh mają ijyât, vidhyât; śâs (rządzić) śishyât; hve (wołać) hûyât; grah (chwytać), prach (pytać) mają gṛihyât, pṛicchyât. Pw. pâ (strzedz) ma pâyât. Pw. i (iść) ma regularnie îyât, ale po prefiksach iyât, np. udiyât. Pw. div (grać w grę) ma dîvyât.

2. Medium. Do pierwiastku albo do tematu na -i, który przybierają prawie wszystkie te same pierww., które go mają w Inf., dodaje się sufiks sî i końcówki ~~Imperf. med.~~ Potent. med., ale przed t i th w końcówkach wsuwa się s (sh). W temacie na -i ~~spółgł~~ samogłoski końcowe oraz środkowe prozodycznie krótkie mają Guṇę; w samym zaś pierwiastku tylko końcowe i,î,u,û mają Guṇę, końcowe ṛî przechodzi w îr, a po wargowych w ûr, końcowe dwugłoski przechodzą w â, wszystkie zaś inne samogłoski nie zmieniają się. Pww. kl. 10-ej i Causativa mają temat na -ayi, pw. grah temat grahî, pw. gam może m odrzucić. Przykłady: 1-a os. lû-lavishîya; vṛidh-vardhishîya; ji-jeshîya; pṛî-parishîya albo pûrshîya; glai-glâsîya; yuj-yukshîya; grah-grahîshîya; cur-corayishîya; gam-gaṁsîya albo gasîya. Wzór odmiany dâ: dâsîya,dâsishṭhâḥ,dâsîshṭa; dâsîvahi,dâsîyâstham,dâsîyâstâm; dâsîmahi, dâsîdhvam,dâsîran. Końcówka dhvam przechodzi w ḍhvam , jeżeli suf. sî poprzedza r albo samogłoska pierwiastkowa prócz a,â; w temacie na -i dowolnie, gdy to i poprzedza h albo półsamogłoska.

PASSIVUM.

I. FORMY SPECJALNE. Do pierwiastku dodaje się sufiks -ya i końcówki medjalne 1-ej konjugacji. Pierwiastek zmienia się jak w Benedict. act. z następującemi wyjątkami: końcowe â i dwugłoski nie przechodzą w e, lecz w â: dhyai: dhyâyate, jnâ: jnâyate, pâ (strzedz): pâyate. Przybierają î: gai (śpiewać), dâ (dać), dhâ (kłaść), do v. dâ (dzielić), dhe v. dhâ (ssać), pâ (pić), mâ (mierzyć), sthâ (stać), so v. sâ (wiązać), hâ (opuszczać).

Np. gîyate, dîyate i t.d. Pw. i zawsze się wzdłuża. Pw. tan (rozciągać) ma tanyate albo tâyate; tak samo pww. khan, jan i san. Pw. śî (leżeć) ma śayyate. Przykłady: ji:jîyate, śru:śrûyate, kṛi:kriyate, ale smṛi: smaryate, tṛî:tîryate, ale pṛî:pûryate, cur (corayati):coryate, bandh:badhyate, vac:ucyate, vad:udyate, vap:upyate, vas:ushyate, vah:uhyate, svap:supyate, yaj:ijyate, vyadh:vidhyate, śâs:śishyate, hve:hûyate, grah:gṛihyate, prach: pṛicchyate, div:dîvyate.

II. FORMY OGÓLNE. Passivum form ogólnych nie różni się od Medium z następującemi wyjątkami: w Perf. periphr. oprócz kṛi także pww. as i bhû używają się w Medium; jako Aor. pass. służy Medium tylko Aor. 4-go (s-), 5-go (ish-) i 7-go (sa-); wreszcie 3-a sing. Aor. pass. ma zawsze odrębną formę zakończoną na -i. Przed tą końcówką -i pierw. zmienia się, jak następuje: po końcowem â i dwugłoskach (które przechodzą w â) wsuwa się y, np. dâ:adâyi, gai:agâyi; inne końcowe samogłoski mają Vṛiddhi, np. nî:anâyi, śru:aśrâvi, kṛi:akâri; początkowe i środkowe samogłoski prozodycznie krótkie mają Gunę, np. lih:alehi, duh:adohi, dṛiś:adarśi; środkowe a prozodycznie krótkie wzdłuża się, np. vac:avâci (wyjątki: jan:ajani, han:aghâni, labh: alambhi albo alâbhi, pww. na -am nie wzdłużają a prócz pierwiastków kam,gam,nam,yam,ram,vam i â-cam, które mają akâmi,agâmi i t.d.). Pierww. klasy 10-ej i Causativa odrzucają zgłoskę ay: cur:acori, bhid (bhedayati): abhedi. Pierwiastki, które nie mają Aor. 4-go lub 5-go w Medium tworzą go specjalnie dla Passivum. Pierwiastki kl. 10-ej i Causativa mają w Passivum Aor. 5-ty (-ish dodaje się do tematu na ~~-ay~~, -ay lub do tem. bez -ay).

3-a sing. Aor. pass. służy jako temat, od którego pww. grah, dṛiś i han oraz wszystkie pierww. zakończone na samogłoskę mogą dowolnie tworzyć Aor. pass. i w innych osobach, a także i oba Futura, Conditionalis i Benedictivus pass. Tak utworzony Aor. pass. ma końcówki medjalne Aor. 5-go (-ish). Przykłady:

Pw. kṛi ma Aor. pass. jak Aor. med. 4-ty: akṛishi,akṛithâḥ, a k â r i; akṛishvahi,akṛishâthâm,akṛishâtâm; akṛishmahi,akṛiḍhvam,akṛishata a l b o: (od tematu 3-ej sing. Aor. pass.): akârishi,akârishṭhâḥ, a k â r i; akârishvahi,akârishâthâm,akârishâtâm; akârishmahi,akâridhvam v. akâriḍhvam, akârishata.- Pw. tud ma 3-ą sing. Aor. pass. atodi, a inne osoby tylko jak Medium Aor. 4-go: atutsi,atutthâḥ etc.- Pw. dṛiś ma 1-ą os. Aor. pass. adṛikshi albo adarśishi; pw. grah: agrahîshi albo agrâhishi; pw. han ma ahasi (Aor. 4-ty, sic!) albo aghânishi.

Futurum pass. kṛi 1-a os. karishye albo kârishye; dṛiś: drakshye v. darśishye; grah: grahîshye v. grâhishye i t.d.

Futurum priphr. pass. 1-a osoba: kṛi ma kartâhe albo kâritâhe; dṛiś: drashṭâhe albo darśitâhe etc.

Conditionalis pass. 1-a osoba: akarishye albo akârishye; adrakshye v. adarśishye etc.

Benedictivus pass. 1-a osoba: kṛishîya v. kârishîya, dâ:dâsîya albo dâyishîya i t.d.

Klasa 10-ta i Causativa mogą zgłoskę ay zatrzymać lub odrzucić: cur 3-a os. corayishyate v. corishyate; corayitâ v. coritâ; acorayishyata v. acorishyata; corayishîshṭa v. corishîshṭa.

CAUSATIVUM.

Causativa tworzą się od wszystkich pierwiastków i odmieniają się jak pierwiastki klasy 10-ej. Temat tworzy się przez dodanie do pierwiastku sufiksu -aya albo -paya. Ten ostatni przybierają pww. zakończone na â i na dwugłoski (które przechodzą także w â), np. jńa:jńâpayati, gai:gâpayati. Wszystkie inne pierwiastki przybierają -aya z zastosowaniem tych reguł, ~~jakie~~ które podane wyżej co do tematu specjalnego klasy 10-ej: pat-pâtayati; cur-corayati; kam-kâmayate; çam-çâmayati. Inne pww. na -am, np. gamgamayati, oraz następujące mają krótkie a: jan (rodzić się)-janayati, tvar (spieszyć)-tvarayati, prath (być sławnym)-prathayati, vyath (cierpieć)-vyathayati, jval (świecić się) po prefiksach -jvalayati, zresztą dowolnie. Inne przykłady regularne: budh-bodhayati, viś-veśayati, vṛidh-vardhayati, kḷip-kalpayati, nî-nâyayati, śru-śrâvayati, bhû-bhâvayati, kṛi-kârayati, tṛî-târayati. Nieregularne: i (iść): gamayati; adhi-i (uczyć się): adhyâpayati; krî (kupować):krâpayati; guh (ukrywać): gûhayati; jâgṛi (czuwać): jâgarayati; ji (zwyciężać): jâpayati; pâ (strzedz):pâlayati; pâ (pić):pâyayati; prî (cieszyć się):prînayati; bhî (bać się): bhâyayati i bhîshayate; mṛij (wycierać): mârjayati; ruh (rosnąć):rohayati,ropayati; labh (osiągnąć):lambhayati; sidh (przyjść do skutku):sâdnayati; han (zabijać); ghâtayati; hrî (wstydzić się):hrepayati; hve (wołać): hvâyayati; ṛi (iść):arpayati. Skracają a: kshai (znikać):kshapayati; śrai v. śrâ: (gotować):śrapayati; dowolnie glai v. glâ (być znużonym) i snâ (kąpać się): (ale po prefiksach zawsze zatrzymują â). Pw. jńâ ma jńâpayati (dać znać), ale jńapayati (pokazać).

DESIDERATIVUM.

Tworzy się od wszystkich pierwiastków oraz od Causativum: do pierw. reduplikowanego lub do reduplikowanego tematu na -i dodaje się -sa, i tak utworzony temat odmienia się jak pw. klasy 6-ej. Zgłoska reduplikacyjna zawiera samogłoskę i, a samogł. u tylko wtedy, gdy pierwiastek ma u albo ṛi,ṛî, które przeszło w ûr, np. pac-pipaksha; pâ-pipâsa; kship-cikshipsa; tud-tututsa; vid-vivitsa v. vividisha; kṛi-cikîrsha; mṛi-mumûrsha; ji-jigîsha; śru-suśrûsha (końcowe i,u wzdłużają się; końcowe ṛi,ṛî przechodzą w îr, po wargowych w ûr). Nieregularne: gam-jigâṃsa v. jigamisha; grah-jighṛiksha; dâ-ditsa; dhâ-dhitsa; âp-îpsa; pat-pitsa v. pipatisha; bhaj (osiągnąć)-bhiksha (żebrać); labh-lipsa; śak (móc)-śiksha (uczyć się); han-jighâṃsa; hve-juhûsha.

Tylko Praesens jest częściej w użyciu (Act. i Med.). W Passivum przed suf. -ya oraz w Bened. act. i w temacie na -i końcowe a tematu odpada. Desiderativa mają Perf. wyłącznie priphrasticum, Aor. 5-ty, Futura, Conditionalis i Benedict. med. od tematu na -i.

INTENSIVUM v. FREQUENTATIVUM.

Tworzy się od wszystkich jednozgłoskowych pierwiastków pierwszych 9 klas w dwojaki sposób: 1. przez reduplikację pierwiastku; tak utworzony temat odmienia się jak pw. klasy 3-ej; w formach mocnych przed spółgłoskami dowolnie wsuwa się î. Tylko Activum. 2. przez reduplikację i dodanie do pierwiastku suf. -ya; tak utworzony temat odmienia się jak pw. klasy 4-ej. Tylko Medium.

Pierwiastki zaczynające się od samogłoski nie mają Intensivum (jest tylko kilka wyjątków). Zgłoska reduplikacyjna wzmacnia się w różny sposób. Formy ogólne nie są w użyciu. Przykłady: dâ: 1.dâdâti,dâdeti, 2. dedîyate. pac: 1. pâpakti,pâpacîti, 2. pâpacyate. bhid: 1. bebhetti,bebhidîti; 2. bebhidyate. bhram: 1. bambhranti,bambhramîti; 2. bambhramyate i t.d.

DENOMINATIVA.

Są to słowa utworzone od imion przez dodanie sufiksów ya, aya,sya i innych. Tak utworzony temat odmienia się podług 1-ej konjugacji, np. tapas (pokuta):tapasyati (pokutuje); kalaha (kłótnia); kalahâyate (kłoci się); kshîra (mleko): kshîrasyati (pragnąć mleka); miśra (zmięszany): miśrayati (mięsza); amitra (nieprzyjaciel): amitrayate (staje się nieprzyjacielem).

PRZYMIOTNIKI I RZECZOWNIKI SŁOWNE.

PARTICIPIA.

Part. praes. act. i Part. fut. act. są dwutematowe. Temat mocny otrzymujemy po odrzuceniu samogłoski i od 3-ej plur. Ind. praes. act. lub Futuri act.: bhavant, dvishant, sunvant; słaby temat bez n: bhavat, dvishat, sunvat. Jeśli 3-a pl. Ind. praes. act. kończy się na -ati, to Part. praes. act. ma tylko jeden temat słaby: dadat, śâsat. Part. fut. act. neshyant (neshyat), bhavishyant (bhavishyat) i t.d.

Part. praes. med. I. konjugacji, Part. praes. pass., Part. fut. med. i równobrzmiący z ostatniem Part. fut. pass. tworzą się przez dodanie do tematu specjalnego lub do tematu Futuri sufiksu -mâna: bhavamâna, lubhyamâna, corayamâṇa; kriyamâṇa, coryamâṇa; neshyamâṇa jest Part. fut. med. i zarazem pass., ponieważ jednak Fut. pass. jest dwojakie, więc i Participium fut. pass. tworzy się także i od 3-ej sing. aor. pass.: nâyishyamâṇa, dâyishyamâṇa, bhâvishyamâṇa, corishyamâṇa (obok dâsyamâna, bhavishyamâṇa, corayishyamâna). Ale budh np., który to pierwiastek jako zakończony na spółgłoskę ma tylko jedno Futurum pass., ma też jedno tylko Part. fut. pass. bodhishyamâṇa.

Part. praes. med. II. konjugacji i Part. perf. med. (i pass.) tworzą się przez dodanie sufiksu -âna do słabego tematu specjalnego lub do słabego tematu Perf.: dvishâṇa, sunvâna, âpnuvâna; ninyâna (pw. nî prowadzić), pecâna (pw. pac piec). Pw. âs (siedzieć) ma Part. praes. med. âsîna.

Participia perf. act. są trzytematowe. Sufiksy są: vâṁs (mocny), vat (średni), ush (słaby) i dodają się do słabego tematu Perf. lub do tematu na -i (to i odpada zawsze przed sufiksem -ush): rud (płakać): rurudvâṁs, rurudvat, rurudush; pat (padać): petivâṁs, petivat, petush; sthâ (stać): tasthivâṁs, tasthivat, tasthush; vid (wiedzieć): vidvâṁs, vidvat, vidush; ale vid (znaleźć) ma vividvâṁs v. vividivâṁs etc. Do tematu Perf. dodaje się i, jeśli ten temat jest jednozgłoskowym, patrz wyż. pw. pat. Ale pierww. gam (iść), han (zabijać), dṛiś (widzieć), viś (wstąpić) i vid (znaleźć) przybierają dowolnie -i: jagmivâṁs v. jaganvâṁs, jaghnivâṁs v. jaghanvâṁs, dadṛiśivâṁs v. dadṛiśvâṁs, viviśivâṁs v. viviśvâṁs. Pw. ghas (jeść) ma jakshivâṁs, pww. khan i jan cakhanvâṁs i jajanvâṁs.

Participia act. i med. Perf. periphr. tworzą się przez dodanie do tematu na -âm Part. słów posiłkowych kṛi (Act. lub Med.), as i bhû (tylko Act.): cur: corayâṁcakṛivâṁs v. corayâṁcakrâṇa, corayâmâsivâṁs, corayâṁbabhûvâṁs (dla Act. i Med.).

Part. praeteriti pass. tworzy się przez dodanie do pierwiastku lub do tematu na -i (temat na -i mają pww. kl. 10-ej i Causativa, w których zgłoska aya odpada, Denominativa i pww. pochodne, ale i niektóre pww. pierwotne) sufiksu -ta: kship:kshipta, cur:corita, îps:îpsita. Inne pww. przybierają sufiks -na, który dodaje się bezpośrednio do pierwiastka: lag:lagna. Niektóre pww. mają dowolnie -ta lub -na: tvar (śpieszyć): tvarita v. tûrṇa, ghrâ (wąchać): ghrâta v. ghrâṇa, vid (osiągnąć): vitta v. vinna. Niektóre pww. zamiast Part. tworzą przymiotniki: kshai (chudnąć): kshâma (chudy); pac (piec): pakva (ugotowany, dojrzały); śush (schnąć): śushka (suchy); kṛiś (chudnąć): kṛiśa (chudy); phal (pękać): phulla rozkwitły.

Przykłady: 1) Sufiks -ta: ishṭa (yaj ofiarować); ukta (vac mówić); udita (vad mówić); upta (vap siać); ushita (vas mieszkać); ûḍha (vah wozić); kânta (kam miłować); kshata (kshan ranić); khâta (khan kopać); gata (gam iść); gîta (gai śpiewać); gṛihîta (grah wziąć); jagdha (jaksh jeść); jata (jan rodzić się); tata (tan rozciągać); datta (dâ dać); dashṭa (daṁś kąsać); nata (nam zginać); naddha (nah wiązać); pîta (pâ pić); pûrta (pṛî napełniać); pṛishṭa (prach pytać); baddha (bandh wiązać); bhṛishṭa (bhrajj smażyć); bhrânta (bhram błąkać się); mata (man mniemać); mita (mâ mierzyć); mugdha v. mûḍha (muh zmięszać się); yata (yam powściągać); ~~ram (bawić się)~~; rata (ram bawić się); lîḍha (lih lizać); viddha (vyadh przebóść); śayita (śî leżeć); śânta (śam uspokoić się); śishṭa (śâs karcić, rządzić); sakta (sañj lgnąć); sita (so v. sâ wiązać); supta (svap spać); soḍha (sah znosić); sthita (sthâ stać); snigdha (snih lipnąć); syûta (siv szyć); srasta (sraṁs spadać); hata (han zabić); hita (dhâ kłaść); hûta (hve wołać).

sypać); kshîṇa (kshi wyniszczyć); chinn
2) Sufiks -na: kîrṇa arzeć się); tîrṇa (tṛî przejść na drugą st.
ch-d (odciąć); jîrṇa (jṛîrṇa (pṛî napełniać); bhagna (bhañj łamać);
na); panna (pad popaść); (majj tonąć); vigna (vij przestraszyć się);
bhugna (bhuj giąć); magna (si sṛî rozłamać); sanna (sad siedzieć); stîrṇa
inna (vid znaleźć); s(hâ opuszczać).
stṛî rozściełać); hîr -vat (-vant w przypadkach mocnych) do Part. na -ta
Przez dodanie su praeteriti act.: dṛishṭavat (który widział), chin-
i na tworzy się Par
nat (który odciął)
Participia necessitatis (Fut. pass.) tworzą się za pomocą sufiksów
-tavya, -anîya i -ya. Suf. -tavya dodaje się do pierwiastku lub do tematu
na -i, a samogłoska pierwiastku końcowa i środkowa prozodycznie krótka
ma Gunę: kṛi:kartavya; cur:corayitavya, grah:grahîtavya, labh:labdhavya.
Pierw. zmienia się zupełnie tak samo jak w Infinit. przed sufiksem -tum.
Przed suf. -anîya końcowe dwugłoski pierwiastku przechodzą w â, samogłoski
końcowe i środkowe prozodycznie krótkie mają Gunę, Causativa i pww. klasy
10-ej przybierają temat bez zgłoski ay: dâ:dânîya, gai:gânîya, śru:śrava-
ṇîya, budh:bodhanîya, cur:coraṇîya, śru Caus.:śrâvaṇîya, ale guh:gûhanîya,
mṛij:mârjanîya. Przed suf. -ya końcowe â i dwugłoski przechodzą w e: dâ-
deya; gai-geya. Końcowe i,î mają Gunę, ṛi,ṛî Vṛiddhi: ji-jeya, nî-neya,
... tṛî-târya. Końcowe u,û przechodzą w av, a dla wyrażenia konie-
czności w âv: śru-śravya,śrâvya. Środkowe prozodycznie krótkie i,u,ṛi ma-
ją Gunę, ale ṛi nie zmienia się: vid-vedya, budh-bodhya, tṛid-tṛidya.
Środkowe a prozodycznie krótkie czasem się wzdłuża: vac-vâcya, ale śak-
śakya, labh-labhya. Końcowe c,j przechodzą czasem w k,g: sic-sekya, añj-
aṅgya. Causativa i pw. kl. 10-ej odrzucają aya: cur-corya. Nieregularne:
i-itya, kṛi-kṛitya (v. kârya), khan-kheya, dṛi (uważać)-dṛitya, bhṛi-
bhṛitya; âlabh-âlambhya, mṛij-mṛijya v. mârjya, śaṁs-śasya v. śaṁsya, śâs
-sishya, stu-stutya, han-vadhya.

INFINITIVUS.

Do pierwiastku lub do tematu na -i dodaje się suf. -tum; samogłoska
pierwiastkowa ma Gunę ... końcowe dwugłoski przechodzą w â.
Przykłady: 1) Nie przybierają -i pww. zakończone na samogłoskę z wy-
jątkiem û i ṛî oraz spółgłoskowe zakończone na pojedyncze spółgłoski k,n,
p,s,c,j,ch,ś,sh,dh,bh,h,d,m: pâ-pâtum, dâ-dâtum; ji-jetum; nî-netum; śru-
śrotum; dhe-dhâtum; gai-gâtum; kṛi-kartum; han-hantum; âp-âptum; vas-vas-
tum; pac-paktum; tyaj-tyaktum; sṛij-srashṭum (sic!); prach-prashṭum; yaj-
yashṭum; dṛiś-drashṭum (sic!); spṛiś-sprashṭum v. sprashṭum; kṛish- kar-
shṭum v. krashṭum; krudh-kroddhum; labh-labdhum; ruh-roḍhum; lih-leḍhum;
vah-voḍhum (sic!); dah-dagdhum; duh-dogdhum; nah-naddhum (sic!); ad-attum;
gam-gantum. Są to tak zwane pierwiastki Aniṭ.
2) Przybierają -i pww. zakończone na û i ṛî (te ostatnie mogą mieć
dowolnie î; grah ma zawsze î), pww. ḍî (lecieć) i śî (leżeć), niektóre za-
kończone na spółgłoski pojedyncze inne niż wyżej podane, na grupy spółgło-
skowe, pww. kl. 10-ej, Causativa (Inf. tworzy się od tematu bez odrzucenia
zgłoski ay), wreszcie pww. pochodne: bhû-bhavitum, ḍî-ḍayitum, śî-śayitum,
tṛî-taritum v. tarîtum, îksh-îkshitum, jîv-jîvitum, vand-vanditum, cur-co-
rayitum, yuj Caus.-yojayitum, budh Des.-bubodhishitum, budh Intens.-bobu-
dhitum. Są to tak zwane pierwiastki Seṭ.
3) Niektóre pww. dowolnie przybierają -i: gâh-gâhitum v. gâḍhum, guh-
gûhitum v. goḍhum, sah-sahitum v. soḍhum, mṛij-mârjitum v. mârshṭum.
Infinitivus jest Acc. sing. tematu imiennego na -tu.
GERUNDIUM (ABSOLUTIVUM). 1) Suf. -tvâ (Instr.sing.) dodaje się do
pierwiastku, do tematu na -i (w 10-ej kl. i Caus. na -ayi), a pw. zmienia
się jak w Part.praet.pass.: nî-nîtvâ, dhâ-hitvâ, dâ-dattvâ, yaj-ishṭvâ,
grah-gṛihîtvâ, pat-patitvâ, cur-corayitvâ. Ale hâ (opuszczać) ma hitvâ,
kram i inne kramitvâ v. krântvâ etc., likh-likhitvâ v. lekhitvâ, sraṁs-
sraṁsitvâ, grath (granth)-grathitvâ v. granthitvâ. 2) Pww. z prefiksami
mają -ya: pradâya,avatîrya,procya (vac),pradhyâya,prapûrya,nibadhya,âhûya,
saṁpṛicchya,vijitya (!),agamya v.âgatya,âhatya (tylko),pracorya,avagamayya
3) Suf. -am bardzo rzadki: kṛi-kâram, vid-vedam, dâ-dâyam, ci-câyam.

KONJUGACJA.

Słowa sanskryckie mają 3 liczby: pojedynczą, podwójną i mnogą; w każdej po 3 osoby; 3 strony: czynną (Parasmaipada), medjalną (Âtmanepada) i bierną, wreszcie 9 czasów i trybów: Ind. praes., Imperfectum, Imperativus, Potentialis albo Optativus, Futurum, Conditionalis, Perfectum, Aoristus i Benedictivus albo Precativus.

Odmiana słów polega na łączeniu końcówek z tematem albo też z pierwiastkiem. W czterech pierwszych czasach i trybach końcówki dodają się do tematu (formy s p e c j a l n e), w pięciu ostatnich do pierwiastku (formy o g ó l n e). Tematy urabiają się z pierwiastków, i podług tego dzielą się słowa sanskryckie na 10 klas: 1. vad-vada, bhû-bhava it.d. 2. dvish -dvish. 3. hu-juhu. 4. nah-nahya. 5. su-sunu. 6. tud-tuda. 7. rudh-rundh. 8. tan-tanu. 9. krî-krîṇî. 10. cur-coraya.

W czasach przeszłych występuje augment a, który z początkową samogłoską pierwiastku tworzy Vṛiddhi tej ostatniej: avadat, ale a-îkshata: aikshata, a-ukshat: aukshat, a-ṛishat: ârshat.

KOŃCÓWKI: Ind. praes. act. -mi, -si, -ti; -vas, -thas, -tas; -mas, -tha, -anti.

Ind. praes. med. -e, -se, -te; -vahe, -âthe, -âte; -mahe, -dhve, -ante.

Imperfectum i Potentialis act. -am, -s, -t; -va, -tam, -tâm; -ma, ~~-tha~~ -ta, -an (Pot. -us).

Imperf. i Pot. med. ~~-am (Pot.~~ -i (Pot. -a), -thâs, -ta; -vahi, -âthâm, -âtâm; -mahi, -dhvam, -anta (Pot. -ran).

Imperativus act. -âni, -dhi, -tu; -âva, -tam, -tâm; -âma, -ta, -antu.

Imper. med. -ai, -sva, -tâm; -âvahai, -âthâm, -âtâm; -âmahai, -dhvam, -antâm.

Stosownie do tego, czy temat we wszystkich formach pozostaje niezmienionym, czy też w niektórych się zmienia, dzielą się klasy słów na dwie konjugacje. Do pierwszej należą klasy 1,4,6,10; temat się nie zmienia. Do drugiej klasy 2,3,5,7,8,9. Tu niektóre formy mają temat słaby (formy słabe), inne zaś temat mocny (formy mocne).

PIERWSZA KONJUGACJA. W 1-ej klasie tworzy się temat przez dodanie do pierwiastku sufiksu a: vad-vada; pat-pata; nind-ninda; krîḍ-krîḍa. Przed tym sufiksem wszystkie końcowe samogłoski pojedyncze oraz samogłoski krótkie, po których następuje tylko jedna spółgłoska, przybierają Guṇę: ji-jejaya; nî-ne-naya; dru-dro-drava; bhû-bho-bhava; smṛi-smar-smara; tṛî-tar-tara; cit-cet-ceta; budh-bodh-bodha; vṛish-varsh-varsha; kḷip-kalp-kalpa. Regularnie zakończone na dwugłoski: hve-hvaya; gai-gâya.

W 4-ej klasie do pierwiastku dodaje się suf. ya: lubh-lubhya; krudh-krudhya; as-asya; naś-naśya; tush-tushya. Pierwiastki na -iv przybierają w temacie îv: div-dîvya.

W klasie 6-ej tworzy się temat jak w klasie 1-ej, ale samogłoska pierwiastku nie zmienia się: viś-viśa; spṛiś-spṛiśa; diś-diśa; sṛij-sṛija.

W klasie 10-ej dodaje się do pierwiastku suf. aya: piḍ-piḍaya. Końcowe samogłoski przybierają w temacie Vṛiddhi: jri-jrai-jrâyaya; dhû-dhâvaya; gṛi-gar-gâraya; pṛî-pâr-pâraya. Środkowe samogłoski krótkie, po których następuje tylko jedna spółgłoska, przybierają Guṇę jak w klasie 1-ej: cur-cor-coraya. Krótkie a, po którem następuje tylko jedna spółgłoska, wzdłuża się: kshal-kshâl-kshâlaya; pat-pât-pâtaya. Regularnie: daṇḍ-daṇḍaya; pûj-pûjaya i t. d.

Temat, jak widzieliśmy, we wszystkich formach pozostaje niezmienionym z następującemi wyjątkami: 1. Końcowe a tematu przed końcówkami zaczynającemi się od m i v wzdłuża się. 2. Końcowe a tematu zlewa się z początkowem a końcówki w krótkie a, z początkowem zaś â w 2-ej i 3-ej dualis oraz z początkowem e zlewa się w e.

W 2-ej sing. Imperat. act. końcówka -dhi odpada.

W Potent. act. i med. do tematu dodaje się î, a przed końcówkami samogłoskowemi îy: 1 sing. Pot. act. bhava-îy-am (bhaveyam), 2 sing. Pot. act. bhava-î-s (bhaves, bhaveḥ) i t. d.

WZÓR ODMIANY: bhû (być).

Ind. praes. act. bhavâmi, bhavasi, bhavati; bhavâvaḥ, bhavathaḥ, bhavataḥ; bhavâmaḥ, bhavatha, bhavanti.

Imperf. act. abhavam, abhavaḥ, abhavat; abhavâva, abhavatam, abhavatâm; abhavâma, abhavata, abhavan.

Imperativus act. bhavâni, bhava, bhavatu; bhavâva, bhavatam, bhavatâm; bhavâma, bhavata, bhavantu.

Potentialis act. bhaveyam, bhaveḥ, bhavet; bhaveva, bhavetam, bhavetâm; bhavema, bhaveta, bhaveyuḥ.

Ind. praes. med. bhave, bhavase, bhavate; bhavâvahe, bhavethe, bhavete; bhavâmahe, bhavadhve, bhavante.

Imperf. med. abhave, abhavathâḥ, abhavata; abhavâvahi, abhavethâm, abhavetâm; abhavâmahi, abhavadhvam, abhavanta.

Imperat. med. bhavai, bhavasva, bhavatâm; bhavâvahai, bhavethâm, bhavetâm; bhavâmahai, bhavadhvam, bhavantâm.

Potentialis med. bhaveya, bhavethâḥ, bhaveta; bhavevahi, bhaveyâthâm, bhaveyâtâm; bhavemahi, bhavedhvam, bhaveran.

Tak samo odmieniają się formy specjalne słów należących do klas 4-ej (lubh-lubhya pożądać), 6-ej (spṛiś-spṛiśa dotykać) i 10-ej (cur-coraya kraść) oraz tak zwanych Causativa (pat-pâtaya rzucać, jñâ-jñâpaya dać znać, patrz niżej) i Passivum (ji-jîya być zwyciężonym, patrz niżej), w których tematy kończą się na a.

TEMATY NIEREGULARNE I INNE SZCZEGÓLNE UWAGI. Klasa 1-sza: ṛi-ṛiccha (iść), kram-krâma (kroczyć), gam-gaccha (iść), guh-gûha (ukrywać), ghrâ-jighra (wąchać), câm-câma (pić), daṅś-daśa (kąsać), dâ-yaccha (dać), dṛiś-paśya (widzieć), pâ-piba (pić), yam-yaccha (powstrzymać), rañj-raja (czerwienić się), shṭhiv-shṭhîva (pluć), sañj-saja (lgnąć), sad-sîda (siąść), sthâ-tishṭha (stać).

Klasa 4-ta: jan-jâya (rodzić się), bhraṅś-bhraśya (padać), vyadh-vidhya (uderzyć, ranić), so-sya (dokończyć). Następujące wydłużają a w temacie: kram-krâmya (stąpać), tam-tâmya (ustawać, ginąć) i inne na -am, także mad-mâdya (być pijanym). Rzadko jest bhram (krążyć, błąkać się) na dowolnie bhrâmya, bhramya lub podług 1-ej klasy bhrama.

Klasa 6-ta: ish-iccha (życzyć sobie), kṛit-kṛinta (krajać), kṛî-kira (sypać), kshi-kshiya (mieszkać), dṛi-driya (cenić), nu-nuva (wielbić), prach-pṛiccha (pytać), bhrajj-bhṛijja (smażyć), mṛi-mriya (umierać), ri-riya (iść). Następujące wstawiają nosową przed końcową: kṛit-kṛinta, muc-muñca (uwolnić, wypuścić), lip-limpa (smarować), ~~vid~~ lup-lumpa (łamać), vid-vinda (znaleźć), sic-siñca (skrapiać).

Klasa 10-ta: mṛig-mṛigaya (szukać). Nie wzdłużają a: kath-kathaya (opowiadać), gaṇ-gaṇaya (liczyć), rac-racaya (układać).

DRUGA KONJUGACJA. Formy mocne w drugiej konjugacji są: cała liczba pojedyncza Ind. praes. act., cała liczba pojedyncza Imperf. act., wszystkie pierwsze osoby Imperat. act. i med. i 3 sing. Imperat. act.

~~W~~ W 2-ej klasie temat słaby nie różni się od pierwiastku; temat mocny przybiera Guṇę samogłoski pierwiastka, chyba że ta samogłoska jest prozodycznie długa i nie końcowa: dvish-dvesh; ale îś-îś.

W 3-ej klasie temat słaby tworzy się przez reduplikację pierwiastku, temat mocny przybiera Guṇę w zgłosce pierwiastkowej, jak w klasie 2-ej: hu-juhu-juho; bhṛi-bibhṛi-bibhar; jan-jajan-jajan; bhî-bibhî-bibhe. Reduplikacja podlega następującym prawidłom: spółgłoski aspirowane reduplikują się przez odpowiednie nieaspirowane (th przez t, dh przez d, ph przez p, bh przez b); gardłowe przez podniebienne (k i kh przez c, g, gh i h przez j); z grup spółgłoskowych przez pierwszą lub następującą ją spółgłoskę (dr przez d, kr przez c), ale grupy zaczynające się od syczącej przez drugą lub następującą ją spółgłoskę (st przez t, sth przez t, sk przez c). Co do ~~spółgło~~ samogłosek, to w sylabie reduplikacyjnej występuje ta sama samogłoska, co w pierwiastku, lecz jeśli ta ostatnia jest długą, to się skraca. Wyjątek stanowi ṛi pierwiastkowe, które się zastępuje przez i: hu-juhu; bhî-bibhî; dhâ-dadhâ; bhṛi-bibhṛi.

W 5-ej klasie temat słaby tworzy się przez dodanie do pierwiastku sufiksu nu; w temacie mocnym końcowe u tematu przybiera formę: su-sunu-sunô.

W 7-ej klasie temat słaby tworzy się przez wsunięcie spółgłoski nosowej przed końcową spółgłoską pierwiastku; w temacie mocnym ta nosowa spółgłoska przechodzi w na (ṇa): rudh-runadh-ruṇadh; yuj-yunj-yunaj; und-unad (jeśli pierwiastek zawiera już nosową spółgłoskę, to się ona wymiesza).

W [illegible] klasie temat słaby tworzy się przez dodanie do pierwiastku samogłoski u, która w temacie mocnym przybiera formę: tan-tanu-tano.

W 9-ej klasie temat słaby tworzy się przez dodanie do pierwiastku sufiksu nî (ṇî), który w temacie mocnym zamienia się na nâ (ṇâ). Jeśli [illegible] nosowa, to ni [illegible]: krî-krîṇî-krîṇâ; [illegible]; [illegible]. Przed końcówkami [illegible] w temacie słabym końcowa samogłoska [illegible]: krîṇ, [illegible].

[illegible] 1. [illegible] końcówka 3-ej plur. ante, antu, [illegible] w drugiej koniugacji ate, atu, [illegible].

2. [illegible] końcówki [illegible], [illegible] pierwiastkach 2-ej klasy oraz w pierwiastkach klasy 3-ej: [illegible]. [illegible] 3-ej pl. [illegible]. Imperf. [illegible], jeśli którą końcowa [illegible] tematu przybiera formę, [illegible] pierw. vid, [illegible] 2-ej klasy na -â i dvish (avidus; [illegible] v. [illegible]; [illegible] v. [illegible]).

3. [illegible] końcówka dhi po spółgłoskach, hi po samogłoskach: [illegible], ale krîṇîhi. Wyjątek ku: [illegible]. W klasach 5-ej i [illegible] samogłoski: [illegible], [illegible], ale [illegible]. W klasie 9-ej [illegible] przy [illegible]: krîṇâṇa, ale [illegible].

4. W Potent. act. do tematu dodaje się yâ (końcowe â odpada przed końcówką 3-ej plur. us). W Potent. med. natomiast î, a przed końcówkami [illegible]: [illegible], [illegible], [illegible].

[illegible]. Klasa 2. dvish (nienawidzieć). Temat: dvish i dvesh. Końcowa spółgłoska przechodzi w k przed s (które zamienia się w sh), a w ḍ przed [illegible] (które przechodzi w ḍh). [illegible] t i th końcówek [illegible] przechodzi w ṭ i ṭh.

Ind. praes. act. dveshmi, dvekshi, dveshṭi; dvishvas, dvishṭhas, dvishṭas; dvishmas, dvishṭha, dvishanti.

Imperf. act. adveshan, adveṭ, adveṭ; advishva, advishṭam, advishṭâm; advishma, advishṭa, advishan v. advishus.

[illegible] act. dveshâṇi, [illegible], [illegible]; dveshâva, [illegible], dvishṭâm; dveshâma, dvishṭa, dvishantu.

Potent. act. dvishyâm, dvishyâs, dvishyât; dvishyâva, dvishyâtam, dvishyâtâm; dvishyâma, dvishyâta, dvishyus.

Ind. praes. med. dvishe, [illegible], [illegible]; dvishvahe, dvishâthe, dvishâte; dvishmahe, dvishḍhve, dvishate.

Imperf. med. advishi, advishṭhâs, advishṭa; advishvahi, advishâthâm, advishâtâm; advishmahi, advishḍhvam, advishata.

Imperat. med. dvishai, [illegible], [illegible]; dveshâvahai, dvishâthâm, dvishâtâm; dveshâmahai, dvishḍhvam, dvishatâm.

Potent. med. dvishîya, dvishîthâs, dvishîta; dvishîvahi, dvishîyâthâm, dvishîyâtâm; dvishîmahi, dvishîdhvam, dvishîran.

Klasa 3. hu (ofiarować). Tematy juho i juhu przez [illegible], a [illegible].

Ind. praes. act. juhomi, juhoshi, juhoti; juhuvas, juhuthas, juhutas; juhumas, juhutha, juhvati.

Imperf. act. ajuhavam, ajuhos, ajuhot; ajuhuva, ajuhutam, ajuhutâm; ajuhuma, ajuhuta, ajuhavus.

Imperat. act. juhavâni, juhudhi, juhotu; juhavâva, juhutam, juhutâm; juhavâma, juhuta, juhvatu.

Potent. act. juhuyâm, juhuyâḥ, juhuyât; juhuyâva, juhuyâtam, juhuyâtâm; juhuyâma, juhuyâta, juhuyuḥ.

Ind. praes. med. juhve, juhushe, juhute; juhuvahe, juhvâthe, juhvâte; juhumahe, juhudhve, juhvate.

Imperf. med. ajuhvi, ajuhuthâḥ, ajuhuta; ajuhuvahi, ajuhvâthâm, ajuhvâtâm; ajuhumahi, ajuhudhvam, ajuhvata.

Imperat. med. juhavai, juhushva, juhutâm; juhavâvahai, juhvâthâm, juhvâtâm; juhavâmahai, juhudhvam, juhvatâm.

~~juhvîPotent. [illegible] juhvîvahi, juhvîyâthâm,~~

Potent. med. juhvîya, juhvîthâḥ, juhvîta; juhvîvahi, juhvîyâthâm, juhvîyâtâm; juhvîmahi, juhvîdhvam, juhvîran.

Klasa 5. su (wyciskać). Tematy sunu i suno przed spółgłoskami, ~~sunv~~ i sunav przed samogłoskami. Przed końcówkami zaczynającemi się ~~od~~ od m i v końcowe u tematu może odpaść. W 2-ej sing. Imperat. act. końcówka hi odpada (patrz wyż. uwaga 3).

Ind. praes. act. sunomi, sunoshi, sunoti; sunuvaḥ v. sunvaḥ, ~~sunumaḥ~~ sunuthaḥ, sunutaḥ; sunumaḥ v. sunmaḥ, sunutha, sunvanti.

Imperf. act. asunavam, asunoḥ, asunot; asunuva v. asunva, asunutam, asunutâm; asunuma v. asunma, asunuta, asunvan.

Imperat. act. sunavâni, sunu, sunotu; sunavâva, sunutam, sunutâm; sunavâma, sunuta, sunvantu.

Potent. act. sunuyâm, sunuyâḥ, sunuyât; sunuyâva, sunuyâtam, sunuyâtâm; sunuyâma, sunuyâta, sunuyuḥ.

Ind. praes. med. sunve, sunushe, sunute; sunuvahe v. sunvahe, sunvâthe, sunvâte; sunumahe v. sunmahe, sunudhve, sunvate.

Imperf. med. asunvi, asunuthâḥ, asunuta; asunuvahi v. asunvahi, asunvâthâm, asunvâtâm; asunumahi v. asunmahi, asunudhvam, asunvata.

Imperat. med. sunavai, sunushva, sunutâm; sunavâvahai, sunvâthâm, sunvâtâm; sunavâmahai, sunudhvam, sunvatâm.

Potent. med. sunvîya, sunvîthâḥ, sunvîta; sunvîvahi, sunvîyâthâm, sunvîyâtâm; sunvîmahi, sunvîdhvam, sunvîran.

Podług tego wzoru odmieniają się także pierwiastki zakończone na spółgłoskę, ale końcowa zgłoska tematu nu przed samogłoskami przechodzi zawsze w nuv, a prócz tego 2-ga sing. Imperat. act. nie odrzuca końcówki hi: âp (osiągać) tworzy âpnuvaḥ, âpnumaḥ (końcowe u przed m i v nigdy nie odpada), âpnuvanti, âpnuhi.

Klasa 7. rudh (oblegać). Tematy rundh i ruṇadh.

Ind. praes. act. ruṇadhmi, ruṇatsi, ruṇaddhi (końcowe dh z następującem t, th, i dh daje ddh); rundhvaḥ, runddhaḥ, runddhaḥ; rundhmaḥ, runddha, rundhanti.

Imperf. act. aruṇadham, aruṇat, aruṇat (2-ga sing. może także brzmieć aruṇaḥ); arundhva, ~~arunddhâm~~ arunddham, arunddhâm; arundhma, arunddha, arundhan.

Imperat. act. ruṇadhâni, runddhi, ruṇaddhu; ruṇadhâva, runddham, runddhâm; ruṇadhâma, runddha, rundhantu.

Potent. act. rundhyâm, rundhyâḥ, rundhyât; rundhyâva, rundhyâtam, rundhyâtâm; rundhyâma, rundhyâta, rundhyuḥ.

Ind. praes. med. rundhe, runtse, runddhe; rundhvahe, rundhâthe, rundhâte; rundhmahe, runddhve, rundhate.

Imperf. med. arundhi, arunddhâḥ, arunddha; arundhvahi, arundhâthâm, arundhâtâm; arundhmahi, arunddhvam, arundhata.

Imperat. med. ruṇadhai, runtsva, runddhâm; ruṇadhâvahai, rundhâthâm, rundhâtâm; ruṇadhâmahai, runddhvam, rundhatâm.

Potent. med. rundhîya, rundhîthâḥ, rundhîta; rundhîvahi, rundhîyâthâm, rundhîyâtâm; rundhîmahi, rundhîdhvam, rundhîran.

Klasa 8. tan (rozciągać). Tematy tanu i tano przed spółgłoskami, tanv i tanav przed samogłoskami. Przed m i v końcowe u tematu może odpaść, a w 2-ej sing. Imperat. act. końcówka hi odpada. Pierwiastki klasy 8-ej odmieniają się zatem zupełnie podług wzoru pierwiastków klasy 5-ej zakończonych na samogłoskę (su).

Klasa 9. krî (kupować). Tematy krîṇî i krîṇâ. Temat słaby przed samogłoskami krîṇ.

Ind. praes. act. krîṇâmi, krîṇâsi, krîṇâti; krîṇîvaḥ, krîṇîthaḥ, krîṇîtaḥ; krîṇîmaḥ, krîṇîtha, krîṇanti.

Imperf. act. akrîṇâm, akrîṇâḥ, akrîṇât; akrîṇîva, akrîṇîtam, akrîṇîtâm; akrîṇîma, akrîṇîta, akrîṇan.

Imperat. act. krîṇâni, krîṇîhi, krîṇâtu; krîṇâva, krîṇîtam, krîṇîtâm; krîṇâma, krîṇîta, krîṇantu.

Potent. act. krîṇîyâm, krîṇîyâḥ, krîṇîyât; krîṇîyâva, krîṇîyâtam, krîṇîyâtâm; krîṇîyâma, krîṇîyâta, krîṇîyuḥ.

Ind. praes. med. krîṇe, krîṇîshe, krîṇîte; krîṇîvahe, krîṇâthe, krîṇâte; krîṇîmahe, krîṇîdhve, krîṇate.

Imperf. med. akrîṇi, akrîṇîthâḥ, akrîṇîta; akrîṇîvahi, akrîṇâthâm, akrîṇâtâm; akrîṇîmahi, akrîṇîdhvam, akrîṇata.

Imperat. med. krîṇai, krîṇîshva, krîṇîtâm; krîṇâvahai, krîṇâthâm, krîṇâtâm; krîṇâmahai, krîṇîdhvam, krîṇatâm.

Potent. med. krîṇîya, krîṇîthâḥ, krîṇîta; krîṇîvahi, krîṇîyâthâm, krîṇîyâtâm; krîṇîmahi, krîṇîdhvam, krîṇîran.

PIERWIASTKI NIEREGULARNE DRUGIEJ KONJUGACJI. I INNE GODNE UWAGI.

KLASA 2. 1) Pierwiastki na â mają tylko Activum; temat mocny nie różni się od słabego; 3-cia plur. Imperf. act. ma dowolnie końcówkę an albo us (p. wyż. uwaga 2). Np. yâ iść. 1)

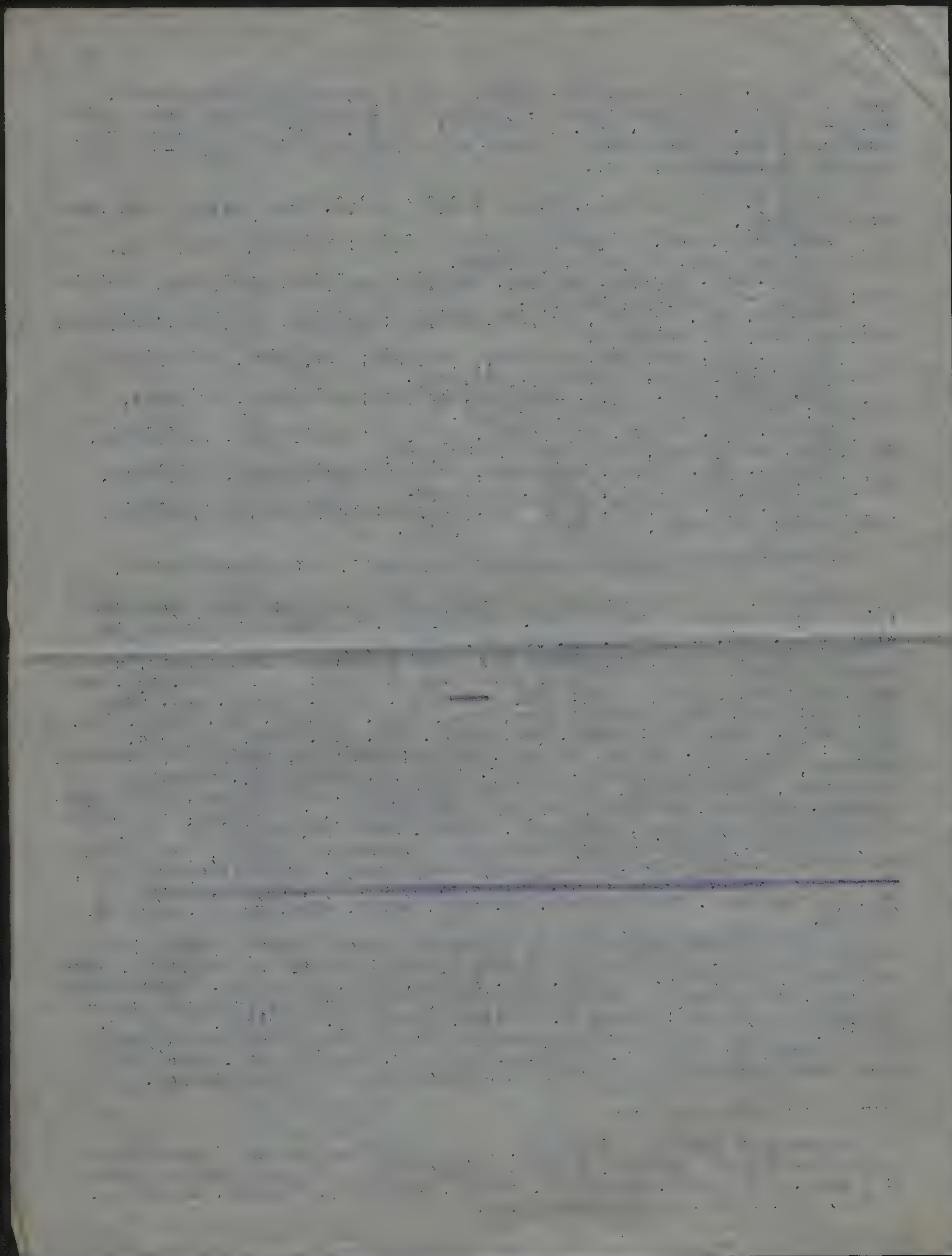
2) Pierw. i (iść) przechodzi w y przed końcówkami anti i antu, a w Medium (adhi-i uczyć się) w iy przed samogłoskami: Ind. praes. act. emi, eshi, eti; ivaḥ, ithaḥ, itaḥ; imaḥ, ~~ita~~ itha, yanti. Imperf. act. âyam, aiḥ, ait; aiva, aitam, aitâm; aima, aita, âyan. Imperat. act. ayâni, ihi, etu; ayâva, itam, itâm; ayâma, ita, yantu. Pot. act. iyâm, iyâḥ etc. Medium: Ind. praes. adhîye, adhîshe, adhîte; adhîvahe, adhîyâthe, adhîyâte, adhîmahe, adhîdhve, adhîyate. Imperf. adhyaiyi, adhyaithâḥ, adhyaita; adhyaivahi, adhyaiyâthâm, adhyaiyâtâm; adhyaimahi, adhyaidhvam, adhyaiyata. Imperat. adhyayai, adhîshva, adhîtâm; adhyayâvahai, adhîyâthâm, adhîyâtâm; adhyayâmahai, adhîdhvam, adhîyatâm. Potent. adhîyîya, adhîyîthâḥ etc.

3) Pierw. śî (leżeć) przybiera Guṇę i w słabych formach, tematy zatem są śe przed spółgłoskami, a śay przed samogłoskami. Przed końcówkami ate, ~~ate, atu wsuwa r. Tylko Medium. Np. śaye, śeshe, śete, śerate, śerat~~ ata, atâm wsuwa r. Tylko Medium. Np. śaye, śeshe, śete, śerate, aśerata, śeratâm.

4) Pierwiastki zakończone na u mają w temacie mocnym Vṛiddhi (au) zamiast Guṇy (o), ale tylko przed spółgłoskami: yu (łączyć) ma yaumi, yaushi, yauti; yuvaḥ etc. Imperat. act. yavâni, yuhi, yautu etc. Pierwiastki tu (tyć), ru (ryczeć) i stu (wielbić) mają w formach mocnych przed spółgłoskami au albo avî: staumi v. stavîmi, staushi v. stavîshi, stauti v. stavîti, a prócz tego dowolnie wsuwają î przed spółgłoskami we wszystkich formach słabych: stumaḥ v. stuvîmaḥ, stutha v. stuvîtha etc. Końcówka pierwiastku u przechodzi w uv przed samogłoskami w formach słabych.

---

1) Wyjątek daridrâ być ubogim. Pierwiastek ten odrzuca â przed samogłoskami w formach słabych, a przed spółgłoskami w formach słabych wsuwa i: 3 plur. Ind. praes. daridrati. Imperf. adaridruḥ, Imperat. daridratu. 1 plur. Ind. praes. daridrimaḥ i t. d.

5) Pw. brû w formach mocnych przed spółgłoskami wsuwa î: bravîti, bravîtu, abravît; ale abravam. Przed samogłoskami w formach słabych û przechodzi w uv: bruvanti. Pw. sû (rodzić) nie ma Guṇy w formach mocnych: suve, sûshe, sûte i t. d.

6) W pierwiastkach na ṛi końcowa samogłoska w formach słabych przed samogłoskami przechodzi w r: jâgṛi (czuwać): jâgrati (p. wyż. uwaga 2), ajâgaruḥ. 2 i 3 sing. Imperf. act. ajâgaḥ (zam. ajâgars, ajâgart).

7) Pierwiastki na c, j przybierają k przed t, th, s (sh), a g przed dh: vac (mówić): vacmi, vakshi, vakti; vacvaḥ, vakthaḥ, vaktaḥ; vacmaḥ, vaktha. Pw. vac nie ma 3-ej plur. Ind. praes. act.

8) W pierwiastkach na d 2 sing. Imperf. act. kończy się dowolnie na t lub s (ḥ): vid (wiedzieć): avedam, avet v. aveḥ, avet. Pw. vid może w Ind. praes. act. przybrać dowolnie końcówki Perfectum: veda, vettha, veda; vidva, vidathuḥ, vidatuḥ; vidma, vida, viduḥ, a w Imperat. act. vidâm z formami Imperat. act. pierwiastku kṛi (czynić): vidâmkaravâṇi etc. Pw. ad (jeść) ma nieregularne 2 sing. Imperf. act âdaḥ i 3 sing. âdat.

9) Pw. han traci w formach słabych n przed t i th: hanmi, haṁsi, hanti; hanvaḥ, hathaḥ hataḥ etc. Prócz tego 3 plur. Ind. praes. act. brzmi ghnanti, Imperf. aghnan, Imperat. ghnantu, a 2 sing. Imperat. act. jahi.

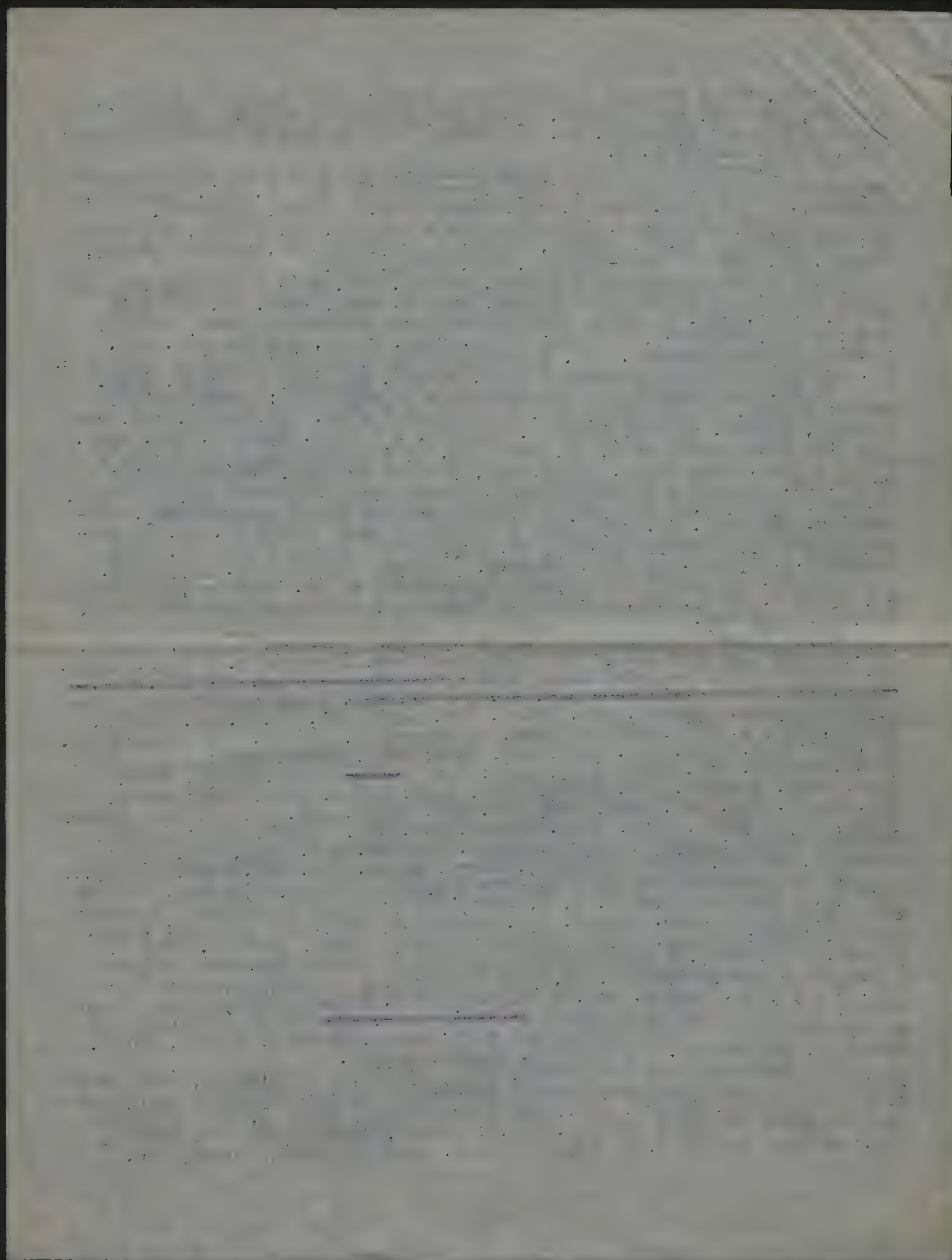
10) Pierwiastki na ś, sh, ksh i pw. mṛij (obcierać) przybierają k przed s (sh), sh przed t, th (ṭ, ṭh), ḍ przed dh (ḍh). Porównaj wyżej dvish. Pw. mṛij ma w formach mocnych zawsze Vṛiddhi zamiast Guṇy (mârjmi, mârkshi, mârshṭi), a dowolnie w formach słabych przed samogłoskami: mṛijanti v. mârjanti. Pw. vaś (życzyć sobie) ma temat słaby uś. Pw. îś (panować) wsuwa i przed końcówkami se, sva, dhve i dhvam w Imperat. (nie w Imperf.): îśishe. îśishva, îśidhve, îśidhvam (ale Imperf. aiḍḍhvam).

11) Pw. îḍ (czcić) ma te same właściwości co îś. Końcowe ḍ przechodzi w ṭ przed t, th (ṭ, ṭh), a końcówka dhvam po ḍ przechodzi w ḍhvam: îṭṭe, aiṭṭhâḥ, aiḍḍhvam.

12) W pierwiastkach na s końcowe s odpada przed dh; 2 sing. Imperf. act. kończy się na t lub ḥ: âs (siedzieć): âse, âsse, âste. 2 plur. âdhve. Pw. śâs (panować) ma temat słaby śish ~~z wyjątkiem 2 sing. Imperat. act. śâdhi. Zob. także wyżej uwagę 2. Np. Imperf. act.~~ przed spółgłoskami z wyjątkiem 2 sing. Imperat. act. śâdhi. Zob. także wyż. uw. 2. Np. Imperf. aśâsam, aśâḥ v. aśât, aśât (3 sing. ma zawsze t), aśâsuḥ. Nieregularny pw. as (być): Ind. praes. act. asmi, asi, asti; svaḥ, sthaḥ, staḥ; smaḥ, stha, santi. Imperf. act. âsam, âsîḥ, âsît; âsva, âstam, âstâm; âsma, âsta, âsan. Imperat. act. asâni, edhi, astu; asâva, stam, stâm; asâma, sta, santu. Pot. act. syâm, syâḥ etc. Ind. praes. med. he, se, ste; svahe, sâtha, sâte; smahe, dhve, sate. Imperf. med. âsi, âsthâḥ, âsta; âsvahi, âsâthâm, âsatâm; âsmahi, âdhvam, âsata. Imperat. med. asai, sva, stâm; asâvahai, sâthâm, sâtâm; asâmahai, dhvam, satâm. Pot. med. sîya, sîthâḥ...

13) W pierwiastkach na h końcowe h łącznie z następującem t, th i dh daje ḍh, a poprzedzające a, i, u, wzdłuża się; przed s końcowe h przechodzi w k, a 2 i 3 sing. Imperf. act. kończy się na ṭ: lih (lizać): lehmi, lekshi, leḍhi; lihvaḥ, lîḍhaḥ, lîḍhaḥ; lihmaḥ, lîḍha, lihanti, Imperf. aleham, aleṭ, aleṭ. W pierwiastkach duh (doić) i dih (smarować) końcowe h łącznie z następującem t, th, i dh daje gdh, a z następującem s daje ksh. 2 i 3 sing. Imperf. act. kończy się na k. W tym przypadku oraz w formach z końcówkami gdhve i gdhvam ~~jakoteż wtedy, gdy~~ lub ze środkowem ksh początkowe d pierwiastku przechodzi w dh: dohmi, dhokshi, dogdhi, adhok, dhugdhve, adhugdhvam. Ale Imperat. digdhi, dugdhi.

14) Pierwiastki an (oddychać), jaksh (jeść), rud (płakać), śvas (wzdychać) i svap (spać) wsuwają i przed końcówkami spółgłoskowemi z wyjątkiem 2-ej i 3-ej sing. Imperf. act., gdzie przybierają a lub î, oraz końcówek zaczynających się od y (Potent. act.): rodimi, rodishi, roditi, rudivaḥ etc.; arodam, arodaḥ v. arodîḥ, arodat v. arodît; rudyâm, rudyâḥ etc.

KLASA 3. 1) Pw. regularny bhṛi (nosić). Tematy bibhṛi, przed samogł. bibhr; mocny bibhar: bibharmi, bibharshi, bibharti; bibhṛivaḥ; bibhrati. Imperf. act. abibharam, abibhaḥ, abibhaḥ; abibhṛiva; abibharuḥ.

2) Pierwiastki dâ (dać) i dhâ (kłaść) mają temat słaby dad i dadh. ~~Końcowe dh tematu dadh łącznie z następującem ---~~ Temat dadh przed t i th przechodzi w dhat. 2-ga sing. Imperat. act. brzmi dehi, dhehi. Np. dâ: dadâmi, dadâsi, dadâti; dadvaḥ; dadati. dhâ: dadhâmi, dadhâsi, dadhâti; dadhvaḥ, dhatthaḥ, dhattaḥ; dadhmaḥ, dhattha, dadhati. Inne formy z aspirowaną spółgłoską początkową: dhatse, dhatte, dhaddhve, adhattam, adhattâm, adhatta, adhatthâḥ, adhatta, adhaddhvam, dhattam, dhattâm, dhatta, dhatsva, dhaddhvam.

3) Pierwiastki mâ (mierzyć) i hâ (iść) używają się tylko w Medium i mają tematy mimî i jihî przed spółgłoskami, mim i jih przed samogłoskami: mime, mimîshe, mimîte; jihe, jihîshe, jihîte. Natomiast pw. hâ opuszczać Act. ma temat mocny jahâ, temat słaby przed spółgłoskami jahî v. jahi, a przed samogłoskami i w Potent. jah. 2-ga sing. Imperat. act. jahâhi, jahîhi v. jahihi. Np. jahâmi, jahîvaḥ v. jahivaḥ, jahati, jahyâm.

4) Pw. bhî (bać się) ma temat mocny bibhe (przed samogł. bibhay), słaby bibhî v. bibhi (przed samogł. bibhy): bibhemi, bibhîvaḥ v. bibhivaḥ, bibhyati, abibhayuḥ, bibhayâni.

5) Pw. pṛi napełniać regularny jak bhṛi (p.w.). Natomiast pṛî napełniać ma temat mocny pipar, słaby pipûr przed spółgłoskami, a pipur przed samogłoskami: piparmi, pipûrvaḥ, pipurati, apiparuḥ.

6) Pierwiastki nij (myć), vij (dzielić) i vish (przenikać) mają Guṇę w zgłosce reduplikacyjnej, natomiast w formach mocnych przed samogłoskami nie mają Guṇy samogłoski pierwiastkowej: nenejmi, nenijati, nenijâni. Zmiana końcowych spółgłosek jak wyżej w klasie 2-ej Nr. 7 i 10.

KLASA 5. Pw. śru (słyszeć) ma tematy śṛiṇu i śṛiṇo.

KLASA 7. Pw. tṛih (bić, zabić) ma temat słaby regularnie tṛiṁh, temat mocny przed samogłoskami regularnie tṛiṇah, ale przed spółgłoskami tṛiṇeh, np. tṛiṇehmi, tṛiṇeḍhi (p.w. Kl. 2, Nr. 13), tṛiṁhvaḥ, atṛiṇaham.

Regularne są yuj (łączyć), pish (miażdżyć), hiṁs (zabijać, krzywdzić). Np. yunajmi, yunakshi, yunakti, yuṅjvaḥ; ayunajam, ayunak, ayunak; yunajâni, yuṅgdhi, yunaktu it. d. apinasham, apinaṭ, apinaṭ, apiṁshva; piṇḍḍhi i t. d. ahinasam, ahinaḥ v. ahinat, ahinat; ahiṁsva; hindhi.

KLASA 8. Pw. kṛi (czynić) ma temat mocny karo (przed samogł. karav), słaby kuru (przed samogł. kurv), ale przed m, y, v zawsze kur: karomi, karoshi, karoti; kurvaḥ, kuruthaḥ, kurutaḥ; kurmaḥ, kurutha, kurvanti. Imperf. akaravam, akaroḥ, akarot etc. Potent. kuryâm, kuryâḥ etc.

KLASA 9. 1) Pierwiastki dhû (trząść), pû (czyścić), lû (ciąć) skracają w temacie û na u: dhunâti, punâti, lunâti.

2) Pw. grah (brać) ma w temacie ṛi zamiast ra: gṛihṇâti, gṛihâṇa (2 sing. Imperat. act., patrz wyż.), gṛihṇîtam.

3) Pw. jñâ (znać) ma tematy jânî i jânâ: jânâti, jânîmaḥ.

FORMY OGÓLNE.

I. FUTURUM.

Temat futurum tworzy się przez dodanie do pierwiastku, którego samogłoska przybiera Guṇę, a końcowe dwugłoski przechodzą w â, lub do tematu pierwiastkowego na -i sufiksu sya. Do tak utworzonego tematu dodają się końcówki Ind. praes. act. i med. 1-ej konjugacji. ~~Wsz~~ Temat na -i mają te same pierwiastki, które przybierają -i w Inf. (patrz niż.), ale pierww. na -ṛi przybierają zawsze -i, pierww. gam (iść) i han (zabijać) zawsze w Act., natomiast pierww. vṛit (istnieć), vṛidh (rosnąć) i syand (ciec) tylko w Med. co -i przybierają. W pierww. kl. 10-ej i Causativach temat Fut. kończy się na -ayishya. Przykłady: dâ (dawać): dâsyâmi; gai (śpiewać): gâsyâmi; nî (prowadzić): neshyâmi; bhid (rozłupać): bhetsyâmi; śî (leżeć): śayishye; bhû (być): bhavishyâmi; kṛi (czynić): karishyâmi, karishye; gam: gamishyâmi, ale saṃgaṃsye; vṛit: vartsyâmi, ale vartishye; cur (kraść): corayishyâmi; sṛij (tworzyć): srakshyâmi; dṛiś (widzieć): drakshyâmi; dah (palić): dhakshyâmi; duh (doić): dhokshyâmi; tṛî (przepłynąć) ma tarishyâmi v. tarîshyâmi, grah (chwytać) tylko grahîshyâmi.

Fut. p e r i p h r a s t i c u m. Do Nom sing. masc. nominis agentis na -tṛi dodaje się Ind. praes. słowa posiłkowego as (być) act. i med., ale w 3-ej os. wszystkich trzech liczb słowo posiłkowe odpada, a zostaje tylko w Act. i Med. bez różnicy Nom sing., du. lub plur. tematu na -tṛi. Taki temat tworzy się przez dodanie sufiksu -tṛi do pierwiastku lub do tematu pierwiastkowego na -i, a w obu przypadkach pierw. zmienia się jak w Inf. i w tych samych przypadkach co w Inf. przybiera -i. To Fut. mogą mieć wszystkie pierwiastki. Przykłady: dâtâsmi, dâtâhe; bhavitâsmi, bhavitâhe; grahîtâsmi, grahîtâhe. Wzór odmiany: Act. drashṭâsmi (od pw. dṛiś widzieć), drashṭâsi, drashṭâ; drashṭâsvaḥ, drashṭâsthaḥ, drashṭârau; drashṭâsmaḥ, drashṭâstha, drashṭâraḥ. Med. drashṭâhe, drashṭâse, drashṭâ; drashṭâsvahe, drashṭâsâthe, drashṭârau; drashṭâsmahe, drashṭâdhve, drashṭâraḥ.

II. CONDITIONALIS.

Temat ten sam co w Fut., tylko końcówki Imperf. act. i med. 1-ej konj. oraz augment. Jest to t.zw. modus irrealis. Np. adâsyam, adâsyaḥ adâsyat; adâsye, adâsyathâḥ, adâsyata.

III. PERFECTUM.

1. Perf. r e d u p l i k o w a n e. Pierwiastek przybiera reduplikację. Spółgłoski reduplikują się podług reguł podanych co do tematu klasy 3-ej (patrz wyż.). Samogłoski pierwiastkowe krótkie i długie, czy to środkowe, czy końcowe, zastąpione są w zgłosce reduplikacyjnej przez odpowiednie krótkie, tak samo i Guṇa i Vṛiddhi środkowe; ale końcowym Guṇa i Vṛiddhi (które przechodzą w â) oraz samogłoskom ṛi, ṛî, ḷi odpowiada w zgłosce red. samogłoska a: sthâ-tasthâ, jîv, jijîv, sev-siṣhev, gai-jagâ, kṛi-cakṛi, tṛî-tatṛî etc. Początkowe samogłoski a, po których następuje tylko jedna spółgłoska, i, u, przechodzą w â, î, û; dwie ostatnie w iy, uv, jeżeli i, u pierwiastkowe przechodzą w samogłoski pierwotne. Samogł. â pozostaje niezmienioną; a, po którem następują 2 spółgłoski, oraz ṛi reduplikują się przez ân. Np. ad-âd; ish-îsh, iyesh; ush-ûsh, uvosh; ṛic-ânṛic; âp-âp; aś-ânaś. Końcówki: Act. a, tha, a; va, athuḥ, atuḥ; ma, a, uḥ. Med. e, se, e; vahe, âthe, âte; mahe, dhve, re. Przed końcówką -re temat zawsze przybiera -i, przed innemi końcówkami spółgłoskowemi temat na -i jest konieczny lub dowolny z następującemi wyjątkami. Nie przybierają -i pierww. dru (biegać), śru (słyszeć), stu (sławić), sru (płynąć), kṛi (czynić, ale nie skṛi w słowach złożonych), bhṛi (nieść), vṛi (wybierać), sṛi (iść). Przed końcówką -tha nie przybierają -i wszystkie pierww. na ṛi z wyjątkiem ṛi (iść, nieregl. âritha), jâgṛi (czuwać), skṛi w słowach złożonych, oraz vṛi (wybierać) i ~~v~~ svṛi (brzmieć). Po samogłoskach pierwiastkowych oraz ~~po~~ dowolnie po i tematowem poprzedzonem półsamogłoską lub h końcowe ~~dhve~~ dhve (środkowa) przechodzi w ḍhve.

Pierww. zaczynające się od a lub â oraz takie, które mają samogłoskę długą z natury lub per positionem, nie zmieniają swej samogłoski. Inne wzmacniają samogłoskę w formach mocnych, t.j. w Sing. act.

Wzory odmiany: jîv (żyć) Act.: jijîva, jijîvitha, jijîva; jijîviva, jijîvathuḥ, jijîvatuḥ; jijîvima, jijîva, jijîvuḥ.

tud (bić, tłuc) Act. tutoda, tutoditha, tutoda; tutudiva, tutudathuḥ, tutudatuḥ; tutudima, tutuda, tutuduḥ.- Med. tutude, tutudishe, tutude; tutudivahe, tutudâthe, tutudâte; tutudimahe, tutudidhve, tutudire.

W formach mocnych samogłoski a) początkowe i środkowe i, u, ṛi przybierają Guṇę: bhid:bibheda, tud:tutoda, dṛiś:dadarśa, ish:iyesha, ush (palić):uvosha. b) końcowe i, î, u, û, ṛi, ṛî mają w 1-ej os. ~~Guṇę~~ Guṇę lub Vṛiddhi, w 2-ej Guṇę, w 3-ej Vṛiddhi, np. nî (prowadzić): 1. ninaya lub ninâya, 2. ninetha (ninayitha), 3. ninâya. c) środkowe a, po którem następuje tylko jedna spółgłoska, w 1-ej os. dowolnie, w 3-ej zawsze przechodzi w â, np. pac (piec): 1. papâca lub papaca, 3. papâca. 2-a os. zatrzymuje a: papaktha, albo pecitha jak niżej. d) końcowe â i dwugłoski w 1-ej i 3-ej os. przechodzą w au: dhâ (kłaść): ~~dadhau~~ dadhau. 2-a os. dadhâtha (dadhitha).

W formach słabych przed samogłoskami: a) końcowe i, î przechodzą w y po jednej spółgłosce, zresztą w iy: nî:ninyiva; krî:cikriyiva. b) końcowe u, û zawsze przechodzą w uv, np. dhû (trząść): dudhuviva. c) końcowe ṛi przechodzi w r, a po dwu spółgłoskach w ar, np. dhṛi (trzymać): dadhriva, smṛi (wspominać):sasmariva. d) końcowe ṛî zwykle przechodzi w ar, np. kṛî (sypać): cakariva. e) końcowe â i dwugłoski odpadają, np. dhâ:dadhiva.

Pierww. ze środkowem a, zakończone na jedną spółgłoskę, których początkowa spółgłoska występuje niezmieniona w zgłosce reduplikacyjnej, tracą reduplikację w formach słabych, zamieniając a w e; tak samo w 2-ej sg. act. przed ~~[illegible]~~ końcowem i tematowem, np. pac: papâca (papaca), papaktha albo pecitha, papâca; ~~peciva~~ peciva, pecathuḥ, pecatuḥ; pecima, peca, pecuḥ. Te formy mają także pierww. tṛî (tatâra, teruḥ), bhaj (udzielić): babhâja, bhejatuḥ i niektóre inne; dowolnie tras (drżeć), râj (błyszczeć), bhram (krążyć), granth (wiązać): tresatuḥ, rejatuḥ, bhrematuḥ, grethatuḥ albo tatrasatuḥ, rarâjatuḥ, babhramatuḥ, jagranthatuḥ. Także jan (rodzić się): jajâna, [illegible].

Nieregularne: ji (zwyciężać): jigâya, jigyiva.- hi (posyłać): jighâya, jighyiva.- ci (zbierać): cikâya albo cicâya.- bhû (być): babhûva, babhûviva.- vid (wiedzieć) nie ma reduplikacji ani tematu na -i.- ah (rzec) ma tylko formy âttha, âha; âhathuḥ, âhatuḥ; âhuḥ.- Pierww. vac (mówić), vad (mówić), vap (siać), vaś (życzyć sobie), vas (mieszkać), vah (wieźć) mają w formach mocnych zgłoskę reduplikacyjną u (uvâca i t.d.), a tematy słabe ûc, ûd, ûp, ûś, ûsh, ûh, np. ûcuḥ, ûduḥ i t. d. - Pierww. khan (kopać), gam (iść), grah (chwytać), ghas (jeść), jan (rodzić się), han (zabijać), vyadh (ranić), svap (spać) mają tematy słabe cakhn, jagm, jagṛh, jakṣ, jajñ, jaghn, vividh, sushup. Dwa ostatnie mają nieregularną zgłoskę red. i w formach mocnych.- yaj (ofiarować) ma iyâja, îjiva.- hve (wołać) ma juhâva, juhuviva.

2. Perf. p e r i p h r a s t i c u m. Do pierwiastka, którego samogłoska końcowa albo środkowa, jeśli jest prozodycznie krótka, przybiera Guṇę, albo w ~~kl~~ klasie 10-ej do tematu na aya, dodaje się sufiks âm, a do tak utworzonego tematu Perf. act. pierww. as (być), bhû (być) lub Perf. act. albo med. pw. kṛi (czynić). Perf. med. pierw. kṛi używa się wtedy, jeśli słowo odmienia się w Medium; ale nawet i w takim razie może być ~~[illegible]~~ użytem Perf. act. pierww. as i bhû. To Perf. mają wyłącznie: a) pierww. zaczynające się od samogłoski (z wyjątkiem a, â) prozodycznie długiej oraz pw. âs (siedzieć). b) niektóre pierww. dwuzgłoskowe jak cakâs (błyszczeć). c) pierww. klasy 10-ej, Causativa i Denominativa. Dowolnie obok reduplikowanego mogą mieć to Perf. pierww. vid (znać: vidâm), hu (juhavâm), bhî (bać się: bibhayâm), bhṛi (nieść: bibharâm), hrî (wstydzić się: jihrayâm), które i w Perf. per. przybierają reduplikację, jâgṛi (czuwać) i daridrâ (być biednym). Przykłady: îkshâmcakre, îkshâmbabhûva, îkshâmâsa; corayâmcakâra, corayâmbabhûva, corayâmâsa; bibharâmcakâra, bibharâmbabhûva, bibharâmâsa albo babhâra; w temacie Perf. per. reduplikacja taka sama jak w temacie czasu teraźniejszego, nie jak w Perf. reduplikowanem.

IV. AORISTUS. Aorystów jest siedm: 3 pojedyncze i 4 sygmatyczne.

1. Aor. p i e r w i a s t k o w y. Augment jak we wszystkich aorystach. Końcówki Imperf. act. (3-a plur. -uḥ) dodają się bezpośrednio do pierwiastka. Tylko Activum. Aor. ten mają tylko pierww. na â, ~~dwugłoski~~ na dwugłoski oraz pw. bhû, ogółem tylko 12 pierww. Np. adâm, adâḥ, adât; adâva, adâtam, adâtâm; adâma, adâta, aduḥ. Pw. dhe (ssać): adhâm, adhâḥ, adhât. Pw. i (iść) ma agât. Pierw. bhû (być): abhûvam, abhûḥ, abhût; abhûva, abhûtam, abhûtâm; abhûma, abhûta, abhûvan (sic!).

2. a-Aoristus. Odmienia się jak Imperf. 1-ej konjugacji, ale pierw. ma formę słabą. Activum i Medium, ale po większej części Activum tylko. Tworzy się od pierww. klas 4-ej oraz 1-ej i 6-ej z nieregularnym tematem specjalnym, np. od lubh (lubhya) pożądać, gam (gaccha) iść, muc (muñca) oswobodzić, ale i od innych jak śak (śakno) móc: aśakat, âp (âpno) osiągnąć: âpat. Nieregularne: as (rzucać): âsthat; [illegible]; [illegible] (widzieć): adarśat; śâs (rozkazać): aśishat; śvi (nabrzmiewać): aśvat; hve (wołać): ahvat. Wzór odmiany: lip (ligpati) smarować. Activum: alipam, alipaḥ, alipat; alipâva, alipatam, alipatâm; alipâma, alipata, alipan. Medium: alipe, alipathâḥ, alipata; alipâvahi, alipethâm, alipetâm; alipâmahi, alipadhvam, alipanta.

3. Aor. r e d u p l i k o w a n y. Reduplikacja. Końcówki Imperf. 1-ej konjugacji. Activum i Medium. Tylko ten Aor. mają pierwiastki klasy 10-ej, Causativa i Denominativa (suf. aya odpada); pierww. pierwotne nieliczne. Nieregularne: vac-avocat, pat-apaptat. Samogłoski w sylabie reduplikacyjnej i pierwiastkowej zwykle różnią się quoad quantitatem: cur: acûcurat; gaṇ: ajîgaṇat; nî Caus. anînayat; yaj Caus. [illegible]; [illegible] Caus. adîdamat; sthâ Caus. atishṭhipat; jñâ Caus. ajijñapat; pîḍ: apîpiḍat; svap Caus. asûshupat; arc: ârcicat; [illegible]. W pierww. zaczynających się od samogłoski reduplikuje się spółgłoski jak w dwu ostatnich ~~przykładach~~ przykładach.

4. s-Aoristus. Mają go głównie pierww., które w Inf. nie mają tematu na -i. Activum i Medium. Samogłoska pierw. przybiera w Act. Vriddhi, w Med. samogłoski i, î, u, û ~~Gunę~~ końcowe Gunę; końcowe ṛi nie zmienia się w Med., nie zmieniają się również samogłoski środkowe w Medium. Końcówki są: Act. -am, îḥ, ît; va, tam, tâm; ma, ta, uḥ. Med. i, thâḥ, ta; vahi, âthâm, âtâm; mahi, dhvam, ata. Do tematu aorystowego dodaje się s, które przed t i th odpada po spółgłoskach z wyjątkiem ṅ i r oraz po krótkich samogłoskach. Odpada wtedy to s i w pierww. dâ, dhâ, sthâ, które mają ten Aor. w Medium i końcowe â zamieniają w i. Końcówka dhvam przechodzi w ḍhvam po samogłoskach z wyjątkiem a, â i po r. Nieregularne: adhi-i ma adhyaishṭa albo adhyagîshṭa; dṛiś i sṛij mają adrâkshem, asrâkshem; gam i yam (w znaczeniu "ożenić się") mogą stracić m w Medium: agaṁsi albo agasi, ayaṁsi albo ayasi; pad (iść) ma 3 sing. med. apâdi; budh (zbudzić się) ma regularnie 3 sing. med. abuddha albo abodhi. Przykłady: kṛi: Act. akârsham, Med. akṛishi; bhaj (dzielić): Act. abhâksham, Med. abhakshi; tud 2 plur. act atauttа; man (mniemać) 3 sing. med. amaṁsta; dâ Med. adishi, adithâḥ, adita etc.; kṛi Med. akṛishi, akṛithâḥ, akṛita, 2 plur. act. akârshṭa. Wzór odmiany nî (prowadzić): Activum. anaisham, anaishîḥ, anaishît; anaishva, anaishṭam, anaishṭâm; anaishma, anaishṭa, anaishuḥ. Medium. aneshi, aneshṭhâḥ, aneshṭa; aneshvahi, aneshâthâm, aneshâtâm; aneshmahi, aneḍhvam, aneshata.

5. ish-Aoristus. Mają go głównie pierww. przybierające -i w Inf., ale w Act. i śru, su, kram. Activum i Medium. Vriddhi w Activum mają tylko końcowe samogłoski,* inne mają Gunę w Act. i Med. Środkowe a pierwiastków na -ar, -al oraz vad i vraj wzdłużają się w Act., w innych pierww. dowolnie z wyjątkiem grah, kram, śvas, has i innych. Do tak utworzonego tematu aorystowego dodaje się -ish, które w 2-ej i 3-ej sing. Act. odpada, a końcówki są te same co w poprzednim Aor. Nieregularne: śvi (nabrzmiewać) ma aśvayît; ~~[illegible] odrzucić: tan: atanishṭhâḥ albo atathâḥ, atanishṭa albo atata; jan ma 3~~

* a [illegible]

pierww. kl. 8-ej na n(ṇ) mogą w 2-ej i 3-ej sing. med. odrzucić to n(ṇ) wraz z suf. ish: tan ma atanishṭhâḥ albo atathâḥ, atanishṭa albo atata; jan ma 3-ą sing. med. ajanishṭa albo ajani; îsh zamiast ish przybierają grah zawsze (agrahîsham, agrahîshi), pw. vṛi i pierwiastki na ṛî dowolnie w Medium: avarishṭa albo avarîshṭa, stṛî: astarishṭa albo astarîshṭa. Wzór odmiany lû (żąć). Act. alâvisham, alâvîḥ, alâvît; alâvishva, alâvishṭam, alâvishṭâm; alâvishma, alâvishṭa, alâvishuḥ. Medium. alavishi, alavishṭhâḥ, alavishṭa; alavishvahi, alavishâthâm, alavishâtâm; alavishmahi, alavidhvam albo alaviḍhvam (dh dowolnie przechodzi w ḍh, jeśli przed poprzedzającem i znajduje się bezpośrednio półsamogłoska lub h), alavishata.

6. sish-Aoristus. Mają go pierwiastki zakończone na â i na dwugłoski e, ai, o, które przechodzą w â, oraz pierww. yam, ram, nam. Tylko Activum sufiks sish, a w 2-ej i 3-ej sing. ish odpada. Wzór odmiany yâ (iść): ayâsisham, ayâsîḥ, ayâsît; ayâsishva, ayâsishṭam, ayâsishṭâm; ayâsishma, ayâsishṭa, ayâsishuḥ. – nam (kłaniać się): anaṁsisham, anaṁsîḥ, anaṁsît; anaṁsishva, anaṁsishṭam, anaṁsishṭâm; anaṁsishma, anaṁsishṭa, ~~anaṁsish~~ anaṁsishuḥ.

7. sa-Aoristus. Mają go pierww. zakończone na syczące lub h, z samogłoską przedostatnią i, u, ṛi. Activum i Medium. Sufiks sa. Końcówki Act. jak w Imperf. 1-ej koniugacji; tak samo i Medium z wyjątkiem 1-ej os. sing. (-si) i 2-ej i 3-ej dual. (âthâm, âtâm). Nieregularne: pierww. guh, duh, dih i lih w Medium w 2-ej i 3-ej sing., 1-ej dual. i 2-ej plur. mogą

dowolnie odrzucić sufiks sa (sâ): aghukshathâḥ, aghukshata, aghukshâvahi, aghukshadhvam albo agûḍhâḥ, agûḍha, aguhvahi, aghûḍhvam. Wzór odmiany diś (pokazywać): Activum. adiksham, adikshaḥ, adikshat; adikshâva, adikshatam, adikshatâm; adikshâma, adikshata, adikshan. Medium. adikshi, adikshathâḥ, adikshata; adikshâvahi, adikshâthâm, adikshâtâm, adikshâmahi, adikshadhvam, adikshanta.

V. ~~BENEDICTIVUS albo PRECATIVUS.~~ (Optativus aoristi)

1. Activum. Do pierwiastku, którego samogłoski końcowe: â i dwugłoski przechodzą w e, i, u wzdłużają się, ṛi po spółgłoskach pojedynczych przechodzi w ri, a po dwu spółgłoskach w ar, ṛî w îr, a po wargowych w ûr, dodaje się sufiks yâs i końcówki Potent. act., ale 2-a i 3-a sing. kończą się na yâḥ, yât. Np. dâ: deyâsam, deyâḥ, deyât; deyâsva, deyâstam, deyâstâm; deyâsma, deyâsta, deyâsuḥ. – gai (śpiewać): geyât; pâ (pić) peyât; ci (zbyć[illegible]); jîyât; śru (słyszeć) śrûyât; kṛi (czynić) kriyât; smṛi (wspomnieć) smaryât; kṛî (sypać) kîryât; pṛî (napełniać) pûryât. W pierww. kl. 10-ej i pochodnych odrzuca się aya; cur (kraść): coryât. Pww. khan (kopać), jan (rodzić się), san (osiągnąć) mają khanyât albo khâyât i t.d. Nosowa spółgłoska zwykle odpada: bandh (wiązać): badhyât. Pww. zaczynające się od zgłoski va i svap (spać) zamieniają va na u: vac-ucyât, svap-supyât. Pww. yaj i vyadh mają ijyât, vidhyât; śâs (rządzić) śishyât; hve (wołać) hûyât; grah (chwytać), prach (pytać) mają gṛihyât, pṛicchyât. Pw. ghâ (strzec) ma pâyât. Pw. i (iść) ma regularnie îyât, ale po prefiksach iyât, np. udiyât. Pw. div (grać w grę) ma dîvyât.

2. Medium. Do pierwiastka albo do tematu na -i, który przybierają prawie wszystkie te same pierww., które go mają w Inf., dodaje się sufiks sî i końcówki ~~Imperf. med.~~ Potent. med., ale przed t i th w końcówkach wsuwa się s (sh). W temacie na -i ~~wpółtak~~ samogłoski końcowe oraz środkowe prozodycznie krótkie mają Guṇa; w samym zaś pierwiastku tylko końcowe i, î, u, û mają Guṇa, końcowe ṛî przechodzi w îr, a po wargowych w ûr, końcowe dwugłoski przechodzą w â, wszystkie zaś inne samogłoski nie zmieniają się. Pww. kl. 10-ej i Causativa mają temat na -ayi, pw. grah temat grahî, pw. gam może n odrzucić. Przykłady: 1-a os. lû-lavishîya; vṛidh-vardhishîya; ji-jeshîya; pṛî-parishîya albo pûrshîya; glai-glâsîya; yuj-yukshîya; grah-grahîshîya; cur-corayishîya; gam-gaṁsîya albo gasîya. Wzór odmiany dâ: dâsîya, dâsîshṭhâḥ, dâsîshṭa; dâsîvahi, dâsîyâsthâm, dâsîyâstâm; dâsîmahi, dâsîdhvam, dâsîran. Końcówka dhvam przechodzi w ḍhvam, jeżeli suf. sî poprzedza r albo samogłoska pierwiastkowa prócz a, â; w temacie na -i dowolnie, gdy to i poprzedza h albo półsamogłoska.

PASSIVUM.

I. FORMY SPECJALNE. Do pierwiastku dodaje się sufiks -ya i końcówki medialne 1-ej konjugacji. Pierwiastek zmienia się jak w Benedict. act. z następującemi wyjątkami: końcowe â i dwugłoski nie przechodzą w e, lecz w â: dhyai: dhyâyate, jńâ: jńâyate, pâ (strzedz): pâyate. Przybierają î: gai (śpiewać), dâ (dać), dhâ (kłaść), do v. dâ (dzielić), dhe v. dhâ (ssać), pâ (pić), mâ (mierzyć), sthâ (stać), so v. sâ (wiązać), hâ (opuszczać).

Np. gîyate, dîyate i t.d. Pw. i zawsze się wzdłuża. Pw. tan (rozciągać) ma tanyate albo tâyate; tak samo pww. khan, jan i san. Pw. śî (leżeć) ma śayyate. Przykłady: ji:jîyate, śru:śrûyate, kṛi:kriyate, ale smṛi: smaryate, tṛî:tîryate, ale pṛî:pûryate, cur (corayati):coryate, bandh:badhyate, vac:ucyate, vad:udyate, vap:upyate, vas:ushyate, vah:uhyate, svap:supyate, yaj:ijyate, vyadh:vidhyate, śâs:śishyate, hve:hûyate, grah:gṛihyate, prach: pṛicchyate, div:dîvyate.

II. FORMY OGÓLNE. Passivum form ogólnych nie różni się od Medium z następującemi wyjątkami: w Perf. periphr. oprócz kṛi także pww. as i bhû używają się w Medium; jako Aor. pass. służy Medium tylko Aor. 4-go (s-), 5-go (ish-) i 7-go (sa-); wreszcie 3-a sing. Aor. pass. ma zawsze odrębną formę zakończoną na -i. Przed tą końcówką -i pierw. zmienia się, jak następuje: po końcowem â i dwugłoskach (które przechodzą w â) wstawia się y, np. dâ:adâyi, gai:agâyi; inne końcowe samogłoski mają Vṛiddhi, np. nî:anâyi, śru:aśrâvi, kṛi:akâri; początkowe i środkowe samogłoski prozodycznie krótkie mają Guṇę, np. lih:alehi, duh:adohi, dṛiś:adarśi; środkowe a prozodycznie krótkie wzdłuża się, np. vac:avâci (wyjątki: jan:ajani, han:aghâni, labh: alambhi albo alâbhi, pww. na -am nie wzdłużają a prócz pierwiastków kam, gam, nam, yam, ram, vam i â-cam, które mają akâmi, agâmi i t.d.). Pierww. klasy 10-ej i Causativa odrzucają zgłoskę ay: cur:acori, bhid (bhedayati): abhedi. Pierwiastki, które nie mają Aor. 4-go lub 5-go w Medium tworzą go specjalnie dla Passivum. Pierwiastki kl. 10-ej i Causative mają w Passivum Aor. 5-ty (-ish dodaje się do tematu na -ay lub do tem. bez -ay).

3-a sing. Aor. pass. służy jako temat, od którego pww. grah, dṛiś i han oraz wszystkie pierww. zakończone na samogłoskę mogą dowolnie tworzyć Aor. pass. i w innych osobach, a także i oba Futura, Conditionalis i Benedictivus pass. Tak utworzony Aor. pass. ma końcówki medjalne Aor. 5-go (-ish). Przykłady:

Pw. kṛi ma Aor. pass. jak Aor. med. 4-ty: akṛishi, akṛithâḥ, a k â r i; akṛishvahi, akṛishâthâm, akṛishâtâm; akṛishmahi, akṛiḍhvam, akṛishata a l b o: (od tematu 3-ej sing. Aor. pass.): akârishi, akârishṭhâḥ, a k â r i; akârishvahi, akârishâthâm, akârishâtâm; akârishmahi, akâriḍhvam v. akâriḍhvam, akârishata.- Pw. tud ma 3-a sing. Aor. pass. atodi, a inne osoby tylko jak Medium Aor. 4-go: atutsi, atutthâḥ etc.- Pw. dṛiś ma 1-a os. Aor. pass. adṛikshi albo adarśishi; pw. grah: agrahîshi albo agrâhishi; pw. han ma ahasi (Aor. 4-ty, sic!) albo aghânishi.

Futurum pass. kṛi 1-a os. karishye albo kârishye; dṛiś: drakshye v. darśishye; grah: grahîshye v. grâhishye i t.d.

Futurum periphr. pass. 1-a osoba: kṛi ma kartâhe albo kâritâhe; dṛiś: drashṭâhe albo darśitâhe etc.

Conditionalis pass. 1-a osoba: akarishye albo akârishye; adrakshye v. adarśishye etc.

Benedictivus pass. 1-a osoba: kṛishîya v. kârishîya, dâ:dâsîya albo dâyishîya i t.d.

Klasa 10-ta i Causative mogą zgłoskę ay zatrzymać lub odrzucić: cur 3-a os. corayishyate v. corishyate; corayitâ v. coritâ; acorayishyata v. acorishyata; corayishîshṭa v. corishîshṭa.

CAUSATIVUM.

Causativa tworzą się od wszystkich pierwiastków i odmieniają się jak pierwiastki klasy 10-ej. Temat tworzy się przez dodanie do pierwiastka sufiksu -aya albo -paya. Ten ostatni przybierają pw. zakończone na â i na dwugłoski (które przechodzą także w â), np. jñâ:jñâpayati, gai:gâpayati. Wszystkie inne pierwiastki przybierają -aya z zastosowaniem tych reguł, które podane wyżej co do tematu specjalnego klasy 10-ej: pat-pâtayati; cur-corayati; kam-kâmayate; çam-çâmayati. Inne pw. na -am, np. gam-gamayati, oraz następujące mają krótkie a: jan (rodzić się)-janayati, tvar (śpieszyć)-tvarayati, vyath (być [illegible])-vyathayati, [illegible] (cier-pieć)-vyathayati, jval (świecić się) po prefiksach -jvalayati, [illegible] dowolnie. Inne przykłady [illegible]: budh-bodhayati, viç-veçayati, vṛdh-vardhayati, klp-kalpayati, nî-nâyayati, çru-çrâvayati, bhû-bhâvayati, kṛ-kârayati, tṝ-târayati. Nieregularne: i (iść): [illegible]; adhi-i (uczyć się): adhyâpayati; krî (kupować):krâpayati; guh (ukrywać): gûhayati; jâgṛ (czuwać): jâgarayati; ji (zwyciężać): jâpayati; [illegible] (stać [illegible]): [illegible]ayati; pâ (pić):pâyayati; prî (cieszyć się):prîṇayati; bhî (bać się): bhâyayati i bhîshayati; [illegible] (zgniatać): [illegible]; ruh (rosnąć):rohayati, ropayati; labh (osiągnąć):lambhayati; sidh (przyjść do skutku):sâdhayati; han (zabijać): ghâtayati; hrî (wstydzić się):hrepayati; hve (wołać): hvâyayati; ṛ (iść):arpayati. Skracają a: [illegible] ([illegible]):[illegible]ayati; çrai v. çrâ (gotować):çrapayati; podobnie glai v. glâ (być znużonym) i snâ (kąpać się) (ale po prefiksach zawsze zatrzymują â). Pw. jñâ ma jñapayati (dać znać), ale jñâpayati (pokazać).

DESIDERATIVUM.

Tworzy się od wszystkich pierwiastków oraz od Causativum: do pierw. reduplikowanego lub od reduplikowanego tematu na -i dodaje się -sa, i tak utworzony temat odmienia się jak pw. klasy 6-ej. Zgłoska reduplikacyjna zawiera samogłoskę i, a samogł. u tylko wtedy, gdy pierwiastek ma u albo ṛi,ṛî, które przeszło w ûr, np. [illegible]-pipaksha; [illegible]-pipâsa; [illegible]-cikshupsa; [illegible]-tutukshe; vid-vivitsa v. vividisha; [illegible]-cikîrsha; mṛ-mumûrsha; ji-jigîsha; çru-çuçrûsha (końcowe i, u wzdłużają się; końcowe ṛi,ṛî przechodzą w îr, po wargowych w ûr). Nieregularne: gam-jigâṁsa v. jigamisa; [illegible]-jighṛksha; dâ-ditsa; dhâ-dhitsa; âp-îpsa; pat-pitsa v. pipatisha; bhuj (ostrzegać)-bubhuksha (łaknąć); labh-lipsa; sak (módz)-siksha (uczyć się); han-jighâṁsa; [illegible]-jighâsa.

Tylko Praesens jest częściej w użyciu ([illegible] i Med.). W [illegible] [illegible] suf. -ya oraz w Pned. act. i w tematach na -i końcowe a [illegible]. Desiderativa mają Perf. złożonego, Aor. 5-ej, Futurum, Conditionalis i Benedict. med. od tematu na -i.

INTENSIVUM v. FREQUENTATIVUM.

Tworzy się od pierwiastków jednozgłoskowych pierwiastków pierwszych 9 klas w dwojaki sposób: 1. przez reduplikację pierwiastka; tak utworzony temat odmienia się jak pw. klasy 3-ej; w formach mocnych przed spółgłoskami dowolnie wstawia się î. Tylko Activum. 2. przez reduplikację i dodanie do pierwiastka suf. -ya; tak utworzony temat odmienia się jak pw. klasy 4-ej. Tylko Medium.

Pierwiastki zaczynające się od samogłoski nie mają Intensivum (jest tylko kilka wyjątków). Zgłoska reduplikacyjna wzmocniona jest w różny sposób. Formy ogólne nie są w użyciu. Przykłady: dâ: 1.dadâti,dâdeti, 2. dedîyate. pac: 1. pâpacti,pâpacîti, 2. pâpacyate. bhid: 1. bebhetti,bebhidîti; 2. bebhidyate. bhram: 1. bambhramîti,bambhramîti; 2. bambhramyate i t.d.

DENOMINATIVA.

Są to słowa utworzone od imion przez dodanie sufiksów ya, aya,sya i innych. Tak utworzony temat odmienia się według 1-ej koniugacji, np. tapas (pokuta):tapasyati (pokutuje); kalaha (kłótnia); kalahâyate (kłóci się); kshîra (mleko): kshîrasyati (pragnie mleka); mitra (przyjaciel): mitrayati (mięsza); amitra (nieprzyjaciel): amitrayate (staje się nieprzyjacielem).

PRZYMIOTNIKI I RZECZOWNIKI SŁOWNE.

PARTICIPIA.

Part. praes. act. i Part. fut. act. są dwutematowe. Temat mocny otrzymujemy po odrzuceniu samogłoski i od 3-ej plur. Ind. praes. act. lub Futuri act.: bhavant, dvishant, sunvant; słaby temat bez n: bhavat, dvishat, sunvat. Jeśli 3-a pl. Ind. praes. act. kończy się na -ati, to Part. praes. act. ma tylko jeden temat słaby: dadat, śâsat. Part. fut. act. neshyant (neshyat), bhavishyant (bhavishyat) i t.d.

Part. praes. med. I. konjugacji, Part. praes. pass., Part. fut. med. i równobrzmiące z ostatniem Part. fut. pass. tworzą się przez dodanie do tematu specjalnego lub do tematu Futuri sufiksu -mâna: bhavamâna, lubhyamâna, corayamâṇa; kriyamâṇa, coryamâṇa; neshyamâṇa jest Part. fut. med. i zarazem pass., ponieważ jednak fut. pass. jest dwojakie, więc i Participium fut. pass. tworzy się także i od 3-ej sing. aor. pass.: nâyishyamâṇa, dârśishyamâṇa, bhâvishyamâṇa, corishyamâṇa (obok darśyamâna, bhavishyamâṇa, corayishyamâṇa). Ale budh np., który to pierwiastek jako zakończony na spółgłoskę ma tylko jedno futurum pass., ma też jedno tylko Part. fut. pass. bodhishyamâṇa.

Part. praes. med. II. konjugacji i Part. perf. med. (i pass.) tworzą się przez dodanie sufiksu -âna do słabego tematu specjalnego lub do słabego tematu Perf.: dvishâṇa, sunvâna, śuśruvâṇa; ninyâna (pw. nî prowadzić), pecâna (pw. pac piec). Pw. âs (siedzieć) ma Part. praes. med. âsîna.

Participia perf. act. są trzytematowe. Sufiksy są: vâṁs (mocny), vat (średni), ush (słaby) i dodaje się do słabego tematu Perf. lub do tematu na -i (to i odpada zawsze przed sufiksem -ush): rud (płakać): rurudvâṁs, rurudvat, rurudush; pat (padać): petivâṁs, petivat, petush; sthâ (stać): tasthivâṁs, tasthivat, tasthush; vid (wiedzieć): vidvâṁs, vidvat, vidush; ale vid (znaleźć) ma vividvâṁs v. vividivâṁs etc. Do tematu Perf. dodaje się i, jeśli ten temat jest jednozgłoskowy, np. pw. pat. Ale pierw. gam (iść), han (zabijać), dṛś (widzieć), viś (wstąpić) i vid (znaleźć) przybierają dowolnie -i: jagmivâṁs v. jaganvâṁs, jaghnivâṁs v. jaghanvâṁs, dadṛśivâṁs v. dadṛśvâṁs, viviśivâṁs v. viviśvâṁs. Pw. ghas (jeść) ma jakshivâṁs, pww. khan i jan cakhanvâṁs i jajanvâṁs.

Participia act. i med. Perf. periphr. tworzą się przez dodanie do tematu na -âm Part. słów posiłkowych kṛ (Act. lub Med.), as i bhû (tylko Act.): cur: corayâṁcakṛvâṁs v. corayâṁcakrâṇa, corayâmâsivâṁs, corayâṁbabhûvâṁs (dla Act. i Med.).

Part. praeteriti pass. tworzy się przez dodanie do pierwiastku lub do tematu na -i (temat na -i mają pww. kl. 10-ej i Causativa, w których zgłoska aya odpada, Denominativa i pww. pochodne, ale i niektóre pww. pierwotne) sufiksu -ta: kship:kshipta, cur:corita, îps:îpsita. Inne pww. przybierają sufiks -na, który dodaje się bezpośrednio do pierwiastku: lag:lagna. Niektóre pww. mają dowolnie -ta lub -na: tvar (spieszyć): tvarita v. tûrṇa, ghrâ (wąchać): ghrâta v. ghrâṇa, vid (osiągnąć): vitta v. vinna. Niektóre pww. zamiast Part. tworzą przymiotniki: kshai (chudnąć):kshâma (chudy); pac (piec): pakva (ugotowany, dojrzały); śush (schnąć):śushka (suchy); kṛś (chudnąć):kṛśa (chudy); phal (pękać):phulla rozkwitły.

Przykłady: 1)Sufiks -ta: ishṭa (yaj ofiarować); ukta (vac mówić); udita (vad mówić); upta (vap siać); ushita (vas mieszkać); ûḍha (vah wozić); kânta (kam miłować); kshata (kshan ranić); krânta (kram kroczyć); gata (gam iść); gîta (gai śpiewać); grathita (granth wiązać); jagdha (jaksh jeść); jâta (jan rodzić się); tata (tan rozciągać); datta (dâ dać); dashṭa (daṁś kąsać); nata (nam zginać); naddha (nah wiązać); pîta (pâ pić); pûrṇa (pṛ napełniać); pṛshṭa (prach pytać); baddha (bandh wiązać); bhṛshṭa (bhrajj smażyć); bhrânta (bhram błąkać się); mata (man mniemać); mita (mâ mierzyć); mugdha v. mûḍha (muh zmieszać się); yata (yam powściągać); ~~[illegible]~~; rata (ram bawić się); lîḍha (lih lizać); viddha (vyadh przebijać); śayita (śî leżeć); śânta (śam uspokoić się); śishṭa (śâs karcić, rządzić); sakta (sañj lgnąć); sita (so v. sâ wiązać); supta (svap spać); soḍha (sah znosić); sthita (sthâ stać); snigdha (snih lipnąć); syûta (siv szyć); srasta (sraṁs spadać); hata (han zabić); hita (dhâ kłaść); hûta (hve wołać).

2) Sufiks -na: kîrṇa (kṛî sypać); kshîṇa (kshi wyniszczyć); chinna chid (odciąć); jîrṇa (jṛî starzeć się); tîrṇa (tṛî przejść na drugą stronę); panna (pad popaść); pûrṇa (pṛî napełniać); bhagna (bhañj łamać); bhugna (bhuj giąć); magna (majj tonąć); vigna (vij przestraszyć się); vinna (vid znaleźć); śîrṇa (śî śṛî [illegible]); sanna (sad [illegible]); stîrṇa (stṛî rozściełać); hîna (hâ opuszczać).

Przez dodanie suf. -vat (-vant w przypadkach mocnych) do Part. na -ta i -na tworzy się Part. praet. act.: [illegible] (który [illegible]), chinnavat (który odciął).

Participia necessitatis (Part. necs.) tworzą się za pomocą sufiksów -tavya, -anîya i -ya. Suf. -tavya dodaje się do pierwiastka lub do tematu na -i, a [illegible] pierwiastka [illegible] i [illegible] [illegible]: kṛi:kartavya; [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] -anîya [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]. [illegible] -ya [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Causativa i pow. kl. 10-ej [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], śâs [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible].

Do pierwiastka lub do tematu na -i dodaje się suf. -tum; [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pierwiastkowa [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Przykłady: 1) [illegible] [illegible] [illegible] k,n, jeżeli [illegible] â i ṛî oraz [illegible] zakończone [illegible] [illegible] [illegible]; ṛ,s,c,j,ch,ś,sh,[illegible],d,m: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (sic!); [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (sic!); [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (sic!); [illegible] [illegible] (sic!); [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

2) [illegible] -i [illegible].

3) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] v. [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] -tum.

[illegible]. 1) Suf. -tvâ ([illegible]) dodaje się do pierwiastka, [illegible] na -i [illegible] 10-ej kl. i Caus. na -ayi, [illegible] [illegible] się jak w Part. praet. pass.: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] v. [illegible] [illegible] [illegible]. 2) Pew. z prefiksami [illegible] -ya: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

3) Suf. -am bardzo rzadki: kṛi-kâram, vid-vedam, [illegible], [illegible].

Medium. Ind.praes.bhave,bhavase,bhavate;bhavâvahe,bhavethe,bhavete; bhavâmahe,bhavadhve,bhavante. Imperf.: abhave,abhavathâḥ,abhavata;abhavâvahi,abhavethâm,abhavetâm;abhavâmahi,abhavadhvam,abhavanta. Imperat.: bhavai,bhavasva,bhavatâm;bhavâvahai,bhavethâm,bhavetâm;bhavâmahai,bhavadhvam,bhavantâm. Potent.: bhaveya,bhavethâḥ,bhaveta;bhavevahi,bhaveyâthâm, bhaveyâtâm;bhavemahi,bhavedhvam,bhaveran.

Tak samo odmieniają się formy specjalne słów należących do klas 4-ej (lubh-lubhya pożądać), 6-cj (spṛis-spṛiśa dotykać) i 10-ej (cur-coraya kraść) oraz tak zwane Causativa (pat-pâtaya rzucac, patrz niżej) i Passivum (ji-jîya być,zwyciężonym, p.n.), w których tematy kończą się na a.

TEMATY NIEREGULARNE I INNE GODNE UWAGI. Klasa 1-sza: ṛi-ṛiccha (iść), kram-krâma (kroczyć), gam-gaccha (iść), guh-gûha (ukrywać), ghrâ-jighra (wąchać), cam-câma (pić), daṁś-daśa (kąsać), dâ-yaccha (dać), dṛiś-paśya (widzieć), pâ-piba (pić), yam-yaccha (poskramiać), rañj-raja (czerwienić się), shṭhiv-shṭhîva (pluć), sañj-saja (lgnąć), sad-sîda (siąść), sthâ-tishṭha (stać).

Klasa 4-ta: jan-jâya (rodzić się), bhraṁś-bhraśya (padać), vyadh-vidhya (uderzyć,ranić), so-sya (dokończyć); wzdłużają a w temacie: kram-krâmya (stąpać), tam-tâmya (ustawać, ginąć) i inne na -am, także mad-mâdya (być pijanym). Natomiast bhram (krążyć,błądzić) ma dowolnie bhrâmya lub bhramya albo bhrama podług klasy 1-ej.

Klasa 6-ta: ish-iccha (życzyć sobie), kṛit-kṛinta (krajać), krî-kira (sypać), kshi-kshiya (mieszkać), dṛi-driya (czcić), nu-nuva (wielbić) prach-pṛiccha (pytać), bhrajj-bhṛijja (smażyć), mṛi-mriya (umrzeć), ri-riya (iść). Wsuwają nosową spółgłoskę: kṛit-kṛinta, muc-muñca (uwolnić, wypuścić), lip-limpa (smarować), lup-lumpa (łamać,łupić), vid-vinda (znaleźć), sic-siñca (skrapiać).

Klasa 10-ta: mṛig-mṛigaya (szukać). Nie wzdłużają a: kath-kathaya (opowiadać), gaṇ-gaṇaya (liczyć), rac-racaya (układać).

161

Medium. Ind.praes.bhave,bhavase,bhavate;bhavâvahe,bhavethe,bhavete; bhavâmahe,bhavadhve,bhavante. Imperf.: abhave,abhavathâḥ,abhavata;abhavâvahi,abhavethâm,abhavetâm;abhavâmahi,abhavadhvam,abhavanta. Imperat.: bhavai,bhavasva,bhavatâm;bhavâvahai,bhavethâm,bhavetâm;bhavâmahai,bhavadhvam,bhavantâm. Potent.: bhaveya,bhavethâḥ,bhaveta;bhavevahi,bhaveyâthâm, bhaveyâtâm;bhavemahi,bhavedhvam,bhaveran.

Tak samo odmieniają się formy specjalne słów należących do klas 4-ej (lubh-lubhya pożądać), 6-ej (spṛis-spṛisa dotykać) i 10-ej (cur-coraya kraść) oraz tak zwane Causativa (pat-pâtaya rzucać, patrz niżej) i Passivum (ji-jîya być,zwyciężonym, p.n.), w których tematy kończą się na a.

TEMATY NIEREGULARNE I INNE GODNE UWAGI. Klasa 1-sza: ṛi-ṛiccha (iść), kram-krâma (kroczyć), gam-gaccha (iść), guh-gûha (ukrywać), ghrâ-jighra (wąchać), cam-câma (pić), dams-daśa (kąsać), dâ-yaccha (dać), dṛis-paśya (widzieć), pâ-piba (pić), yam-yaccha (poskramiać), rañj-raja (czerwienić się), shṭhiv-shṭhîva (pluć), sañj-saja (lgnąć), sad-sîda (siąść), sthâ-tishṭha (stać).

Klasa 4-ta: jan-jâya (rodzić się), bhrams-bhraśya (padać), vyadh-vidhya (uderzyć,ranić), so-sya (dokończyć); wzdłużają a w temacie: kram-krâmya (stąpać), tam-tâmya (ustawać, ginąć) i inne na -am, także mad-mâdya (być pijanym). Natomiast bhram (krążyć,błądzić) ma dowolnie bhrâmya lub bhramya albo bhrama podług klasy 1-ej.

Klasa 6-ta: ish-iccha (życzyć sobie), kṛit-kṛinta (krajać), kṛî-kira (sypać), kshi-kshiya (mieszkać), dṛi-driya (czcić), nu-nuva (wielbić) prach-pṛiccha (pytać), bhraj̣j-bhṛijja (smażyć), mṛi-mriya (umrzeć), ri-riya (iść). Wsuwają nosową spółgłoskę: kṛit-kṛinta, muc-muñca (uwolnić, wypuścić), lip-limpa (smarować), lup-lumpa (łamać,łupić), vid-vinda (znaleźć), sic-siñca (skrapiać).

Klasa 10-ta: mṛig-mṛigaya (szukać). Nie wzdłużają a: kath-kathaya (opowiadać), gaṇ-gaṇaya (liczyć), rac-racaya (układać).